

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛУЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**Корольчук Л.В., Баула О.В., Галазюк Н.М., Зелінська О.М.,
Кравчук П.Я., Лютак О.М., Савош Л.В., Урбан О.А.**

ДИПЛОМАТІЯ

Навчальний посібник

**ЛУЦЬК
2024**

УДК 339.9:327.1

Д46

Рекомендовано до друку вченою радою Луцького національного технічного університету (протокол №12 від 25.06.2024 р.)

Автори: к.е.н., доцент Корольчук Л.В. (тема 6), к.е.н., доцент Баула О.В. (тема 2), к.е.н., доцент Галазюк Н.М. (тема 3), к.е.н., доцент Зелінська О.М. (тема 7), к.е.н., доцент Кравчук П.Я (тема 4), д.е.н., професор Лютак О.М. (тема 5), к.е.н., доцент Савош Л.В. (тема 8), к.е.н., доцент Урбан О.А. (тема 1).

Рецензенти:

Корнєв М.В. – д.е.н., професор, декан факультету інноваційних технологій Університету митної справи та фінансів

Романюк Н.І. – к.г.н, доцент кафедри міжнародних відносин і регіональних студій, керівниця Регіональної школи політика і дипломата Волинського національного університету імені Лесі Українки

Ковальська Л.Л. – д.е.н., професор, декан факультету бізнесу та права Луцького національного технічного університету

Дипломатія. Навчальний посібник / Корольчук Л.В., Баула О.В., Галазюк Н.М., Зелінська О.М., Кравчук П.Я., Лютак О.М., Савош Л.В., Урбан О.А. Луцьк: ПП «Волинська друкарня» 2024, 340 с.

ISBN 978-617-8018-51-1

Дипломатія є універсальним засобом для мирного вирішення конфліктів, забезпечення взаєморозуміння у розмаїтті культур, а також стабільності міжнародної економіки. В навчальному посібнику «Дипломатія» розкрито суть та роль дипломатії в системі міжнародних економічних відносин на сучасному етапі розвитку світової спільноти. Кожна тема супроводжується практикумом, що включає різноманітні типи завдань для закріплення теоретичного матеріалу.

Посібник становить собою навчальні матеріали в рамках вивчення дисципліни «Основи дипломатії та конфліктології», рекомендується для студентів ЗВО, аспірантів, науково-педагогічних працівників, практиків у сфері МЄВ та ЗЕД.

ISBN 978-617-8018-51-1

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	5
ТЕМА 1. Поняття та роль дипломатії у міжнародних відносинах	6
1.1. Суть та функції дипломатії	6
1.2. Види дипломатії у міжнародних відносинах	22
1.3. Об'єкти і суб'єкти дипломатії	29
ПРАКТИКУМ	36
ТЕМА 2. Особливості становлення та історичний розвиток дипломатії	47
2.1. Історичні особливості становлення дипломатичної діяльності.	48
2.2. Еволюція системи дипломатії (V – XIX ст.).	58
2.3. Еволюція системи дипломатії (XX – XXI ст.).	67
2.4. Історія української дипломатії XX ст.	74
ПРАКТИКУМ	89
ТЕМА 3. Сучасна дипломатія	97
3.1. Публічна дипломатія як інструмент формування іміджу держави.	98
3.2. Економічна дипломатія як політико-економічна категорія.	103
3.3. Культурна дипломатія як інструмент імплементації національних інтересів держави.	108
3.4. Цифрова дипломатія як форма публічної дипломатії.	112
3.5. Військова дипломатія як важливий індикатор міжнародних відносин.	117
ПРАКТИКУМ	122
ТЕМА 4. Дипломати і дипломатичний корпус	133
4.1. Дипломатичні відносини і дипломати.	133
4.2. Характеристика дипломатичного корпусу.	141
4.3. Дипломатичний персонал	148
ПРАКТИКУМ	157
ТЕМА 5. Дипломатичні представництва провідних країн світу	165
5.1. Загальна характеристика структурних елементів дипломатичних представництв провідних країн світу.	166
5.2. Функції дипломатичних представництв та їх роль у міжнародних відносинах.	174
5.3. Співробітництво між дипломатичними представництвами: рівні, форми та особливості.	182
5.4. Індекс глобальної дипломатії як інструмент оцінки рівня дипломатичних відносин між країнами у світі.	186
5.5. Характеристика дипмісії провідних країн світу: США, Китай, Франція, Японія, Німеччина, Велика Британія.	189
ПРАКТИКУМ	199
ТЕМА 6. Методи та засоби дипломатичної комунікації	206
6.1. Класичні методи дипломатичної роботи	207
6.2. Особливості офіційної комунікації дипломатів	210
6.3. Правила ведення дипломатичних бесід	214
6.4. Конференційна (багатостороння) дипломатична комунікація як вимога сучасного глобального світу	222

6.5. Дипломатичне листування як засіб зовнішньої дипломатичної комунікації	226
ПРАКТИКУМ	235
ТЕМА 7. Техніка ведення дипломатичних переговорів	242
7.1. Сутність та значення дипломатичних переговорів як засобу дипломатії	243
7.2. Методи підготовки та вимоги до проведення дипломатичних переговорів	247
7.3. Основні етапи ведення дипломатичних переговорів	252
7.4. Стратегія і тактика переговорного процесу, застосування маніпулятивних технологій	255
7.5. Дипломатичний протокол як політичний інструмент дипломатичних переговорів	258
ПРАКТИКУМ	266
ТЕМА 8. Українська дипломатія: генезис та сучасність	278
8.1. Розвиток дипломатії незалежної України	278
8.2. Особливості української дипломатії	287
8.3. Українська дипломатія під час війни з росією	297
8.4. Наукова дипломатія України	306
ПРАКТИКУМ	316
ГЛОСАРІЙ ТЕРМІНІВ	326
ДОДАТКИ	335

ПЕРЕДМОВА

В сучасному світі, в якому глобалізаційні та інтеграційні процеси стають визначальними, зовнішня політика держав набуває пріоритетного значення у контексті забезпечення міжнародної конкурентоспроможності та національної безпеки зокрема. Дипломатія слугує засобом для розвитку міжнародних відносин та підтримки миру і стабільності: забезпечує комукацію у міжкультурному середовищі, сприяє розширенню міжнародної співпраці та укладанню міжнародних угод, допомагає відстоювати державні інтереси, врегульовувати міжнародні спори та конфлікти. У світлі російсько-української війни дипломатія служить для розширення мережі іноземних партнерів України, що підтримують її у протистоянні агресору-РФ, для формування коаліції демократичних держав на противагу варварській цивілізації, а також для співробітництва з міжнародними організаціями в площині допомоги нашій державі у подоланні наслідків війни.

Навчальний посібник «Дипломатія» доповнює цикл навчальних видань у сфері міжнародних економічних відносин, становить собою актуальні навчальні матеріали для підготовки конкурентоспроможних фахівців, які відбудовуватимуть післявоєнну Україну та відстоюватимуть державні інтереси на світовій арені. Зміст навчального посібника включає у себе спектр тем, які за своїм контентним наповненням логічно розкривають суть дипломатії: почавши з огляду особливостей становлення та історичного розвитку дипломатії, в посібнику також розглянуто сучасну дипломатію, охарактеризовано дипломатичний корпус в цілому та диппредставництва провідних країн світу, висвітлено методи і засоби дипломатичної комунікації, розкрито техніки ведення дипломатичних переговорів, досліджено генезис української дипломатії та особливості її розвитку в час війни. До кожної теми додається тематичний список літератури та практикум, що якісно активізує навчальний процес. До практикуму входить широкий спектр завдань, таких як контрольні запитання для самоперевірки, творчі завдання, кросворди, тести і дослідницькі завдання зі супровідними методичними рекомендаціями, що сприяє ефективному засвоєнню теоретичних знань.

Навчальний посібник є комплексною та завершеною роботою, теоретико-методичним внеском у теорію міжнародних економічних відносин, таким що за структурою, змістом та обсягом відповідає вимогам МОН України.

ТЕМА 1. ПОНЯТТЯ ТА РОЛЬ ДИПЛОМАТІЇ У МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ

1.1. Суть та функції дипломатії

1.2. Види дипломатії у міжнародних відносинах

1.3. Об'єкти і суб'єкти дипломатії

Список використаних джерел

1. Балануца О.О. Родзинки дипломатії: навчальний посібник. Дніпро: Середняк Т.К., 2022. 148 с.
2. Економічна дипломатія: теорія і практика / О. Лупаков, І. Заєць, А. Сафронова. К.: Арістей, 2020.
3. Лук'янова О.І., Мельник Л.І., Заєць І.М. та ін. Міжнародні відносини: теорія та практика. К.: Центр навчальної літератури, 2021.
4. Лупаков О., Заєць І., Сафронова А. Економічна дипломатія: теорія і практика. К.: Арістей, 2020.
5. Мельник Л.І., Голубець В.В., Лук'янова О.І. та ін. Міжнародні економічні відносини: проблеми, теорія, практика. К.: Видавництво Київського національного економічного університету, 2019.
6. Шаров О.М. Економічна дипломатія: основи, проблеми та перспективи: монографія. Національний інститут стратегічних досліджень. Київ: НІСД, 2019. 560 с. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2019-12/sharov_monografiya_ekonom_diplomatiya_print_new.pdf.
7. Dan Hart, Asaf Siniver. The Meaning of Diplomacy. Brill. 01 Sep 2020. URL: https://brill.com/view/journals/iner/26/2/article-p159_1.xml
8. Mohammed Saaida. Al-Istiqlal University The Four Core Principles of Diplomacy. *Science For All Publications*. Vol: 1 Issue: 1, 2023, pp. 1-12. URL: https://www.researchgate.net/publication/372390775_The_Four_Core_Principles_of_Diplomacy.

1.1. Суть та функції дипломатії

Сучасна геополітична ситуація потребує формування нової глобальної дипломатії і як науки, тож можна говорити і про поступовий розвиток відповідного категоріального апарату цієї науки. В цьому контексті слід звернути увагу на трансформацію окремих видів дипломатії, що можна розглядати як проміжну ланку на шляху формування «дипломатії як науки».

Дипломатія – це специфічна галузь сучасної дипломатичної діяльності, пов'язана з використанням економічних проблем як об'єкта та засобу співпраці у міжнародних відносинах, яка є складовою зовнішньої політики та міжнародної діяльності держави, де зовнішня політика визначає цілі та завдання економічної дипломатії, яка своєю чергою використовує свої засоби та методи.

Вона впливає на забезпечення зовнішньої політики та регуляторних рішень, ефектом якого будуть зміни в глобальній торгівлі та інвестиціях. Завдання

дипломатії полягають у досягненні економічних цілей засобами дипломатії, незалежно від того, чи використовуються важелі заради їх досягнення.

Завдання дипломатії можуть бути різноманітні, оскільки ця галузь займається вирішенням різноманітних міжнародних питань та взаємовідносин між державами. Укладання та виконання міжнародних угод полягає у проведенні переговорів та укладання угод між державами з різних сфер, таких як торгівля, безпека, екологія тощо. Основні завдання дипломатії подано на рисунку 1.1.

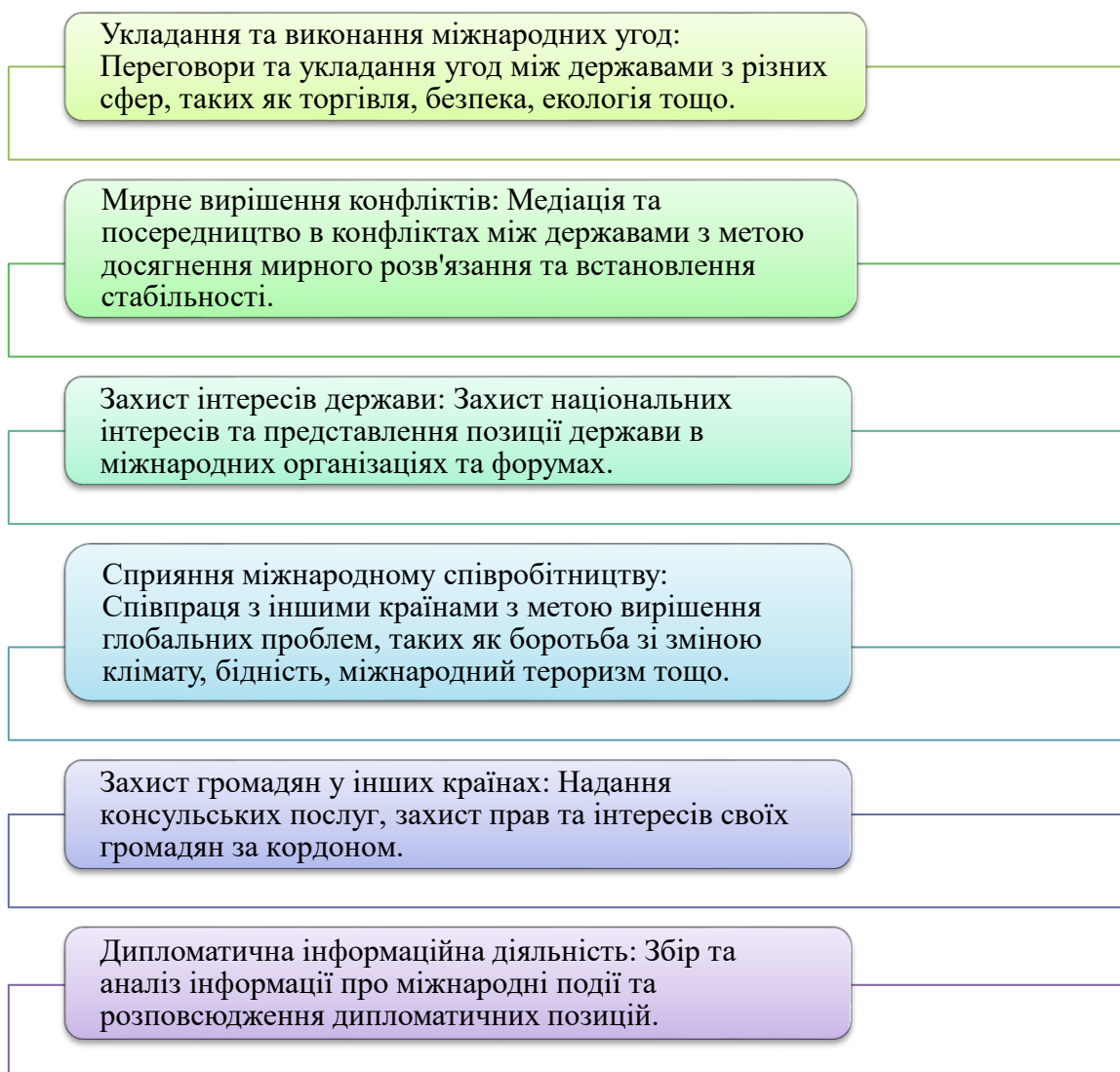

Рис.1.1. Основні завдання дипломатії

Ці завдання є лише деякими з багатьох аспектів роботи дипломатії. Вони можуть варіюватися залежно від конкретної ситуації та потреб держави.

З організаційного погляду, це дипломатичні службові дії, сконцентровані на збільшенні експорту, залученні іноземних інвестицій та участі в роботі міжнародних економічних установ, тобто дії з метою підтвердження економічних інтересів країни на міжнародному рівні.

Усе сказане вище дає змогу зробити висновок, що дипломатія є поєднанням економіки та політики, доведена до рівня прийняття та реалізації управлінських рішень, за допомогою і посередництва яких здійснюється співробітництво та суперництво у сучасному світі, визначають форми й методи розвитку та вдосконалення ринкової економіки.

Поняття «дипломатія» походить із Стародавнього Риму, де «дипломатами» спочатку називали осіб, які мали диплом – рекомендаційну, або вірчу, грамоту, що видавалася сенатом офіційним посланникам, яких направляли у провінції імперії чи за кордон. Класичне визначення дипломатії міститься в Оксфордському словнику англійської мови:

Дипломатія – це здійснення міжнародних відносин шляхом переговорів; сукупність засобів, що їх використовують послы й посланники з метою забезпечення переговорного процесу; праця або мистецтво дипломата.

Англійський дипломат Е. Сатоу уточнює: дипломатія – це «застосування розуму і такту з метою розвитку офіційних відносин між урядами незалежних держав».

Британський дипломат Ернест Сатоу уточнює, що дипломатія – це насамперед інтелект і почуття такту, поставлені на службу державним інтересам.

Ернест Мейсон Сатоу (Ernest Mason Satow) – відомий британський дипломат. Народився 30 червня 1843 року в Батерсі, Лондон, Англія. Він отримав освіту в школі Кінгстон на Темзі та в коледжі Кінгс Коледж, Лондон. У 1861 році Сатоу приєднався до британської дипломатичної служби. Він пройшов службу в Японії, Китаї, Таїланді, Еквадорі, Уругваї та Парижі. Сатоу відомий своєю довгою службою в Японії, де він відіграв ключову роль у розвитку японсько-британських відносин. Він також став визнаним експертом у японській культурі та мові. Сатоу займав різноманітні посади у британській дипломатії, включаючи посади посланця та посланця в різних країнах. Він також працював над вирішенням різних міжнародних питань та конфліктів, був автором кількох впливових книг та статей з міжнародних відносин та східної культури, серед яких «A Guide to Diplomatic Practice» та «A Diplomat in Japan». Помер 26 вересня 1929 року у своєму будинку в Оксфорді, Англія.

Дипломатія – це високоінтелектуальне мистецтво взаємодії на міжнародній арені при захисті та просуванні національних інтересів держави. Це пошук друзів та досягнення компромісів.

Німецький дипломат Георг Фридрих Мартенс вважає дипломатію наукою про зовнішні зносини чи закордонні справи держави, а в більш вузькому розумінні дипломатія – це наука чи мистецтво переговорів.

Георг Фридрих Мартенс (Georg Friedrich von Martens) був видатним німецьким дипломатом і міжнародним правознавцем XIX століття. Георг Фридрих Мартенс народився 22 лютого 1756 року в Гамбурзі, Німеччина. Він отримав високу освіту в області права та дипломатії. Мартенс почав свою дипломатичну службу в ранньому віці і надалі відслужив у ряді різних державних організацій і посольств. Він представляв інтереси Німеччини у різних країнах Європи. Мартенс відомий своїми значними внесками в розвиток міжнародного права. Він був автором кількох важливих трудів з міжнародного права, зокрема «Précis du droit des gens moderne de l'Europe» (Короткий путівник сучасного міжнародного права в Європі). Мартенс працював над редакцією та збором різних міжнародних угод, що стали важливим джерелом інформації для міжнародних дипломатичних відносин. Поза своєю дипломатичною та правознавчою діяльністю, Мартенс також викладав університетські курси з міжнародного права та дипломатії. Георг Фридрих Мартенс помер 21 лютого 1821 року в Ганновері, Німеччина. Його спадок в сфері міжнародного права залишився важливим для подальшого розвитку цієї галузі.

У примноженні позитиву, у побудові мостів і засипанні прірв полягає базова заповідь дипломатичного фаху. Але очевидно, що ця заповідь не єдина і що від неї періодично доводиться відступати, кажучи партнерам і світові неприємні речі.

Дипломатію можна розглядати з трьох позицій: дипломатія як поняття, дипломатія як процес і дипломатія як професія, що подано на рисунку 1.2.

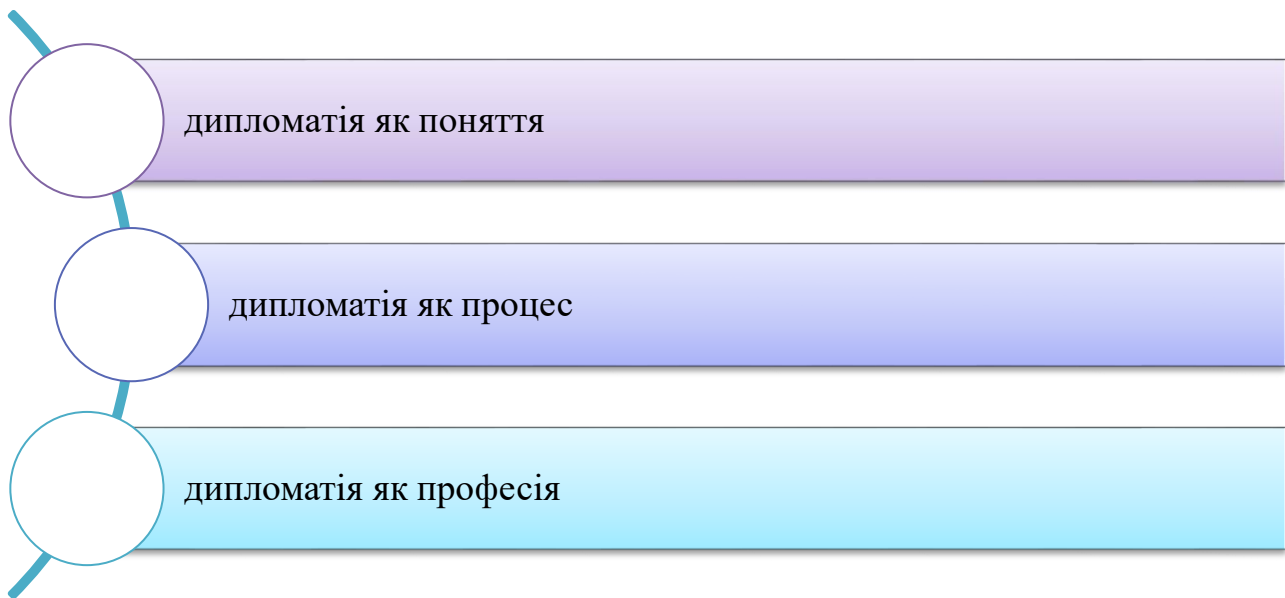

Рис.1.2. Три основні позиції дипломатії

Дипломатія як поняття. Талант дипломата базується на певних вміннях, знаннях, навичках, які вкладаються в процес комунікації. Оскільки дипломатія – це певний магніт з пошуку друзів, то загалом процес комунікації і є основою цієї взаємодії і розвитку відносин. Отже, дипломатія – це контакти, це інтелект, це знання, це комунікація, взаємодія та розвиток.

Дипломатія як процес. Дипломатія – це процес здійснення відносин між країнами шляхом переговорів. Дипломатія є в центрі всіх світових подій, це серцебиття міжнародних процесів, подій. Без дипломатії жодна з подій не відбувається.

Дипломатія як професія. Дипломатія як професія – це виклик самому собі. Дипломат – це той, хто має всі шанси, позицію і зобов’язання бути кращим, це найкраща позиція, щоб виходити та презентувати Україну. Це неабияка відповідальність. Бути дипломатом означає, що кожного наступного ранку ви маєте бути кращою версією самого себе. Дипломатична освіта характеризується незавершеністю процесу.

Таким чином, дипломатія безпосередньо належить до сфери зовнішньої політики і по своїй суті є одним із головних і найбільш ефективних засобів її здійснення. Відкрита економічна боротьба (зокрема, у формі «торговельних» або «валютних» війн, економічних санкцій та ембарго) звужує поле дипломатичної взаємодії.

Економічні санкції та ембарго – це інструменти зовнішньої політики, які використовуються державами або міжнародними організаціями для тиску на інші країни або для вирішення певних геополітичних або економічних питань. Ось що означають ці терміни:

Економічні санкції – це обмеження або заборона на торгівлю, фінансові операції або інші економічні відносини з певною країною або групою країн. Вони можуть включати заборону на експорт товарів, обмеження фінансових операцій, заморожування активів, обмеження на в'їзд для деяких осіб та інші заходи

Ембарго – це форма економічних санкцій, яка полягає у повному або частковому забороні на торгівлю з певною країною або групою країн. Це може включати заборону на експорт або імпорт певних товарів, послуг або технологій, а також заборону на інші види економічної взаємодії

Економічні санкції можуть бути введені з різних причин, таких як порушення міжнародного права, демократичні порушення, агресивна поведінка на міжнародній арені або інші дії, які спричиняють серйозну загрозу міжнародній стабільності.

Ембарго може бути спрямоване на конкретний вид товарів (наприклад, зброя або вугілля), або може стосуватися всіх видів торгівлі та економічної взаємодії. Воно може бути введене як частина більш широких економічних санкцій або окремо.

Як ефективність економічних санкцій та ембарго може варіюватися в залежності від конкретної ситуації та політичного контексту. Вони можуть мати значний вплив на економічний розвиток країни, її зовнішні відносини та політичну стабільність.

Якщо подивитися на цю ситуацію з позиції теорії ігор, то можна зазначити, що «співробітництво» створює умови для економічної гри з позитивною сумою, а «боротьба» – з негативною, «суперництво» – з нульовою сумою.

Однак це тільки базові, вихідні умови, і мета дипломатії в тому, щоб «перевести» реальні відносини на вищий позитивний рівень – перейти від негативної суми (взаємних втрат) до «нульової гри», тобто спроби обмежити ці втрати або забезпечити вигоди хоча б переможцеві (звісно, власній стороні), але в ідеалі метою має бути досягнення взаємних вигід.

Ще в XIX ст. французький економіст Фредерік Бастіа доречно зауважив: «Якщо кордон не перетинають товари, його неодмінно перетнуть війська» («Quand les marchandises ne traversent pas les frontières, les armées le font»), чітко вказавши на те, що саме економічні зв'язки між країнами є альтернативою воєнним конфліктам, а протекціонізм і спроби завдати шкоди економіці інших країн (що трохи пізніше назвали політикою «економічного націоналізму» та принципом «beggar-thy-neighbour» («розори свого сусіда»)) – це прямий шлях до «роздмухування» ворожнечі та війни.

Фредерік Бастіа (Frédéric Bastiat) – це видатний французький економіст і політичний діяч XIX століття, відомий своїми внесками у галузі економіки та лібертаріанської політичної філософії. Фредерік Бастіа народився 30 червня 1801 року в місті Байонн, Франція. Він отримав юридичну освіту, але пізніше виявив інтерес до економіки та політики. Бастіа відомий своїми роботами, серед яких «Економічні галузі», «Закон» та «Що ми бачимо і що ми не бачимо». У своїх працях він висвітлював принципи вільного ринку, індивідуальних прав та обмеженого втручання держави у економіку. Бастіа був одним з провідних фігур класичної економічної школи і відомий своїм захоплюючим стилем письма та здатністю пояснити складні економічні концепції простою мовою. Він вплинув на багатьох інших економістів, таких як Людвіг фон Мізес та Мюррей Ротбард. Бастіа також був активним учасником політичного життя свого часу. Він був обраний до Французького парламенту, де виступав за принципи вільного ринку, приватної власності та індивідуальних прав. Фредерік Бастіа помер 24 грудня 1850 року у місті Роморантен, Франція.

Дипломатія – це не просто альтернатива економічній війні. Вона не закінчується з початком такої війни, оскільки в сучасних умовах дипломатичні методи широко використовують для потреб економічної боротьби (камуфлюючи її, особливо в умовах «гібридної» війни).

Невипадково деякі інструменти дипломатії (як-от бізнес-аналіз або конкурентна розвідка) доволі близькі до невійськових, але й недипломатичних заходів, на кшталт економічного або промислового шпигунства. Потрібно також чітко розуміти і враховувати у роботі дипломатичного відомства (від концептуальних і стратегічних розробок і до здійснення конкретних кроків окремими дипломатами).

Міжнародні економічні відносини – це система економічних взаємодій та відносин між державами, їхніми громадянами, компаніями та іншими суб'єктами світової економіки. Це включає в себе торгівлю товарами та послугами, інвестиції, фінансові відносини, міжнародну економічну допомогу, спільні проекти та інші форми співпраці з метою сприяння економічному зростанню та розвитку.

Ефективна міжнародна дипломатія неможлива без практичного освоєння теорій міжнародних економічних відносин.

В сучасних умовах дипломатія виступає як політикоекономічна категорія, що посідає належне місце в загальній системі міжнародних економічних відносин і виконує специфічні, властиві тільки їй функції. Виникнувши багато століть тому у вигляді своєї початкової «торговельної» форми, дипломатія є симбіозом теорії та практики, поступово перетворилась на окремий напрям суспільної науки й зовнішньополітичної діяльності.

Водночас сама тематика економічної дипломатії має міждисциплінарну природу, а тому для її аналізу потрібно залучати положення різних галузей науки, принаймні таких основних, як економічна теорія, теорія міжнародних відносин, міжнародна політична економія та дипломатична теорія (хоча на практиці доводиться виходити далеко за їхні межі).

Відповідно до загальноприйнятих визначень дипломатії, за своєю суттю дипломатія – це наука міжнародних економічних відносин і засіб здійснення зовнішньоекономічної політики держави, що є сукупністю невійськових практичних заходів, прийомів і методів (із переважанням економічних над політичними), які застосовують з урахуванням конкретних умов і характеру вирішуваних завдань.

Теорії міжнародних економічних відносин у сфері дипломатії допомагають розуміти та пояснювати взаємозв'язки між державами та їхніми економічними інтересами. Основні теорії міжнародних економічних відносин у сфері дипломатії подано на рисунку 1.3:

Теорія реалізму: Згідно з цією теорією, міжнародні відносини базуються на владі та інтересах держав. У сфері економіки, реалісти вважають, що держави діють відповідно до своїх національних економічних інтересів, використовуючи дипломатичні засоби для досягнення своїх цілей, таких як збільшення економічного впливу або захист національних інтересів у міжнародних економічних організаціях

Ліберальна теорія: Ця теорія вірить у роль співпраці та взаємозалежності між державами. У контексті міжнародних економічних відносин, лібералісти підкреслюють значення спільних інтересів, відкритих ринків та міжнародного співробітництва. Дипломатія в цьому випадку використовується для побудови довгострокових економічних відносин та розвитку міжнародних правил торгівлі

Теорія конструктивізму: Конструктивісти вважають, що спосіб, яким міжнародні актори сприймають світ та інтерпретують свої відносини, формує їхнє поведінку. У контексті міжнародних економічних відносин, це може включати в себе сприйняття ролі економічних інституцій, норм та цінностей у формуванні дипломатичної стратегії та побудові економічних відносин

Теорія транснаціонального підходу: Ця теорія визнає важливість наднаціональних акторів, таких як міжнародні корпорації, неправительствені організації та міжнародні фінансові установи, у формуванні міжнародних економічних відносин. Дипломатія в цьому випадку використовується для регулювання та співробітництва з цими транснаціональними акторами

Рис.1.3. Основні теорії міжнародних економічних відносин у сфері дипломатії

Ці теорії надають різноманітні ракурси на розуміння ролі дипломатії у формуванні та розвитку міжнародних економічних відносин.

***Міжнародна дипломатія** – це система взаємодії та відносин між державами та іншими міжнародними суб'єктами на світовій арені. Основними аспектами міжнародної дипломатії є встановлення та підтримання дипломатичних зносин, укладання та виконання міжнародних угод, захист національних інтересів та співробітництво з іншими країнами*

Основні характеристики міжнародної дипломатії подано на рисунку 1.4:

Рис.1.4. Основні характеристики міжнародної дипломатії

1) Установлення та підтримання дипломатичних зносин між державами через акредитацію дипломатичних представників (послів, консулів тощо).

2) Офіційні представництва держав в інших країнах, які виконують функції з представництва та захисту інтересів своєї країни.

3) Взаємні діалоги між представниками держав з метою досягнення взаємовигідних угод та розв'язання міжнародних проблем.

4) Укладання та виконання міжнародних угод між державами з різних галузей, таких як торгівля, економіка, безпека, екологія тощо.

5) Система правил та процедур, яка регулює взаємодію між державними посадовими особами та іншими дипломатичними представниками.

6) Міжнародна взаємодія та співробітництво: співпраця між державами з метою вирішення міжнародних проблем, збереження миру та безпеки, розвитку та процвітання.

Міжнародна дипломатія відіграє важливу роль у забезпеченні стабільності, миру та співпраці на міжнародній арені, допомагаючи державам досягати спільних цілей та вирішувати спільні проблеми.

Отже, критеріальними ознаками міжнародної дипломатії є:

- належність до сфери міжнародних економічних відносин, сфери зовнішньоекономічної політики держави;

- застосування переговорів як основного інструмента облаштування мирними засобами міждержавних економічних відносин;

- наявність інституту державних службовців-дипломатів, які безпосередньо ведуть переговори і виконують всі інші функції, передбачені статутом дипломатичної служби кожної держави.

Праксеологічна теорія міжнародних відносин (яка базується на визнанні ефективної діяльності як основи таких відносин) виходить із того, що «система суспільної діяльності складається з трьох підсистем співробітництва, боротьби та суперництва.

Термін «праксеологічна теорія міжнародних відносин» використовується для опису підходу до вивчення міжнародних відносин, що базується на принципах праксеології.

***Праксеологія** – це наука про дії та діяльність, а саме, вона досліджує процеси прийняття рішень, поведінку та взаємодію агентів у різних сферах життя*

Праксеологічна теорія міжнародних відносин аналізує міжнародні відносини як систему взаємодії між державами та іншими акторами на міжнародній арені з точки зору дії, взаємодії та прийняття рішень.

У цій теорії вважається, що актори міжнародних відносин (держави, міжнародні організації, недержавні актори) мають власні цілі, інтереси та стратегії дій. Вони діють раціонально, з урахуванням власних обмежень та можливостей.

Основні принципи цієї теорії подано на рисунку 1.5.

Рис.1.5. Основні принципи праксеологічної теорії

Згідно з праксеологічною теорією, актори у міжнародних відносинах приймають рішення на основі раціонального обміркування і відповідно до своїх цілей та інтересів.

Міжнародні відносини розглядаються як система взаємодії, де дії одного актора впливають на дії інших. Такий підхід дозволяє аналізувати взаємозв'язки між акторами та їхні взаємовплив.

У праксеологічній теорії приділяється увага ролі міжнародних інституцій у формуванні та регулюванні міжнародних відносин.

Вивчення міжнародних відносин з праксеологічної перспективи передбачає аналіз процесів прийняття рішень та взаємодії між акторами, зокрема, умови, за яких вони приймають рішення, механізми спілкування та конфліктів.

Праксеологічна теорія міжнародних відносин є одним з підходів до аналізу міжнародних подій і може використовуватися для розуміння процесів та динаміки міжнародних відносин. Співробітництво та боротьба належать до так званої реальної сфери, натомість суперництво до сфери регуляції. Остання сфера є головним предметом інтересу теорії міжнародних відносин» Згадані три підсистеми характеризуються певним набором теоретичних і прагматичних елементів (див. табл. 1), які й визначають їхні відмінність і співвідношення. У таблиці 1.1 подано три системи діяльності (три форми міжнародних економічних відносин).

Таблиця 1.1. Три системи діяльності (три форми міжнародних економічних відносин)

Співробітництво	Боротьба	Суперництво
Теорія співробітництва	Теорія боротьби	Теорія регулювання
Економіка	Військове мистецтво	Політична наука (теорія міжнародних відносин)
Логіка співробітництва	Логіка боротьби	Логіка суперництва
Гра з позитивною сумою	Гра з негативною сумою	Гра з нульовою сумою
Правда	Обман	Вдавання (лукавість)
Інформування	Дезінформування	Пропаганда
Етика співробітництва (економічна етика)	Етика боротьби (військова етика)	Етика суперництва (політична етика)
Естетика співробітництва (економічна естетика)	Естетика боротьби (військова естетика)	Естетика суперництва (політична естетика)
Немає поляризації	Поляризація однополюсна	Поляризація двополюсна

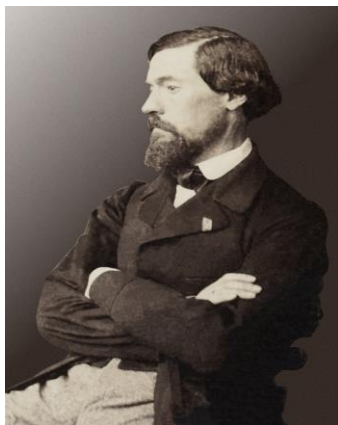
З іншого боку, відкрита економічна боротьба (зокрема, у формі «торговельних» або «валютних» війн, економічних санкцій та ембарго) звужує поле дипломатичної взаємодії. Якщо подивитися на цю ситуацію з позиції теорії ігор, то можна зазначити, що «співробітництво» створює умови для економічної

гри з позитивною сумою, а «боротьба» – з негативною, «суперництво» – з нульовою сумою.

Однак це тільки базові, вихідні умови, і мета саме економічної дипломатії в тому, щоб «перевести» реальні відносини на вищий позитивний рівень – перейти від негативної суми (взаємних втрат) до «нульової гри», тобто спроби обмежити ці втрати або забезпечити вигоди хоча б переможцеві (звісно, власній стороні), але в ідеалі метою має бути досягнення взаємних вигід.

Ще в XIX ст. французький економіст Фредерік Бастіа доречно зауважив: «Якщо кордон не перетинають товари, його неодмінно перетнуть війська» («Quand les marchandises ne traversent pas les frontiures, les armies le font»), чітко вказавши на те, що саме економічні зв'язки між країнами є альтернативою воєнним конфліктам, а протекціонізм і спроби завдати шкоди економіці інших країн (що трохи пізніше назвали політикою «економічного націоналізму» та принципом «beggar-thy-neighbour» («розори свого сусіда»)) – це прямий шлях до «роздмухування» ворожнечі та війни.

Однак дипломатія – це не просто альтернатива економічній війні. Вона не закінчується з початком такої війни, оскільки в сучасних умовах дипломатичні методи широко використовують для потреб економічної боротьби (часто-густо камуфлюючи її, особливо в умовах «гібридної» війни).

Колишній міністр зовнішньої торгівлі Бельгії П. Шевальє, виступаючи у 1999 р. на щорічній Дипломатичній конференції у Брюсселі, так і заявив: «Не забувайте, що торгівля – це війна. У світі торгівлі все використовується для того, щоб захопити або створити для себе ринки».

П'єр Шевальє був французьким державним діячем XIX століття, який зіграв важливу роль у зовнішній політиці Франції та міжнародних відносинах. Шевальє працював у різних посольствах Франції та виконував дипломатичні місії в різних країнах. Він обіймав посаду міністра закордонних справ Франції протягом деякого часу і відіграв важливу роль у формуванні зовнішньої політики країни. Шевальє був відомий своїм внеском у підписання ряду міжнародних угод та договорів, які стали важливими в історії Франції та міжнародних відносинах. Він мав значний вплив на формування та реалізацію зовнішньої політики Франції, особливо в період важливих міжнародних подій. Шевальє був видатним дипломатом свого часу і відомий своїм внеском у розвиток міжнародних відносин.

Невипадково деякі інструменти дипломатії (як-от бізнес-аналіз або конкурентна розвідка) доволі близькі до невійськових, але й недипломатичних заходів, на кшталт економічного або промислового шпигунства.

Потрібно також чітко розуміти і враховувати у роботі дипломатичного відомства (від концептуальних і стратегічних розробок і до здійснення конкретних кроків окремими дипломатами) той факт, що економічні інтереси навіть союзних держав можуть і постійно заходять у суперечність, відображаючи гостру конкуренцію на світовому ринку.

Ще більшою (порівняно з веденням економічної війни) є роль дипломатії у завершенні конфліктів і встановленні нового економічного статускво, оскільки нові умови міжнародних або двосторонніх економічних відносин мають бути сформульовані таким чином, щоб закласти основи нових стабільних відносин і щоб, водночас, інша сторона не вважала себе скривдженою (оскільки це означатиме високу ймовірність виникнення нових конфліктів).

Необхідно таким чином скорегувати національні інтереси інших країн, щоб їм здавалося, ніби вони стоять на сторожі власних інтересів, однак насправді робитимуть те, що ви їм рекомендуєте. При цьому не має здаватися, ніби вони капітулювали перед іноземною державою або йдуть у неї на повідку. Іншими словами, «дипломатія – це мистецтво примушування інших грати у вашу гру за вашими правилами».

Про це свідчать такі структурні зміни:

З погляду характеру дипломатичної діяльності – зростання інтернаціоналізації господарства збільшує значення ролі та місця економічних проблем.

З погляду механізму діяльності – роль координатора все одно залишається за зовнішньополітичним відомством (МЗС).

З погляду технології управління – рішення економічних проблем часто потребує традиційних «дипломатичних технологій» (переговори, угоди, союзи, консультації).

З погляду черговості пріоритетів – для політиків «економічна» є лише одним із видів дипломатії (яка для них є традиційно важливим інструментом), а для економістів важливо, що виникла, власне, окрема «економічна» дипломатія.

Взаємозв'язок між політикою та економікою визначається правилом, яке можна умовно назвати «законом міцної кави»: чим вагомішою є економічна складова політики, тим вона сильніша та стабільніша (так само, як кавовий напій є міцнішим і густішим, що більше в ньому меленої кави).

Закон міцної кави – це вираз, який використовується для опису принципу, що якість кави необхідно підтримувати на високому рівні, незалежно від того, скільки разів її розведено або розтягнуто. Цей термін походить від схожості із фізичним законом масового ділення, за яким кількість речовини (або маса) зберігається незмінною при будь-яких діях.

В контексті кави «закон міцної кави» може мати кілька інтерпретацій:

1. **Якість:** цей закон стверджує, що якість кави має залишатися стійкою та високою, незалежно від того, наскільки її розведено або розтягнуто. Навіть якщо каву розбавлено водою або іншими інгредієнтами, вона все ще має бути смачною та задовільною для споживача.

2. **Незмінність:** закон міцної кави також може вказувати на ідею, що кава повинна мати однакову смакову якість, незалежно від умов приготування чи розведення.

3. **Довіра споживача:** цей принцип може також відображати ідею, що споживачі повинні мати довіру до якості кави, яку вони споживають, незалежно від того, як вона була приготовлена або розведена.

Враховуючи це, можна визначити **основні функції сучасної дипломатії**, що подано на рисунку 1.6:

Рис.1.6. Основні функції сучасної дипломатії

Балансування між політичними та економічними інтересами є дуже складною справою, оскільки дипломатія політична і дипломатія економічна не завжди легко взаємодіють. І хоча за усіма ознаками більше не існує дипломатії без економіки, у те, що активна економічна дипломатія породить на політичній ниві очікувані плоди, повірити так само важко, як і в економічні дивіденди дружби на дипломатичній арені.

Єдність політики та економіки не обов'язково має приводити до гармонії компонентів, які створюють цей тандем. Економічний компонент при цьому є радше об'єктом, а не суб'єктом.

Взагалі кажучи, закон міцної кави відображає концепцію, що якість продукту повинна бути стійкою та незмінною, незалежно від обставин. Пояснюється це тим, що економічні інтереси, як правило, більш довгострокові, прозорі (тобто зрозумілі й викликають більше довіри) та побудовані на взаємних інтересах (в умовах вільної конкуренції). При цьому, за інших рівних умов, суто торговельні відносини містять більший потенціал для суперництва й навіть боротьби, оскільки це зумовлено протилежними інтересами покупця та продавця. Натомість інвестиційні відносини мають більший потенціал для співробітництва, оскільки інтереси співучасників інвестиційних проектів мають більше «точок дотику». Звісно, в кожному конкретному випадку співвідношення інтересів можуть бути різними, і завжди має місце потреба у досягненні компромісів.

Отже, співвідношення між політикою та економікою може різнитися в часі та просторі (від країни до країни, від періоду до періоду), однак зменшення економічної орієнтованості політики призводитиме до послаблення не лише економічної, а й, зрештою, політичної позиції.

Це, певна річ, не означає, що стосовно окремих країн або груп країн (інтеграцій, союзів) не можуть встановлюватися і інші пріоритети: підтримання насамперед політичних або культурних зв'язків. Однак робити це потрібно свідомо і з розумінням припустимого рівня, за межами якого уже можна забути про «економізацію» взагалі.

Що ж до завдань дипломатії, то вони полягають здебільшого в тому, щоб:

- сприяти торгівлі та інвестиціям;
- покращити функціонування ринків;
- скоротити кошти й ризики транскордонних трансакцій;
- запровадити міжнародні стандарти;
- забезпечити права державної та приватної власності;
- розвивати міжнародні телекомунікаційні, енергетичні й транспортні системи;
- створити відповідний політичний клімат, який дасть змогу досягти зазначених вище цілей.

Дипломатам добре відомий вислів британського лорда Г. Дж. Т. Пальмерстона, який заявив у парламенті, що в Англії немає ані вічних союзників, ані вічних ворогів. «Лише наші інтереси незмінні й вічні, – додав він, – і наш обов'язок – дотримуватися їх».

Уже у ХХ ст. французький дипломат Ж. Камбон стверджував, що завдання зовнішньої політики полягає в тому, щоб узгоджувати випадкові факти з постійними законами, які управляють долею націй. Інтереси народів не змінюються, вони визначаються природою, географічним положенням і власним характером народів.

Усі ці вимоги мають прямий стосунок до економічної дипломатії. Однак проблема полягає в тому, щоб правильно ідентифікувати національні інтереси та закони, які управляють політико-економічними процесами. Річ у тім, що насправді вони радше довгострокові, аніж «вічні», оскільки значною мірою зумовлюються інтересами внутрішньої економіки (а тому – і різноспрямованими інтересами окремих класів, страт і груп) та законами розвитку, які мають не лише об'єктивний, а й суб'єктивний характер (залежно від національного менталітету, рівня загальної культури, співвідношення економічних сил суспільства тощо). Тож правильне визначення національних економічних інтересів є однією з ключових умов успішності економічної дипломатії.

1.2. Види дипломатії

Дипломатія має різноманітні види, які відрізняються за своїми завданнями, методами та областями застосування. Найпоширеніші види дипломатії подано на рисунку 1.7:

Рис.1.7. Поширені види сучасної дипломатії

1. **Державна дипломатія** це офіційна дипломатія, яка виконується державними установами, такими як Міністерство закордонних справ. Її завданням є представлення та захист національних інтересів країни у міжнародних відносинах, ведення переговорів, укладання міжнародних договорів та забезпечення співпраці з іншими державами.

2. **Мультистороння** (мультилатеральна) дипломатія – це форма дипломатії, в якій беруть участь більше ніж дві сторони або країни. Її прикладом можуть бути міжнародні організації, такі як Організація Об'єднаних Націй (ООН), Європейський Союз (ЄС) або НАТО, де країни співпрацюють у вирішенні спільних проблем або конфліктів.

3. **Публічна дипломатія** – це вид дипломатії, який орієнтований на взаємодію з громадськістю, медіа та іншими неурядовими організаціями. Її метою є підвищення рівня розуміння та підтримки зовнішньої політики держави серед національного та міжнародного громадськості.

4. **Гуманітарна дипломатія** – це спрямована на покращення гуманітарної ситуації в інших країнах форма дипломатії. Вона включає надання гуманітарної допомоги, розвиток гуманітарних програм та проектів, а також забезпечення прав людини та гідного життя.

5. **Культурна дипломатія** – це спрямована на підтримку та популяризацію культурних цінностей, традицій, мови та мистецтва країни за кордоном. Вона використовує культурні обміни, виставки, концерти, літературні заходи та інші культурні події для зміцнення міжнародних відносин.

6. **Економічна дипломатія** – це форма дипломатії, яка спрямована на розвиток економічних відносин між країнами, стимулювання торгівлі та інвестицій, розвиток спільних проектів та економічних стратегій.

7. **Консульська дипломатія** – це вид дипломатії, який включає у себе діяльність консульських установ держави за кордоном. Вона забезпечує захист інтересів своїх громадян, надає консульські послуги та сприяє розвитку економічних, культурних та інших відносин між країнами.

Ці види дипломатії використовуються державами для досягнення різноманітних цілей у міжнародних відносинах.

Дипломатію класифікують за різними ознаками. Найбільш поширеною є поділ дипломатії на різновиди з погляду її галузевої відповідності, тобто відповідно до напрямів економічної діяльності, які вона обслуговує.

Найбільше значення має історично та логічно перший вид дипломатії – торговельна (комерційна) дипломатія. Власне торговельні угоди стали першим суто економічним об'єктом дипломатії (після таких військово-економічних об'єктів, як угоди про данину, репарації та контрибуції), зростання значення яких поступово і привело до появи окремого напрямку (різновиду) економічної дипломатії.

Наступним власне економічним різновидом дипломатії стала фінансова, або інвестиційна дипломатія, об'єктом якої є зовнішні фінансові (боргові, інвестиційні, податкові) відносини.

***Фінансова дипломатія** – це форма дипломатії, яка спрямована на управління фінансовими відносинами та вплив на економічні процеси через дипломатичні засоби.*

Основна мета фінансової дипломатії полягає в захисті та просуванні фінансових інтересів країни за кордоном, сприянні міжнародній фінансовій стабільності, забезпеченні ефективного функціонування міжнародних фінансових систем та забезпеченні сприятливого фінансового середовища для розвитку економіки країни

Основні аспекти фінансової дипломатії включають:

1. Укладання та виконання міжнародних торговельних угод, стимулювання експорту та імпорту, просування інвестицій та створення сприятливих умов для бізнесу.

2. Участь у міжнародних фінансових організаціях (наприклад, Міжнародний валютний фонд, Світовий банк), управління валютним курсом та макроекономічною політикою, боротьба зі злочинністю у фінансовому секторі.

3. Управління державним боргом, переговори з міжнародними кредиторами та кредитними організаціями.

4. Надання фінансової допомоги та технічної допомоги іншим країнам, сприяння розвитку інфраструктури, соціальних програм та економічних реформ.

5. Співпраця з міжнародними партнерами у боротьбі зі злочинністю у фінансовому секторі та відмиванням грошей.

6. Забезпечення ефективного відображення фінансових інтересів країни в міжнародних мас-медіа та комунікаційних каналах.

Фінансова дипломатія виконує важливу роль у формуванні та розвитку міжнародних відносин, сприяючи стабільності та процвітанню країн у глобальному економічному середовищі.

Інвестиційні відносини в сучасній економіці, для якої характерна лібералізація міжнародного руху капіталу, все більше починають відігравати самостійну роль. Утім на попередніх етапах розвитку світового ринку (а для деяких країн – і в сучасних умовах) не менше значення мали боргові відносини. Для країн-членів міжнародних регіональних об'єднань (зокрема Європейського Союзу) досить важливими є проблеми спільного бюджету, а отже, і податкові відносини, які також стають об'єктом дипломатичних відносин.

Крім цих двох основних видів економічної дипломатії, вирізняють й інші, в яких економічна складова відіграє вирішальну роль, при тому, що важливе місце відводиться також технологічним і гуманітарним елементам. Зокрема, це стосується енергетичної (нафтової) дипломатії, яку використовують для узгодження міжнародних проблем видобування, транспортування та використання енергетичних ресурсів.

Енергетична (нафтова) дипломатія є формою зовнішньої політики, спрямованою на управління та захист інтересів країни у сфері енергетики, зокрема у добуванні, транспортуванні, зберіганні та розподілі енергоресурсів. Це дуже важливий аспект міжнародних відносин, оскільки енергетика визначає економічну стабільність країни, її здатність до індустріального розвитку та політичний вплив на міжнародному рівні.

Енергетична дипломатія, іноді називана також нафтовою дипломатією, є формою зовнішньої політики, спрямованою на управління та захист інтересів країни у сфері енергетики, зокрема у добуванні, транспортуванні, зберіганні та розподілі енергоресурсів. Це дуже важливий аспект міжнародних відносин, оскільки енергетика визначає економічну стабільність країни, її здатність до індустріального розвитку та політичний вплив на міжнародному рівні.

Основні аспекти енергетичної дипломатії включають:

1. Договори про енергетичне співробітництво – укладання міжнародних договорів та угод з іншими країнами стосовно видобутку, транспортування, торгівлі та споживання енергоресурсів.

2. Енергетична безпека – захист інтересів країни щодо постачання енергорес

Тісно пов'язана з цією проблематикою екологічна дипломатія, яка займається питаннями захисту навколишнього середовища в міжнародному та планетарному масштабі, питаннями глобальної зміни клімату та мінімізації її негативних наслідків.

Закон міцної кави – це вираз, який використовується для опису принципу, що якість кави необхідно підтримувати на високому рівні, незалежно від того, скільки разів її розведено або розтягнуто. Цей термін походить від схожості із фізичним законом масового ділення, за яким кількість речовини (або маса) зберігається незмінною при будь-яких діях.

Основні аспекти екологічної дипломатії включають:

1. Міжнародне співробітництво – укладання міжнародних договорів та угод з метою зменшення викидів та забруднення навколишнього середовища, розроблення спільних стратегій та програм для збереження природних ресурсів.

2. Участь у міжнародних форумах – активна участь у міжнародних конференціях та самітах з метою обговорення екологічних проблем, обміну досвідом та спільного прийняття рішень.

3. Дипломатичні переговори – ведення переговорів з іншими країнами та міжнародними організаціями щодо спільних екологічних ініціатив та програм.

4. Екологічна допомога – надання фінансової, технічної та іншої допомоги країнам з метою покращення стану навколишнього середовища та боротьби з екологічними проблемами.

5. Просування екологічних цінностей – пропаганда екологічних цінностей та просування світового усвідомлення про необхідність збереження природи та біорізноманіття.

Екологічна дипломатія стає все більш важливою в умовах зростаючого світового забруднення та зміни клімату, і вона відіграє важливу роль у формуванні міжнародних стратегій та політик для забезпечення сталого розвитку планети.

Зміна клімату та стан навколишнього середовища безпосередньо впливають на врожайність сільськогосподарських культур. Цей та низка інших чинників, від яких залежить продовольча безпека країн, є предметом уваги продовольчої дипломатії.

***Продовольча дипломатія** – це форма зовнішньої політики, спрямована на забезпечення продовольчої безпеки та розвиток сільського господарства через співпрацю міжнародних установ, держав та неурядових організацій.*

Основна мета продовольчої дипломатії полягає в забезпеченні доступу до якісних та безпечних продуктів харчування, підтримці розвитку сільського господарства та забезпеченні сталої продовольчої системи як у власній країні, так і на міжнародному рівні.

Основні аспекти продовольчої дипломатії включають:

1. Міжнародне співробітництво – укладання міжнародних угод та договорів про спільні програми розвитку сільського господарства, обмін досвідом та технологіями.

2. Гуманітарна допомога – надання гуманітарної допомоги та харчових продуктів країнам, що переживають продовольчі кризи або негативні наслідки природних катаклізмів.

3. Торгівельна політика – забезпечення вільного та справедливого доступу до ринків для сільськогосподарської продукції, вирішення торговельних спорів та конфліктів, сприяння відкритому та прозорому торговельному середовищу.

4. Технічна допомога – надання технічної підтримки та консультацій з питань сільського господарства, водного господарства, тваринництва та інших галузей, пов'язаних з продовольством.

5. Дипломатичні переговори – ведення переговорів та діалогу з іншими країнами з метою забезпечення стабільності продовольчого ринку та розвитку сільського господарства.

6. Продовольча безпека – захист та підтримка продовольчої безпеки на національному та міжнародному рівнях, реагування на продовольчі кризи та

забезпечення доступу до достатньої кількості харчових продуктів для всіх верств населення.

Продовольча дипломатія відіграє важливу роль у забезпеченні сталого розвитку та здорового способу життя для всіх людей у світі.

Залежно від загострення та інтернаціоналізації інших проблем суспільно-економічного життя виникають й інші напрями економічної дипломатії, які можуть перетворитися на її окремі види.

Зокрема, деякі фахівці навіть у двосторонніх відносинах виокремлюють такі підвиди економічної дипломатії, як авіаційна, арктична, атомна (зокрема гелієва), військова, гуманітарна, космічна, морська, продовольча, сільськогосподарська, торговельна, або комерційна, транспортна, туристична, фінансова (у тому числі інвестиційна, кредитна, інвестиційно-кредитна, боргова), екологічна, енергетична (зокрема, нафтова, газова, нафтогазова, енергоресурсна).

Кожен із галузевих видів економічної дипломатії залежно від організаційної форми наповнення може передбачати політико-нормотворчу роботу (опрацювання міжнародних і багатосторонніх правил регулювання світогосподарських зв'язків), інформаційно-аналітичне забезпечення (аналіз і прогнозування ситуації на іноземному та світовому ринку, виявлення переваг і втрат від участі у міжнародній економічній кооперації, міжнародних регіональних угрупованнях або конкретних проектах), техніко-консультативну підтримку (надання організаційно-технічного сприяння та допомоги у здійсненні зовнішньоекономічних операцій і проектів) та фінансово-кредитне супроводження (виконання конкретних операцій щодо укладання та реалізації міжнародних фінансових угод).

Із погляду інституціональної належності зазвичай виокремлюють:

1. Офіційну дипломатію, таку, що здійснюють державні органи, насамперед дипломатичне відомство держави.

***Офіційна дипломатія** – це система державних установ та посадових осіб, які представляють державу у взаємодії з іншими країнами та міжнародними організаціями*

Основною метою офіційної дипломатії є захист інтересів своєї держави, ведення переговорів, укладання угод, розроблення та виконання зовнішньої політики.

Офіційна дипломатія зазвичай включає такі ключові складові:

1. Міністерство закордонних справ (МЗС) – центральна установа, яка відповідає за формулювання та реалізацію зовнішньої політики країни, підтримку дипломатичних відносин з іншими країнами та участь у міжнародних організаціях.

2. Дипломатичні представництва – посольства, консульства та постійні місії, які представляють державу за кордоном і відстоюють інтереси своєї країни на міжнародній арені.

3. Дипломатичні служби – корпус дипломатичних посадових осіб, які займаються виконанням місій, переговорами та здійсненням дипломатичних функцій.

4. Консульська служба – забезпечує захист та надання консульських послуг громадянам своєї країни за кордоном.

5. Дипломатичні зв'язки – встановлення та підтримання дипломатичних відносин з іншими країнами, обмін дипломатичними нотами та іншими дипломатичними документами.

6. Міжнародні конференції та зустрічі – участь у міжнародних зустрічах, конференціях та самітах для вирішення глобальних проблем.

До цього ж різновиду можна віднести й відомчу дипломатію, яку здійснюють інші державні установи (здебільшого міністерства економіки, фінансів і центральний банк країни), що, однак, передбачає необхідність чіткої координації та узгодженості дій і цілей різних установ.

2. Корпоративну дипломатію, коли питання, які належать до відповідальності економічної дипломатії, вирішують системно, організовано та довгостроково великі корпорації (як правило, багатонаціональні компанії) самостійно або через відповідні ділові об'єднання (асоціації, союзи тощо).

Звісно, до міжнародної дипломатії ці різновиди належать у тому випадку, якщо коло проблем, які вони розв'язують, охоплює відповідні економічні питання. В інших випадках їх можуть розглядати як різновиди дипломатії культурної, гуманітарної тощо.

Нарешті, маючи на увазі масштаби й рівень проблем, які вирішують дипломатичними засобами, вирізняють макроекономічну та мікроекономічну дипломатію: перша зосереджує свою увагу на глобальних і міждержавних економічних відносинах; друга займається питаннями зовнішньоекономічної діяльності окремих галузей або суб'єктів господарювання (корпорацій). Тобто можна констатувати, що зоною відповідальності макроекономічної дипломатії є загально-суспільні та колективні інтереси, а мікроекономічна дипломатія концентрується на задоволенні групових та індивідуальних інтересів.

Оскільки на практиці зони відповідальності цих двох видів економічної дипломатії дуже тісно пов'язані, деколи говорять ще й про «транзитний рівень», або мезоекономічну дипломатію, під якою розуміють комплексний підхід до вирішення проблемних питань на усіх рівнях взаємодії – як міждержавному, так і міжрегіональному або міжкорпоративному.

1.3. Об'єкти та суб'єкти дипломатії

Об'єктами дипломатії, тобто тією частиною суспільної діяльності, на яку спрямоване пізнання та вплив, є міжнародний економічний порядок і міжнародні регіональні угруповання, іноземні (міжнародні) ринки товарів та послуг, іноземні інвестиції (потоки капіталу), міжнародні міграційні процеси, система оподаткування (зокрема, механізми його «оптимізації» за рахунок використання закордонних («офшорних») юрисдикцій) тощо. Цей перелік може поповнюватися за рахунок об'єктів, притаманних новим специфічним підвидам економічної дипломатії (енергетичної, екологічної тощо).

Утім основними об'єктами на усіх напрямках економічної дипломатії залишаються міжнародна торгівля, міжнародні інвестиції та оподаткування, що дістає відображення у «фундаментальній трійці» договірно-нормативної основи зовнішньоекономічних відносин: угода про економічне та технічне співробітництво, угода про взаємне сприяння та захист інвестицій та угода (конвенція) про уникнення подвійного оподаткування.

Щодо визначення об'єктів економічної дипломатії з-поміж дослідників розбіжностей здебільшого не виникає, натомість із визначенням суб'єктів (особливо ієрархії суб'єктів різного рівня) ситуація дещо складніша, а тому вважаємо за необхідне приділити трохи більше уваги цьому питанню. Річ у тім, що вже традиційним стало виокремлення із категорії суб'єктів дипломатії виконавців-акторів та агентів.

Однак при цьому різні автори не наводять достатньої аргументації щодо принципу такого розподілу. Тому ми виходитимемо з того, що суб'єктами є суспільство та суспільні інститути; акторами – відповідні організаційні структури (державні, комерційні, громадянські інститути), а агентами – фізичні особи (які представляють акторів).

Відповідно до такого принципу можна сказати, що найголовнішим і найактивнішим суб'єктом економічної дипломатії традиційно виступає держава. Розвиток ринкових відносин і демократії сприяв появі нових суб'єктів – підприємств (бізнесу) та громадянського суспільства. Втім, зрозуміло, що ці суб'єкти не можуть вступати у міждержавні зовнішні відносини і здійснювати традиційну дипломатичну діяльність.

Якщо в умовах абсолютної монархії держава персоніфікується в особі монарха (за відомим принципом – «Держава – це я»), то більш демократичні режими передбачають, що державу представляють певні інститути – президент, уряд (міністерства, місцеві органи влади), парламент (політичні партії).

Відповідно виразниками інтересів підприємництва є як спеціалізовані союзи та асоціації, так і окремі суб'єкти господарювання (зокрема, багатонаціональні банки та компанії), а громадянського суспільства – неурядові організації, профспілки, об'єднання громадян.

Таких дійових суб'єктів називають акторами економічної дипломатії. Дослідники проблеми, як правило, розподіляють акторів (дійових суб'єктів) або на національних державних (уряди, політичні партії, місцеві органи влади), недержавних (корпорації, ділові асоціації, профспілки тощо) і транс- та багатонаціональних (багатонаціональні корпорації (БНК), міжнародні організації), або просто на державних та недержавних.

Суб'єкти дипломатії – це учасники міжнародних відносин, які здійснюють дипломатичну діяльність та представляють інтереси своїх держав або міжнародних організацій

1. Держави. Центральними суб'єктами міжнародної дипломатії є держави. Вони надають повноваження дипломатичним представництвам (посольствам та консульствам) для захисту своїх інтересів у відносинах з іншими країнами.

2. Міжнародні організації. Суб'єктами дипломатії є також міжнародні організації, такі як Організація Об'єднаних Націй (ООН), Європейський Союз (ЄС), НАТО, ЮНЕСКО та інші. Вони здійснюють дипломатичну діяльність для досягнення своїх цілей та реалізації міжнародних програм та проектів.

3. Міжнародні організації громадянського суспільства: організації, такі як Громадянська Кампанія за Охорону Природи (WWF), Міжнародний Червоний Хрест, Greenpeace тощо, також відіграють важливу роль у міжнародній дипломатії, представляючи інтереси громадян та просуваючи свої цілі на міжнародному рівні.

4. Міжнародні корпорації. Бізнес-структури, особливо мультинаціональні корпорації, також можуть бути важливими суб'єктами міжнародної дипломатії. Вони здійснюють вплив на міжнародні відносини через торгівлю, інвестиції та участь у різних галузях, таких як енергетика, транспорт, технології тощо.

5. Індивідуальні дипломати. Певні індивідуальні особи, такі як дипломати, посольські працівники, політики та громадські діячі, можуть бути важливими суб'єктами міжнародної дипломатії, особливо коли вони представляють державні інтереси або мають вплив на міжнародні справи.

Ці суб'єкти дипломатії працюють разом для вирішення різних міжнародних проблем та досягнення спільних цілей у глобальному масштабі.

Утім, більш доречним, на нашу думку, є комбінування цих двох методологічних підходів (див. таблицю 1.2).

З боку держави найбільш активними акторами економічної дипломатії виступають спеціалізовані міністерства – міністерство закордонних справ та міністерство (зовнішньої) економіки, а також її структурні підрозділи за кордоном – посольства та торговельні представництва.

Таблиця 1.2. Суб'єкти дипломатії

Державні		Недержавні
Національні	Органи державної влади, політичні партії	Великі національні компанії, які здійснюють ЗЕД, БНК із «національним забарвленням», неурядові організації, профспілки
Наднаціональні	Органи об'єднань та коаліцій держав, регіональні економічні угруповання, міжнародні економічні організації	Неурядові організації, які здійснюють транскордонну діяльність

Організатором і координатором роботи в галузі економічної дипломатії виступають, що є логічним, зовнішньополітичні відомства окремих держав. Втім, перехресчування напрямів відповідної діяльності із зовнішньоекономічними відомствами невідворотно ставить питання про їх взаємодію та співвідношення їхніх повноважень.

Природним є паралельний розвиток діяльності міністерств закордонних справ і економіки/зовнішньої торгівлі, які в робочому порядку координують і узгоджують свої дії. Окремі міністерства, які на рівні центрального уряду відповідають за певні напрями політики, все більше втягуються у діалог зі своїми закордонними партнерами.

Беручи до уваги зростання чисельності міжнародних спеціалізованих конференцій, такі органи починають мимоволі виборювати в міністерства закордонних справ місце провідної установи, яка приймає рішення з певних питань. Таким чином відбувається поступова ерозія монополії МЗС щодо міжнародних економічних питань.

Відчувши такий сплеск дипломатичної активності інших відомств, міністерства закордонних справ або намагаються блокувати їм доступ на міжнародну арену, або змушені поступово погоджуватися зі своїм новим («другим») місцем на міжнародних зустрічах, набуваючи роль консультанта, координатора міжвідомчої зовнішньоекономічної політики.

Проте високопосадовці зі спеціалізованих відомств, беручи участь у розробці позиції країни на міжнародних переговорах, часто-густо не мають навіть початкових навичок у цій сфері, не враховують національних традицій, корпоративної культури або особистих рис характеру своїх партнерів, не знають іноземних мов, що загалом негативно впливає на результат перемовин.

Низка країн (зокрема, Австралія та Канада, а також Швеція, Мозамбик і деякі інші країни, що розвиваються) обрали модель об'єданого міністерства закордонних справ і торгівлі, що, на думку прибічників такого підходу, має забезпечити оперативність прийняття рішень і раціональне використання кадрового потенціалу.

Втім, враховуючи важливість зовнішньоекономічного напрямку та його певну автономію і специфіку, така модель передбачає наявність двох рівноправних керівників на посаді міністра (у МЗС Швеції є навіть три відповідні керівники), що значною мірою нівелює потенційні переваги такого підходу.

Оцінюючи цю модель, також можна вказати на недостатню компетентність працівників центрального апарату в питаннях внутрішньої економіки та складність у встановленні ними контактів з іншими економічними установами та діловими колами країни. Крім того, на практиці виникає бюрократична тяганина, пов'язана з подвійним підпорядкуванням окремих підрозділів, тощо.

Найпоширеніша модель організації економічної дипломатії передбачає пріоритетність міністерства закордонних справ як центру прийняття рішень і координації дій у цій галузі.

Однак для організації дипломатичної роботи безпосередньо за кордоном практикують різні підходи: зосередження такої роботи в офісі (відділі) економічного радника; залучення економічних/торговельних структурних одиниць посольств з подвійним підпорядкуванням, торговельних представництв, підпорядкованих міністерствам економіки/ зовнішньої торгівлі, економічних структур, які представляють незалежні економічні установи (торгово-промислові палати (ТПП) тощо).

Слід зазначити, що на практиці не всі економічні (комерційні) дипломати зосереджені «під дахом» національного посольства. Досить поширеною є практика створення закордонних представництв економічними відомствами, у тому числі центральними банками та агентствами сприяння інвестиціям.

Приміром, представництва багатьох центральних банків розташовуються у провідних фінансових центрах світу. Причому це стосується центральних банків як промислово-розвинутих країн (ФРН, Австрія, Італія, Норвегія, Японія), так і країн, що розвиваються (Китай, Індонезія, Таїланд, Угорщина та ін.).

За даними ЮНКТАД, закордонні установи має більшість національних агентств сприяння інвестиціям. Водночас, практика таких країн, як Канада, Ізраїль і деяких інших, передбачає створення відповідних місій при посольствах і консульствах.

Необхідно звернути на увагу й на те, що поки що немає чітко визначеного порядку найменування агентів економічної дипломатії. На нашу думку, в усіх випадках, коли суб'єктом виступає держава, а акторами – загальнодержавні універсальні органи влади (президент, уряд міністерство закордонних справ, парламент), можна стверджувати, що її агенти (безпосередньо дійові особи) є «економічними дипломатами», маючи на увазі, що інтереси держави охоплюють увесь спектр об'єктів економічної дипломатії та широке коло її питань.

Як правило, агенти, які представляють міністерство закордонних справ (офіційні або формально визнані дипломати), більше уваги приділяють питанням макроекономічної дипломатії.

Але це є лише загальним принципом, який на практиці часто порушують внаслідок не лише суміщення функцій, а й взаємозв'язку макро- та мікроекономічних видів діяльності. Значною мірою це зумовлено і загальними

підходами до виконання службових обов'язків економічними дипломатами, прийнятими в різних країнах.

Завдання дипломатів, які працюють за кордоном, є універсальними:

- сприяння вітчизняним економічним інтересам за кордоном;
- лобіювання питань експансії вітчизняних компаній за кордоном;
- сприяння отриманню інформації та контактам вітчизняних бізнесменів із метою сприяння їх доступу на іноземні ринки;
- забезпечення діалогу між вітчизняними бізнесменами та іноземними дипломатами, акредитованими у країні;
- моніторинг вирішення проблем, які виникають у вітчизняних бізнесменів у їхній діяльності за кордоном;
- організація зустрічей із представниками ділових кіл із метою окреслення наявних проблем;
- організація економічних заходів (конференцій, семінарів, зустрічей, форумів тощо);
- надання допомоги у здійсненні економічних місій за кордоном;
- підтримка у представленні економічних інтересів країни за кордоном, у т. ч. з використанням можливостей почесних консулів;
- розробка планів дій сприяння економічним інтересам країни за кордоном;
- поширення економічної інформації.

Економічний дипломат повинен вчитися аналізувати усі фактори, які впливають на процес прийняття рішень у своїй країні та за кордоном, насамперед такі:

- комерційні інтереси сторін;
- макроекономічний вплив альтернативних політичних рішень;
- політичний вплив усіх сторін на комерційні, політичні та інституціональні інститути;
- питання внутрішньої політики, які мають стосунок до зовнішньоекономічної діяльності;
- відповідні внутрішні та іноземні (міжнародні) юридичні документи;
- стан громадської думки (зокрема, вплив ЗМІ).

При цьому економічний дипломат, який займається питаннями макроекономічної дипломатії (як правило, радник посольства з економічних питань і його служба), опікується узгодженням і підписанням міждержавних угод та конвенцій, офіційними зустрічами та переговорами, міжнародною міжвідомчою співпрацею, міждержавними проектами, дипломатичним арбітражем (тобто вирішенням спірних питань) і макроекономічним аналізом.

Натомість питання мікроекономічної дипломатії (яка належить до компетенції торговельних представників) охоплюють сприяння розвитку торгівлі та інвестиціям, інформування вітчизняних підприємств про ринкові можливості у країні перебування, мікро- економічний аналіз, збір та аналіз корпоративної інформації, сприяння участі вітчизняних підприємців у виставках та інших ділових заходах, захист інтересів вітчизняних компаній (антидемпінгові розслідування тощо).

Отже, агенти міністерства економіки або інших спеціалізованих економічних установ здебільшого зосереджуються на мікроекономічних проблемах і підтримці комерційної діяльності, тобто вирішенні зовнішньоекономічних проблем національних суб'єктів господарювання, тому їх логічніше називати «комерційними дипломатами».

У своїй діяльності вони більше спілкуються з комерційними партнерами (реальними або потенційними) вітчизняних компаній. Хоча на практиці вони також можуть займатися макроекономічними проблемами, зокрема узгодженням разом з економічними дипломатами міждержавних або міжнародних угод.

У сучасних умовах дедалі частіше можна зустріти агентів, які представляють акторів із царини виробництва, фінансового сектора й торгівлі («бізнес»), адже вони також є доволі активними суб'єктами економічної дипломатії.

Їх називають «корпоративними дипломатами». Слід зауважити, що деякі дослідники розрізняють поняття «корпоративної дипломатії» та «бізнесової дипломатії»: агенти першої працюють лише всередині транснаціональних компаній, відповідаючи за відносини між різними закордонними філіями та дочірніми установами (внутрішньокорпоративні міжнародні відносини); натомість до кола обов'язків других належить увесь спектр відносин з іншими закордонними партнерами.

Не маючи принципових заперечень проти такої класифікації, ми вважаємо, що, за принципом «бритви Оккама», немає потреби множити сутності («*Entia non sunt multiplicanda praeter necessitatem*»), а отже з практичного погляду всіх таких агентів можна відносити до корпоративних дипломатів (тим більше, що на практиці досить часто функції та завдання можуть перетинатися або доповнювати одне одне).

Зрештою, агентів громадянського суспільства можна вважати просто «неурядовими дипломатами», яких відповідно до належності відповідних акторів можна поділити на національних і транснаціональних.

Таким чином вибудовується система суб'єктів, акторів та агентів економічної дипломатії, з чітко розподіленими основними функціями та гнучким механізмом взаємодії та взаємодоповнення.

На практиці економізація зовнішньої політики реалізується через економізацію зовнішніх відносин – використання засобів політичного, дипломатичного, економічного, військового, культурного та іншого впливу на суб'єкти міжнародних відносин із метою досягнення цілей зовнішньої політики, визначених з урахуванням ступеня її економізації.

Усі ці засоби в умовах економізації зовнішньої політики потрібно розглядати насамперед як такі, що покликані забезпечити досягнення економічних цілей: сприяти розвитку торгівлі (з першочерговою, але не виключною увагою до експорту), залученню потрібних інвестицій та спрямуванню інвестицій вітчизняного капіталу за кордон, пошуку ефективних технологій, а також отриманню/наданню економічної допомоги та пільгових кредитів.

Економізація зовнішньої політики є вагомим елементом реалізації стратегії та здійснення тактики зовнішньої політики держави. Зрозуміло, що в умовах

глобальної конкуренції та однополярної світової політичної системи реально розробляти та реалізувати «грандстратегію», тобто стратегію глобального розвитку та безпеки, яка враховує можливість впливу на розв'язання глобальних (загальнолюдських) проблем або протидії глобальним загрозам, можуть тільки «супердержави» (або людство, об'єднане хоча б в ООН, ефективність якої поки що не така, як мала бути).

Іншим державам залишається створювати для цього міжнародні політико-економічні угруповання (на кшталт Європейського Союзу), які могли б «виконувати обов'язки» супердержави (що, знову таки, поки що видається не дуже ефективним, або обмежуватися використанням стратегії національного рівня, яка спрямована на вирішення специфічних проблем цієї держави (в тому числі економічних), реалізуючи щодо глобальних викликів по суті лише субстратегії, які орієнтуються на підходи, які здійснюють супердержави або відповідні міжнародні об'єднання).

Дипломатія помітно активізується в сучасних умовах, чому сприяють такі чинники:

- загальне зростання обсягів світової економіки та глобалізація сучасної економіки (тобто лібералізація умов здійснення економічних операцій та посилення їхнього транскордонного та наднаціонального характеру);

- загострення глобальних проблем (продовольча безпека, зміна клімату, охорона навколишнього середовища, загальносвітові епідемії, міжнародний тероризм тощо), для вирішення яких потрібні значні матеріальні ресурси, а для акумуляції та використання останніх – міжнародна співпраця;

- поява у світовій економіці нових активних субнаціональних акторів (передусім багатонаціональних корпорацій, громадських організацій тощо);

- розвиток регіональних економічних інтеграційних об'єднань;

- зростання ролі та політичного впливу національного капіталу в країнах – «нових лідерах», які намагаються відігравати помітну роль у світовій політичній та економічній системах.

Характерно, що зростання економічної взаємозалежності в останні десятиріччя все більше розмиває різницю між внутрішньою та зовнішньою економікою. Прогрес глобалізації з початку 1990-х рр. зобов'язує економічну дипломатію заглиблюватися у процес прийняття рішень з питань внутрішньої економіки з тим, щоб забезпечити необхідні міжнародні наслідки.

І якщо, скажімо, у фінансовій сфері, хоча б і в напівзруйнованому стані (що дає підставу деяким експертам характеризувати ситуацію як non-system) все ж таки діють засади Бреттон-Вудської угоди, то у сфері торгівлі та інвестицій вони, по суті, тільки створюються (маємо на увазі засади, які б відповідали умовам глобалізації) в межах СОТ (що і перетворило саме цю організацію на головну ціль випадів антиглобалістів).

Можна сказати, що просто на наших очах інститути Європейського Союзу відібрали пріоритетність політичного значення у НАТО, а сам Північноатлантичний альянс зробив економічну складову своєї діяльності однією з найвагоміших.

За таких умов уряди не стають менш важливими, однак вони вимушені змінити свою роль. Зокрема, йдеться про поступовий перехід до нового світового порядку («Світового порядку 2.0»), який передбачає заміну вестфальського принципу «відповідального суверенітету» на принцип «суверенної відповідальності» або навіть «суверенних обов'язків» (sovereign obligations), згідно з яким суверенні держави повинні мати не тільки права, а й зобов'язання перед іншими країнами.

Національні уряди, враховуючи власні інтереси, мають стимули діяти в напрямі вирішення багатьох економічних проблем. Утім, існують і проблеми, які стосуються інтересів інших держав, або спільні (колективні, глобальні) інтереси. Зокрема, торговельні угоди вже за визначенням є договорами щодо взаємних суверенних зобов'язань у галузі тарифних і нетарифних бар'єрів. Отже, мета полягатиме в тому, щоб у майбутніх торговельних угодах сформулювати відповідні суверенні зобов'язання у цих галузях, а також створити механізми підзвітності урядів.

Глобалізація все одно залишається магістральним шляхом економічного розвитку, і тому перехід до нового порядку, який передбачає поняття суверенних зобов'язань, є найкращим способом впоратися із глобальними проблемами. Світовий порядок, таким чином, стає меншою мірою вибором між «усе» або «нічого», а більшою – питанням розподілу вигащів, не стільки фіксованим результатом формальної угоди, скільки процесом.

Процесом, який може бути в одних питаннях більш успішним, аніж в інших. В будь-якому випадку, однак, це насправді важливо для майбутніх століть, коли глобалізація стане реальністю – бажаною або не дуже. Наприкінці звернемо увагу на співвідношення зовнішньої економічної політики та економічної дипломатії.

Зовнішня економічна політика – це генеральна лінія дій і сукупність заходів, які здійснює уряд від імені держави в галузі економіки (зокрема, інвестиції, виробництво, розподіл та обмін продуктів, а також їх споживання) стосовно інших держав, міжнародних об'єднань, інших суб'єктів міжнародного права, юридичних та фізичних осіб-нерезидентів. Натомість економічна дипломатія є, по суті, функцією зовнішньої економічної політики щодо забезпечення впливу заходів останньої на добробут громадян.

Отже, політика економізується, а економіка – політизується. І активним учасником цього процесу є дипломатія. Унаслідок цього дипломатія перетворюється на своєрідний симбіоз економічної науки та політичної практики.

ПРАКТИКУМ

Контрольні запитання

1. Що таке дипломатія і яка її роль у міжнародних відносинах?
2. Які основні завдання виконує дипломатія?
3. Які є форми та види дипломатії?
4. Які основні принципи керують діяльністю дипломатії?
5. Які аспекти включає в себе дипломатичний процес?

6. Які є основні суб'єкти дипломатії?
7. Які об'єкти дипломатії?
8. Як дипломатія сприяє розвитку міжнародних відносин?
9. Які виклики та загрози стоять перед сучасною дипломатією?
10. Які перспективи розвитку дипломатії в майбутньому?
11. Які основні завдання виконує дипломатія у міжнародних відносинах?
12. Які принципи керують діяльністю дипломатії?
13. Що таке «міжнародні відносини»?
14. Які види дипломатії ви знаєте?
15. Які є форми дипломатичної діяльності?
16. Які аспекти включає в себе дипломатичний процес?
17. Які фактори впливають на ефективність дипломатії?
18. Які суб'єкти здійснюють дипломатичну діяльність?
19. Які об'єкти можуть бути предметом дипломатії?
20. Як дипломатія сприяє розвитку міжнародних відносин?
21. Які виклики стоять перед сучасною дипломатією?
22. Які є переваги та недоліки дипломатичних методів розв'язання міжнародних конфліктів?
23. Які основні принципи ведення дипломатичних переговорів?
24. Які функції виконують дипломатичні представництва за кордоном?
25. Як дипломатія впливає на розвиток міжнародної торгівлі та економічного співробітництва?
26. Які можливості надає дипломатія для розвитку культурних зв'язків між державами?
27. Які є перспективи розвитку дипломатії у майбутньому?
28. Що ви розумієте під поняттям «дипломатичний імунітет»?
29. Які основні принципи й цінності використовуються в дипломатії для досягнення міжнародних цілей та розв'язання конфліктів?
30. Що таке дипломатія та які основні функції вона виконує у міжнародних відносинах?
31. Які є основні складові дипломатичного корпусу країни?
32. Яка роль глави дипломатичної місії (наприклад, посла або консула) у представництві країни за кордоном?
33. Які інструменти використовуються дипломатами для досягнення міжнародних цілей?
34. Чому важлива консульська діяльність у дипломатії та які функції вона виконує?
35. Як відрізняється білатеральна дипломатія від мультілатеральної? Наведіть приклади кожного типу дипломатичних відносин.
36. Які принципи міжнародного права мають особливе значення для дипломатії?
37. Як дипломатія може впливати на рішення урядів та міжнародні відносини?

38. Які основні типи дипломатичних переговорів існують та як вони відрізняються один від одного?
39. Яким чином дипломатія сприяє вирішенню міжнародних конфліктів?
40. Які сучасні виклики стоять перед дипломатією у світі?
41. Які інструменти дипломатії використовуються для захисту інтересів своєї країни у міжнародному масштабі?
42. Яким чином дипломатичні відносини впливають на економічний розвиток країн?
43. Яка роль дипломатії у підтримці міжнародної безпеки та стабільності?
44. Чому важлива комунікація та вміння спілкуватися для дипломата?
45. Які зміни відбуваються в сфері дипломатії в умовах сучасного світу?
46. Як дипломатія може сприяти розвитку культурного та наукового обміну між країнами?
47. Які основні принципи та стандарти використовуються в дипломатичних відносинах?
48. Які позитивні та негативні аспекти міжнародних дипломатичних відносин?
49. Яким чином дипломатія впливає на формування зовнішньої політики країни?
50. Знайдіть декілька визначень поняття дипломатії або запропонуйте власне. Що в них спільного?

Тестові завдання

1. Дипломатія – це:

- а) Сукупність уявлень про правильну організацію міжнародних відносин;
- б) Галузь знань, що поєднує міжнародні економічні відносини та правила протоколу;
- в) Наука про розв'язання суперечок різного роду;
- г) Діяльність уряду, спеціальних органів зовнішніх зносин або представників держави щодо здійснення міжнародної політики держави.

2. Які основні цілі дипломатії?

- а) Загострення міжнародних конфліктів.
- б) Забезпечення безпеки та стабільності, сприяння мирному врегулюванню конфліктів.
- в) Експансія впливу на інші країни.

3. Що таке «дипломатичний імунітет»?

- а) Право дипломатичних представників на безкарне порушення законів господарюючої держави.
- б) Забезпечення недоторканності дипломатичних установ та майна іноземних держав.
- в) Можливість дипломатичних представників втручатися у внутрішні справи інших держав.

4. Яка роль дипломатії в урегулюванні міжнародних конфліктів?

- а) Провокація конфліктів.

- б) Мирне вирішення конфліктів шляхом діалогу та переговорів.
- в) Посилення військових дій.

5. Які основні види дипломатичних місій і представництв?

- а) Торгові місії.
- б) Посольства, консульства та постійні представництва.
- в) Місії спостереження.

6. Що означає «дипломатичне визнання»?

- а) Стан, коли країна визнає тільки певні держави.
- б) Процес визнання дипломатичного статусу представників інших держав.
- в) Відмова від дипломатичних відносин.

7. Що таке «консульські послуги»?

а) Послуги, які надаються дипломатичними представництвами для захисту своїх громадян за кордоном.

б) Послуги, які надаються консульськими установами для фінансової підтримки іноземних громадян.

в) Послуги, які надаються українським державним установам для сприяння експорту товарів.

8. Які інструменти використовуються в дипломатії для досягнення мети?

а) Використання військової сили.

б) Дипломатичні переговори, укладання договорів, звернення до міжнародних організацій.

в) Відмова від взаємодії з іншими державами.

9. Яка роль дипломатії в міжнародній торгівлі та економіці?

а) Створення перешкод для міжнародної торгівлі.

б) Сприяння розвитку міжнародної торгівлі та економічного співробітництва.

в) Спровокування економічних конфліктів.

10. Які функції виконують дипломатичні місії?

а) Пропагандистська діяльність.

б) Представництво інтересів держави за кордоном, здійснення консульської діяльності.

в) Тільки організаційно-адміністративні завдання.

11. Як сфера людської діяльності дипломатія виникла:

а) в XX ст;

б) в XXI ст;

в) в XVII ст.

г) в античні часи.

12. Що таке дипломатичний імунітет?

а) Право дипломатичних представників на безкарне порушення законів господарюючої держави.

б) Забезпечення недоторканності дипломатичних установ та майна іноземних держав.

в) Можливість дипломатичних представників втручатися у внутрішні справи інших держав.

13. Яка з наступних організацій є найважливішим форумом для дипломатичних взаємодій між державами?

- а) Організація Об'єднаних Націй (ООН)
- б) Європейський Союз (ЄС)
- в) НАТО (Північноатлантичний альянс)

14. Що таке «консульські послуги»?

а) Послуги, які надаються дипломатичними представництвами для захисту своїх громадян за кордоном.

б) Послуги, які надаються консульськими установами для фінансової підтримки іноземних громадян.

в) Послуги, які надаються українським державним установам для сприяння експорту товарів.

15. Що таке «дипломатичні зносини»?

а) Офіційні відносини між двома або більше країнами.

б) Відносини між дипломатичними представництвами різних країн.

в) Відносини між державними та недержавними суб'єктами.

16. Що таке «м'яка сила» в дипломатії?

а) Використання військової сили для захисту національних інтересів.

б) Застосування економічного тиску для досягнення політичних цілей.

в) Вплив на інших за допомогою культурних, освітніх та інших «привабливих» аспектів.

17. Однією з характерних рис дипломатії Стародавнього Єгипту було:

а) демократичний характер прийнятих рішень;

б) повне ототожнення держави з особою носія верховної влади;

в) необов'язковість додержання прийнятих зобов'язань;

г) відсутність будь-яких правил та принципів.

18. Відомий трактат «Тридцять шість стратагем» використовувався дипломатами:

а) Греції;

б) Риму;

в) Індії;

г) Китаю.

19. Проксенія була прототипом сьогоднішніх:

а) Міжнародних організацій;

б) Консульських служб;

в) Міністерств закордонних справ;

г) всі відповіді правильні.

20. Сіммахії – в античній Греції це:

а) Релігійні союзи, які формувались навколо спільних вірувань у певних богів;

б) Військово-політичні об'єднання;

в) Міждержавні наради з економічних питань;

г) Торговельні союзи.

21. Характерними рисами дипломатії Середньовічної Європи були:

- а) Значний вплив церкви;
- б) Наявність т.з. «шлюбної дипломатії»;
- в) Формування інституту дипломатичних представництв;
- г) Всі відповіді правильні.

22. В процес розгляду історії дипломатії необхідно включити:

- а) Загальну історію;
- б) Історію міжнародних відносин;
- в) Міжнародне право;
- г) Всі перераховані відповіді вірні.

23. В XX-XXI ст. до системи світової економічної дипломатії увійшли:

- а) Фізичні особи;
- б) Суб'єкти підприємницької діяльності;
- в) Великі міжнародні економічні організації;
- г) Немає правильної відповіді.

24. Як галузь наукових знань економічна дипломатія сформувалась:

- а) в XV ст.
- б) в XVI ст.
- в) в XVII ст.
- г) в XX ст.

25. Які з наведених вище елементів не є складовими дипломатії?

- а) Сукупність закордонних відносин.
- б) Підтримка міжнародної безпеки.
- в) Ведення переговорів та укладання міжнародних договорів.
- г) Проведення військових операцій за кордоном.

26. Яка є основна мета дипломатії?

- а) Збереження внутрішнього порядку.
- б) Зміцнення культурного впливу держави.
- в) Забезпечення національної безпеки.
- г) Захист національних інтересів через мирні та дипломатичні засоби.

27. Які з нижче перерахованих завдань не є завданням дипломатії?

- а) Укладання міжнародних договорів.
- б) Проведення військових операцій у інших країнах.
- в) Ведення переговорів між країнами.
- г) Представництво інтересів країни в міжнародних організаціях.

28. Яка роль дипломатії у сучасному світі?

- а) Забезпечення міжнародної безпеки.
- б) Продаж власних товарів та послуг.
- в) Ведення інформаційної війни.
- г) Розв'язання міжнародних конфліктів за допомогою військової сили.

29. Що включає в себе поняття «дипломатична місія»?

- а) Посольство або консульство.
- б) Міжнародні переговори.
- в) Ведення торгівлі з іншими країнами.
- г) Проведення військових операцій за кордоном.

30. Яка із нижче перерахованих форм дипломатичної діяльності є мультілатеральною?

- а) Білатеральні переговори.
- б) Участь у міжнародних конференціях.
- в) Підписання двосторонніх угод.
- г) Ведення дипломатичних переговорів з країною-сусідом.

31. Що таке білатеральні переговори?

- а) Переговори між двома країнами.
- б) Переговори за участю кількох країн.
- в) Переговори в межах однієї країни.
- г) Переговори з міжнародними організаціями.

32. Які з наведених вище форм дипломатичної діяльності є більш загальними?

- а) Міжнародні переговори.
- б) Участь у міжнародних конференціях.
- в) Ведення двосторонніх діалогів.
- г) Відвідини країн-партнерів.

33. Які з нижче перерахованих аспектів не є складовою дипломатії?

- а) Культурний обмін.
- б) Економічна співпраця.
- в) Використання військової сили.
- г) Розв'язання міжнародних конфліктів мирними засобами.

34. Які аспекти економічної співпраці входять у сферу дипломатії?

- а) Укладання торгових угод.
- б) Розробка економічних стратегій.
- в) Призначення міністрів економіки.
- г) Вирішення податкових питань.

35. Що таке гуманітарна дипломатія?

- а) Використання гуманітарної допомоги у політичних цілях.
- б) Співпраця у гуманітарних програмах та проектах.
- в) Ведення дипломатичних переговорів з гуманітарним аспектом.
- г) Захист прав людини за межами власної країни.

36. Яка роль медіа у сучасній дипломатії?

- а) Популяризація зовнішньої політики.
- б) Ведення дипломатичних переговорів.
- в) Реалізація консульських функцій.
- г) Визначення стратегії міжнародних відносин.

37. Які аспекти культурної дипломатії важливі для міжнародних відносин?

- а) Пропаганда власної культури.
- б) Розбудова партнерських відносин з іншими країнами.
- в) Поширення власної релігії.
- г) Формування образу країни в очах світової спільноти.

38. Що включає в себе поняття «консульська діяльність»?

- а) Надання віз для в'їзду в країну.
- б) Захист прав громадян за кордоном.
- в) Розслідування злочинів у інших країнах.
- г) Участь у міжнародних переговорах.

39. Які інструменти використовуються в дипломатії для досягнення цілей?

- а) Військова сила.
- б) Дипломатичні ноти.
- в) Інтернет-платформи.
- г) Торгові санкції.

40. Що таке дипломатична нота?

а) Офіційний документ, який передає інформацію або виражає позицію країни.

- б) Лист від дипломата з вітанням.
- в) Лист-запрошення на дипломатичний прийом.
- г) Повідомлення про видачу візи.

41. Що таке «сумі» у дипломатії?

- а) Міжнародна конференція.
- б) Зустріч лідерів країн.
- в) Дипломатичний прийом.
- г) Робоча зустріч дипломатів.

42. Що таке «консенсус» у дипломатії?

- а) Офіційна заява країни.
- б) Загальна думка, яку поділяють всі учасники переговорів.
- в) Конфліктність у відносинах між країнами.
- г) Секретний документ, підписаний дипломатами.

43. Що таке «дипломатичний імунітет»?

- а) Право дипломатів на неприступність особистості та майна.
- б) Можливість використання дипломатії у військових цілях.
- в) Заборона країні звертатися за допомогою до інших країн.
- г) Система обмежень у міжнародних відносинах.

44. Що таке «дипломатичний скандал»?

- а) Випадок, коли дипломат вчиняє злочин у країні перебування.
- б) Публічне порушення протоколу або взаємин між країнами.
- в) Відмова країни від дипломатичної місії у іншій країні.
- г) Систематичні конфлікти у міжнародних відносинах.

45. Яка роль медіатора в дипломатії?

- а) Особа, яка сприяє вирішенню конфліктів між сторонами.
- б) Представник країни у міжнародних організаціях.
- в) Спеціаліст з медіа.
- г) Посол.

46. Що таке «дипломатичний корпус»?

- а) Група дипломатів, яка представляє державу у іншій країні.
- б) Офіційна аудиторія для дипломатичних заходів.

в) Засіб масової інформації, який використовується для дипломатичних цілей.

г) Документ, який визначає права і обов'язки дипломата.

47. Що таке «дипломатичний паспорт»?

а) Офіційний документ, який підтверджує статус дипломата.

б) Паспорт для поїздок за кордон.

в) Документ, який дає право на звернення за дипломатичним притулком.

г) Особистий документ, який має здати кожен дипломат.

48. Що таке «дипломатичний протокол»?

а) Правила та процедури, які регулюють поведінку дипломатів.

б) Документ, який встановлює дипломатичні відносини між країнами.

в) Програма візиту дипломата в іншу країну.

г) Перелік обов'язків дипломата у випадку консульської діяльності.

49. Що таке «конфіденційність» у дипломатії?

а) Захист інформації від несанкціонованого доступу.

б) Офіційне рішення про відправку дипломата у посольство.

в) Співпраця між державами на конфіденційних умовах.

г) Розголошення конфіденційної інформації у пресі.

50. Що таке «публічна дипломатія»?

а) Відкритий діалог між країнами через ЗМІ та соціальні мережі.

б) Офіційні бесіди між представниками країн.

в) Офіційна промова дипломата на засіданні.

г) Дипломатичні ноти, розголошені для громадськості.

Підготовка есе

Есе – це письмовий твір-роздум над проблемою, що віддзеркалює особисту пропозицію автора та систему аргументів, на яких ця позиція ґрунтується.

Критерії оцінки есе:

Студент повинен продемонструвати глибоке знання запропонованої/обраної проблеми. Використана інформація має бути збалансованою і підтримувати центральну ідею (тезу) есе. Думки мають бути викладені чітко і бути взаємопов'язані таким чином, щоб можна було слідкувати за логікою викладу. Висновки мають бути самостійними, логічними та добре аргументованими. Есе повинне базуватися на оригінальних джерелах та новітній науковій літературі, але не реферувати останню. Есе має бути написане українською мовою.

Темі есе:

1. Дипломатія і дипломати. Сучасні тенденції розвитку.
2. Роль і місце дипломатії у проведенні зовнішньої політики держави.
3. Прогалини міжнародно-правової бази, що регулює сферу дипломатичних відносин.
4. Дипломатія в умовах глобалізації та інтеграції.
5. Місце та роль міжнародних організацій у вирішенні актуальних проблем сьогодення.

Творчі завдання

1. Створити свій план дій для міжнародної медіаторської місії: ви – дипломат, який відправляється в конфліктну зону. Складіть стратегію ведення переговорів та міжнародного посередництва для врегулювання конфлікту.

2. Написати дипломатичну ноту на тему світової безпеки: створіть дипломатичну ноту, в якій ви висловлюєте погляди своєї держави на сучасні загрози та виклики у глобальній безпеці.

3. Розробити стратегію гуманітарної дипломатії: придумайте програму гуманітарної допомоги для країни, яка потерпає від природної катастрофи або внутрішнього конфлікту.

4. Підготувати дипломатичну презентацію про розвиток міжнародних відносин: створіть презентацію, в якій ви розглядаєте історію та еволюцію міжнародних відносин, а також їх сучасні тенденції та виклики.

5. Скласти план дій для дипломатичного лобіювання: ви – дипломат, який намагається вплинути на рішення іноземного уряду. Складіть стратегію лобіювання, яка максимально ефективно просуває ваші інтереси.

6. Провести симуляцію дипломатичних переговорів: запропонуйте тему для дипломатичної симуляції, де учасники відіграють ролі державних лідерів та дипломатів і намагаються досягти компромісу.

7. Написати дипломатичну статтю на тему міжнародного права: розгляньте актуальне питання міжнародного права та напишіть аналітичну статтю, де ви висвітлюєте різні підходи та позиції держав з цього питання.

8. Розробити проект міжнародної співпраці: придумайте проект співпраці між державами або міжнародними організаціями у сферах, таких як економіка, екологія чи освіта.

9. Створити дипломатичний план дій для розвитку міжнародного туризму: розгляньте можливості співпраці між державами для розвитку туризму та складіть стратегію просування цієї ідеї.

10. Провести дипломатичний форум на тему міжнародної безпеки: організуйте захід, на якому експерти, дипломати та активісти обговорять питання міжнародної безпеки та шляхи його зміцнення.

11. Створити свій план дій для міжнародної медіаторської місії: ви – дипломат, який відправляється в конфліктну зону. Складіть стратегію ведення переговорів та міжнародного посередництва для врегулювання конфлікту.

12. Написати дипломатичну ноту на тему світової безпеки: створіть дипломатичну ноту, в якій ви висловлюєте погляди своєї держави на сучасні загрози та виклики у глобальній безпеці.

13. Розробити стратегію гуманітарної дипломатії: придумайте програму гуманітарної допомоги для країни, яка потерпає від природної катастрофи, або внутрішнього конфлікту.

14. Підготувати дипломатичну презентацію про розвиток міжнародних відносин: створіть презентацію, в якій ви розглядаєте історію та еволюцію міжнародних відносин, а також їх сучасні тенденції та виклики.

15. Скласти план дій для дипломатичного лобіювання: ви – дипломат, який намагається вплинути на рішення іноземного уряду. Складіть стратегію лобіювання, яка максимально ефективно просуває ваші інтереси.

16. Провести симуляцію дипломатичних переговорів: запропонуйте тему для дипломатичної симуляції, де учасники відіграють ролі державних лідерів та дипломатів і намагаються досягти компромісу.

17. Написати дипломатичну статтю на тему міжнародного права: розгляньте актуальне питання міжнародного права та напишіть аналітичну статтю, де ви висвітлюєте різні підходи та позиції держав з цього питання.

18. Розробити проект міжнародної співпраці: придумайте проект співпраці між державами або міжнародними організаціями у сферах, таких як економіка, екологія чи освіта.

19. Створити дипломатичний план дій для розвитку міжнародного туризму: розгляньте можливості співпраці між державами для розвитку туризму та складіть стратегію просування цієї ідеї.

20. Провести дипломатичний форум на тему міжнародної безпеки: Організуйте захід, на якому експерти, дипломати та активісти обговорять питання міжнародної безпеки та шляхи його зміцнення.

ТЕМА 2. ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ ТА ІСТОРИЧНИЙ РОЗВИТОК ДИПЛОМАТІЇ

2.1. Історичні особливості становлення дипломатичної діяльності.

2.2. Еволюція системи дипломатії (V – XIX ст.).

2.3. Еволюція системи дипломатії (XX – XXI ст.).

2.4. Історія української дипломатії XX ст.

Список використаних джерел

1. Балануца О.О. Родзинки дипломатії: навчальний посібник. Дніпро: Середняк Т.К., 2022. 148 с. URL: <https://kuwait.mfa.gov.ua/storage/app/sites/46/balanutsa-o-rodzinki-diplomatii.pdf>.
2. Дипломатичний протокол та етикет: навчально-методичний посібник / укладач В.О. Прудько. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2020. 29 с.
3. Історія дипломатії: навч.-метод. посібник / за ред. завідувача кафедри міжнародного та європейського права О.В. Бігняка. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2021. 116 с.
4. Лісовський П.М., Лісовська Ю.П. Дипломатична та консульська служба: навч. посіб. Київ: Видавництво Ліра-К, 2022. 178 с.
5. Матлай Л.С. Дипломатія України. Навчальний посібник. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2020. 260 с.
6. Подворна О.Г. Дипломатичний протокол та етикет: навчальний посібник. Вид. 2-ге: перероб. та доп. Острого: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2020. 218 с. URL: https://eprints.oa.edu.ua/id/eprint/8500/1/%D0%9F%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA_%D0%B4%D0%B8%D0%BF%D0%BB%D0%BE%D0%BC_%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%82%D0%BE%D0%BA%D0%BE%D0%BB_%D0%B5%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B5%D1%82_%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%201-8%2C%20218.pdf.
7. Сегеда О.О. Цифрова дипломатія України як елемент нової публічної дипломатії. *Політикус: наук. журнал*. 2020. № 3. С. 139–148.
8. Шаров О.М. Економічна дипломатія: основи, проблеми та перспективи: монографія / О.М. Шаров; Національний інститут стратегічних досліджень. Київ: НІСД, 2019. 560 с. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2019-12/sharov_monografiya_ekonom_dyplomatiya_print_new.pdf.
9. Циватий В.Г. Теорія, історія і практика європейської дипломатії XVI-XVIII століть: моделі, інституціоналізація, міжнародно-політичні системи (геополітичний дискурс раннього модерного часу). Гуманітарний корпус: [збірник наукових статей з актуальних проблем філософії, культурології, психології, педагогіки та історії]. Ред. С.С. Русаков. Випуск 43. Київ – Вінниця: ТОВ «ТВОРИ», 2022. С. 46–50.
10. Botelho J.M., Mietule I., Puriy H., Maksymova I., Kulishov V. Economic diplomacy strategy for the recovery of the slowdown of globalization (slowbalization). *Journal of European Economy*. 2021. Т. 20. №. 2. Р. 246–261. DOI: <https://doi.org/10.35774/jee2021.02.246>.

2.1. Історичні особливості становлення дипломатичної діяльності

Дипломатія являє собою взаємодію держав та інших структур, що спрямована на формування взаємовигідного співробітництва через віднаходження компромісів та досягнення певних цілей.

Виникнення дипломатії як діяльності в науковій літературі пов'язують з родовим суспільством та появою племен (рис. 2.1)

Рис. 2.1. Причини зародження дипломатичної діяльності

Зародження дипломатичної діяльності супроводжувалось виникненням перших угод між племенами, які базувались на принципах «здорового глузду». Однак, про виникнення «справжньої» дипломатії доцільно говорити лише з розвитком інституту держави.

Періодизація історії дипломатії відбувається за основними характеристиками, які притаманні кожній добі. Існують багато варіантів періодизації історії дипломатії.

Бігняк О.В. у навчально-методичному посібнику «Історія дипломатії» зазначає, що «відправним пунктом для періодизації дипломатії є набір найбільш важливих подій, що змінювали як форми та види дипломатії, так і її сутність, з урахуванням системи міжнародних відносин» [3, с. 10].

У цьому ж навчально-методичному виданні наведено періодизацію історії розвитку міжнародних відносин та дипломатії (рис. 2.2).

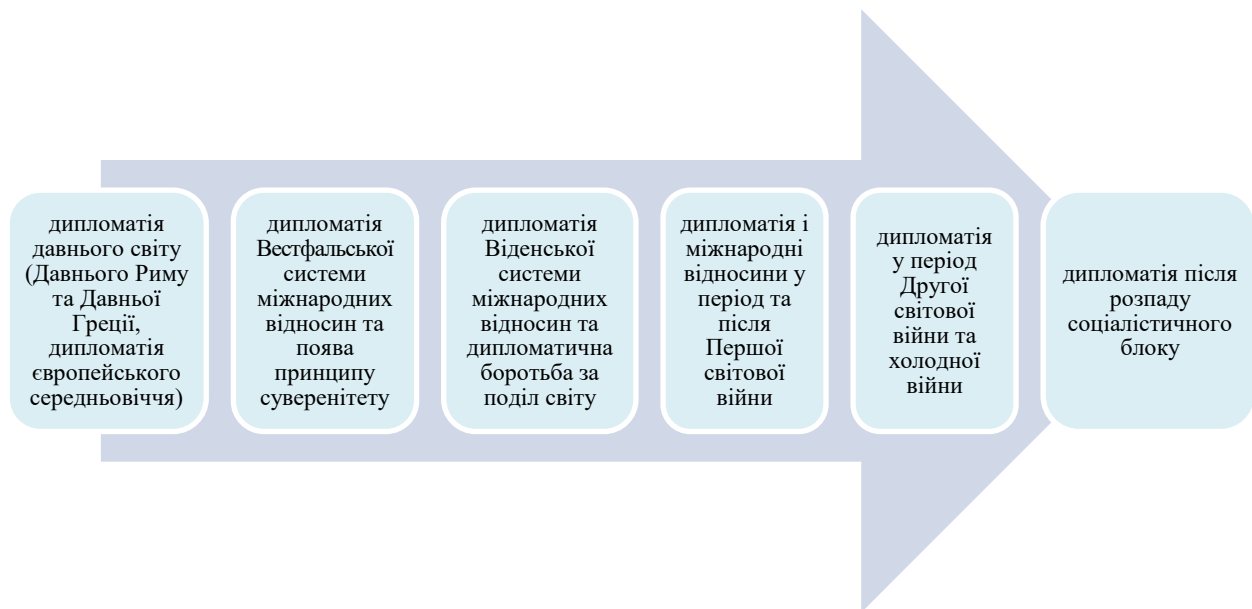

Рис. 2.2. Історичні етапи розвитку дипломатичної діяльності

У давні часи дипломатія виконувала зовнішньополітичну місію держав, економіка яких базувалася на рабовласницькій основі. У процесі історичного розвитку вона (дипломатія) пройшла кілька послідовних етапів.

Раннє рабовласництво було основою для формування держав на Стародавньому Сході, таких як деспотія Єгипту, держави Месопотамії, Хеттське царство, Ассирія, Персія та стародавні держави Китаю та Індії.

У військово-теократичних державах Стародавнього Сходу, які спиралися на силу неекономічних обмежень, зовнішня політика визначалася насамперед інтересами завоювання. Міжнародні суперечки зазвичай вирішувалися силою.

Водночас країни Стародавнього Сходу також розгорнули активну дипломатичну діяльність, яка здійснювалася від імені царя. Правителям стародавнього Сходу поклонялися як богам, які уособлювали цілі народи.

Відповідно до основної місії зовнішньої політики завоювання військово-теократичних царств Сходу, їх цілеспрямована дипломатія дозволяла вирішувати відносно обмежене коло питань.

Проте згодом почали створюватися різного роду договори, з'явилася практика відправляти посольства для вирішення проблем міжнародного життя, виникли військові та політичні розвідки.

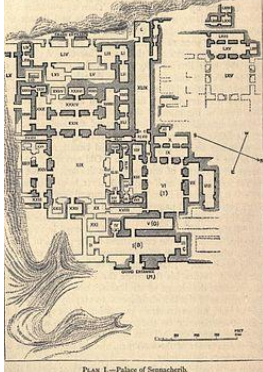

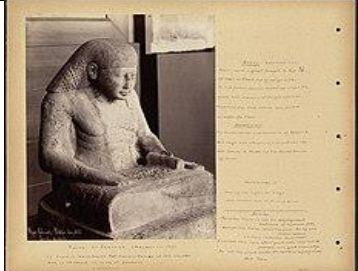
Найбільш розвинуте рабовласництво у поєднанні з товарно-грошовим господарством і зростанням приморських міст було основою суспільно-політичного ладу стародавніх держав Греції та Риму.

Зовнішня політика грецьких міст-держав визначалася інтересами територіальної експансії, боротьби за рабів і ринки.

Грецька політична дипломатія базувалася на ідеї захисту національної незалежності. Так було, наприклад, під час перських війн, коли іноземні вторгнення загрожували незалежності Еллади.

Дипломатична діяльність античності виражалася в активних переговорах, обміні посольствами, проведенні міждержавних конференцій, укладенні договорів про оборонні та наступальні союзи.

Таблиця 2.1. Характерні риси дипломатичної діяльності східних стародавніх держав

Риса	Приклади дипломатичної діяльності стародавніх держав Сходу		
Укладання міждержавних договорів	1296 р. до н.е. – укладений мир і підписаний договір між єгипетським фараоном Рамзесом II і хеттським царем Хаттусілем III. Договором укладався військовий союз, а також передбачались зобов'язання взаємодопомоги.	 <p align="center">Статуя Рамзеса II</p>	 <p align="center">Відтиск царської печатки Хаттусілі III</p>
Дипломатичне листування	Листування на глиняних табличках фараонів Аменхотепа III і Аменхотепа IV. Архів хеттського царя Суппілуліуми I з Богаз-Кьой. Бібліотека Саргонідів часів діяльності ассирійського царя Ашурбаніпала (згадка про близько 2 тис. дипломатичних документів).	 <p align="center">Бібліотека Ашурбаніпала</p>	 <p align="center">Глиняні таблички з дипломатичними текстами</p>
Практика дипломатичних переговорів перед відкриттям військових дій	Найдавнішим випадком оголошення ультиматуму у міжнародних відносинах: XVI ст. до н.е. вождь племені гіксосів поставив царю Фів вимоги, погрожуючи у разі відмови розпочати воєнні дії.	 <p align="center">Цар Фів виступає в похід</p>	
Обмін послами. Поява перших державних органів, що здійснюють дипломатичну діяльність.	1400 р. до н.е.: в Єгипті існувала особлива державна канцелярія. 206 р. до н.е. – 220 р. н.е.: при царях династії Хань (Китай) існувала канцелярія, яка ретельно фіксувала всі найважливіші події внутрішньо- та зовнішньо-політичного життя.	 <p align="center">Писар в єгипетській канцелярії</p>	

Поступово розвивалися організації, методи та інструменти дипломатії.

Вся дипломатична діяльність класичних грецьких держав припадає на період після греко-перської війни, в якій два найбільші військово-політичні союзи (Афінський та Пелопоннеський) боролися за панування над грецьким світом.

У майбутньому інтенсивної дипломатії потребуватиме також поява на панеллінській арені Македонського королівства – нової держави, яка втілювала об'єднавчі тенденції певних кіл Греції в поєднанні з колоніальною експансією на схід.

Римська республіка на заході досягла найбільшої дипломатичної активності під час Пунічних воєн і боротьби між Римом і елліністичними державами на сході.

Імператори китайської династії Хань обмінялися посольствами з царями Ірану, правителями князівств Центральної Азії, лідерами кочових конфедерацій Центральної Азії, правителями Кореї та країн південно-східного краю Азіатського континенту, Японський островів.

Китайські дипломати вміло використовували протиріччя та ворожнечу між одними сусідами на власну користь, укладаючи угоди та союзи з іншими.

У країнах Далекого Сходу та Південної Азії, а також у Середземноморському регіоні формується сукупність цивілізованих націй. Однак через віддаленість культурні та політичні відносини між цими двома великими цивілізаційними центрами залишалися дуже слабкими в давнину. Примітивні засоби транспорту та зв'язку ускладнювали встановлення регулярних контактів між ними. Протягом III ст. (з I ст. до кінця II ст. н.е.) «Великий шовковий шлях» функціонував більш-менш регулярно. Проте з початку III ст. через загострення соціальної боротьби і переселення кочівників ці зв'язки надовго обірвалися. Витоки дипломатії також можна прослідкувати у законах Ману (I тис. до н.е.), які складається з 12 розділів, які у свою чергу поділяються на 2 650 віршів.

Закони Ману є збіркою релігійних, етичних та юридичних настанов. Вони вважаються першим етапом розвитку індуського права. Найбільше правових норм міститься в розділах 8 та 9. Юридичні правила обґрунтовувалися переважно релігійними настановами. Закони Ману відзначалися формалізмом та відсутністю різниці між цивільними та кримінальними нормами. Норми Законів Ману умовно можна поділити на три групи: 1) релігійні накази жерців (брахманів); 2) норми, що визначають організацію державної влади; 3) норми цивільного та кримінального законодавства. Закони Ману регламентують дії царів та їх оточення. Царя заборонялося обожнювати, відкидалося його право на релігійну зверхність. Тому в Стародавній Індії не існувало класичних форм деспотизму. Водночас цар наділявся широким колом повноважень для ефективного управління державою.

Згідно Законів Ману, успіхи дипломатичної діяльності держави залежать від особистих якостей і здібностей дипломата (рис. 2.3).

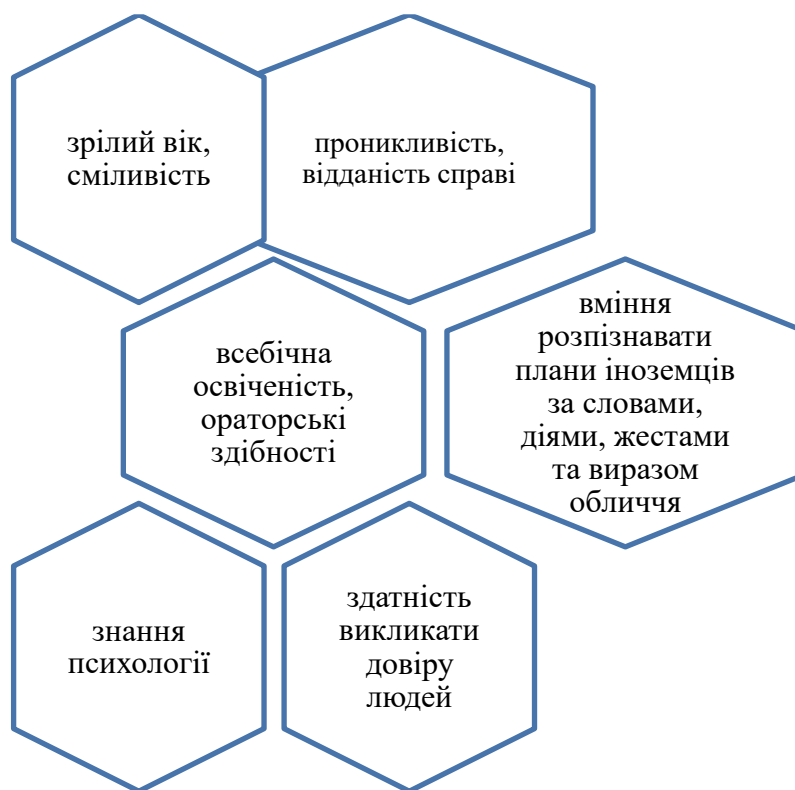

Рис. 2.3. Особисті якості та здібності дипломата згідно Законів Ману

Закони Ману визначають основне покликання дипломатичної діяльності у здатності відвернути загрозу війни та встановити мир.

Стародавній Китай також характеризувався специфічними дипломатичними рисами (рис. 2.4).

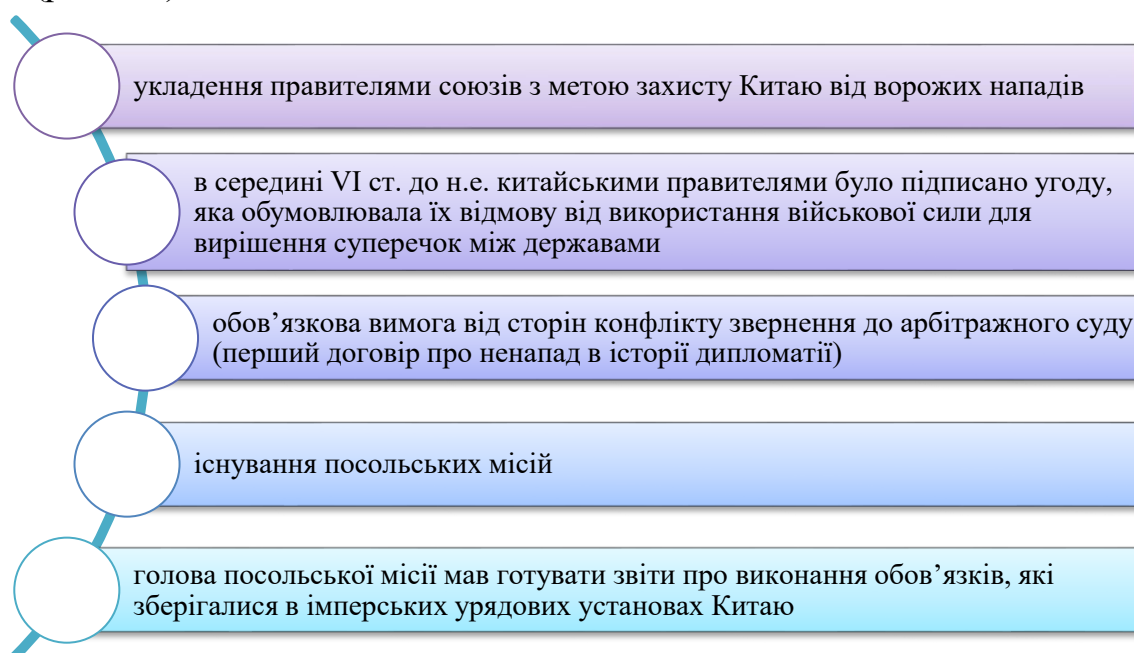

Рис. 2.4. Характерні риси стародавньокитайської дипломатії

Дипломати в історії Стародавнього Китаю

Посольство Чжан Цяня

Чжан Цянь (?– 114 р. до н.е.)

китайський дипломат, розвідник і першовідкривач часів династії Хань. У 138 р. до н.е. за наказом імператора Лю Че здійснив подорож до Середньої Азії. Першим приніс в Китай відомості про країни та товари Азії, а також сприяв становленню Шовкового шляху.

Бань Чао (32–102 рр.)

китайський дипломат жив в епоху династії Східна Хань. У 62 році нашої ери, в період правління імператора Мін-ді, він переїхав до столиці і став заробляти собі на життя, працюючи писарем. Зажадавши битися проти хунну, кочових племен на півночі, він відклав убік пензля і вступив до армії. Бань хоробро воював, застосовуючи гарну тактику, завдяки чому в армії його дуже швидко підвищували в званнях. Пізніше його обрали посланцем для укладення військових союзів з іншими племенами в регіоні Середньої Азії, аби протистояти набігам хунну.

Найбільш розвинене рабовласництво, пов'язане з товарно-грошовим господарством та зростанням приморських міст, лежало в основі суспільно-політичного устрою античних держав – Греції та Риму.

Стародавня Греція та Рим стали першими країнами, які зробили дипломатичні здібності та навички обов'язковою умовою для обіймання державних посад: у Греції це було пов'язано з необхідністю встановлення зв'язків між містами-державами, у Римі – через потребу контролювати прикордонні території, через великі території республіки, а пізніше імперії, яка була більш тісно пов'язана з іноземними протодержавами та племенами, ніж зі своєю столицею.

Форми міжнародних зв'язків між стародавньоогрецькими полісами зображено на рисунку 2.5.

Проксенія або право публічної гостинності	Амфіктіонія	Сіммахія
<ul style="list-style-type: none"> • 3 6 ст. до н. е. на чужинців почало поширюватись право гостинності, яке спочатку було індивідуальним і передбачало те, що чужинець, який потрапив у поліс, покладався на опіку одного з мешканців цього полісу – проксена, який ставав його захисником і гарантом у правових і торгових справах. Пізніше проксенія поширилася не лише на приватних осіб, а й на роди, племена і цілі держави. • Проксен був громадянином того міста, в якому він мав захищати інтереси осіб, або держав, з якими він про це домовився, сумлінність виконання проксеном своїх обов'язків гарантувалася його родинними зв'язками з громадянами цього полісу. • З часом компетенція проксена була розширена до одержання прав представляти інтереси чужої держави перед Народними зборами свого полісу. Це спричинило надання йому дипломатичних привілеїв та імунітетів. 	<ul style="list-style-type: none"> • Політичний і релігійний союз племен і міст Стародавньої Греції, який створювався для охорони спільних святилищ, храмів, організації релігійних свят і розв'язання міжплемінних питань. • На чолі амфіктіонії були верховні збори, що призначали виконавців рішень (ієромнемонів). Їхніми головними завданнями було збереження миру та влаштування релігійних свят. Після завоювання Греції Римом (2 століття до н. е.) амфіктіонія втратила політичне значення. 	<ul style="list-style-type: none"> • Воєнно-політичні союзи грецьких полісів. • Лакедемонська сіммахія виникла 6 ст. до н.е. як союз міст і громад Пелопоннеса. На чолі її стояла Спарта. Вищим союзним органом були загальні збори (силлогос), скликані містом-гегемоном (Спартою) раз на рік. Міста, незалежно від величини та значення, мали у ньому по одному голосу. Справи вирішувалися з більшості голосів, після довгих дебатів і всіляких дипломатичних комбінацій. • Афіньська (Делоська) сіммахія, що очолювалася Афінами, була утворена під час греко-перських воєн для боротьби з персами та відрізнялася від Лакедемонської двома рисами: по-перше, союзники сплачували особливий внесок (форос) у громадську скарбницю на Делосі; по-друге, вони більше залежали від свого гегемона Афін. З часом Делоська сіммахія перетворилася на Афіньську державу (архе).

Рис. 2.5. Форми міжнародних зв'язків між полісами в Стародавній Греції

В історії дипломатії Стародавньої Греції значне місце займають посольські місії, які передбачали діяльність послів спеціального призначення:

- вісники (ангелос) – початково займалися вирішенням питань зовнішніх відносин, а згодом супроводжували посольство, скріплювали клятвою договір і займалися питаннями видачі злочинців;

- старійшини (пресбейс) – діяльність мала світський характер.

Відмінною рисою стародавньогрецьких посольств був їх терміновий характер, тобто створення на певний період задля вирішення певного питання.

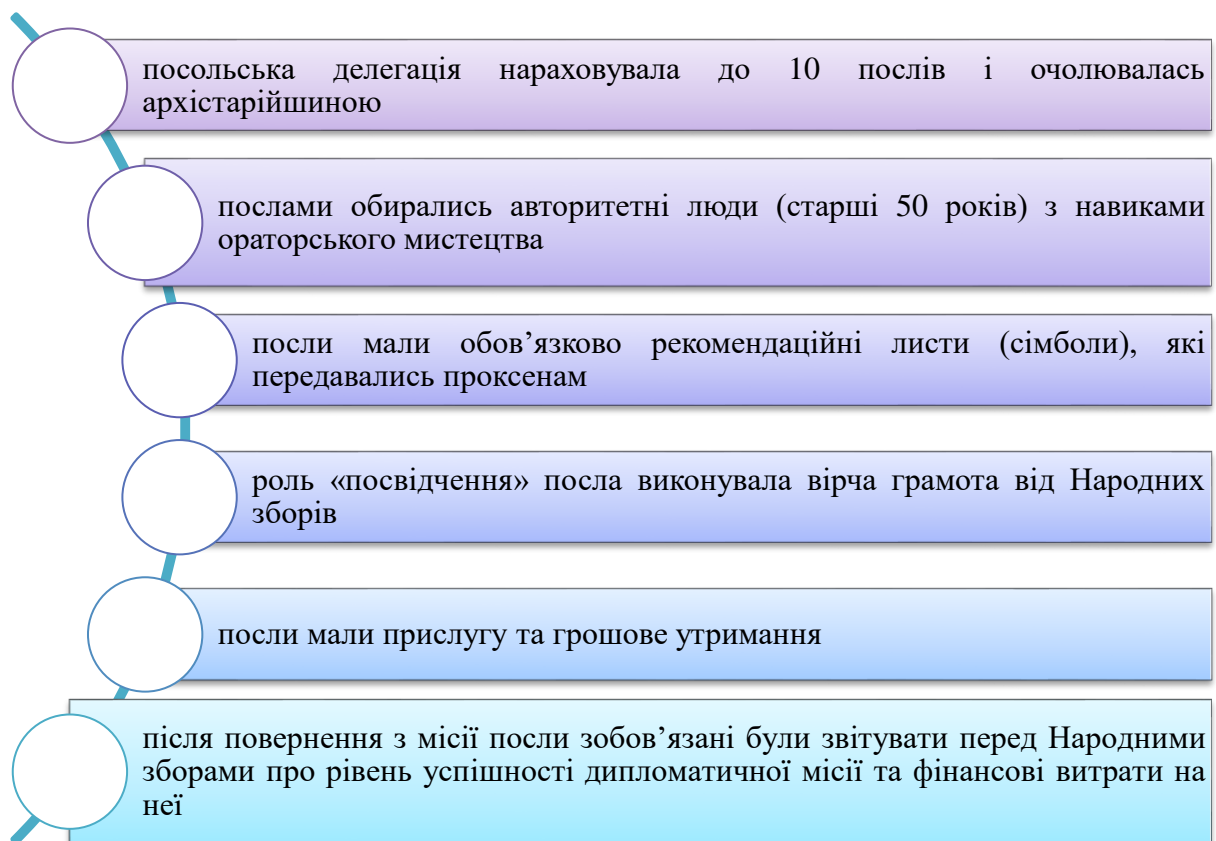
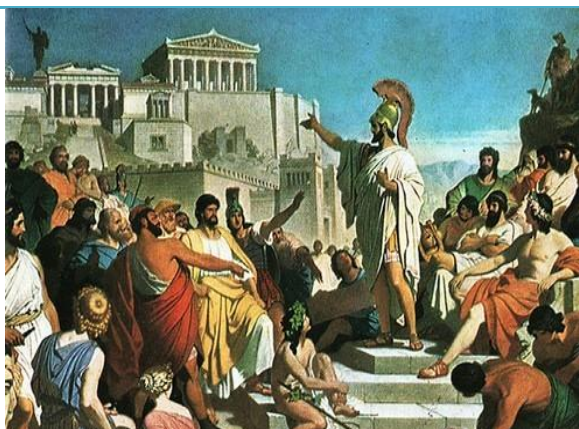

Рис. 2.6. Характерні риси стародавньогрецької дипломатії

Виступ посла на народних зборах в Афінах

Дипломатичні особливості Стародавнього Риму зумовлені характерним культом величі та постійним прагненням даної держави нав'язувати власну волю (рис. 2.7).

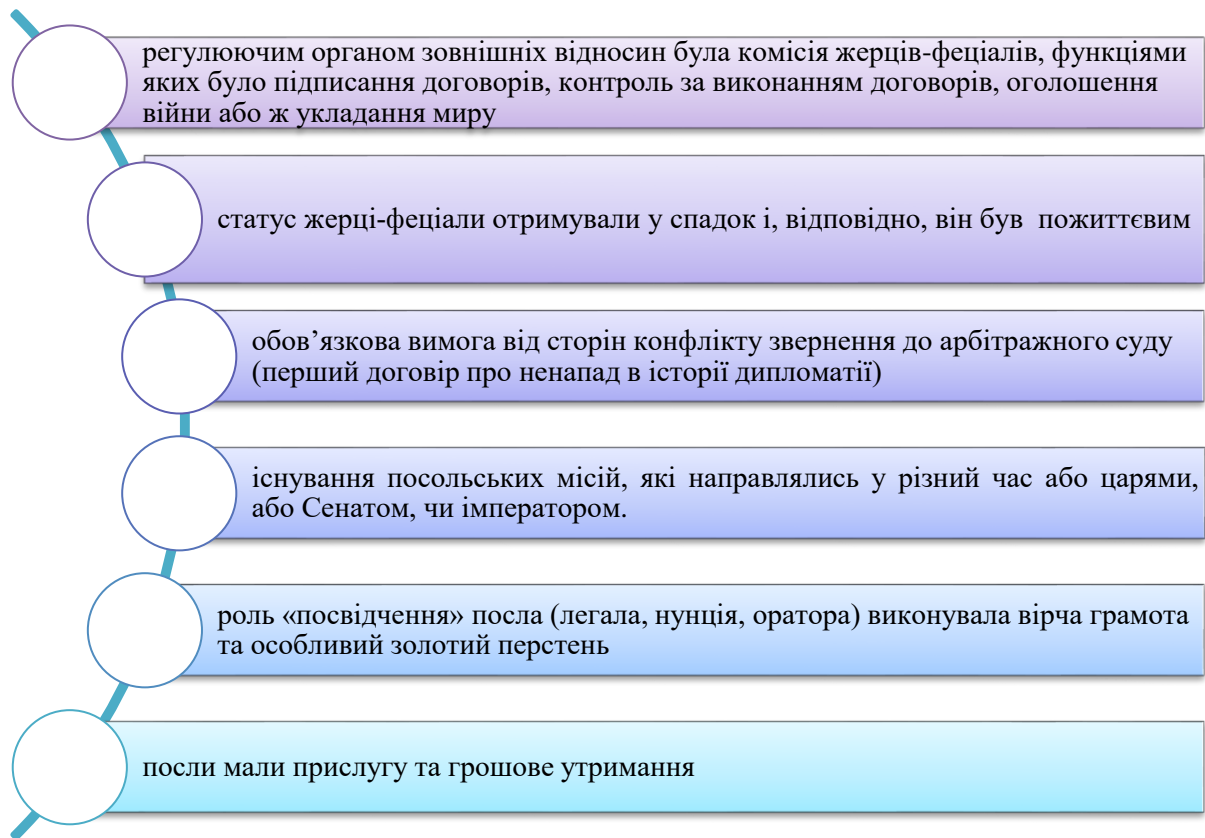

Рис. 2.7. Характерні риси стародавньоримської дипломатії

Специфічними рисами відрізняється дипломатичний процес у Римській імперії.

За часів Принципату Римська імперія представляла складний світ найрізноманітніших політичних одиниць – провінцій, муніципій, різних спілок і корпорацій.

Особливого значення за часів Римської імперії набувала внутрішня дипломатія.

З погляду державного римського права кожне місто (муніципій) розглядалися як держави в державі, які могли надсилати посольства до центру, укласти договори з сусідами тощо, одним словом, діяти як юридично самостійна одиниця чи сторона.

Посольства при Римській імперії відігравали більшу роль, ніж за часів республіки.

Посольства вирушали з найрізноманітніших приводів: з проханнями, скаргами, судовими суперечками, висловлюваннями вірнопідданих відданості, практичними цілями – прохання знизити податки, надати грошову допомогу на будівництво доріг, гімназій, громадських будівель тощо.

Обмін посольствами відбувався не лише між провінціями та центром, а й між окремими муніципіями та корпораціями, а також християнськими громадами.

Під час республіканського та раннього імперського періодів посольства були відносно рідкісним явищем. Послам не потрібні були спеціальні знання. Участь у посольських місіях, візит до Риму та прийом у самого імператора вважалися найбільшою честю для будь-якого місцевого радника. Ті, хто успішно виконували покладену на них місію, користувалися шаною та повагою, на їх честь споруджувалися пам'ятники та статуї.

Обрання до посольської делегації розглядалося як початок великої кар'єри цієї особи. Главами провінційних посольств зазвичай були члени муніципальних курій (міських сенатів), які згодом ставали імперськими сенаторами, членами римського Сенату.

При реконструкції згорілих під час громадянської війни 68-69 рр. будівель на Капітолії при Веспасіані віднайшли 3 тис. стародавніх бронзових дощечок, на яких було записано старовинні державні документи (договори та інші дипломатичні акти).

Зважаючи на величезний вплив посольств імператори змушені були вишукувати заходи скорочення витрат на прийоми та утримання послів. Кожен з імператорів почав застосовувати обмежувальні заходи до посольських місій. Так, наприклад:

**Римський імператор
Флавій Веспасіан
(9 – 79 рр.)**

Едикт Флавія Веспасіана обмежував кількість членів посольства до трьох осіб

**Марк Ульній Нерва
Траян
(53–117 рр.)**

Траян звільнив усі муніципії провінції Мезії від необхідності споряджати вітальні посольства до намісника провінції

**Феодосій I
(347 – 395 рр.)**

Едикт Феодосія I поклав відповідальність за відправлення посольств на префекта Преторія. У столиці імперії, в Римі і Константинополі, допускалися лише ті делегації, які були варті уваги імператора.

Професійні якості послів у Римській імперії: знання законів, та посольської техніки, красномовство. У Римі були створені спеціальні риторські школи, в яких готували дипломатів. Всі витрати на спорядження посольств та оплату адвоката покладались на муніципальні курії та корпорації.

В дипломатії як Стародавній Греції так і Стародавнього Риму використовувались різноманітні форми:

- I – міжнародні конференції, симпозіуми, семінари;
- II – діяльність консулів і дипломатичних місій;
- III – нормативно-правова регламентація системи.

2.2. Еволюція системи дипломатії (V – XIX ст.)

Протягом **Середньовіччя** звичаєве право набуло значного розвитку і стало більш поширеним у взаємодії між грецькими та мусульманськими державами. Апостольська церква відіграла вирішальну роль в еволюції дипломатії. Визнання латинської мови як мови спілкування було поширене на всі держави. Під час Нікейського собору 325 р. вперше був присутній папський легат. Крім того, хоча в ранньохристиянський період папські місії були переважно релігійними, вони також мали своїх представників на світських церемоніях у V і VIII століттях.

В епоху Середньовіччя в жорсткій боротьбі формуються національні держави. Дипломатія Середньовіччя мала італійський, а точніше, візантійський відтінок.

У середні віки **Візантія** вважалася державою найбездоганнішої дипломатичної служби, яка краще зберегла давньоримські традиції. Вона багато в чому керувала дипломатичною діяльністю італійських держав і західноєвропейських монархій. Протягом цього часу візантійські дипломати збирали розвідувальні дані про сусідні племена та впливових осіб для їхньої державної політики, які намагалися схилити на свій бік Візантію за допомогою спокусливих обіцянок або підкупу, а в деяких випадках не змогли зробити їх союзниками. Візантійський вплив посилили місіонери.

Особливості візантійської дипломатії:

- візантійський двір був місцем, де можна було побачити послів з Європи, Азії та Африки. Міністерство закордонних справ на чолі з першим міністром мало великий штат, в т.ч. перекладачів усіма мовами, встановлений спеціалізований протокол прийому послів;

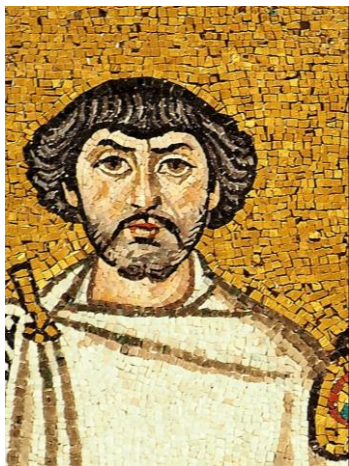
Особливості Візантійського дипломатичного протоколу:

- посол повинен був вести переговори в межах визначених повноважень (порушення обмеження повноважень жорстко каралось);
- посольські місії поряд з формальними дорученнями часто отримували завдання пов'язані з політичною та військовою розвідкою;
- іноземних послів зустрічали на кордоні і під виглядом почесної варти до них представляли шпигунів;
- для іноземних послів в Константинополі надавався окремий палац, з якого вони без супроводу не мали права виходити, а також не могли приймати відвідувачів;
- основним завданням прийому послів у імператора було формування в них враження величі та розкоші імператорської аудієнції (як першої, так і заключної). При першій аудієнції послы вручали подарунки імператору (дорогоцінне каміння, зброя, рідкісні тварини, мощі святих і т.п.), а під час заключної – імператор обдаровував послів.

Під час місії, послів проводили пішки через Константинополь, показували вражаючі церкви, палаци та громадські будівлі. Їм давали можливість відвідувати свята або навіть влаштовували свята на їх честь. Посли повинні були відчутти військову могутність Константинополя, силу його укріплень і стін міста. Навколо послів проводили воїнів, які змінювали своє вбрання та зброю для досягнення кращого результату.

- посол мав подати вірчу грамоту. Для переговорів послы отримували інструкцію (письмову та/або усну). Візантійські послы під час переговорів відправляли до двору повідомлення і отримували нові інструкції.

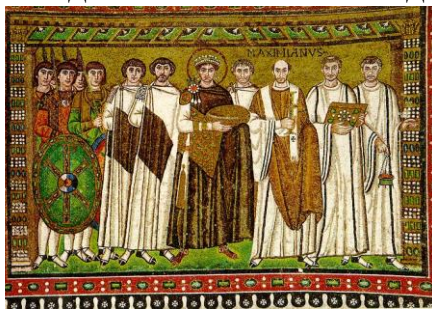
Найвідоміші візантійські дипломати

Велісарій Флавій
(500/505 – 565 рр.)

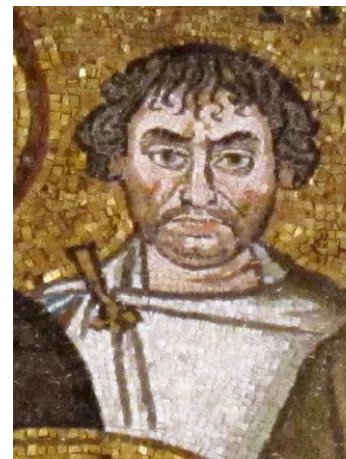
*один з найславетніших
полководців*

*Візантійської імперії та
світової історії. Консул у
535–537 роках.*

Імператор Юстиніан I
(1 серпня 527–565 рр.)

*імператор
Візантійської імперії*

Нарсес

(478/480 – 568/573 рр.)

*державний та військовий
діяч, дипломат ранньої
Візантійської імперії.
Завершив Готську війну
перемогою візантійців,
які встановили свою
владу по всій Італії.*

На розвиток дипломатичного права в середні віки потужно вплинула добре організована католицька церква. На початку VII ст. вона мала постійних дипломатичних представників (апокрисіарії) у різних країнах, зокрема у Франції та Туреччині. Релігійний і військовий вплив папства дозволив функціонувати **папській дипломатії**. Тогочасна католицька церква володіла не лише значним майном, а також у своїй структурі мала церковний конгрес, який розглядав питання міжнародної політики. Починаючи з XI століття церква видавала укази, які забороняли піддавати монахів та їхніх помічників гонінням і образам. За порушення указів загрожувало відлучення від церкви.

Самі очільники католицької церкви також були неабиякими дипломатами.

Григорій I Великий
(540 – 604 рр.)
64-ий папа Римський
(590 – 604 рр.),
християнський теолог.

Відомий умінням використовувати вплив жінок-католичок на своїх чоловіків-язичників чи єретиків

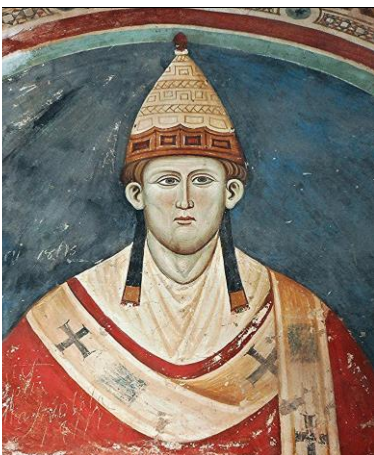
Григорій VII
(1021 – 1085 рр.)
Папа Римський (1073–1085 рр.)

Відряджав до королівських дворів особливих уповноважених – легатів, які могли зміщувати єпископів, проголошувати анафему королям тощо. Діяльність легатів контролював папа римський.

Інокентій III
(1161 – 1216 рр.)
176-ий папа Римський (1198 – 1216 рр.)

Використав боротьбу за імператорський трон наприкінці XII – на початку XIII ст. для зміцнення папських впливів у Римській імперії, змагання між Капетінгами і Плантагенетами – для перетворення Англії у васала папської курії (вищий орган виконавчої влади Ватикану).

В історії дипломатії окресленого періоду для дослідження широко відома **італійська дипломатична система**, оскільки в Італії раніше ніж у інших країнах Європи стали розвиватися міста і формуватися капіталістичні відносини, а також виникнення міст-держав в Італії зумовили їх жорстку боротьбою за владу.

Італійські міста-держави відігравали важливу роль в економічному житті Європи: були посередниками у торгівлі зі Сходом, орієнтованим на експорт промисловим осередком, центрами банківської діяльності.

Вагомими політичними центрами стали Венеція, Флоренція, Мілан та Генуя.

Протягом усього середньовіччя і ще довго потім Італія розпадалася на ряд держав, які то воювали один з одним, то укладали союзи і створювали всілякі політичні комбінації проти певного спільного ворога.

Активна участь у процесах міжнародної торгівлі зумовила необхідність створення установ, відповідальних за захист інтересів італійських купців за кордоном – організацій консульського обслуговування.

У XIII–XIV ст. в Італії з'являється офіційний державний діяч – **дипломат**. Італія, і особливо Флоренція, постачала дипломатів навіть іноземним державам.

Коли папа Боніфацій VIII влаштував у 1300 р. святкування, то серед численних послів, які прибули до Риму від різних народів, виявилось 12 флорентійців, які представляли не лише Італію, а й Францію, Англію, Угорщину, Сицилію і т.д.

Інтенсифікація міжнародних відносин та ускладненням системи міжнародних зв'язків зумовили закладання основ підготовки професійних фахівців дипломатично-консульської служби саме італійською системою.

Для потреб дипломатичного листування венеціанці розробили примітивний шифр, який час від часу змінювали. Дипломатичні акти у Венеції дбайливо зберігали, їх заносили в особливі книги – «Книгу договорів», «Пам'ятну книгу подій» та ін. У XIV ст. писемну фіксацію договорів венеціанці для зручності систематизували. Венеціанці були першими, хто почав зберігати систематизовані державні дипломатичні архіви, які охоплюють документи з 883 по 1797 рр. і містять інструкції та офіційні послання послів, що надсилалися в іноземні держави.

У Венеції вперше відбулось формування цілісної системи критеріїв для відбору послів:

- посол призначався на обмежений термін (від 3-4 міс. до 2 р.);
- не мав права мати будь-яку власність у країні його перебування, отримувати звання чи титули в іноземній країні;
- працював без відпусток, а після повернення повинен був скласти фінансовий звіт і здати всі отримані ним подарунки;
- послу не дозволялось брати з собою дружину і рекомендувалося везти з собою повара;
- зарплата послів була невеликою і часто навіть не покривала їхні витрати за кордоном.

Відомі італійські дипломати XIV-XVI ст.

Данте Аліг'єрі
(1265 – 1321 рр.)

*видатний італійський поет доби Відродження,
письменник і політик*

У 1295 р. Данте почав займатися політикою і дипломатією, належачи до антипапистської партії. Володів навичками дипломатичної майстерності, переговорного процесу. У серпні 1320 р. Данте за дорученням Гвідо да Полента з дипломатичною місією відправляється до Венеції. У 1300 р. Данте став членом ради шести пріорів, але папська партія виселила його з Флоренції, конфіскувавши усі маєтності.

Франческо Петрарка
(1304 – 1374 рр.)

*італійський поет та літописець, ранній гуманіст, папський
дипломат*

Боккаччо Джовані
(1313 – 1375 рр.)

*новеліст, поет, дипломат, перекладач, біограф,
міфграф, письменник*

У гострій політичній боротьбі виявив себе прихильником республіки; брав участь у громадському житті міста. Жив у досить скромних умовах. Брав участь у військових походах: в 1344–1346 роках (Неаполь), 1346 рік (Равенна) та 1348 рік (Форлі). Часом йому довіряли очолити дипломатичні місії.

Нікколо Макіавеллі
(1469 – 1527 рр.)

*письменник, політик, історик, політичний теоретик,
військовий теоретик, перекладач, поет, дипломат, драматург*

Брав участь у близько 35 дипломатичних місіях, включаючи 4 місії до Франції (1500–1511) та Сієни (1501–1510), дві до Чезаре Борджіа (1502), до папського двору (1503 та 1506), а також одну до німецького імператора (1507–1508). На основі власних спостережень він вивів правило, яке зводиться до того, що «треба бути, як лисиця, щоб вміти обійти пастки, і левом, щоб лякати вовків». Теоретичною платформою італійської дипломатії стала книга Н.Макіавеллі «Монарх».

Франческо Гвічардіні
(1483 – 1540 рр.)

дипломат, історик, політичний діяч

У випадку відмови прийняти посаду посла – накладався штраф. В XV – XVI ст. оновлюється система критеріїв і професійних вимог до претендентів на пост послів: лінгвістичні здібності, знання мови; ерудиція, культура; вміння організувати прийоми; терплячість і вміння вести переговори; вміння володіти собою та приховувати емоції; висока моральність і аскетичність в приватному житті.

На рисунку 2.8 відображено характерні риси італійської системи дипломатичної та консульської служби у XV–XVI ст.

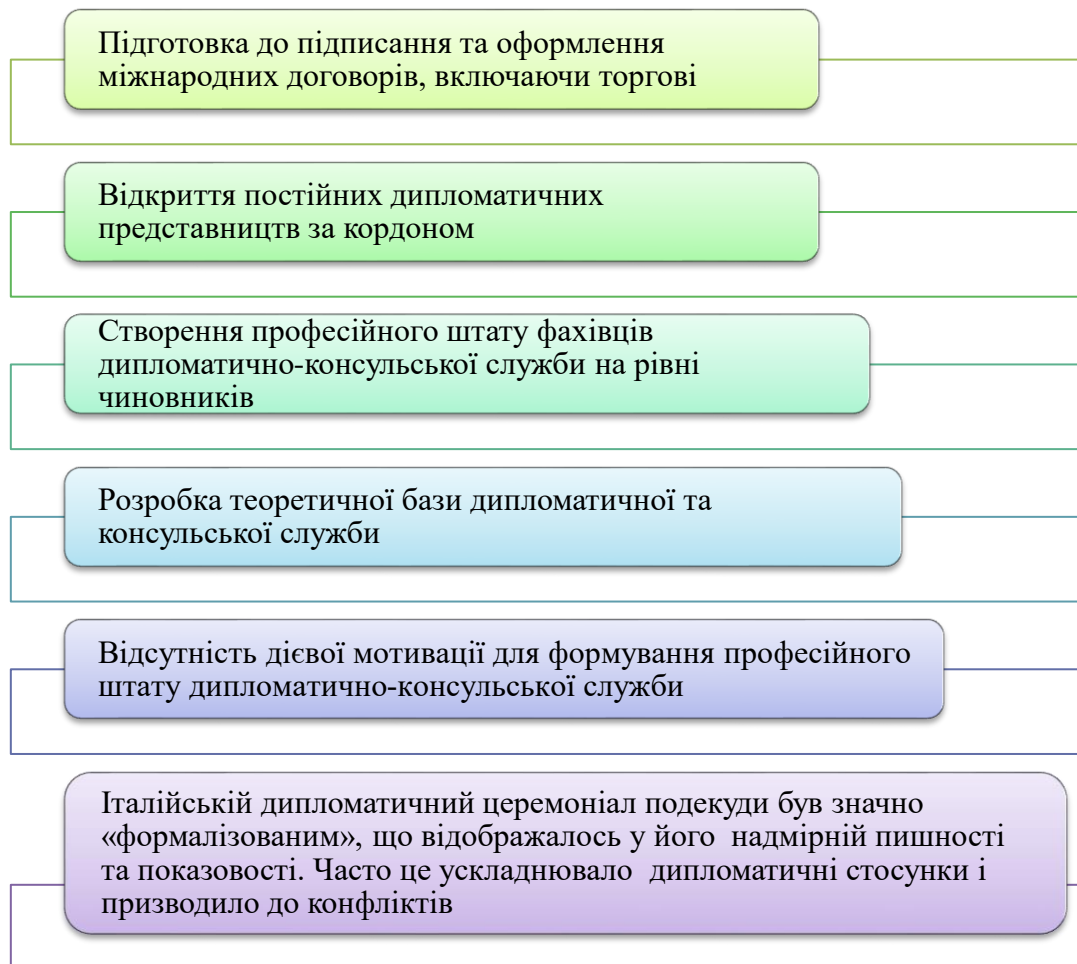

Рис. 2.8. Характерні риси італійської системи дипломатично-консульської служби

В історії дипломатії вагоме місце займає **Франція**.

Французькі королі, особливо Людовік IX Святий, Філіп IV Красивий та Людовік XI, у міжнародній політиці більше поклалися не на військову силу, а на дипломатію.

**Людовик IX
(1214 – 1270 рр.)**

король Франції з 1226 року; очолював сьомий та восьмий хрестові походи; єдиний з королів Франції, зарахованих до святих римською церквою.

Людовіку IX вдавалося вирішувати політичні питання шляхом взаємних поступок. За часів правління Людовика IX Франція намагалася встановити дипломатичні відносини з могутніми ханами Монголії. У такий спосіб французькі посולי змогли отримати доступ до монгольських військових секретів, важливих для Заходу.

**Філіп IV
(1268 – 1314 рр.)**
французький король (1285–1314)

За часів правління Філіпа IV було закладено основи подальшої французької дипломатії. Його попередники відправляли переважно короткотривалі дипломатичні місії, а Філіп IV відправляв часті місії і мав регулярні дипломатичні обміни з іноземними місіями. Філіп IV прагнув надати легітимності своїм територіальним завоюванням. З цією метою він часто організував судові процеси, започаткував традицію великого королівського суду та оточив себе юристами і нотаріусами.

**Людовік XI
(1423 – 1483 рр.)**

французький король (1461 – 1483 рр.).

Завершив процес централізації державного устрою Французького королівства. Основним знаряддям досягнення його політичних цілей були дипломатичні хитрощі та інтриги. Від своїх дипломатів він вимагав уміння одурити досвідчених іноземних майстрів обману. За часів правління Людовіка XI на зміну тимчасовим дипломатичним відносинам прийшли постійні представництва при дворах. Услід за Людовіком XI інші європейські монархи зробили дипломатичні відносини монополією держави.

Його відомі фрази: «Вони вам брешуть? Гарзд! Брешіть їм більше». «Роз'єднуйте своїх ворогів, тимчасово задовольніть вимоги кожного з них, а потім розбийте їх поодиноці й не дайте їм знову об'єднатися».

Наприкінці Середньовіччя у Західній Європі активно використовували такий спосіб міжнародних переговорів, як міжнародні конгреси, попередниками яких були церковні собори з розгляду різноманітних світських питань: рішення про пільги хрестоносцям та їхнім сім'ям, заборона військової допомоги ворогам християнства, розробка заходів щодо боротьби з піратством, детронізацію імператорів тощо.

Важливе місце в історії міжнародних відносин відіграли Вселенські собори XV ст.:

- Пізанський (1409): визначення шляхів ліквідації церковного розколу
  - Констанцький (1414 – 1418): визначення шляхів примирення Франції та Англії, Речі Посполитої та Тевтонського ордену
  - Базельський (1431 – 1449): визначення шляхів налагодження стосунків Литви з Польщею, відвернення турецької загрози
  - Ферраро-Флорентійський (1438 – 1439): обговорення відродження унії між католицькою та православною церквами.
- Учасниками Вселенських соборів були духовенство, представники університетів, юристи, послы католицьких держав.*

В XV ст. також була поширеною практика скликання світських конгресів – для відшукування шляхів розв'язання складних міжнародних проблем. Наприклад, на Арраський конгрес (1435 р.) зібралися папські легати, посол Базельського собору, послы імператора, окремих європейських держав, герцога Бургундського, герцога Міланського задля обговорення проблеми Столітньої війни. Арраський конгрес посприяв укладенню сепаратного миру між Францією і Бургундією.

У XV–XVI століттях в Європі сформувалася модель дипломатії, заснована на системі балансу сил. З'явилися «великі держави» з великими ресурсами для ведення війни, які мали прерогативу вирішувати долю світу. Всі незалежні держави мали право надсилати посольства, але тільки «великі держави» мали право мати постійні дипломатичні представництва. Ця модель дипломатії найяскравіше проявилася під час італійських війн.

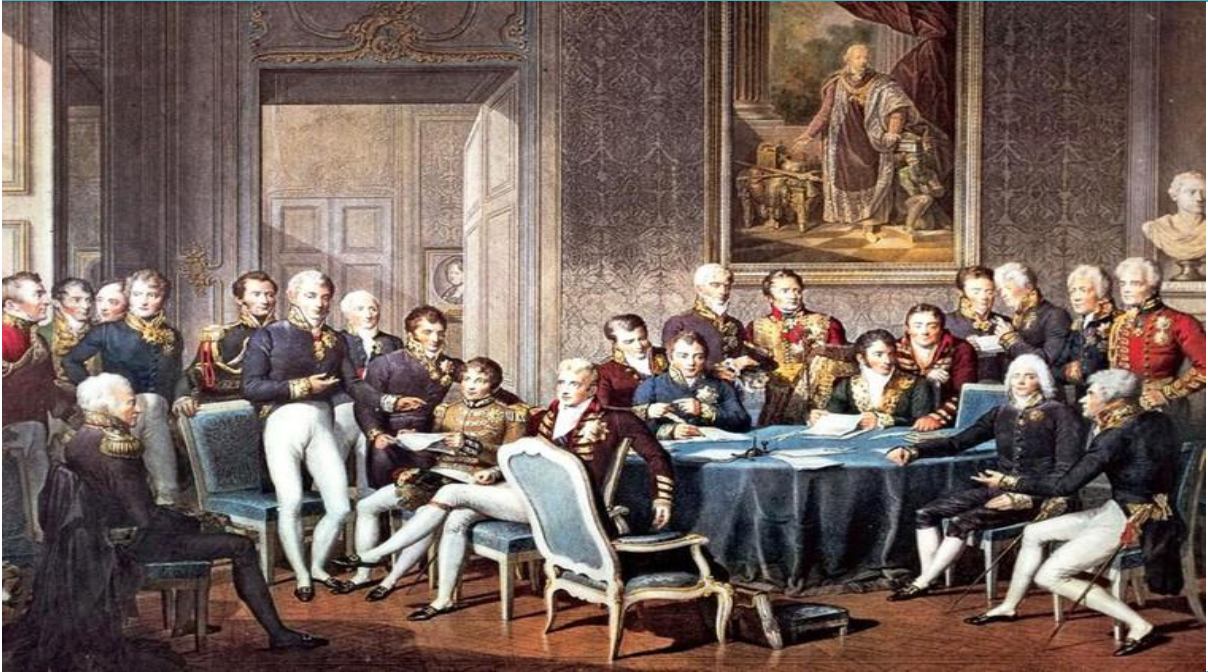
У XVI ст. у Франції з'являється прототип сучасного Міністерства закордонних справ, а у XVII ст. – створюється Рада Кабінету, або Таємна Рада, і працює секретар із закордонних справ. Пізніше створюється Департамент закордонних справ. У той же час у Великобританії у 1782 р. запроваджується посада головного Секретаря його Королівської величності у закордонних справах. Формується Міністерство закордонних справ.

Після укладення Вестфальського миру, який зафіксував систему європейської політичної рівноваги, інститут посольства набуває стабільної форми. Одночасно формується поняття про дипломатичний корпус як про певну корпорацію дипломатів іноземних держав, які перебувають при дворі глави держави за місцем перебування.

Пізніше, у XVIII–XIX століттях, система балансу сил стала центральною в міжнародних відносинах, а сама система була вдосконалена – активізація міждержавних зустрічей та конференцій «великих держав» для вирішення основних європейських проблем. До кінця XIX століття в Європі сформувалася система «великих держав», яка мала вплив на весь світ через колоніальні війни. Оскільки історичні інтереси є непорушними для рівноважної системи, існування конфліктуючих інтересів призводить до знецінення цієї рівноважної системи.

Пріоритети та імунітети є відправною точкою чіткого розвитку дипломатичного права у XVIII ст. Ці норми не поширювали кримінальну, цивільну та адміністративну владу країни перебування на дипломатичних представників іноземних держав. Концепція «екстериторіальності» зазвичай використовується стосовно розміщення послів та їх права на дипломатичний притулок.

Особливий поштовх розвитку дипломатичного права дав **Віденський конгрес 1814 - 1815 р.**

***Віденський конгрес
1814–1815 р.***

На Віденському конгресі був прийнятий Регламент, який підтверджував принцип суверенної рівності держав, якого до цього часу, фактично, не дотримувався державами. Прийняті документи на засіданнях Віденському конгресу окреслювали загальноприйняті основи дипломатичної служби та представництва сучасних держав.

Було засновано три типи дипломатичних місій:

I – послы, папські легати та нунції (представники суверена чи монарха, що мали особливі привілеї);

II – надзвичайні посланники та повноважні міністри (представники уряду, які не мали особливих привілеїв);

III – повірений у справах.

З XVIII ст. у більшості держав було започатковано розмежування дипломатичної та консульської служби.

Дипломатична служба		Консульська служба	
Сфера функціонування			
Політичні міждержавні питання		Питання торгівлі	
Інституції			
<i>Центральний апарат</i>	<i>Закордонна служба</i>	<i>Центральний апарат</i>	<i>Закордонна служба</i>
Відомство закордонних справ	Дипломатичні представництва	Комерц-колегії, відомство торгівлі та фінансів	Консульства

Особливості дипломатії XIX ст.: -держави намагаються створити міжнародні норми та інституції, потрібні для співробітництва та підтримання тривалого миру; -з'являються перші міжнародні організації, уповноважені керувати судноплавством на міжнародних річках; - розвиток техніки, зв'язку і торгівлі зумовив утворення міжнародних адміністративних союзів. До прикладу, Геодезичний союз (1864 р.), Міжнародний телеграфний союз (1865 р.), Всесвітній поштовий союз (1874 р.), Бернське бюро з захисту творів літератури та мистецтв (1886 р.) і т.п.; - укладаються багатосторонні міжнародні договори щодо статусу заток (Босфор і Дарданелли, Балтійська протока) та міжнародних каналів (Суецький, Панамський).

2.3. Еволюція системи дипломатії (XX - XXI ст.)

На початок XX ст. у світі були закладені основи багатосторонньої дипломатії. Однак, загострення суперечностей суверенітетів між державами зумовили розв'язання у 1914 р. світової війни:

- Великобританія зацікавлена у стабільності європейських кордонів та розширенні імперії;
- Німеччина та Італія мали намір сформувати власні колоніальні імперії;
- Австро-Угорщина зосереджувалась на питаннях захисту регіональних інтересів у Балканах.

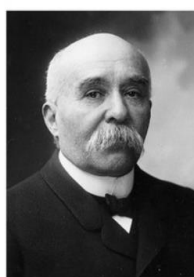
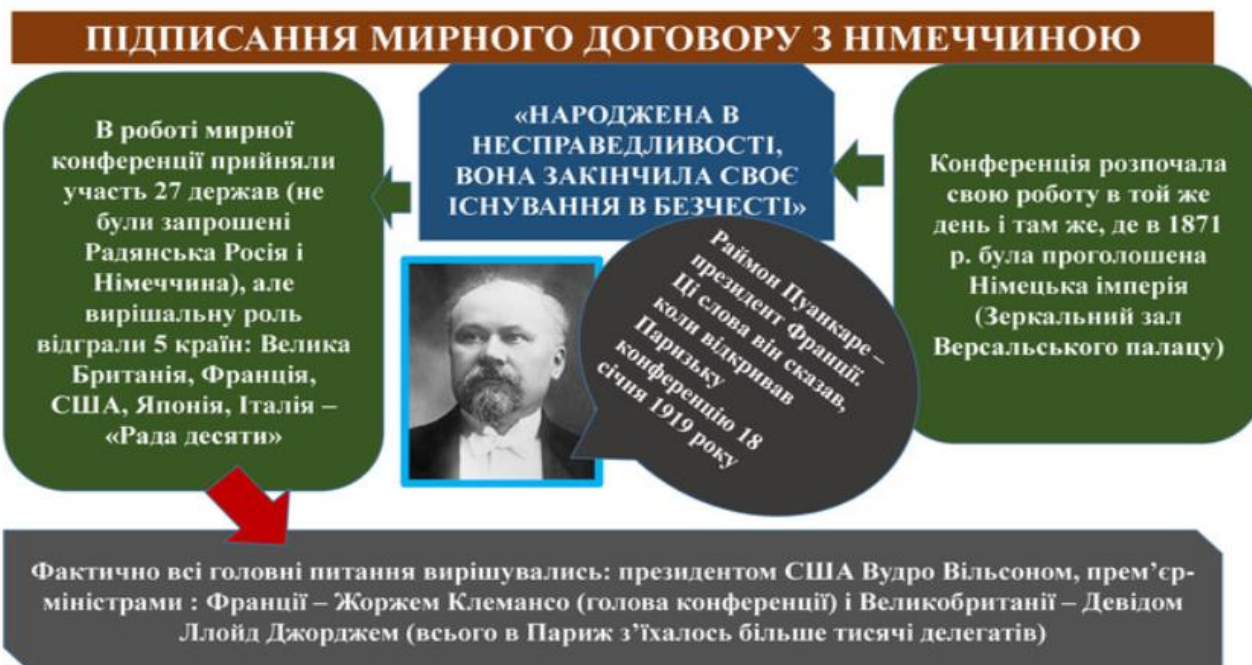

Для кінця XIX–початку XX ст. були характерні війни імперіалістичного характеру (мета – закріплення імперського статусу держави), перманентними міжнародними конфліктами. Як результат, формування воєнно-політичних міждержавних союзів, а також дипломатичної діяльності, що відповідала планам провідних держав світу.

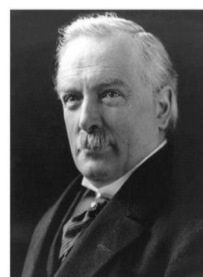
Дипломатична боротьба провадилась усіма учасниками Першої світової війни. Важливою дипломатичною перемогою Антанти був вихід Італії у 1915 р. з Троїстого союзу та її перехід на сторону Антанти. Через розпад Троїстого союзу був сформований Четвертий союз (Болгарія, Османська імперія, Німеччина та Австро-Угорщина).

Версальсько-Вашингтонська система повоєнного облаштування світу

Паризька мирна конференція 18.01.1919-21.01.1920 рр.

Жорж Клемансо

Девід Ллойд Джордж

Томас Вудроу Вільсон

«Велика трійка»

Основні дипломатичні наслідки Першої світової війни:

- формування нової системи міжнародних відносин;
- мирна програма президента США Вудро Вільсона передбачала заборону таємної дипломатії;
- укладення мирних угод Антантою з іншими державами, що воювали на боці Німеччини: Сен-Жерменський договір з Австрією, Нейський договір з Болгарією, Тріанонський договір з Угорщиною, Севрський договір з Туреччиною;
- створення Ліги Націй та запровадження мандатної системи керування несамоверхніми територіями;
- від європейської дипломатії першість переходить до дипломатії США: Вашингтон став першою ревізією Версаля щодо далекосхідних питань та частиною нової системи міжнародних відносин.

Між двома світовими війнами відбулось формування двох систем дипломатичної служби: американської та французької.

У парламентських державах на початку ХХ ст. реалізувалась реформа дипломатичних служб, яка була спрямована на пристосування до нової системи міжнародних відносин.

Відмінною рисою міжвоєнного часу також було виникнення тоталітарних держав, що володіли специфічною дипломатичною службою з агресивною міжнародною політикою.

Дипломатична взаємодія між державами у міжвоєнний період обумовлювалась ідеологічними розбіжностями між демократичними та тоталітарними державами.

Друга світова війна характеризується як переломний момент не лише в історії, але й в дипломатії.

Період безпосередньо перед Другою світовою війною характеризує міжнародні відносини через спроби віднайти баланс сил у Європі шляхом заспокоєння агресивних інтересів Німеччини, широкою таємною дипломатією та нівелюванням ролі міжнародних організацій у підтримці миру (головним чином Ліги Націй).

Дана політика отримала назву політики «умиротворення» агресора. Громадськість Великобританії та Франції була проти застосування сили. Дані країни не поспішали змінювати політичний курс на послаблення Версальсько-Вашингтонської системи. Гітлер прагнув приєднати до Німеччини Австрію. У лютому 1938 року австрійський канцлер К. Шушніч підписав договір за яким Австрія приєднувалась до Німеччини. І вже в березні за підтримки австрійських нацистів Німеччина окупувала Австрію. Наступного дня відбувся аншлюс (приєднання) Австрії. В той час ніхто не відреагував на дану подію. Лише СРСР висловив протест.

Наступною територією, яку зажадав А. Гітлер стала Судетська область (Чехословаччина). На даній території проживало близько 3 млн німців. Як наслідок, 30 вересня 1938 року була підписана **Мюнхенська угода** (в деякій літературі отримала назву Мюнхенська змова). До Німеччини відійшли західні та північно-західні райони Чехословаччини. Остання зобов'язалася задовольнити претензії Польщі щодо отримання Пешинської Силезії, Угорщини на частину Словаччини та Карпатської України. У березні 1939 року Гітлер окупував Чехію і Моравію; Словаччина стає незалежною; Угорщина захопила всю Карпатську Україну. Представники Чехословаччини не були допущені до обговорення даної угоди.

На цьому претензії гітлерівської Німеччини не закінчились. Німеччина вимагала від Польщі передачу Данцига. Німецькі війська вступили в Мемелейську область (Клайпеда), яка на той час належала Литві.

Таким чином, політика «умертворення» потерпіла невдачу і це змусило західні держави почати зближення з СРСР.

В той же ж час відбувається зближення між СРСР і Гітлерівською Німеччиною. 23 серпня 1939 року був підписаний договір про ненапад між Німеччиною і СРСР. З радянської сторони підписантом був нарком закордонних справ СРСР В. Молотов, з німецької – Міністр закордонних справ Й. фон Ріббентроп. Даний договір містив і таємний додаток, згідно якого встановлювалися сфери впливу: Німеччина визнавала інтереси СРСР у Латвії Естонії східній Польщі Фінляндії та Бессарабії, а пізніше і у Литві. Влітку 1940 року СРСР забрав у Румунії не лише Бессарабію, про яку була згадка в таємному додатку, а також Північну Буковину з центром в Чернівцях (через рік румуни повернули собі ці землі). Повністю свою силу поширила радянська влада на колишніх румунських землях лише у 1944 році.

Війна характеризувалася руйнівним характером, а расова ідеологія імперії спричинила злочини загальнолюдського характеру. Незважаючи на значні відмінності між союзниками з точки зору їхніх політичних інтересів у війні, дипломатичні зусилля були спрямовані на мультилатералізацію постконфліктного світового устрою, що знайшло свій прояв на низці конференцій, зокрема в Тегерані, Ялті. Вперше в історії дипломатії в основу переговорів було покладено запобігання майбутнім конфліктам і покарання винних.

I дипломатичний захід

ТЕГЕРАНСЬКА КОНФЕРЕНЦІЯ 28 листопада -1 грудня 1943 р.

- Конференція за участю голови Раднаркому СРСР Й. Сталіна, президента США Ф. Рузвельта і прем'єр-міністра Великої Британії У. Черчілля.
- Тут уперше зустрілися глави урядів трьох провідних держав антигітлерівської коаліції (т.зв. "Велика трійка").
- У центрі уваги Тегеранської конференції були **проблеми подальшого ведення війни, особливо питання про відкриття другого фронту**. Від його вирішення залежали терміни закінчення війни в Європі, а отже, долі мільйонів людей у всьому світі.
- **Основні рішення конференції:**
  - домовленості про відкриття другого фронту не пізніше 1 травня 1944 р. в Північній Франції;
  - відновлення Польської держави у східних кордонах по лінії Керзона із переданням їй низки територій на заході;
  - німецьке місто Кенігсберг після війни мало відійти до складу СРСР;
  - Сталін пообіцяв Ф. Рузвельту участь Червоної армії у війні проти Японії після завершення бойових операцій в Європі;
  - висловлене прагнення до повоєнного співробітництва щодо створення ООН.

Кримська (Ялтинська) конференція 4 - 11 лютого 1945 р. в Лівадійському палаці відбулася нова зустріч "великої трійки".

- В її роботі взяли участь: **Й. Сталін, Ф. Рузвельт, У. Черчіль.**
- У ході конференції була підписана таємна угода, якою передбачалося повернення Радянському Союзові Південного Сахаліну з прилеглими островами та інтерналізація торговельного порту Дайрен. До СРСР також мали відійти Курильські острови, відновлювалась оренда Порт-Артура.
- **Основні підсумки конференції:**
  - погодження принципів беззастережної капітуляції Німеччини;
  - установлення контролю союзників над німецькою промисловістю;
  - ліквідація нацистської партії та її інституцій;
  - покарання військових злочинців;
  - домовленість щодо вступу СРСР після капітуляції Німеччини у війну з Японією
- рішення заснувати міжнародну Організацію Об'єднаних Націй (ООН).

II дипломатичний захід

Потсдамська конференція - 17 липня – 2 серпня 1945 р. (після завершення війни в Європі)

III дипломатичний захід

- вирішено питання про майбутнє Німеччини, де мали бути проведені **денацифікація, демілітаризація та демократизація;**
- прийнято систему **чотиристоронньої окупації Німеччини:** СРСР, США, Великою Британією та Францією;
- визначено **нові польські кордони** на заході та сході;
- вирішено питання про **передання СРСР Кенігсберга та області;**
- розподілено флот Німеччини між союзниками;
- **воєнні злочинці** передавалися **Міжнародному військовому трибуналу;**
- засновано **Раду міністрів закордонних справ,** яка мала підготувати проекти мирних угод із Німеччиною та її союзниками.

Створення ООН є визначним дипломатичним досягненням членів Альянсу. Країни добровільно вивели на арену міжнародних відносин міжнародну організацію з конкретними цілями і засобами для їх досягнення. Хоча ООН не змогла запобігти усім війнам, але вона перевершила Лігу Націй, зокрема, завдяки посиленню своєї ролі у розвитку міжнародного права.

Через ідеологічні розбіжності та суперечливі політичні інтереси так звана «холодна війна», що розпочалася одразу після Другої світової війни, була глобальним геополітичним, економічним та ідеологічним протистоянням між СРСР та його союзниками, з одного боку, і США та західноєвропейськими країнами та їхніми союзниками, з іншого. Це був важливий чинник дипломатії та міжнародних відносин ХХ ст. З одного боку, був створений *Атлантичний альянс* – військово-політичний блок держав на чолі з США, а з іншого – *Організація Варшавського договору*, яка об'єднувала СРСР та його сателітів. Першим серйозним випробуванням для обох блоків стала Берлінська криза (1948 – 1949 рр., 1961 р.) – перший заморожений конфлікт після війни.

Перша Берлінська криза 24.06.1948 – 12.05.1949 рр.: радянські війська заблокували автомобільні і залізничні шляхи до західного Берліну, який на той час був під контролем західних держав (США, Великобританії та Франції). Причиною була грошова реформа яку без попередження СРСР (попередили лише за два дні) США, Франція і Великобританія провели в підконтрольній їм частині Берліну. Натомість західні держави організували повітряний коридор і, таким чином, доставляли вантажі до західного Берліну. Економічні негаразди (ембарго на доставку продовольства в Східний Берлін) у Східному Берліні змусили Радянський Союз зняти блокаду.

Друга Берлінська криза 04.06 – 09.11.1961 рр.: лідер СРСР висловив західним державам ультиматум про виведення військ з Берліну до кінця 1961 року, в іншому випадку СРСР заключить договір із Східною Німеччиною. В той же ж час Президент США Дж. Кеннеді у своєму телезверненні оголосив, що просить збільшити видатки на озброєння і про план збільшити кількість призовників. У відповідь СРСР почав будувати берлінську стіну, яка розділила місто на дві частини. Західні держави побоюючись ескалації не наважилися руйнувати мур.

«Холодна війна» супроводжувалася багатьма кризами:

- китайсько-радянські відносини характеризувалися ворожістю та прикордонними сутичками;
- в'єтнамська війна стала випробуванням для США;
- процес десталінізації у відносинах країн Центральної та Східної Європи супроводжувався радянською інтервенцією в Угорщині та «Празькою» весною.

Відносини у таборі соціалістичних країн ніколи не були ідеальними: незалежну політику від СРСР обрала Румунія та Югославія в Європі. Відлунням таких відносин стало затвердження доктрини Брежнєва у СРСР – доктрина, або точніше принцип зовнішньої політики Радянського Союзу щодо

східноєвропейських країн, які входили у «радянську зону впливу» після закінчення Другої світової війни та за результатами Ялтинської та Потсдамської конференцій 1945 року. Дана доктрина була замінена лише наприкінці 1980-х років так званою політикою «перебудови» Горбачова, та супроводжувалася зміною політичних векторів Польщі та Угорщини.

Розвал соціалістичного табору був офіційно оформлений розпуском Організації Варшавського договору і пришвидшений возз'єднанням Німеччини.

Європейська дипломатія кінця ХХ – початку ХХІ ст. є наслідком дипломатії 1990-х років:

- активне розширення НАТО: приєднання нових країн з колишнього соціалістичного блоку;
- розпад СРСР супроводжувався значною кількістю конфліктів, що викликали громадянські та міжнародні війни;
- розбіжності між державами призвели до Балканських воєн.

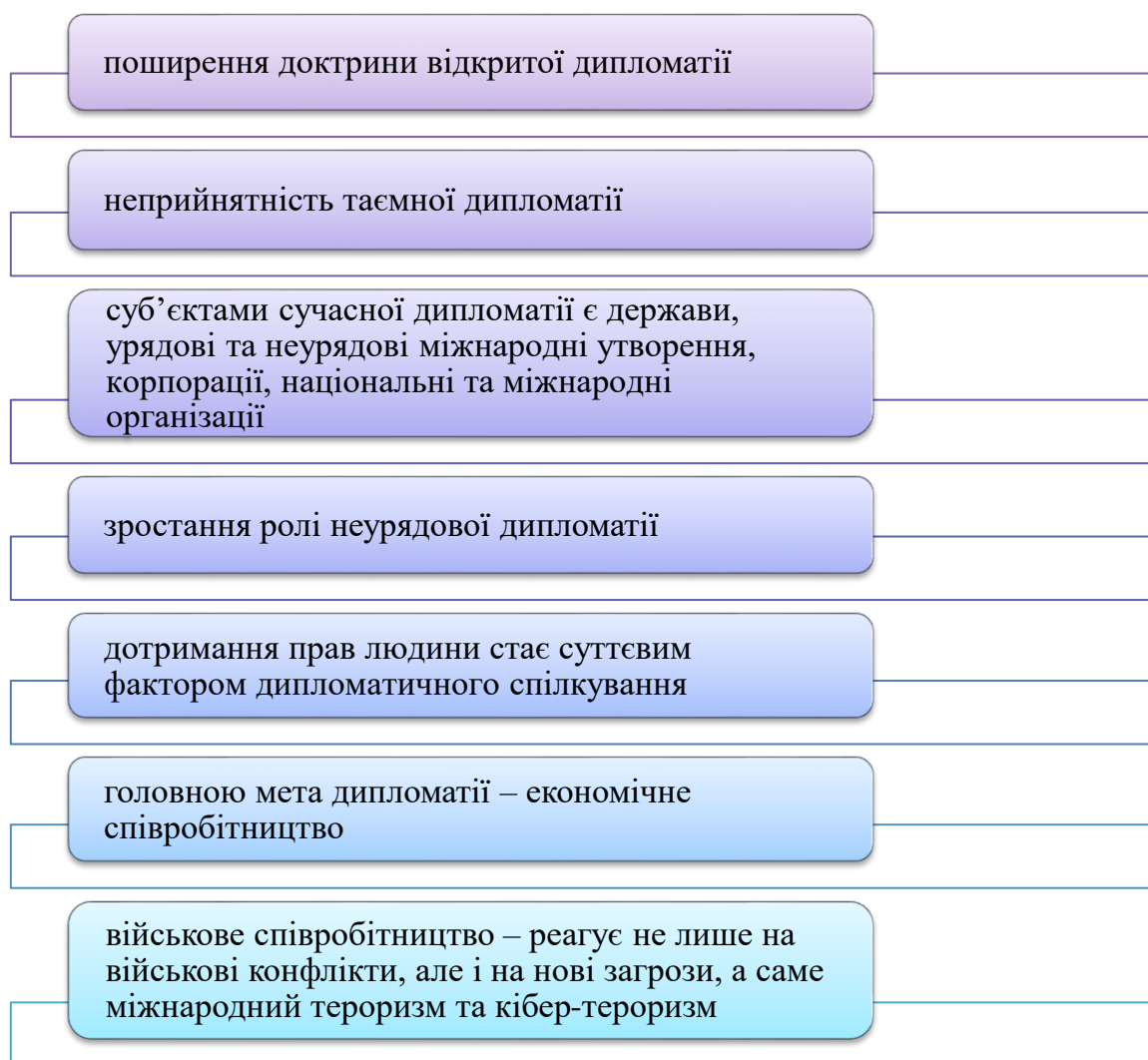

Рис. 2.9. Характерні риси дипломатії ХХІ ст.

Сучасна дипломатія ХХІ ст. – це категорія, яка постійно розвивається і охоплює нові сфери, зростає кількість глобальних і регіональних проблем (тероризм, наркобізнес, еко-логічна безпека, збройні конфлікти тощо), як наслідок, зростає кількість залучених держав для їх вирішення.

Також значний вплив на міжнародні відносини і безпосередньо на дипломатію починають здійснювати засоби масової інформації, які щораз більше стають «четвертою» владою.

В умовах ядерної небезпеки людство усвідомило важливість переговорів та вмілої дипломатії.

2.4. Історія української дипломатії ХХ ст.

Революція в Петрограді поставила питання в Україні про створення своєї держави, але присутність російської царської влади, а також російських військових робила це надскладним завданням.

1 березня 1917 року був створений Громадський комітет у Києві до складу якого входили представники різних громадсько-політичних організацій, що діяли на той час. 4 березня на зібранні представників різних політичних організацій і груп було створено Центральну Раду як українське представництво. Її очолив **Михайло Грушевський**.

10 (23) червня 1917 р. Центральна Рада оголосила: Перший Універсал в якому проголошувалася автономія України в складі Росії.

3(16) липня 1917 р. був опублікований Другий Універсал Центральної Ради, починається зародження органів виконавчої влади. Було створено Генеральний Секретаріат, як найвищий виконавчий орган тогочасної України, очолив – **Володимир Винниченко**¹.

Також було створено Генеральне секретарство з міжнаціональних справ – прототип зовнішньополітичного відомства, перший очільник якого був **Сергій Єфремов**. З липня 1917 р. до січня 1918 р. відомство очолював **Олександр Шульгін**. Третім Універсалом 7(20) листопада 1917 р. було проголошено створення Української народної Республіки в складі Росії. Також в Універсалі зазначалося, що Центральна Рада зобов'язується подбати про негайний початок мирних переговорів.

¹ Нагаєвський І. Історія Української держави двадцятого століття. Київ: Український письменник, 1993. С. 82.

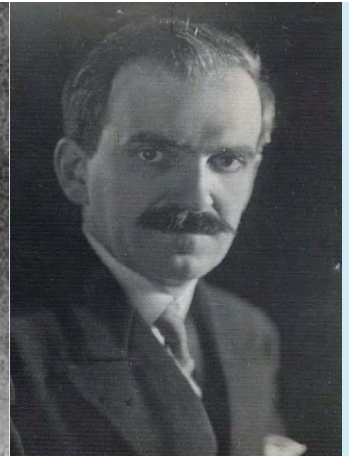
**Михайло
Грушевський**
*Голова Української
Центральної
Ради УНР*
28 (15) березня
1917 р. – 29 квітня
1918 р.

**Володимир
Винниченко**
*1-й Голова Директорії
УНР*
14 грудня 1918 р. –
13 лютого 1919 р.

**Сергій
Єфремов**
*Генеральний
Секретар
Міжнародних
Справ*
15 червня 1917 р. –
17 липня 1917 р.

**Олександр
Шульгін**
*Генеральний
Секретар
Міжнародних
Справ*
липень 1917 р. –
24 січня 1918 р.

Першими іноземними представниками, які відвідали Генеральне секретарство міжнародних справ одразу після проголошення Третього універсалу, були консули Великої Британії Джон Дуглас (John Douglas) та Франції – Даниїл Балаховський. Розмова точилася навколо останніх подій в росії та Україні. Побували в секретарстві консули Данії, Персії, представник київської французької громади Т. Мулен. Тим самим, Генеральне секретарство міжнародних справ починало виконання функції взаємодії з представниками зарубіжних країн.

З проголошенням УНР привітав Центральну Раду представник Великого військового круга донських козаків В. Пузанов, наголосивши, що «козацтво поділяє висловлені в універсалі думки, стоїть на засадах федерації з росією і подає українцям братню руку»².

Підтримали УНР інші міжнародні представництва, зокрема Чехословацька народна рада, представники кримських татар та молдован³.

Вище наведене свідчить про активне встановлення контактів УНР на міжнародній арені і, в свою чергу, змушує керівництво УНР замислитися про створення зовнішньополітичного відомства. Відбувається активізація роботи з утворення мережі консульсько-дипломатичних установ, прийняття нормативно-правових актів, які регламентують роботу Генерального Секретарства міжнародних справ (згодом назву змінили на Генеральне секретарство справ міжнародних).

22 грудня 1917 р. В. Винниченко і О. Шульгін підписали «Законопроект про створення Генерального секретарства міжнародних справ», який був схвалений на

² Матяш І. М Іноземні представництва в Україні (1917–1919 рр.): державна місія та повсякденність. Київ: Інститут історії України НАН України, 2019. С.63.

³ Повіншування Української Республіки. *Нова Рада*. 1917, 15 листопада. С.3.

засіданні Уряду УНР. Цим документом визначилися обов'язки Генерального секретарства міжнародних справ, а саме: «здійснення міжнародних зносин держави, охорона інтересів українських громадян за межами УНР, тимчасово – загальне залагодження національних непорозумінь в межах УНР»⁴.

На той час на території УНР діяли дипломатичні установи, які виконували всі визначені міжнародним правом функції:

- забезпечували інтереси країни, яку вони представляли, в сфері зовнішньої торгівлі і торгівельного мореплавства;
- контроль за точністю виконання міжнародних торгових договорів і конвенцій;
- захищали права підданих своєї держави: надання матеріальної допомоги; надання проїзних документів; видача національних паспортів; реєстрація актів громадянського стану, а також здійснювали іншу діяльність згідно міжнародного права.

Також відбувалися контакти на рівні військових місій УНР.

18 листопада 1917 року ад'ютант генерального секретаря військових справ С.В. Петлюри Ю.В. Гасенко прийняв представників сербохорватського війська, які від імені південнослов'янського ударного батальйону та всього південнослов'янського війська (чисельністю близько 24 тисяч у Київському і Одеському окрузі) висловили прохання про приєднання їх до українського війська з огляду на спільність інтересів українців і південних слов'ян⁵.

Одним із головних факторів зовнішньої політики Центральної Ради були дипломатичні установи.

У 1918 році був прийнятий законопроект «Про посольства і місії Української Народної Республіки»⁶, який вказував, що посольства і місії утворювалися за поданням міністра закордонних справ.

Голови представництв поділялися на чотири категорії:

- послы або амбасадори;
- посланки, повноважні міністри;
- міністри-резиденти;
- повірені в справах⁷.

Рада Народних Міністрів, згідно рекомендацій міністерства призначала повірених в справі. В законопроекті вказувалося на те, що: «голови та всі співробітники посольств і місій не мали права обіймати жодної іншої посади, входити до правління будь-яких товариств та володіти нерухомим майном у країні перебування»⁸.

⁴ 100-річчя дипломатичної служби України. URL: <https://edinburgh.mfa.gov.ua/news/61744-100-richchya-diplomatichnoji-sluzhbi-ukrajini>.

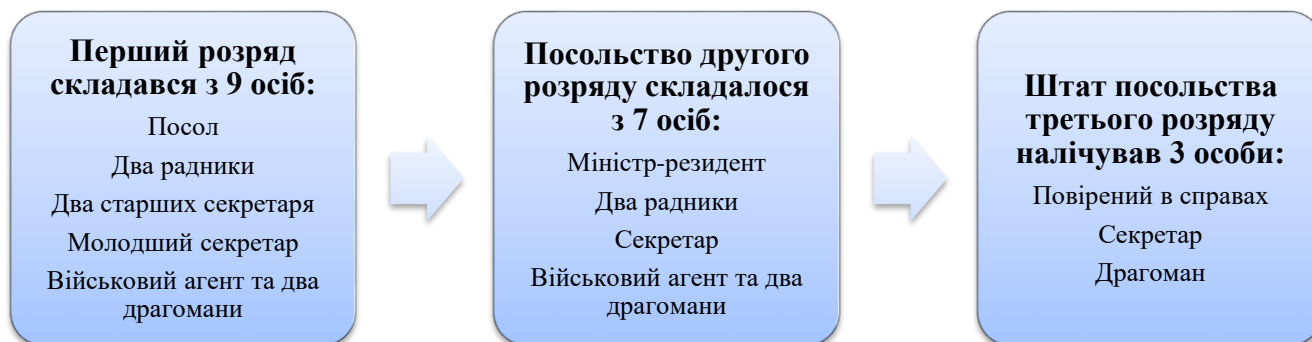
⁵ Матяш І. М Іноземні представництва в Україні (1917–1919 рр.): державна місія та повсякденність. Київ: Інститут історії України НАН України, 2019. С.64.

⁶ Павлюк О.В. Дипломатія незалежних українських урядів (1917-1920). *Нариси з історії дипломатії України*. К.: Альтернативи, 2001. С.314-396.

⁷ Там само.

⁸ Веденєв Д. В. Дипломатична служба Української держави 1917– 1923 роки.: монографія. Київ: Національна академія СБУ, 2007. 261с.

Весною 1918 р. були створені штати посольств і консульств які поділялися на три розряди⁹.

Разом із посольствами передбачалася робота консульств і віце-консульств, згідно штатного розпису передбачалися посади:

- консул;
- віце-консул;
- секретар канцелярії.

В середині квітня 1918р. посольства Української Народної Республіки працювали при німецькому уряді в Берліні – посол О. Севрюк; в Оттоманській державі – посол М. Левицький; в Румунії – посол М. Галаган.

Консульство при Тимчасовому уряді в Петрограді, за рішення Генерального Секретаріату було ліквідоване в середині грудня 1917 р. Його обов'язки, які полягали в тому, щоб охороняти інтереси та майно громадян почав виконувати Український військово-революційний штаб в Петрограді. 15 квітня, згідно, рішення Ради Народних Міністрів, членами дипломатичної делегації українського уряду до нейтральних держав стали Д. Дорошенко та М. Полозов. Але 19 квітня М. Полозов відмовився від посади і на його місце членом делегації призначили М. Шрага¹⁰.

Дипломатичні установи, що діяли на території тогочасної УНР мали різну чисельність штату, наприклад, в консульстві Персії штат складав – 8 чоловік (консул, дружина, секретар і 5 службовців), консульство Італії – 16 (консул з прислугою – 6 чоловік, завідувач канцелярії – 2, юрисконсульт з родиною – 6 і бухгалтерія – 2)¹¹. Списки штатних співробітників консульства та членів їхніх родин надсилали до зовнішньополітичного відомства УНР. У зв'язку із загрозою життю і майну консули до січня 1918 р. звернулися до Генерального секретарства з міжнародних справ за дозволом отримати право на отримання вогнепальної зброї.

Дипломатичні установи які перебували в УНР мали «напівофіційний» статус, з однієї сторони державні органи взаємодіяли з ними з усіх питань і надавали необхідну допомогу з вирішенню різних питань, але з іншого боку – бракувало підстав для офіційного визнання повноважень іноземних консулів урядом УНР.

⁹ Українська Центральна Рада. Документи і матеріали: у 2 т./ гол.ред. В.О. Коваленко. Київ, 1997.Т. 2. 62 с.

¹⁰ Христюк П. Замітки і матеріали до історії української революції 1917-1920 рр. Т. І. Відень, 1921. 151 с.

¹¹ Матяш І. М Іноземні представництва в Україні (1917–1919 рр.): державна місія та повсякденність. Київ: Інститут історії України НАН України, 2019. С.72.

В грудні 1917 року О. Шульгин презентував законопроект про виїзд громадян за кордон. Автори законопроекту прагнули скасувати заборону яка діяла в Російській імперії на видачу закордонних паспортів громадянам. Спочатку видавалися старі російські паспорти з печаткою – тризуб, в паспорті вказувалася адреса українського консульства. Влітку 1918 року громадянам почали видавати українські паспорти, записи робилися українською, німецькою і французькими мовами¹².

9 (22) січня 1918 р. Центральна Рада оголосила 4 універсал, який проголосив Українську Народну Республіку незалежною державою. На відміну від знесилених війною європейських держав УНР мала багато продовольства і сировини і це змусило європейські держави визначитися зі своїм ставленням до УНР як до вагомого гравця на міжнародній арені.

Отже, за десять місяців (всього Центральна Рада проіснувала 13 з половиною місяців) діяльності Центральної Ради здійснювалося створення і налагодження роботи Секретарства міжнаціональних справ як праобразу майбутнього Міністерства закордонних справ. Також поступово створювалася мережа закордонних представництв УНР: посольства, консульства, місії.

На початку грудня 1917 року з ініціативи більшовиків в Брест-Литовському розпочалися переговори між Росією і Німеччиною. Дані переговори поставили Центральну Раду в складну ситуацію. Ніким не визнана Україна, яка на той час на політичній карті світу зображалася як частина Росії, могла стати трофеєм переможців – Німеччини й Австро-Угорщини. За таких обставин уряд УНР звернувся до всіх держав з нотою про не визнання права РНК (Рада народних комісарів – центральний виконавчий і розпорядчий (до 1937 – і законодавчий) орган державної влади) виступати на переговорах від імені народів всієї Росії і буде вести самостійно переговори з Німеччиною і її союзниками (Австро-Угорщина, Болгарське царство, Османська імперія – Четверний союз). Представники німецького командування погодилися з даною заявою, делегація Росії на чолі з Троцьким також погодилася.

¹² Гунчак Т. Україна: перша половина XX ст.: нариси політ. історії. Київ : Либідь, 1993. 288 с.

Севрюк Олександр
(1893 – 26/27 грудня
1941)

Український
громадський та
політичний діяч

У січні 1918 року делегація Росії зробила спробу замінити на переговорах представників Центральної Ради делегатами підконтрольного Росії уряду України. У відповідь представник УНР на переговорах О. Севрюк ознайомив всіх присутніх учасників із щойно прийнятим Четвертим Універсалом. Беручи це до уваги, держави німецько-австрійського блоку визнали очолювану Центральною Радою УНР незалежною державою, правомочною вступати у міжнародні відносини.

27 січня (09 лютого) між УНР і Німеччиною та її союзниками був підписаний мирний договір, який визнавав самостійність України в її кордонах, встановлення дипломатичних зв'язків між УНР і Четвертим союзом, поставка продовольства і промислової сировини Німеччині та Австро-Угорщині. Таким чином сподівалися вирішити продовольчу проблему в той же час союзники розуміли, що продовольство можна отримати лише окупувавши УНР.

Щоб подолати однобічну міжнародну політику з орієнтацією на Четвертий союз та поширити присутність в країнах Західної Європи 27 квітня 1918 р. на чолі із заступником Голови Центральної Ради М. Шрага відбула дипломатична місія в Швейцарію.

Павло Скоропадський
(3 (15) травня 1873 – 26
квітня 1945 р.)

Гетьман України, український
державний, політичний і
громадський діяч, військовик
Гетьман України
29 квітня – 14 грудня 1918 р.

У сфері зовнішньої політики гетьман Скоропадський головну увагу звернув на врегулювання відносин з Четвертим союзом, який став союзником Української держави, вирішення спірних територіальних проблем з сусідами, встановлення дипломатичних відносин з нейтральними країнами.

Першим головою української дипломатичної місії в Німеччині був О. Севрюк, один з членів делегації на переговорах в Брест-Литовську.

Авторитет Центральної Ради швидко падав, вона не змогла забезпечити громадський порядок, задовольнити як заможні так і бідні верстви населення. Рада виявилася неспроможною забезпечити вивіз продовольства і, таким чином, назрівали передумови до усунення Центральної Ради з політичної арени. Ліквідація Центральної Ради відбулася 29 квітня 1918 року, коли загін німецьких військ зайняв приміщення де засідала Центральна Рада. Останніми рішеннями Ради було прийняття демократичної конституції УНР і обрання Президентом УНР М. Грушевського. Того ж дня відбувся Всеукраїнський з'їзд землевласників на якому обрали гетьманом Павла Скоропадського. Одним із перших рішень була зміна назви держави замість Українська Народна Республіка – Українська держава. Згодом на дану посаду гетьман призначив барона Ф. Штайгеля, який налагодив добрі відносини з урядом Німеччини. В свою чергу в Києві діяло Німецьке посольство, в Харкові, Одесі, Миколаєві і Катеринославі діяли німецькі консульства. 24 липня 1918 р. Німеччина ратифікувала угоду підписану в Брест-Литовську. Успішним був візит Ф. Лисогуба (Голова Ради міністрів) до Німеччини на сприятливих умовах для Української держави були вирішені питання торгівлі між двома країнами, а також надання Українській державі кредиту. В той же час не вдалося вирішити проблему повернення Україні кораблів захоплених Німеччиною, дане питання було порушено під час візиту Гетьмана до Німеччини у вересні 1918 р. Після довгих переговорів вдалося досягнути домовленостей, Німеччина передала Українській державі дредноута-лінкора «Воля», крейсер, міноносці, підводні човни, а також лінійні кораблі.

В'ячеслав (Вацлав) Липинський
(5 (17) квітня 1882 р. – 14 червня 1931 р.)

Український політичний діяч польського походження, історик, історіософ, соціолог, публіцист, теоретик українського консерватизму. За Гетьманату – посол України в Австрії.

Уряду Гетьмана не вдалося налагодити стосунки з Австро-Угорщиною, парламент останньої довго не міг ратифікувати Брестський мирний договір, поширювалися пропольські погляди, тому австрійський уряд всіляко уникав виконання таємної частини Брестського договору про поділ Галичини на українську і польську, і створення з української частини (Східної Галичини і Буковини) окремого українського Коронного краю. Щоб подолати кризи в стосунках між двома державами уряд гетьмана здійснив ротацію посла в Австро-Угорщині, новим послом став – В. Липинський, але і йому не вдалося покращити відносини між двома державами.

Вдалося налагодити дружні відносини із одним із союзників Німеччини – Болгарією. Багато для цього зробив болгарський посол в Україні І. Шишманов, посол України в Болгарії – О. Шульгін також сприяв налагодженню стосунків між

двома державами .12 червня 1918 р. між Українською Державою Гетьмана Скоропадського і більшовицькою Росією було укладено прелімінарний (попередні домовленості) мир зокрема передбачалося припинення бойових дій на час переговорів, умови репатріації (повернення) громадян обох держав, відновлення залізничного сполучення і повернення до України рухомого складу залізниць перегнаного до Росії навесні 1918р.

22 червня 1918 р. український уряд прийняв рішення про заснування генеральних консульств в Москві та Петрограді та 30 консульських агенств в інших містах Росії. Російські консульства в Україні були відкриті в наступних містах: Києві, Харкові, Одесі, а консульські агенства: Кам'янці-Подільському, Чернігові, Житомирі й Полтаві¹³.

Основною метою переговорів між обома державами було укладення мирного договору, особливо детально обговорювалися питання делімітації (визначення місцезнаходження і напрям державного кордону узгодженого двома країнами) і демаркації (позначення на карті державного кордону, а також проведення лінії державного кордону на місцевості і позначення відповідними прикордонними знаками). Суперечки з даного питання були запеклими і це призвело до глухого кута, Росія вважала український проект кордонів експансивним, в той же час українську делегацію не влаштовував російський проект, який переслідував великодержавницькі претензії Росії, намагання зруйнувати територіальну і економічну цілісність Української держави¹⁴.

Реалізація даної політичної лінії Гетьманату із самого початку була обмежена зовнішньополітичним зазіханням Німеччини. Зволікання з переговорами з боку російських представництв призвело до затягування розгляду багатьох питань. На початку жовтня 1918 р. не дійшовши основної мети – укладення мирного договору між обома державами, переговори були перервані¹⁴.

Отже, молоду державу за часів Гетьманату визнало багато держав, деякі з них мали свої представництва в Києві, Україна також мала свої представництва в іноземних державах. Одним з найбільших досягнень дипломатії молодої держави було заключення мирного договору з Радянською Росією. Уряд П. Скоропадського мав намір заключити фундаментальний договір за допомогою якого б регулювалося мирне співіснування обох держав також українська держава хотіла відшкодування збитків завданих агресією Росією. Москва не хотіла підписувати такий договір, а прагнула встановити формальні, дружні стосунки. Вдалося встановити домовленості стосовно припинення бойових дій.

У листопаді 1918 р. в Німеччині відбулася революція, яка призвела до повалення монархії. Це активно сприяло революціонізуванню німецьких та австрійських військ, котрі знаходилися на території тогочасної України, піднесенню визвольної боротьби українського народу. Мріючи про відновлення Української Народної Республіки, 14 листопада 1918 р. у Києві було проведено

---

¹³ Лупандін О. І. Мирні переговори між українською державою та РСФРР 1918. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Myrni_peregovori_1918.

¹⁴ Реєнт О. П. Гетьманат Павла Скоропадського: українсько-російські відносини – науковий зріз. Національна та історична пам'ять : зб. наук. праць. Вип. 7. Київ : ДП «НВЦ «Пріоритети», 2013. С.43-44.

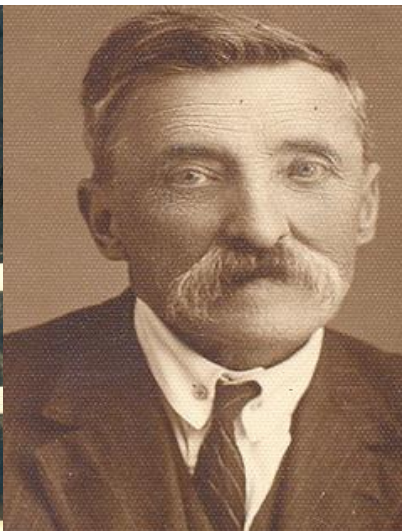
таємне засідання представників українських політичних партій, які об'єдналися у Національний союз. Присутні на зборах відхилили ідею відновлення Центральної Ради, а натомість створили верховний орган УНР – **Директорію**. Голова – В. Винниченко, члени – С. Петлюра, Ф. Швець, П. Андрієвський, А. Макаренко.

На відміну від помірковано-консервативного гетьманського режиму, Директорія УНР була радикальним урядом соціалістичного спрямування. Це визначало її внутрішню і зовнішню політику. Дипломатичні контакти попередніх урядів були і збережені і розширені. 15 грудня 1918 р. першим міністром закордонних справ призначено **Модеста Левицького**, згодом його замінив **Володимир Чехівський**.

Симон Петлюра
(10 (22) травня 1879 р. – 25 травня 1926 р.)

Член Генерального секретаріату Української Центральної Ради на посаді Генерального секретаря з військових справ (28 червня – 31 грудня 1917 р.). Політв'язень при владі Павла Скоропадського (27 липня – 12 листопада 1918 р.).
Головний отаман військ УНР (з листопада 1918 р.).
2-й Голова Директорії УНР (9 травня 1919 р. – 10 листопада 1920 р.).

Модест Левицький
(13 (25) липня 1866 р. – 16 червня 1932 р.)

Український письменник, культурний діяч, педагог, лікар і дипломат.

Володимир Чехівський
(19 липня 1876 р. – 3 листопада 1937 р.)

Український політичний і громадський діяч, прем'єр-міністр УНР. Один із засновників УАПЦ. Депутат першої Державної думи Російської імперії.

Загальне керівництво відомством здійснювали міністр і два заступники які в свою чергу мали чотирьох радників і вісьмох урядовців для особливих доручень. Дорадчим органом міністра була Рада міністерства, що включала його заступників, керівників підрозділів та п'ятьох членів, призначених міністром. Загальновідомче діловодство вела канцелярія міністра у складі тридцяти п'яти співробітників, з них двадцять дикпур'єрів. Безпосередньо міністрові і Раді міністерства підпорядковувався новостворений історичний комітет у складі семи

співробітників, на яких покладалося дослідження й відтворення історії зовнішньої політики і дипломатії України, пошуки документів з історії України в іноземних архівах, наукове обґрунтування зовнішньої політики УНР.

У спадщину від Гетьманату міністерству дісталася розгалужена мережа закордонних представництв, діяльністю яких керував – *Департамент чужоземних зносин*. Позитивом в роботі відомства було збереження попередньої структури департаменту, а також чисельність дипломатичного корпусу. Як писав у спогадах А. Марголін, залучений В. Чехівським до складу працівників відомства і прихильник союзу із Антантою: «Без втручання і впливу Європи, – наголошував він, – я не уявляв собі можливості уникнути довготривалої внутрішньої громадянської війни... Щоб відбити навалу більшовиків з півночі, допомога з боку Антанти була необхідною»¹⁵.

Незважаючи на труднощі (бойові дії і не одноразове переміщенням уряду з Києва до інших міст) міністерство докладало зусиль для посилення дипломатичної присутності у світі. Під кінець існування Директорії було розроблено проект реорганізації Департаменту чужоземних зносин. Даний проект передбачав поділ дипломатичного відділу на п'ять територіальних одиниць: Слов'янських народів; Центральних держав; англосаксонських народів; близькосхідних народів; романських народів¹⁶.

Незважаючи на не великий штат посольство в Берліні виконувало велику роботу (здійснювалося розповсюдження директив Києва для значної мережі дипломатичних осередків). Наприклад, С. Петлюра перед одним із своїх працівників М. Порше ставив завдання про закупівлю закордоном озброєння, також посольство ініціювало процес реєстрації українських громадян закордоном. М. Порш докладав зусиль щоб не допустити зближення Німеччини з більшовицькою Росією.

Також важливим дипломатичним представництвом було посольство у Відні яке очолював В. Липинський. Дане посольство було найбільш чисельним й відіграло значну роль в популяризації України в країнах Європи.

Ще одним постійно діючим посольством України першого рангу, ще з часів Центральної Ради, було представництво в Туреччині. З січня 1919 р. дане дипломатичне представництво очолив О. Лотоцький, але прибути до Константинополя послу разом з апаратом вдалося лише через три місяці. До того новопризначений посол отримав представництво від гетьманського представника М. Суковкіна в жалюгідному стані, останній був проросійськи налаштований і проводив відповідну роботу, тому новому апарату довелося докласти зусиль щоб виправити ситуацію.

---

¹⁵ Дацків І. Українська дипломатія доби директорії УНР: персоналії, статус, функції. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. Серія: Історія / За заг. ред. проф. І. С. Зуляка. Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2014. Вип. 2. Ч. 3 С. 125-135. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Datskiv_Ihor/Ukrainska_diplomatiiia_doby_Dyrektorii_UNR_personalii_status_funktsii.pdf.

¹⁶ Дацків І. Українська дипломатія доби директорії УНР: персоналії, статус, функції. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. Серія: Історія / За заг. ред. проф. І. С. Зуляка. Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2014. Вип. 2. Ч. 3 С. 125-135. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Datskiv_Ihor/Ukrainska_diplomatiiia_doby_Dyrektorii_UNR_personalii_status_funktsii.pdf.

Щоб захистити свій суверенітет Україна відряджає делегацію на Паризьку мирну конференцію на якій починаючи із січня 1919 р. представники Франції, Британії та США визначали світоустрій після Першої світової війни. В урядовій інструкції яку отримала українська делегація ставилася мета: «Добитися на мировому конгресі перед державами всього світу визнання самостійності Української народної Народної Республіки»¹⁷. Але європейським державам більше до душі була «єдина і неподільна Росія» або «Велика Польща» ніж «незалежна Українська Народна Республіка». З цього приводу секретар української делегації М. Рудницький писав про сприйняття України європейськими державами: «Тільки дуже нечисленні Європейські політики чи вчені знали більше українську справу і ставились до неї із симпатією; офіціальний політичний курс європейської дипломатії був до неї ворожий, одні не вірили в життєздатність українського руху, другі дивилися на нього скрізь окуляри наших ворогів»¹⁸.

Найбільше уваги МЗС УНР приділяло відносинам між сусідами, зокрема – Угорщиною, Польщею і Чехословаччиною. До цього змушували напружені стосунки між ними і ЗУНР (Західноукраїнська Народна Республіка), зокрема українсько-польська війна 1918-1919 рр. Всі три країни мали територіальні претензії до ЗУНР.

В січні 1919 р. була сформована місія в Угорщину, яку очолив Р. Яросевич, в тому ж місяці його замінив М. Галаган. Президент Угоди М. Карої прийнявши українську місію зробив заяву, що Угорщина де-факто визнає Україну і в той же час підтвердив територіальні претензії на Закарпаття на що отримав заяву від української делегації, що долю краю мають вирішувати мешканці краю шляхом вільних виборів¹⁹.

Чехословаччина не визнала Україну де-факто, а на Паризькій конференції домоглася приєднання українського Закарпаття. Між обома державами зберігалися тісні дипломатичні стосунки, створювалися умови для діяльності консульств в Празі і Кошицях. Не зумівши домовитися з більшовиками про визнання незалежності УНР, Директорія звернулася до представників Антанти, війська якої висадилися на півдні України. Представники УНР просили допомоги у боротьбі із більшовиками, але отримали відмову.

У добу Директорії, не дивлячись ні на що, українська дипломатія продовжувала розбудову мережі дипломатичних установ, дипломати більш активно розгорнули просвітницько-інформаційну діяльність за кордоном.

У жовтні 1918 р. стало зрозуміло, що Австро-Угорщина зазнає поразки, на її уламках утворилися держави – Польща, Югославія, Угорщина та ін. Східну Галичину прагнули включити в свою державу поляки, для чого у Кракові була створена ліквідаційна комісія. В той же час створюється Українська Національна

¹⁷ Пересунько Т. «Симон Петлюра інтернаціоналізує українське питання пісненою»: невідома історія триумфу «Щедрика» в Європі. *Історична правда*. 28.01.2020. URL: <https://www.istpravda.com.ua/articles/2020/01/28/156943/>.

¹⁸ Там само.

¹⁹ Дацків І. Українська дипломатія доби директорії УНР: персоналії, статус, функції. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. Серія: Історія / За заг. ред. проф. І. С. Зуляка. Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2014. Вип. 2. Ч. 3 С. 125-135. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Datskiv_Ihor/Ukrainska_dyplomatii_doby_Dyrektorii_UNR_personalii_status_funktzii.pdf.

Рада з послів австрійського парламенту і галицького сейму. До неї увійшли Є. Петрушевич, К. Левицький, О. Назарук та ін. Рада прагнула мирно перебрати владу від австрійського уряду на Західній Україні. В кінці вересня 1918р. у Львові утворився Військовий комітет на чолі з І. Рудницьким і вже в ніч на 1 листопада 1918 р. Військовий комітет розпочинає збройне повстання.

5 листопада галицька частина Української Національної Ради проголосила декларацію в якій обіцяла ліквідацію національного і соціального гноблення, загальне виборче право, проведення земельної реформи, 8-ми годинний робочий день. 9 листопада було створено уряд – Тимчасовий державний секретаріат на чолі з К. Левицьким, а вже 13 листопада було проголошено Західноукраїнську Народну Республіку (ЗУНР). Президентом став Є. Петрушевич.

Євген Петрушевич
(3 червня 1863 р. –
29 серпня 1940 р.)

Український громадсько-політичний діяч, правник, доктор цивільного і церковного права (1891), Президент Української Національної Ради і Уповноважений Диктатор (верховний військово-політичний зверхник під час війни) Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР) (9 червня 1919 – 15 березня 1923), голова Української Національної Ради ЗУНР (1 листопада 1918 р. – 22 січня 1919 р.).

Кость Левицький
(18 листопада 1859 р. –
12 листопада 1941 р.)

Український державний діяч, публіцист, юрист, історик, один із найвизначніших політичних діячів Галичини кінця XIX ст. – першої половини XX ст., доктор наук. З листопада 1918 р. – голова Державного секретаріату ЗУНР, потім – голова комісії з виборчої реформи при уряді. Прем'єр-міністр ЗУНР (листопад – грудень 1918). У липні 1941 засновник, голова Національної Ради у Львові.

Іван-Теодор Рудницький
(20 лютого 1887 р. –
3 березня 1951 р.)

Галицький громадський і військовий діяч, доктор права. Діяч таємного Військового Комітету у Львові, який підготував перебрання влади від австрійської адміністрації у листопаді 1918 в Галичині, особисто перебрав командування корпусу у Львові.

Зовнішня політика ЗУНР зводилася до двох напрямів: відносини з УНР і державами Антанти. Уряд ЗУНР орієнтувався на Францію та Великобританію

оскільки дані держави відігравали важливу роль у повоєнній перебудові Європи. 15 липня 1920 р. Є. Петрушевич через С. Витвицького, який на той час очолював дипломатичне представництво в Парижі, передав ноту «До президента Найвищої Ради Мирової Конференції М. Мільєрана», в якій уперше висунув домагання про необхідність визнання незалежності Східної Галичини.

26 березня Є. Петрушевич надсилає у Париж нову ноту в якій засуджує ухвалу Ризької конференції щодо східної Галичини і просить держави Антанти взяти даний регіон під свій протекторат²⁰. Дані пропозиції не були підтримані в Парижі та інших європейських столицях.

Ще одним важливим напрямом роботи дипломатичного корпусу ЗУНР був Лондон. Уряд ЗУНР використовував суперечки між Лондоном і Парижем, а саме їхніх компаній за дрогобицько-бореславську нафту. Британія деякий час виступала проти передачі східної Галичини Польщі. Саме Великобританія кілька разів ініціювала розгляд даного питання на засіданнях виконавчої ради і політичного комітету Генеральної Асамблеї Ліги Націй. Міністр закордонних справ Британії Д. Керзон, згідно з постановами конференції в Спа, 11 липня 1920 р. надіслав в Москву ноту, в якій пропонує радянському уряду укласти перемир'я із зупиненням російських військ за 50 км. на схід від (Гродно-Брест-Литовськ-Устилуг, на схід від Грубешова, через Крилів і далі на захід від Рави-Руської, на схід від Перемишля до Карпат), дана лінія згодом отримала назву – «лінія Керзона». Також міністр запросив російську сторону взяти участь в майбутніх перемовинах²¹. Дана конференція не відбулася.

Значну увагу уряд ЗУНР приділяв і Німеччині. В даній державі активно діяла українська військово-політична еміграція, зокрема Союз гетманців-державників на чолі з П. Скоропадським і В. Липинським, а також «Українська громада» в Берліні. 1919 р. у столиці було відкрито посольство ЗУНР, яке на протязі двох років очолював Є. Левицький, якого згодом замінив Я. Біберович²².

Прагнення об'єднатися із УНР 22 січня 1918 р. відбулося проголошенням Акту злуки ЗУНР і УНР. Згідно даного Акту ЗУНР гарантувалася повна автономія. Після об'єднання ЗУНР ставала Західною областю УНР. Незважаючи на підписаний Акт про злуку у той час не могло відбутися повноцінне об'єднання українських земель. На кінець 1918 р. – початок 1919 р. перед урядами УНР стояло дві проблеми: налагодження взаємних стосунків і отримання воєнної допомоги від Антанти. Петлюра, який очолював Директорію в 1919 р., не рахуючись з інтересами ЗУНР, уклав угоду з Польщею, так званій, Варшавський договір або як його ще називають «Пакт Пілсудського – Петлюри» (в ніч з 21 на 22 квітня 1920 р.), хоча вони і не підписували даний документ. Даним договором передбачалася спільна боротьба проти більшовицької Росії. Сама угода була таємною, було оприлюднено лише перший пункт в якому Уряд Речі Посполитої Польської (РПП) визнавала УНР незалежною державою на чолі з С. Петлюрою. Даним договором встановлювався

²⁰ Західно-Українська Народна Республіка. 1918-1923. Док. і мат. / [упор. О. Карпенко, К. Мицан]. Івано-Франківськ, 2011. Т. 5. Кн. 2. С.588-591.

²¹ Красівський О. Українсько-польські взаємини в 1917-1923 рр. Київ, 2008. С. 302-303.

²² Литвин Н.М. Діяльність дипломатії Західноукраїнської Народної Республіки у країнах Західної Європи (1920-1923). *Філософія і політологія в контексті сучасної культури*. 2012. Вип. 4(1). С.115-121. URL: <https://fip.dp.ua/index.php/FIP/article/view/20/19>.

кордон між УНР і РПШ вздовж річки Збруч, й далі колишнім кордоном Австро-Угорщини та Росією, східним адміністративним кордоном Рівненського повіту на річці Прип'ять до її гирла. Таким чином, до Польщі відходила: Східна Галичина, Холмщина, Підляшшя, частина Полісся і сім повітів Волині з населенням 11 млн. з них українців – 7 млн²³. Таким чином, можна зробити висновок, що уклавши даний договір політичне керівництво УНР фактично анулювала раніше укладений Акт злуки.

Рішенням Найвищої Ради Антанти від 20 листопада 1919р. Польща отримала мандат на управління Східною Галичиною строком на 25 років, а вже 15 березня 1923 р., Рада Амбасадорів Антанти дала добро Польщі анексувати Східну Галичину. ЗУНР проіснувала на власній території 257 діб.

Отже, відбувалася подальша розбудова дипломатичної місії, ЗУНР активно заявляла на міжнародній арені про повернення своїх територій, але в той час західні країни по суті втратили інтерес до країн Центрально-Східної Європи в тому числі і до українського питання. Наприклад, Лондон вважав, що українське питання може мати дестабілізуючий чинник в повоєнній Європі.

Августин Волошин
(17 березня 1874 р. – 19 липня 1945 р.)

Український релігійний, культурний, політичний діяч, греко-католицький священник Мукачівської єпархії, протягом 1938–1939 років – прем'єр-міністр автономного уряду Карпатської України, міністр здоров'я і соціальної опіки Карпатської України, депутат Сойму Карпатської України.
Президент Карпатської України
(15 березня 1939 р. – 18 березня 1939 р.).

Закарпатська Україна після закінчення Першої світової війни перебувала у складі Чехословаччини. Внаслідок мюнхенської змови західних держав із Гітлером в 1938 р. відбулося розчленування Чехословаччини (Судетська область була приєднана до Німеччини).

Влада центрального уряду Праги була номінальною, Словаччина здобула автономію в рамках Чехословацької республіки. Відкрилася можливість надати самоврядування й Закарпаттю. В січні 1939 р. з ініціативи А. Волошина було утворено політичну організацію закарпатського населення, яка стояла на платформі утворення суверенної держави – Українське національне об'єднання (УНО).

Ця організація і очолила державотворчий процес у Закарпатті. 13 лютого 1939 р. відбулися вибори до Сейму Карпатської України, перемогу отримали

²³ Варшавський договір: помилка чи компроміс? URL: <https://day.kyiv.ua/article/tema-dnya-istoriya-i-ya/varshavskyy-dohovir-pomylka-chy-kompromis>.

прихильники суверенітету Закарпаття. 14 березня 1939 р. уряд А. Волошина направив Берліну ноту про взяття під протекторат «Від імені уряду Карпатської України повідомляю, що внаслідок оголошення незалежності Словаччини ми не можемо залишатися далі у складі Чехо-Словацької федеративної держави. Водночас наш уряд висловлює велику подяку німецькому народу та Вам за справжню підтримку національних устремлінь українського народу і віддається під могутній захист Німецького Рейху»²⁴.

Перебуваючи в Празі вночі 14-15 березня 1939 року, міністр закордонних справ Карпатської України Юліан Ревай просив через німецького повіреного у справах Андора Генке «протекторату проти угорців, які просунулися вглиб території Карпатської України на 10 км»²⁸.

Відповіді від Берліна не було, доля краю вже була вирішена. Згодом Берлін спростовував інформацію, що Німеччина планувала створити на Закарпатті П'ємонт для відродження України, згодом була зроблена заява, що питання Карпатської України стало справою Угорщини. В той же час уряд А. Волошина ще сподівався на підтримку від гітлерівської Німеччини і вже 15 березня 1939 р. відправляє телеграму безпосередньо Гітлеру в якій просить втрутитися в ситуацію, що склалася. В той же день німецький консул у Хусті Гамількар Гофман згідно з інструкцій отриманих з Берліна, заявив урядові Карпатської України – не чинити спротиву наступаючій угорській армії.

Не отримавши протекторату від Німеччини уряд А. Волошина звертається до демократичних держав. Так, 14 березня 1939 р. Вікентій Шандор (офіційний представник уряду карпатської України в Празі) передав американському послу Вільбуру Карру ноту за підписом міністра Ревая. У ній Ревай повідомляв про реалізацію права на самовизначення та проголошення незалежності Карпатської України внаслідок відповідного кроку з боку Словаччини та розпаду ЧСР. Відповідні ноти отримали інші держави: Польщі, Югославії, Великобританії, Франції, Румунії. На жаль жодна держава не відреагувала. Карпатська Україна направляє делегацію для переговорів з Угорщиною однак при прибутті до Угорщини, отримали відмову в аудієнції посилаючись на факт зайняття угорськими військами території Закарпаття.

Відсутність чітких сигналів від Німеччини і Угорщини, уряд А. Волошина робить спробу прозондувати ґрунт з метою отримання допомоги від Румунії. Остання сприймалася якщо не союзник, то країна з нейтральною позицією. Румунія негативно сприймала дії Угорщини спрямовані на окупацію Закарпаття, прагнучи зберегти стосунки із своїм союзником – Чехословаччиною. В умовах розпаду Чехословаччини Бухарест претендував на південно-східну частину Закарпаття – місці компактного проживання румунської нацменшини. А. Волошин звертався із закликом до румунського уряду щоб той дав наказ армії перейти кордон Закарпатської України з метою захисту румунської нацменшини, а також українське населення. 16 березня 1939 р. Рада Міністрів Румунії розглянувши заяву А. Волошина про включення Карпатської України до складу Румунії – відхилив заяву.

---

²⁴ Пагіря О. У широкому шпагаті. Дипломатія «Одноденної держави». *Історична правда*. 14.03.2019. URL: <https://www.istpravda.com.ua/articles/2019/03/14/153826/>.

Отже, Карпатська Україна залишилась без допомоги перед наступом Угорщини: жодна країна не відгукнулася на прохання про допомогу і не визнала незалежність Карпатської України.

Від початку формування владних структур в Радянській Україні було певною мірою покладене на Народне секретарство міжнародних справ на чолі з Володимиром Затонським. У січні 1919 року було сформовано Раду народних комісарів УРСР, керівником якої став Християн Раковський, котрий одночасно очолив зовнішньополітичне відомство Радянської України і змінив на цьому посту Миколу Скрипника. Лютий 1944 р. – приймаються постанови Політбюро ЦК КП(б) України і Укази Президії Верховної Ради РРФСР про утворення Українського НКЗС. В УРСР функціонувало Міністерство закордонних справ, країна була представлена в низці міжнародних організацій зокрема: МАГАТЕ (Міжнародна організація по використанню атомної енергії), Міжнародному суді тощо.

Міжнародна діяльність України в період 1944 – 1990 рр. була в основному зорієнтована на участь в роботі ООН. Не зважаючи на Закон від 01 лютого 1944 р. «Про надання союзним республікам повноважень у галузі зовнішніх зносин та про перетворення у зв'язку з цим Народного комісаріату закордонних справ із загальносоюзного в союзно-республіканський народний комісаріат», УРСР не проводила самостійну зовнішню політику, у всіх питаннях вона знаходилася у фарватері політики, яку здійснював СРСР. Представники УРСР у своїх виступах, у процесі голосування з будь-яких питань, наприклад в ООН, цілковито підпорядковувалися вказівкам МЗС Союзу. Своїх дипломатичних представництв УРСР за кордоном не мала.

ПРАКТИКУМ

Контрольні запитання

1. Назвіть особливості міжнародних відносин та дипломатії Стародавнього Сходу.
2. Опишіть місце та характерні риси дипломатії в системі міждержавних відносин Стародавньої Греції та Риму.
3. Чим відрізнялася дипломатія європейського Середньовіччя?
4. В чому проявлялись дипломатичні зв'язки країн Сходу в середньовічний період?
5. Розкрийте основи Візантійської дипломатії.
6. Які характерні риси дипломатичної моделі у Європі XV – XVI ст.?
7. Назвіть особливості дипломатичних відносин у світі в XVIII – XIX ст.
8. Чим характеризувалися міжнародні відносини та дипломатія в період Першої світової війни?
9. Які особливості міжнародних відносин притаманні були після Першої світової війни?
10. Яких трансформацій зазнала дипломатична служба парламентських держав у першій половині XX ст.?
11. Порівняйте дипломатичну службу парламентських та тоталітарних держав першої половини XX ст.

12. Окресліть та охарактеризуйте етапи становлення багатосторонньої дипломатії.
13. Опишіть характерні риси дипломатії Другої світової війни.
14. Чим характеризувалася дипломатія періоду «холодної війни»?
15. Розкрийте особливості сучасної дипломатії.
16. В чому полягали дипломатичні зусилля з об'єднання Європи?
17. Назвіть Європейські інститути дипломатичного представництва.
18. В чому полягають концептуальні засади зовнішньої політики Євросоюзу?
19. В чому проявляється вплив неурядової дипломатії на систему сучасних міжнародних відносин?
20. Розкрийте особливості дипломатії Київської держави (Русі) та Галицько-Волинського князівства.
21. Які характерні ознаки дипломатії козацької держави?
22. Назвіть основні цілі та принципи дипломатії Української Народної Республіки (період Центральної Ради).
23. Назвіть основні цілі та принципи дипломатії гетьманату.
24. Назвіть основні цілі та принципи дипломатії Української Народної Республіки (період директорії).
25. Назвіть основні цілі та принципи дипломатії Західноукраїнської Народної Республіки.
26. Назвіть основні цілі та принципи дипломатії Української Соціалістичної Радянської Республіки.

Тестові завдання

- 1. До причин виникнення дипломатії як діяльності відносяться:**
  - а) перетин проблем людських племен
  - б) усвідомлення переваг вирішення конфліктних ситуацій силою
  - в) позитивний вплив на людські племена вирішення конфліктних ситуацій силою
  - г) об'єднання територій для полювання, рибальства та землеробства
  - д) усі відповіді правильні
- 2. У військово-теократичних державах Стародавнього Сходу зовнішня політика визначалася:**
  - а) суспільними інтересами
  - б) демократичними інтересами
  - в) інтересами завоювання
  - г) інтересами населення
  - д) усі відповіді правильні
- 3. В країнах Стародавнього Сходу дипломатична діяльність здійснювалась від імені:**
  - а) президента
  - б) народу
  - в) правлячої партії
  - г) царя

д) правильна відповідь відсутня

4. Зовнішня політика стародавніх грецьких міст-держав визначалася інтересами:

- а) територіальної експансії
- б) боротьби за рабів
- в) боротьби за ринки
- г) національної незалежності
- д) усі відповіді правильні

5. Дипломатична діяльність античності виражалася у:

- а) активних переговорах
- б) обміні посольствами
- в) проведенні міждержавних конференцій
- г) укладенні договорів про оборонні та наступальні союзи
- д) усі відповіді правильні

6. Найдавніший випадок оголошення ультиматуму у міжнародних відносинах датується:

- а) III ст. до н.е.
- б) IV ст. до н.е.
- в) XVI ст. до н.е.
- г) VII ст.
- д) I ст.

7. Закони Ману є пам'яткою:

- а) давньоіндійської дипломатії
- б) давньокитайської дипломатії
- в) давньоєгипетської дипломатії
- г) давньоримської дипломатії
- д) давньогрецької дипломатії

8. У відносинах між містами-державами (полісами) широко використовувався інститут проксенії у:

- а) Стародавньому Римі
- б) Стародавній Греції
- в) Стародавній Індії
- г) Стародавньому Китаї
- д) Візантії

9. Як називались в Стародавньої Греції послі спеціального призначення, які початково займалися вирішенням питань зовнішніх відносин, а згодом супроводжували посольство, скріплювали клятвою договір і займалися питаннями видачі злочинців?

- а) старійшини
- б) вісники
- в) пресбейси
- г) оратор
- д) сімболи

10. Де в стародавньому світі були створені спеціальні риторські школи, в яких готували дипломатів?

- а) Стародавньому Римі
- б) Стародавній Греції
- в) Стародавній Індії
- г) Стародавньому Китаї
- д) правильна відповідь відсутня

11. Які міста Італії в середні віки стали вагомими політичними центрами?

- а) Венеція
- б) Флоренція
- в) Мілан
- г) Генуя
- д) усі відповіді правильні

12. Де і коли з'являється офіційний державний діяч – дипломат?

- а) XII ст. у Франції
- б) X–XI ст. в Греції
- в) VII в Константинополі
- г) XIII–XIV ст. в Італії
- д) правильна відповідь відсутня

13. Версальський мирний договір було підписано:

- а) 1 травня 1917 року у Парижі
- б) 1 січня 1919 року у Версалі
- в) 10 березня 1918 року у Вашингтоні
- г) 28 червня 1919 року у Версалі
- д) правильна відповідь відсутня

14. Ліга Націй – це:

- а) культурна та політична течія, поширена Європі на початку XX ст.
- б) економічний та політичний союз, що об'єднував незалежні держави Європи
- в) перша міжнародна міждержавна організація, створена з метою розвитку співробітництва, досягнення миру і безпеки між народами
- г) глобальна міжнародна організація заснована на підставі Хартії Об'єднаних Націй
- д) правильна відповідь відсутня

15. Статут ООН було підписано:

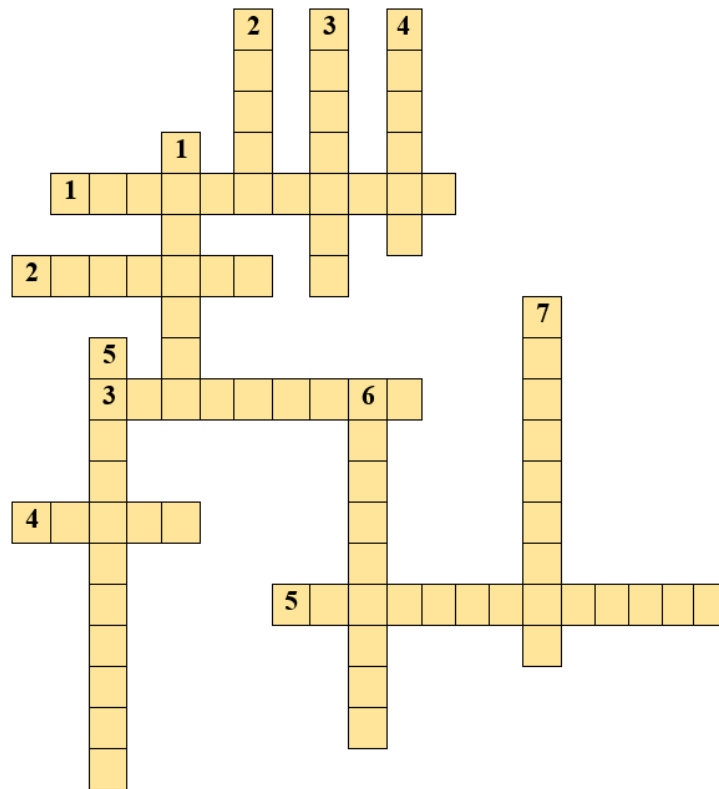
- а) 8 березня 1946 р.
- б) 20 травня 1945 р.
- в) 9 липня 1943 р.
- г) 26 червня 1945 р.
- д) правильна відповідь відсутня

Визначте, яке з положень правильне, а яке помилкове

- 1.** У давні часи дипломатія виконувала зовнішньополітичну місію держав, економіка яких базувалася на рабовласницькій основі.
- 2.** У військово-теократичних державах Стародавнього Сходу зовнішня політика визначалася насамперед інтересами мирного співіснування.
- 3.** Дипломатія військово-теократичних царств Сходу дозволяла вирішувати відносно обмежене коло питань.
- 4.** Грецька політична дипломатія базувалася на ідеї захисту національної незалежності.
- 5.** Стародавні китайські дипломати вміло використовували протиріччя та ворожнечу між одними сусідами на власну користь, укладаючи угоди та союзи з іншими.
- 6.** З погляду державного римського права кожне місто (муніципій) хоча і розглядалися як держави в державі, але вони не могли надсилати посольства до центру, укладати договори з сусідами тощо.
- 7.** У середні віки Візантія вважалася державою з найбездоганнішою дипломатичною службою.
- 8.** У Візантії іноземних послів зустрічали на кордоні і під виглядом почесної варту до них представляли шпигунів.
- 9.** В середньовіччі католицька церква не володіла значним майном, а також не втручалась у питання міжнародної політики.
- 10.** Протягом усього середньовіччя Італія розпадалася на ряд держав, які то воювали одна з одною, то укладали союзи і створювали всілякі політичні комбінації проти певного спільного ворога.
- 11.** Італійській дипломатичній церемоніал в середні віки подекуди був значно «формалізованим», що відображалось у його надмірній скромності.
- 12.** Французькі королі середньовіччя, особливо Людовік IX Святий, Філіп IV Красивий та Людовік XI, у міжнародній політиці більше поклалися на військову силу, а не на дипломатію.
- 13.** Церковні собори в епоху Середньовіччя розглядали різноманітні світські питання: рішення про пільги хрестоносцям та їхнім сім'ям, заборона військової допомоги ворогам християнства, розробка заходів щодо боротьби з піратством, детронізацію імператорів тощо.
- 14.** У 1815 році на Версальському конгресі був прийнятий Регламент, який підтверджував принцип суверенної рівності держав.
- 15.** Мирна програма президента США Вудро Вільсона передбачала заборону таємної дипломатії.

Кросворд

По горизонталі

- 1) Політичний і релігійний союз племен і міст Стародавньої Греції, який створювався для охорони спільних святилищ, храмів, організації релігійних свят і розв'язання міжплемінних питань.
- 2) Форма правління у Стародавньому Римі, встановлена Діоклетіаном.
- 3) Умовний термін в історичній літературі для позначення системи влади, що склалася в епоху ранньої Римської імперії (27 до н. е. – 284 н. е.).
- 4) Вищий орган виконавчої влади Ватикану.
- 5) Система заходів зі звільнення економіки, політики, культури, ЗМІ та юриспруденції Третього Рейху (Німеччини та Австрії) від впливу та наслідків націонал-соціалізму після Другої світової війни.

По вертикалі

- 1) Як називались в Стародавньої Греції послы спеціального призначення, які початково займалися вирішенням питань зовнішніх відносин, а згодом супроводжували посольство, скріплювали клятвою договір і займалися питаннями видачі злочинців?
- 2) у Стародавньому Римі керівна і колегіальна рада, яка була найбільш постійним елементом римської держави.
- 3) Яку назву мали рекомендаційні листи, які мали послы в Стародавній Греції, що в обов'язковому порядку передавались проксемам?
- 4) Постійний дипломатичний представник Папи Римського в державах, з якими Ватикан підтримує офіційні дипломатичні відносини; найвищий дипломатичний представник Святого престолу, що відповідає Надзвичайному і повноважному послу.
- 5) Дипломатична посада в Візантійській імперії.

- б) Офіційний прийом у особи високого звання чи рангу, як правило правителя – імператора, короля, султана, князя та інших.
 7) Загарбання чужих територій, ринків, джерел сировини.

Установіть відповідність

1. Установіть відповідність представників римських імператорів та застосовувані ними обмежувальні заходи щодо посольських місій:

1) Римський імператор Флавій Веспасіан	а) звільнив усі муніципії провінції Мезії від необхідності споряджати вітальні посольства до намісника провінції
2) Марк Ульпій Нерва Траян	б) у Рим і Константинополь допускалися лише ті делегації, які були варті уваги імператора
3) Феодосій I	в) обмежував кількість членів посольства до трьох осіб

2. Установіть відповідність представників папської дипломатії та їх дипломатичних вчинків:

1) Григорій VII	а) відомий умінням використовувати вплив жінок-католичок на своїх чоловіків-язичників чи єретиків
2) Григорій I Великий	б) використав боротьбу за імператорський трон наприкінці XII – на початку XIII ст. для зміцнення папських впливів у Римській імперії
3) Інокентій III	в) відряджав до королівських дворів особливих уповноважених – легатів, які могли зміщувати єпископів, проголошувати анафему королям тощо

3. Установіть відповідність між італійськими дипломатами XIV - XVI ст. та їх видами діяльності:

1) Данте Аліг'єрі	а) поет та літописець, ранній гуманіст, папський дипломат
2) Франческо Петрарка	б) видатний італійський поет доби Відродження, письменник і політик
3) Боккаччо Джовані	в) письменник, політик, історик, політичний теоретик, військовий теоретик, перекладач, поет, дипломат, драматург
4) Нікколо Макіавеллі	г) новеліст, поет, дипломат, перекладач, біограф, міфолог, письменник
5) Франческо Гвічардіні	д) дипломат, історик, політичний діяч

4. Установіть відповідність французьких королів середньовіччя та їх дипломатичних вчинків:

1) Людовік XI	а) очолював сьомий та восьмий хрестові походи; єдиний з королів Франції, зарахованих до святих римською церквою, вирішував політичні питання шляхом взаємних поступок

2) Філіп IV

б) відправляв часті місії і мав регулярні дипломатичні обміни з іноземними місіями; прагнув надати легітимності своїм територіальним завоюванням, часто організовував судові процеси, започаткував традицію великого королівського суду

3) Людовик IX

в) завершив процес централізації державного устрою Французького королівства. Основним знаряддям досягнення його політичних цілей були дипломатичні хитрощі та інтриги

5. Установіть відповідність між дипломатичними заходами Другої світової війни та подіями, що на них відбулися:

1) Тегеранська конференція

а) погодження принципів беззастережної капітуляції Німеччини, рішення заснувати ООН

2) Кримська (Ялтинська) конференція

б) вперше відбулася зустріч глав урядів «Великої трійки»

3) Потсдамська конференція

в) прийняття рішення про денацифікацію, демілітаризацію та демократизацію Німеччини

ТЕМА 3. СУЧАСНА ДИПЛОМАТІЯ

3.1. Публічна дипломатія як інструмент формування іміджу держави

3.2. Економічна дипломатія як політико-економічна категорія

3.3. Культурна дипломатія як інструмент імплементації національних інтересів держави

3.4. Цифрова дипломатія як форма публічної дипломатії

3.5. Військова дипломатія як важливий індикатор міжнародних відносин

Список використаних джерел

1. Єремєєва І.А. Практичні аспекти формування міжнародного іміджу держави / І.А. Єремєєва // Регіональні студії. Ужгород, Видавничий дім «Гельветика». Вип. 24. 2021. С.123-127.
2. Савон К. В. Вплив політики «м'якої сили» на імідж держави / К. В. Савон // Актуальні проблеми політики : зб. наук. пр. / редкол.: С. В. Ківалов (голов. редкол.), Л. І. Кормич (голов. ред.), І. М. Милосердна (відп. ред.) [та ін.]; НУ «ОЮА», Південноукр. центр гендер. проблем. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2020. Вип. 66. С. 112-117.
3. Коптєв, О. С. (2023). Публічна дипломатія як технологія зовнішньої політики України. *Міжнародні та політичні дослідження*, (36), 51–60. URL: <https://doi.org/10.18524/2707-5206.2023.36.288707>
4. Шаров О.М. Економічна дипломатія як симбіоз науки та політики. *Міжнародна економічна політика*. 2018. № 1(28) С.63-87. URL: http://iepjournal.com/journals/28/2018_3_Sharov.pdf
5. Левченко Н. М., Антонова Л. В. Економічна дипломатія як запорука національної безпеки держави. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2020. № 5. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=1698>. DOI: [10.32702/2307-2156-2020.5.2](https://doi.org/10.32702/2307-2156-2020.5.2)
6. Іващук І., Запихляк В., Іващук О. Економічна дипломатія як детермінанта економічного прогресу та стратегічний пріоритет розвитку країн. Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації. 2022. Випуск 3-4. С. 44-57. DOI: <https://doi.org/10.35774/ibo2022.03-04.044>
7. Дубовик, Н., & Шило, О. (2023). КУЛЬТУРНА ДИПЛОМАТІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ МІЖНАРОДНОЇ КОМУНІКАЦІЇ УКРАЇНИ. *Молодий вчений*, 4 (116), 72-76. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2023-4-116-14>
8. Мицик Л. М. Новітні тенденції публічної і культурної дипломатії: навчально-методичний посібник. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2023. 57 с.
9. Браніцька, Т. Р., Кашенко, Н. В., & Кухар, І. Г. (2021). КУЛЬТУРНА ДИПЛОМАТІЯ ЯК СПОСІБ КОМУНІКАЦІЇ В ІНТЕРЕСАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ. *Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління*, (4(16)), 167-178. [https://doi.org/10.32689/2617-9660-2021-4\(16\)-167-178](https://doi.org/10.32689/2617-9660-2021-4(16)-167-178)
10. Краснопольська Т. М. Цифрова дипломатія як основа нової публічної дипломатії. Актуальні проблеми політики : зб. наук. пр. / редкол.: С.В. Ківалов, Л.І. Кормич, І.М. Милосердна, Т. М. Краснопольська [та ін.]; НУ «ОЮА», Південноукр. центр гендер. проблем. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. Вип. 69. С. 13-20. DOI <https://doi.org/10.32837/app.v0i69.1296>
11. Балануца О. О. Родзинки дипломатії: навчальний посібник. Дніпро : Середняк Т. К., 2022. 148 с.

3.1. Публічна дипломатія як інструмент формування іміджу держави

У період глобалізації головним чинником успішного розвитку держави на світовій арені є її міжнародний імідж. Формуванні та управлінню власним іміджем прямо впливає на позитивне сприйняття бренду та образу країни, як міжнародного актора, що в свою чергу є необхідною умовою інтеграції держави у світове співтовариство.

Імідж – це один із інструментів політики, який дозволяє зафіксувати конкурентні переваги держави на міжнародній арені, презентувати її стратегічні пріоритети, підтримати економічну, модернізаційну та реформаторську діяльність уряду, створити сприятливий інвестиційний клімат в країні, вирішити конкретні зовнішньополітичні завдання.

В усі часи кожна держава турбується про формування позитивного іміджу на міжнародній арені, оскільки цілеспрямована політика його формування має серйозний вплив на захисту національних інтересів, досягнення зовнішньополітичних та економічних цілей та створенню атмосфери в контексті підтримки світовою спільнотою її кроків на міжнародній арені. Міжнародний імідж будь-якої держави свідчить про її політичну та економічну значимість, процвітання та високий рівень культурного розвитку і є показником авторитетності та успішності дій тої чи іншої країни на світовій арені.

Основними суб'єктами формування міжнародного політичного іміджу держави є такі основні інститути влади, як президент, законодавча гілка влади, виконавча гілка влади, судова гілка влади, політичні партії, органи місцевого самоврядування.

В сучасному міжнародному політичному маркетингу виділяються різноманітні підходи до державного іміджування: геополітичний, маркетинговий, брендинговий.

Геополітичний підхід базується на аналізі географічного простору з точки зору формування геополітичних образів, що впливають на свідомість суспільства. Геополітичний образ держави представляє цілеспрямовані та структуровані уявлення про географічний простір держави, який дає яскравий образ та загальну характеристику окремої країни, що добре запам'ятовуються та асоціюються у свідомості світової спільноти з конкретним політичним курсом держави.

Маркетинговий підхід спирається на економічні категорії, головна мета даного принципу – це економічне зростання та процвітання держави вцілому, проте не варто недооцінювати політичний потенціал маркетингового підходу, оскільки саме соціально-економічні аспекти безпосередньо пов'язані із

забезпеченням політичної сили держави, нарощенням її ваги на міжнародній арені та посилення впливу на процеси прийняття рішень світовою спільнотою.

Дослідження брендингового підходу показали, що основними складовими елементами державного іміджу є не лише офіційна символіка держави, а саме гімн, прапор та герб, але й неформальні символи, зокрема історичні особи, міфи, найвідоміші рослини та тварини, унікальні експортні продукти, історія держави, особистості, лідери та відомі бренди.

У СУЧАСНІЙ СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ ДЕРЖАВИ Є ОДНИМ ІЗ ЗАВДАНЬ ДИПЛОМАТІЇ, ОСКІЛЬКИ ПОКАЗНИКОМ УСПІШНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ДИПЛОМАТІВ Є ЗМІЦНЕННЯ СТАТУСУ ДЕРЖАВИ В СИСТЕМІ СВІТОВОЇ ПОЛІТИКИ, ГАРМОНІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ З ІНТЕРЕСАМИ ІНШИХ ДЕРЖАВ.

Нині, професійні дипломати як представники держави в зовнішній політиці мають вагомий вплив на зростання статусу та формування міжнародного іміджу країни, саме на рівні дипломатії відбувається захист національних інтересів на найвищому рівні. Разом з іншими ресурсами дипломатичні технології мають надзвичайно велике значення в процесі формування міжнародного іміджу держави. Одним із найкращих проявів дипломатичних технологій, які формують міжнародний імідж держави є її «м'яка сила».

М'яка сила – це здатність держави отримувати бажане, залучаючи, а не змушуючи; впливати на світову громадську думку глибиною і привабливістю національної культури, вмінням переконувати у своїй правоті і завойовувати симпатії в різних верствах громадськості зарубіжних країн.

Один із найважливіших елементів «м'якої сили» є ***публічна дипломатія***, яка представляє собою метод, за допомогою якого один уряд намагається вплинути на людей іншої нації, її інтелектуалів і еліти, аби використати їх політику в своїх національних інтересах.

Публічна дипломатія є важливим інструментом зовнішньої політики сучасних держав.

Дослідження поняття «публічна дипломатія» показало, що варто виокремити ряд роз'яснень та властивих особливостей даної категорії, а саме:

➤ *публічну дипломатію, слід розглядати, як зміну парадигми міжнародних відносин, що не стосується традиційного розуміння дипломатії, і є засобом, з допомогою якого керівництво держави та приватні групи інтересів здатні впливати на формування зовнішньої політики та думку правлячого представництва і народу в іншій країні;*

➤ публічна дипломатія, визначається як метод зовнішньополітичної діяльності, пов'язана з представництвом інтересів держави або різних державних об'єднань через відповідні легітимні інституції, що виражають суверенну волю нації, користуючись наданими їм повноваженнями в межах державного законодавства та міжнародно правових актів;

➤ публічну дипломатію, трактують як метод здійснення зовнішньої політики держави, що реалізується через взаємодію з широкими громадськими колами інших держав за участі урядових установ, недержавних організацій та окремих індивідів, для здійснення цієї взаємодії використовуються різноманітні комунікаційні технології;

➤ публічну дипломатію, визначають, як превентивний механізм у зовнішній політиці держави, процес діалогу та налагодження відносин з іншими акторами міжнародних відносин для впровадження гуманітарних та ліберальних цінностей у міжнародну сферу безпеки та політики.

Публічна дипломатія – це, перш за все, інструмент довгострокової дії, що створює сприятливий клімат для зовнішньої політики і дипломатії в цілому.

Сучасна публічна дипломатія передбачає нові форми реалізації шляхом налагодження мережових каналів, зв'язків, форуму чи інтернет телебачення, відходить від традиційної дипломатії та дає змогу визначити основні напрями, за якими вона здійснюється (рис. 3.1)

Суб'єкти публічної дипломатії	Об'єкти публічної дипломатії
уряд (однієї держави) суспільство (однієї країни) суспільство (однієї країни)	суспільство (іншої країни) суспільство (іншої країни) уряд (іншої країни)

Рис 3.1. Суб'єкти і об'єкти публічної дипломатії

Діяльність публічної дипломатії охоплює такі сфери міжнародних відносин, які перебувають за межами традиційної дипломатії, зокрема:

- формування урядом однієї країни громадської думки в іншій країні;
- взаємодія неурядових організацій однієї країни з відповідними організаціями в іншій країні;
- офіційні повідомлення про міжнародні відносини та вплив таких повідомлень на політику;
- здійснення комунікації між дипломатами та закордонними кореспондентами;

➤ процес міжкультурної комунікації.

Публічну дипломатію слід розглядати, як сукупністю технологій та інструментів зовнішньої політики, що реалізуються в рамках діяльності політичних інститутів і акторів як державних, так і недержавних, спрямованих на реалізацію комплексної дипломатичної стратегії держави через вплив на населення зарубіжної держави з метою впливу на її політичні процеси і прийняття політичних рішень.

В основі інформування в межах публічної дипломатії закладено три основні сфери:

- ✓ об'єктивна: наука і технології;
- ✓ відносно об'єктивна: політична і економічна системи;
- ✓ суб'єктивна: звички, розваги.

Публічна дипломатія прагне не змушувати, а переконувати, показувати, запитувати й пропонувати відповіді.

Сучасна публічна дипломатія має шість основних ключових елементів:

сприйняття – пошук і збір релевантної інформації є найбільш вагомим завданням, тому що саме на цій основі вибудовується стратегія публічної дипломатії

впровадження – популяризація своїх цінностей, роз'яснення політичних кроків і інша інформаційна робота дають змогу коригувати суспільну думку

культурна дипломатія – стимулювання інтересу до мови, літератури і мистецтва дає змогу глибокому взаємопорозумінню

обміни – прийоми іноземних студентів чи спеціалістів дає змогу не тільки налагодити наукові зв'язки, але й ознайомити їх з життям країни зсередини

ЗМІ – телевізійні і радіопрограми для іноземної аудиторії є важливим джерелом новин про країну

психологічні війни – додатковий елемент, який може бути використаний у кризових ситуаціях, під час військових дій

Головною метою впливу публічної дипломатії є соціум, зокрема його різноманітні сегменти від простих громадян до інститутів громадянського суспільства.

В результаті такого впливу в конкретній країні відбувається формування необхідної суспільної думки, що, в свою чергу, впливатиме як на зовнішньополітичний курс керівництва держави, так і на ставлення різноманітних структур громадянського суспільства до країни – ініціатора процесу публічної дипломатії.

ІСНУЄ КІЛЬКА МЕТОДІВ З ПОШИРЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ, ДО НИХ МОЖНА ВІДНЕСТИ:

- 1) вдосконалення в сфері туризму;
- 2) експорт продукції і послуг, що презентуються в ролі авторитетних послів;
- 3) пропаганда політичних рішень уряду країни в сфері зовнішньої політики, що безпосередньо впливає на аудиторію, а також внутрішню політику, від якої потерпають в міжнародних ЗМІ;
- 4) залучення інвестицій і закордонних підприємців, дослідників і студентів;
- 5) культурний обмін, культурний експорт і спорт;
- 6) привабливість політичних діячів, знаменитостей і спортивних зірок.

Нова публічна дипломатія веде діалог, з громадянським суспільством з використанням новітніх інформаційно-комунікаційних технологій.

Структура нової публічної дипломатії містить низку ключових компонентів, які частково присутні у структурі традиційної публічної дипломатії:

- ✓ *моніторинг та врахування зворотної реакції іноземної аудиторії на опубліковану інформацію;*
- ✓ *проведення інформаційних кампаній з метою формування позитивної думки про країну за кордоном;*
- ✓ *здійснення культурної дипломатії, яка використовує соціальні мережі для поширення інформації про культурну спадщину того чи іншого народу*
- ✓ *встановлення тісних зв'язків між іноземною аудиторією та власним населенням за допомогою соціальних мереж (Facebook, Twitter, Instagram, YouTube та інші).*

ПУБЛІЧНА ДИПЛОМАТІЯ – ЦЕ ТА Ж САМА ПРОПАГАНДА, ЯКА ВИКОРИСТОВУЄТЬСЯ РІЗНИМИ УРЯДАМИ ЩОДО МІСЦЕВИХ ТА ІНОЗЕМНИХ ЖИТЕЛІВ.

3.2. Економічна дипломатія як політико-економічна категорія

Економічна дипломатія в сучасних умовах виступає у якості політико-економічної категорії, яка займає належне місце в загальній системі сучасних міжнародних економічних відносин і виконує специфічні, властиві тільки їй функції.

Основне призначення економічної дипломатії – це формування сприятливих умов для доступу і просування вітчизняних товарів і послуг на зовнішні ринки, захист національних економічних та стратегічних інтересів держави на міжнародній арені, усі засоби і методи економічної дипломатії направлені на соціально-економічний розвиток країни, підвищення її конкурентоспроможності на світовому ринку, забезпечення її національної та економічної безпеки.

ПІД ЕКОНОМІЧНОЮ ДИПЛОМАТІЄЮ ВАРТО РОЗУМІТИ РІЗНОВИД СУЧАСНОЇ ДИПЛОМАТИЧНОЇ РОБОТИ, ЯКА БЕЗПОСЕРЕДНЬО НАПРАВЛЕНА НА ВИРІШЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ПРОБЛЕМ ТА ВИКЛИКІВ, ЩО ІСНУЮТЬ В СФЕРІ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН.

Сутність та практичне значення економічної дипломатії полягає у підтримці та реалізації економічних інтересів суб'єктів підприємницької діяльності як приватної так і державної власності на території країни і за її межами. Вона є специфічним напрямом дипломатичної роботи кожної держави.

Важливим інструментом економічної дипломатії є міжнародні організації, які виступають інституційною основою сучасного міждержавного співробітництва

Критеріальними ознаками економічної дипломатії є:

- *належність до сфери міжнародних економічних відносин, сфери зовнішньоекономічної політики держави;*
- *застосування переговорів як основного інструмента облаштування мирними засобами міждержавних економічних стосунків;*
- *наявність інституту державних службовців-дипломатів, які безпосередньо ведуть переговори і виконують всі інші функції, передбачені статутом дипломатичної служби кожної держави.*

Балансування між політичними та економічними інтересами є особливо складною справою, оскільки дипломатія політична і дипломатія економічна не завжди легко сполучаються

Єдність політики та економіки не обов'язково повинно призводити до гармонії компонентів, які створюють цей тандем. **Економічний компонент виступає при цьому скоріше як об'єкт, а не суб'єкт.** Про це свідчать наступні структурні зміни:

✓ **з точки зору характеру дипломатичної діяльності** – ріст інтернаціоналізації господарства збільшує значення ролі та місця економічних проблем.

✓ **з точки зору механізму діяльності** – роль координатора все одно залишається за зовнішньополітичними відносинами.

✓ **з точки зору технології управління** – рішення економічних проблем часто потребує традиційних «дипломатичних технологій», а саме угоди, консультації, переговори, союзи.

✓ **з точки зору черговості пріоритетів** – для політиків «економічна» – лише один з видів «дипломатії», а для економістів важливо, що виникла власне, окрема «економічна» дипломатія.

Значення економічної дипломатії у зовнішньоекономічній діяльності держави постійно зростає, оскільки така діяльність пов'язана з окресленням економіко-політичних пріоритетів. З метою досягнення визначеної мети економічна дипломатія розробляє свої чітко встановлені завдання та функції. Економічна дипломатія на практиці реалізує наступні завдання (рис.3.2).

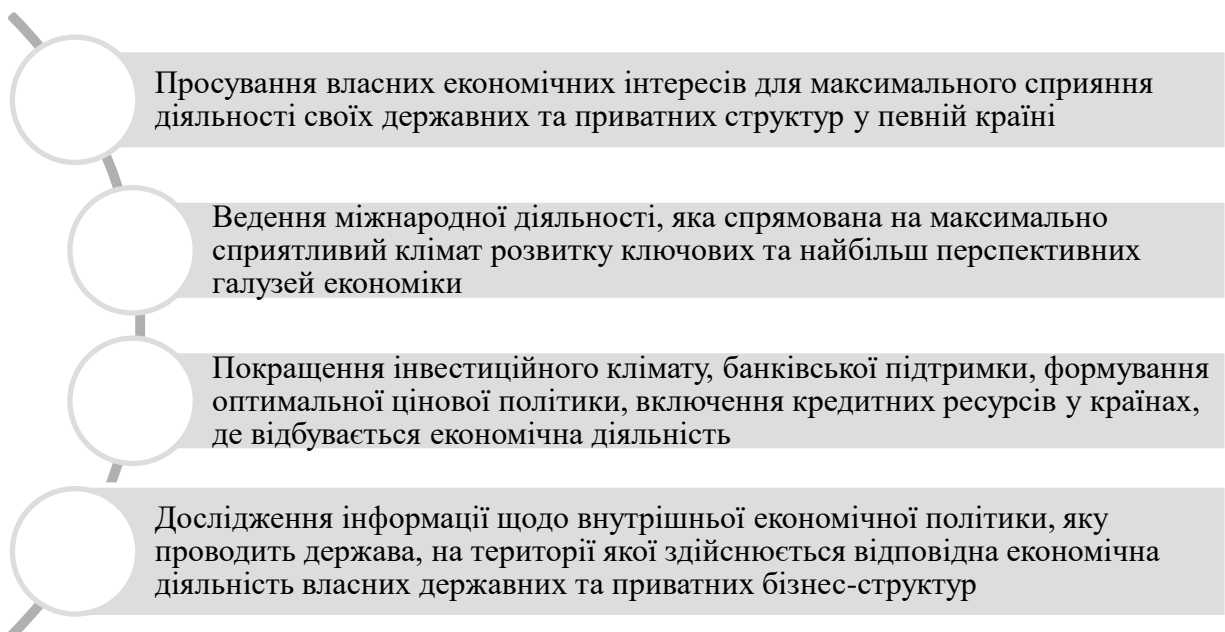

Рис. 3.2. Завдання економічної дипломатії

Враховуючи це, можна визначити основні функції сучасної економічної дипломатії (рис. 3.3).

Рис. 3.3. Основні функції економічної дипломатії в сучасних умовах

Стратегічними цілями реалізації економічної дипломатії є забезпечення зовнішньоекономічної безпеки держави, тобто превентивна діяльність щодо запобігання загрозам для збалансованого розвитку національного господарства, через дисбаланси зовнішньоекономічних викликів.

Сучасна економічна дипломатія – це безперервна, багатопланова спільна діяльність держави та бізнесу щодо реалізації національної зовнішньоекономічної діяльності з найбільшими для країни вигодами та мінімальними витратами

Головна місія економічної дипломатії – створювати та втілювати в реальність перспективні умови для доступу та просування вітчизняних товарів і послуг на міжнародному ринку, захищати національні стратегічні та економічні інтереси країни в світі, а також за рахунок використання інструментів економічної дипломатії підвищувати конкурентні переваги країни в регіоні та світі, забезпечення національної та економічної безпеки тощо.

Економічна дипломатія формує ефективний механізм для управління глобальними процесами, як в інтересах окремої країни так і міжнародного співтовариства. Економічна дипломатія, використовуючи різноманітні інструменти, дозволяє збалансувати результати розвитку світової економіки для національних економік, груп держав і цілих регіонів, недопущення ескалації торговельно-економічних конфліктів тощо.

Економічна дипломатія, яка базується на значних фінансових, організаційних, інформаційних та інших ресурсах держави, може стати, у разі непередуманого її використання, руйнівним фактором для світової економіки, що може порушити її цілісність і існуючу стійку взаємозалежність.

Найважливішим завданням сучасної економічної дипломатії є ефективне інтеграція національних інтересів в загальний контекст забезпечення сталого розвитку регіональної та глобальної економіки

Економічна дипломатія найповніше характеризує взаємозв'язок політики та економіки міжнародної діяльності. Хоча взаємодія економіки та політики навряд чи завжди можна було називати економічної дипломатією. Економічна дипломатія – закономірне явище у міжнародних зв'язках, результат все зростаючого посилення ролі та призначення економічних факторів у міжнародних відносинах. Є авторитетні свідчення того, що у деяких країнах до 60% свого часу дипломати відводять економічним питанням.

Економічній дипломатії властиві:

- з одного боку – риси, властиві комерційній практиці (цифрові розрахунки та оцінки, побудова економетричних моделей, що дозволяють в комплексі оцінити наслідки заходів, що обговорюються),
- з іншого – ознаки, подібні до традиційної дипломатії, результативність якої багато в чому залежить від активної позиції та гнучкості під час переговорів.

Дипломатія, як складова зовнішньої політики, може застосовувати ряд методів та засобів досягнення цілей (рис. 3.4).

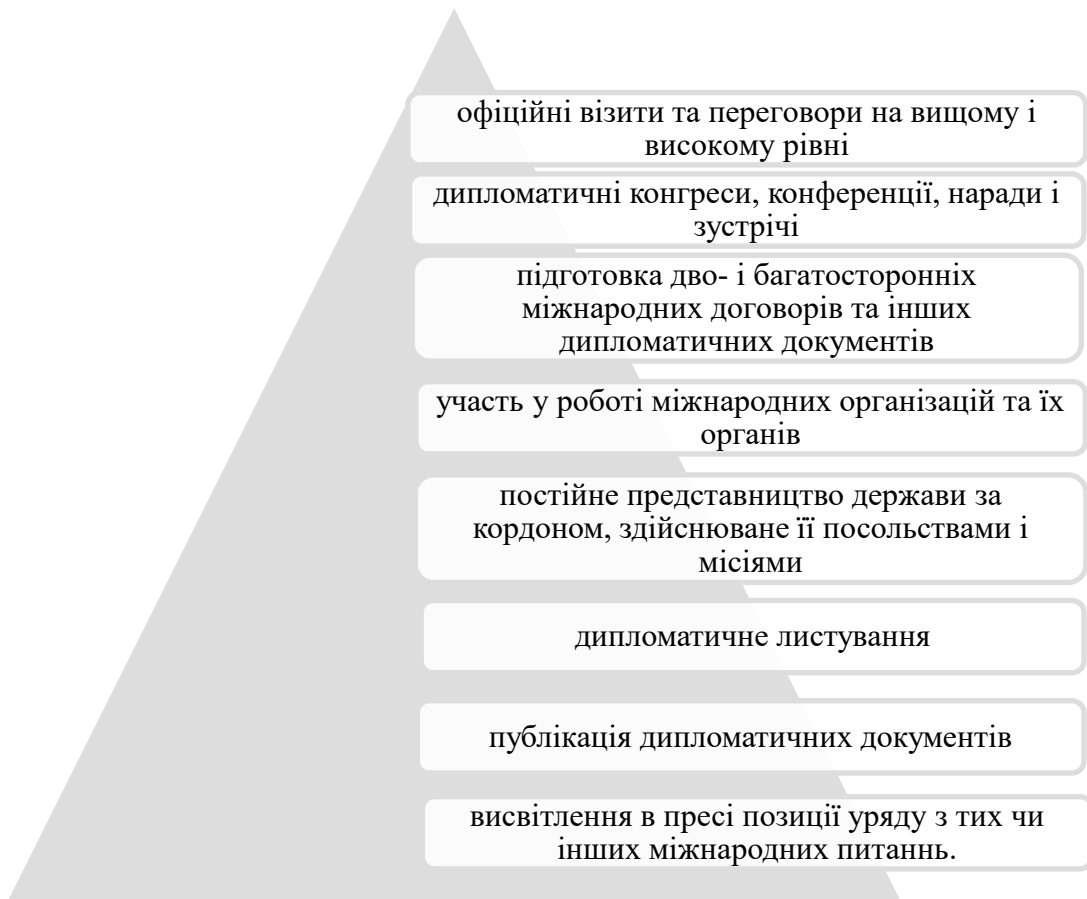

Рис. 3.4. Методи і засоби економічної дипломатії

РІЗНОВИДИ ЕКОНОМІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ

Найбільш поширеною є поділ економічної дипломатії відповідно до напрямів економічної діяльності, які вона обслуговує:

- ✓ торговельна (комерційна) дипломатія: власне торговельні угоди стали першим суто економічним об'єктом дипломатії, зростання значення яких поступово і привело до появи окремого напрямку економічної дипломатії;
- ✓ фінансова або інвестиційна дипломатія: об'єктом якої є зовнішні фінансові відносини; інвестиційні відносини в сучасній економіці, для якої характерна лібералізація міжнародного руху капіталу, все більше починають відігравати самостійну роль.

Об'єктами економічної дипломатії є міжнародний економічний порядок і міжнародні регіональні угруповання, іноземні або міжнародні ринки товарів та послуг, іноземні інвестиції, міжнародні міграційні процеси, система оподаткування. Даний перелік може поповнюватися за рахунок об'єктів, притаманних новим специфічним підвидам економічної дипломатії.

Основними об'єктами на усіх напрямках економічної дипломатії залишаються міжнародна торгівля, міжнародні інвестиції та оподаткування, що дістає відображення у «фундаментальній трійці» договірно-нормативної основи зовнішньоекономічних відносин: угода про економічне та технічне

співробітництво, угода про взаємне сприяння та захист інвестицій та угода про уникнення подвійного оподаткування.

До суб'єктів економічної дипломатії відносять: виконавців, акторів та агентів. *Суб'єктами економічної дипломатії є суспільство та суспільні інститути; акторами – відповідні організаційні структури: державні, комерційні, громадянські інститути, а агентами – фізичні особи, які представляють акторів.* Відповідно до такого принципу можна сказати, що найголовнішим і найактивнішим суб'єктом економічної дипломатії традиційно виступає держава.

Розвиток ринкових відносин і демократії сприяв появі нових суб'єктів – підприємництва та громадянського суспільства. Зрозуміло, що ці суб'єкти не можуть вступати у міждержавні зовнішні відносини і здійснювати традиційну дипломатичну діяльність.

3.3. Культурна дипломатія як інструмент імплементації національних інтересів держави

Сьогодні, в умовах формування нової поліцентричної системи міжнародних відносин, роль культури у контексті міжнародного співробітництва важко переоцінити. У ХХІ ст., коли превалює пріоритет вузькодержавних та вузьконаціональних інтересів, коли спостерігається падіння моральних цінностей, панують егоїстичні та індивідуалістичні начала, поширені релігійна та етнічна нетерпимість, надзвичайно актуалізується діалог культур як дієва перешкода конфліктів глобального світу. Світовий взаємозв'язок зробив культурну дипломатію важливим інструментом порозуміння та співпраці між націями. Культурна дипломатія допомагає руйнувати бар'єри, які існують між різними країнами та культурами, і сприяти почуттю глобальної спільноти, яке є важливим у сучасну епоху.

КУЛЬТУРНА ДИПЛОМАТІЯ МОЖЕ СПРИЯТИ ЕКОНОМІЧНОМУ ЗРОСТАННЮ ТА РОЗВИТКУ ШЛЯХОМ СПРИЯННЯ ТОРГІВЛІ ТА ІНВЕСТИЦІЯМ МІЖ КРАЇНАМИ.

Демонструючи економічні переваги країни та сприяючи її можливостям для бізнесу, культурна дипломатія допомагає залучити іноземних інвесторів і збільшити експорт. *Створюючи позитивний і привабливий імідж країни, культурна дипломатія допомагає залучити інвестиції та прискорити економічне зростання, що безпосередньо впливає на підвищення рівня життя громадян.*

Культурна дипломатія має важливе значення в сучасних міжнародних відносинах. Завдяки поширенню культурних цінностей, традицій та перспектив, країни руйнують бар'єри, розвіюють стереотипи та виховують розуміння різних

культур. Проекція культурної спадщини, мистецького вираження та інтелектуального внеску країни формує глобальне сприйняття та викликає захоплення, повагу та вплив до своєї держави.

Глобалізаційні процеси виступають каталізаторами трансформації існуючих концепцій культурної дипломатії, що призводить до різних інтерпретацій і практик між націями.

Культурна дипломатія є важливим інструментом державної зовнішньої політики, пов'язаним з поданням, просуванням і побудовою позитивного образу держави за допомогою культурної діяльності.

Будучи різновидом «м'якої сили», культурна дипломатія дозволяє донести та реалізувати інтереси держави за допомогою трансляції культури, цінностей та ідей на противагу використання «жорсткої сили», що здійснює примус через військовий тиск.

«М'ЯКА СИЛА» НЕ ПЕРЕДБАЧАЄ ПРОСУВАННЯ ВЛАСНИХ ІНТЕРЕСІВ ЗА РАХУНОК МАТЕРІАЛЬНОЇ ВИНАГОРОДИ.

Культурна дипломатія є державною політикою по впровадженню м'якої сили, метою якої є покращення впізнаваності країни та популяризації її культури, а також формування позитивного ставлення іноземців до держави. Така дипломатія допомагає досягти кращого порозуміння та довіри між країнами, принести нові інвестиції в країну, а також посилити позиції країни на міжнародній арені без бряцання зброєю.

Культурна дипломатія скерована на здобуття зв'язків, покращення соціокультурного співробітництва та поширення національних інтересів на зовнішній арені.

Культурна дипломатія – це спрямованість дій, що базується на обміні ідеями, цінностями, традиціями та іншими сторонами культури чи ідентичності

Практика організації культурної присутності за кордоном, популяризації культурного надбання народу, що входить до числа зовнішньополітичних пріоритетів як й більшості держав зумовлена кількома причинами:

✓ культурне співробітництво має формувати «сприятливий клімат» для успішного здійснення зовнішньополітичних акцій, утвердженню за країною гідного, відповідно її геополітичному положенню, місця у світі;

✓ культурні зв'язки покликані працювати на створення позитивного та об'єктивного образу країни у світі, повинні породжувати й заохочувати почуття симпатії до країни, множити число її друзів, демонструвати відкритість суспільства.

Основними інструментами культурної дипломатії є:

➤ програми освітніх обмінів для вчених, науковців, аспірантів та студентів;

- організація внутрішнього та зовнішнього туризму;
- програми відвідання країни іноземними послами;
- популяризація мови держави у світі та сприяння вивченню цієї мови іноземними аудиторіями;
- поширення знань про державу її культуру, а також проведення культурних заходів та обмінів;
- забезпечення широкого спектру мовлення: радіо, телебачення, мережа Інтернет для закордонних аудиторій;
- популяризація та поширення національної кухні в світі;
- популяризація сучасної музики груп та виконавців, народної музики та фольклору;
- створення легкого доступу іноземним громадянам до інформації про історію, звичаї та традиції;
- організація представлення на міжнародних виставках та форумах, літературних вечорах та інших художніх заходах;
- висвітлення держави високих спортивних та культурних досягнень;
- брендинг всіх культурних здобутків, що були в країні.

Серед основних принципів культурної дипломатії, які мають виконуватися при реалізації її заходів:

- визнання культурного розмаїття і спадщини;
- міжкультурний діалог;
- справедливість, рівність;
- захист міжнародних прав людини;
- сприяння забезпеченню глобального миру і стабільності.

ОСНОВНЕ ЗАВДАННЯ КУЛЬТУРНОЇ ДИПЛОМАТІЇ ПОЛЯГАЄ В УКРІПЛЕННІ МІЖДЕРЖАВНИХ ВІДНОСИН, ПІДВИЩЕННІ СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА, ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ ДЕРЖАВИ, ЗОКРЕМА, В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЇЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ.

Координатором культурної дипломатії держав виступає організація ЮНЕСКО, суть діяльності якої полягає у розвитку діалогу між цивілізаціями, культурами й народами та ґрунтується на повазі загальнолюдських та національних культурних цінностей.

Головні завдання ЮНЕСКО зафіксовані в статуті й полягають у визнанні своєрідності культур різних народів та сприянні вільному поширенню ідей словесним й образотворчим шляхом

Культурна дипломатія завжди відіграє важливу роль у відносинах великих країн із зовнішнім світом тому, оскільки економічна та військова потужність може забезпечити їй провідні позиції на міжнародній арені, але цього недостатньо, щоб завоювати серце та погляди світової спільноти.

ПРЕСТИЖ ДЕРЖАВИ ТА ЇЇ МІЖНАРОДНИЙ СТАТУС ВЕЛИКОЮ МІРОЮ ЗАЛЕЖАТЬ ВІД ТОГО, ЯК ПРАЦЮЄ ЇЇ КУЛЬТУРНА ДИПЛОМАТІЯ ТА ЯК ФУНКЦІОНУЮТЬ УСТАНОВИ, ЩО ЇЇ ПРЕДСТАВЛЯЮТЬ.

Всі розвинуті країни користуються величезною перевагою культурного фактору, в прагненні поєднати різноманітні аспекти своїх дипломатичних дій, примножуючи свої культурні взаємозв'язки і через них поширюють ідеї, продукти та укладаються угоди. Стимулювати розвиток культурної дипломатії неможливо без інновацій у культурі та без змістовної культурної політики.

На відміну від багатьох сфер державної політики, в культурній дипломатії наявне широке коло стейкхолдерів, не обмежених урядовими агенціями, зокрема це – інститути громадянського суспільства, об'єднання діаспори, академічної спільноти, бізнесменів, журналістів, спортсменів, лідери думок тощо.

Культурна дипломатія виконує наступні функції (рис. 3.5).

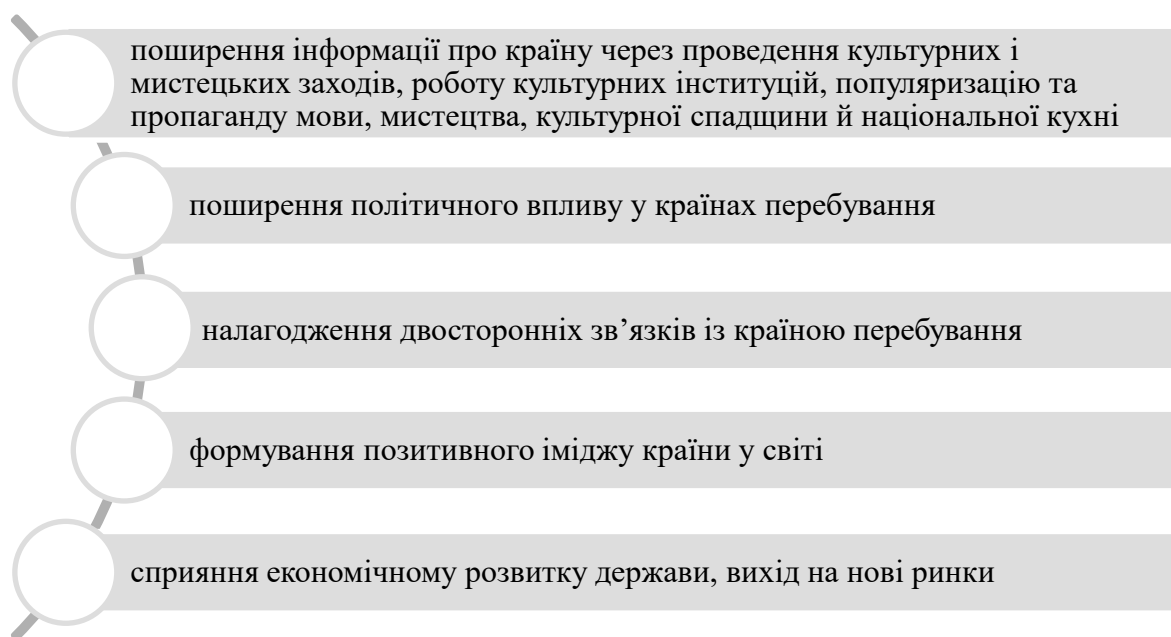

Рис. 3.5. Основні функції сучасної культурної дипломатії

Культурна дипломатія стає дедалі більш важливим інструментом презентації країн на міжнародній арені засобами культури й через міжкультурні зв'язки

Суб'єкти культурної дипломатії:

- державні інститути
- неурядові організації.

Фінансування культурної дипломатії:

- державне
- змішане

Для більшості розвинутих країн акцент на культурній дипломатії не є даниною часу або певним нововведенням. В сучасному розумінні цього терміну три напрямки культурної дипломатії:

- ✓ культурна дипломатія держав;
- ✓ культурне співробітництво, що здійснюється міжнародними організаціями;
- ✓ розвиток норм для міжнародного культурного законодавства на багатоаспектному рівні.

На сучасному етапі відповідно до загальноприйнятої практики необхідності підтримки позитивного іміджу своєї країни є обов'язковою для всіх дипломатів.

У контексті специфіки сучасного періоду розвитку світового суспільства та міжнародних відносин культурну дипломатію можна визначати як специфічний напрямок зовнішньої політики, що здійснюється державами у взаємодії з державними та/або приватними суб'єктами з метою поширення культури даної країни за кордоном, а також розробки міжнародної культурної політики з метою культурного обміну та співробітництва між різними міжнародними суб'єктами – державами, міжнародними організаціями та окремими особами

3.4. Цифрова дипломатія як форма публічної дипломатії

Політична практика багатьох століть включала переговори, офіційні відносини між державами, обмін між ними офіційними документами, які склали основу традиційної дипломатії. Інформаційна епоха змінала традиційну дипломатію на публічну. Характерною рисою сучасної системи міжнародних відносин в умовах глобалізації стала гостра конкуренція держав за вплив на громадську думку, залучення її на свою сторону, формування згідно із своїми національними інтересами образу власної зовнішньої політики.

Передумовами виникнення публічної дипломатії стали глобалізація, розвиток комунікаційних технологій та посилення ролі та участі громад в міжнародних справах держав

Традиційна дипломатія передбачає інформаційну пропаганду через радіо та телебачення; просвітництво окремих соціально-професійних груп населення з метою створення лояльної еліти; просування політичної культури такими засобами як виставкова діяльність, музика, кіно тощо.

Цифрова дипломатія з'явилася з появою мережі Інтернет і дала нові можливості, виникли такі методи впливу на закордонну аудиторію, як розміщення радіо-та телепередач у мережі Інтернет; поширення літератури у цифровому форматі; моніторинг дискусій у блог-просторі зарубіжних країн; створення персоніфікованих сторінок членів уряду у соціальних мережах.

Розвиток веб-сайтів міністерствами іноземних справ, посольствами та делегаціями міжнародних організацій на даний час є стандартною практикою. Соціальні мережі стали ще важливішим інструментом дипломатії. Таке всесвітнє поширення онлайн-каналів принесло з собою хвилю відкритості та прозорості, якої ніколи не було.

Провідною технологією нової публічної дипломатії, яка об'єднує решту інструментів стає так звана «цифрова дипломатія», яку також називають «публічна дипломатія 2.0»

Цифрова дипломатія дозволяє державним та недержавним акторам у максимально короткі терміни доносити свою позицію до багатомільйонної закордонної аудиторії з мінімальними витратами, миттєво отримувати реакцію у відповідь громадськості та гнучко реагувати, змінюючи зміст своєї дипломатичної діяльності.

ОСНОВНОЮ МЕТОЮ ЗАСТОСУВАННЯ ЦИФРОВОЇ ДИПЛОМАТІЇ, ЯК ВАЖЛИВОГО ІНСТРУМЕНТУ М'ЯКОЇ СИЛИ БУДЬ-ЯКОЇ ДЕРЖАВИ Є, НАСАМПЕРЕД, ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВНУТРІШНЬОЇ СТАБІЛЬНОСТІ ТА БЕЗПЕКИ, А ТАКОЖ ПРОСУВАННЯ ВЛАСНОГО ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОГО КУРСУ.

Основними базовими умовами становлення сучасної цифрової дипломатії є:

- підтримання привабливості політичного образу держави в всередині країни та за кордоном;
- конструювання успішного політичного позиціонування осіб, які ухвалюють важливі політичні рішення;
- забезпечення авторитетності власних зовнішньополітичних проєктів;
- оперування перевіреними даними та правдивою інформацією, що демонструє готовність вибудовувати відкриті довірчі стосунки.

Сьогодні високо оцінюється здатність сучасних держав слідувати декларованим принципам та демонструвати відповідальність за дії, що вживаються.

Цифрова дипломатія має бути прямим втіленням ключових норм та цінностей того суспільства, яке представляється за кордоном: тут немає місця публікаціям дезінформуючих матеріалів, поширення Fake News, маніпулювання, пропаганді вигідних політичних та економічних програм, подання вузькоорієнтованих інтересів будь-якої групи осіб, порушення наявних домовленостей

Головним майданчиком для цифрової дипломатії є соціальна мережа **Twitter**. Тому між термінами «цифрова дипломатія» і «twitter-дипломатія» (або «твіпломатія») часто ставиться знак рівності.

Twitter-дипломатія поєднує в собі різноманітні підходи до роботи, тому в стрічці соціальної мережі нейтральні оголошення офіційних сторінок дипломатичних представництв про графік прийому громадян з консульських питань є сусідами з образними, найчастіше провокаційними висловлюваннями політичних діячів.

Twitter та Zoom дипломатія відкриває нові горизонти для розширення цифрової дипломатії, проте дипломати, як і політики, не обмежуються мережею Twitter, активно використовуючи у своїй роботі можливості Facebook, YouTube, Flickr та Instagram, блогів (рис. 3.6).

Рис. 3.6. Використання соціальних мереж в цифровій дипломатії

Цифрова дипломатія є новою практикою в рамках публічної дипломатії, яка виникла в контексті широкого розвитку цифрових технологій, таких як соціальні мережі, онлайн-платформи та цифрові програми, основна мета такого процесу просування «м'якої сили» держави, яка ґрунтується на цінностях внутрішньої політики і соціального порядку, культурі країни та зовнішній політиці.

Таблиця 3.1. Переваги та недоліки цифрової дипломатії

Переваги	Недоліки
<ol style="list-style-type: none"> 1. Соціальні мережі дозволяють дипломатам спостерігати за подіями, збирати інформацію та виявляти ключові фактори впливу, надавати канали впливу поза традиційною аудиторією. 2. Можливість швидкої та ефективної комунікації. 3. Близькість з аудиторією. 4. Цифрові технології надзвичайно корисні для збору та обробки інформації про дипломатичну діяльність. 5. Дозволяють урядам аналізувати можливі наслідки тих чи інших подій у різних країнах світу, та вплив таких подій на їхню країну. 6. Низька вартість. 7. Дозволяють політикам розширити свій вплив. 8. Більше часу на продумування відповідей. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Відсутність достатніх технологій. 2. Необхідність покращення навичок цифрового спілкування. 3. Централізовані та негнучкі адміністративні системи. 4. Бюрократичні процеси прийняття рішень. 5. Культура анонімності. 6. Витік інформації. 7. Хакерські

ІСНУЄ ТРИ СКЛАДОВІ ЦИФРОВОЇ ДИПЛОМАТІЇ:

- 1) Публічна дипломатія, яка в тому числі охоплює використання онлайн-платформ.
- 2) Набуття досвіду в технологічній політиці та розуміння впливу мережі «Інтернет» на міжнаціональні події, включаючи політичні рухи.
- 3) Вплив на політику розвитку та ефективне використання інформаційно-комунікаційних технологій для сприяння економічному зростанню в усьому світі.

Цифрова дипломатія розглядається як доповнення до традиційних форм дипломатичної практики, що допомагає здійснювати традиційну дипломатію швидше та ефективніше.

Загальні характеристики сучасної цифрової дипломатії, такі як безпосередність, відкритість та взаємодії роблять її новим ефективним способом ведення дипломатичної практики, який відрізняється від традиційної дипломатії, розширює роль різних акторів у дипломатичній практиці та пришвидшує розповсюдження та поширення інформації

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ЦИФРОВОЇ ДИПЛОМАТІЇ:

- 1) управління знаннями, що передбачає підвищення ефективності використання накопичених органами виконавчої влади знань для забезпечення національних інтересів за кордоном;
- 2) публічна дипломатія – підключення нових інструментів комунікацій для підтримки зв'язків із громадськістю та оцінки громадської думки;
- 3) управління інформацією – сприяння об'єднанню значних інформаційних потоків для забезпечення належного реагування органів влади на соціальні та політичні зміни, що виникають у країнах і регіонах;
- 4) консульська підтримка – налагодження прямих каналів спілкування з громадянами, які перебувають за кордоном;
- 5) реагування на надзвичайні ситуації;
- 6) забезпечення свободи та відкритості у використанні мережі «Інтернет»;
- 7) зовнішні ресурси – використання онлайн-режимів для відстеження та використання зовнішніх експертних ресурсів у реалізації державних цілей;
- 8) політичне планування – забезпечення ефективної координації та планування зовнішньої політики у державних структурах.

Інструментарій цифрової дипломатії включає різноманітні засоби комунікації, зокрема використання електронної пошти, вебсайтів та блогів, соціальних медіа, месенджерів, інтернет-телефонії та стрімінгових сервісів (рис. 3.7).

Рис. 3.7. Схематичне зображення інструментарію цифрової дипломатії.

Використання таких засобів дозволяє передавати різноманітні типи інформації, такі як текстові повідомлення, графічні зображення, аудіо- та

відеофайли, що забезпечує можливість ефективної взаємодії з громадянами з різних країн світу; відеофайли, що забезпечує можливість ефективної взаємодії з громадянами з різних країн світу.

ЦИФРОВА ДИПЛОМАТІЯ ВИКОРИСТОВУЄ ТРИ ОСНОВНИХ МЕТОДИ ДЛЯ ДОСЯГНЕННЯ СВОЇХ ЦІЛЕЙ:

I - полягає в щоденній комунікації зі закордонною аудиторією для пояснення зовнішньої політики держави, цю функцію зазвичай виконують посольства, консульства та представництва при міжнародних організаціях;

II - включає проведення кампаній, спрямованих на просування бренду держави, це означає активне просування позитивного іміджу країни, її культури, туристичної привабливості та економічного потенціалу;

III - передбачає реалізацію проєктів, спрямованих на побудову рівних взаємин між країнами, це можуть бути спільні культурні та освітні ініціативи, торговельні або економічні угоди, наукові та технологічні обміни, а також співпраця у сфері інновацій та сталого розвитку.

3.5. Військова дипломатія як важливий індикатор міжнародних відносин

До органів міжнародних відносин відноситься такий аспект, як військова дипломатія і воєнно-дипломатична служба, навколо яких постійно сперечаються: це дипломатія чи розвідка, і відповідно її представники – це дипломати чи розвідники?

Військова дипломатія є важливою сферою діяльності держави, оскільки це дипломатична діяльність у військовій сфері.

Специфічність військової справи зумовило появу такого інституту, який сприяє діяльності органів міжнародних відносин, а саме дипломатичних представництв за кордоном.

ОСНОВНОЮ МЕТОЮ ВІЙСЬКОВОЇ ДИПЛОМАТІЇ Є СПІЛЬНЕ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ ПОЛІТИКИ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ, А ЇЇ ЗАВДАННЯ – СТВОРЕННЯ СТАБІЛЬНИХ, ДОВГОСТРОКОВИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН У ГАЛУЗІ ОБОРОНИ.

Військова дипломатія є видом дипломатичної діяльності, головними функціями якої, згідно з Віденською конвенцією про дипломатичні зносини 1961 року, є представництво збройних сил держави направлення дипломатичної місії в державі перебування та збір легальної інформації про наявне становище справ у державі перебування та її направлення до своєї держави

Концептуалізація даного поняття є відправною точкою для розуміння її ролі як одного з найважливіших інструментів зовнішньої політики і безпеки сучасних держав. Військова дипломатія виникла як один з найважливіших інструментів військової держави в умовах, коли робляться зусилля щодо відмови від застосування сили.

Військова дипломатія – це організаційний воєнно-політичний інструмент реалізації зовнішньополітичного курсу держави, сукупність прийомів і методів з досягнення зовнішньополітичних цілей, механізм взаємовідносин між суверенними державами на рівні збройних сил, що засновані на взаємному обміні аташе з питань оборони, військовими, військово-морськими і військово-повітряними аташе.

ВИДІЛЯЮТЬ ТАКІ ОСНОВНІ ФОРМИ ВІЙСЬКОВОЇ ДИПЛОМАТІЇ:

✓ публічну або відкриту є основним інструментом стратегічних комунікацій держави та працює на створення позитивного міжнародного іміджу країни, підвищення репутації на світовому рівні, співпраця з аналітичними центрами з питань забезпечення миру в світі;

✓ таємну – це підпільна дипломатія, яка визначається як діяльність, яку здійснюють секретні спецслужби, коли може бути корисним таємний зв'язок із супротивником, особливо коли супротивник є воєнізованою групою, з якою відкритий політичний діалог може бути анафемою для однієї або обох сторін.

ФУНДАМЕНТАЛЬНОЮ МЕТОЮ ВІЙСЬКОВОЇ ДИПЛОМАТІЇ Є ЗАХИСТ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ БЕЗ ЗАСТОСУВАННЯ ФІЗИЧНОЇ АБО АКТИВНОЇ СИЛИ.

Виділяють шість основних функцій військової дипломатії на сучасному етапі розвитку міжнародних відносини:

I – підтримка спільної дипломатичної мети держави;

II – збір і аналіз інформації, пов'язаної зі збройними силами і ситуацією в галузі безпеки;

III – сприяння співпраці, комунікації взаємовідносин між збройними силами;

IV – організація і підтримання офіційних відносин у галузі оборони;

V – підтримка експорту озброєнь і обладнання;

VI – представлення нації і збройних сил на офіційних церемоніях і подібних заходах.

Військова дипломатія має умову, за якої вона може бути ефективною лише тоді, коли вона синхронізована з іншими зусиллями державної влади, такими як торгівля, допомога, політичні відносини, культура і контакти між людьми, а основним завданням та головною метою військової дипломатії є співробітництво різних держав у військовій сфері та захист державами інтересів своїх громадян

Військова дипломатія уже давно виокремилася в особливий вид професійної дипломатичної діяльності. Багатовікова історія свідчить, що для виконання поставлених перед нею завдань використовуються різні діючі за кордоном дипломатичні представництва, в першу чергу *апарати воєнних аташе*.

Зважаючи на те, що статус військових аташе якимось не виокремлений Віденською конвенцією про дипломатичні зносини, вони користуються такими ж привілеями та імунітетами, як і інші дипломатичні службовці. Отож, військова дипломатія і дипломатія співвідносяться як частина загального і загального.

Законодавчі акти різних держав не надають чіткої відповіді на питання про функції воєнного аташе. Фахівці і дослідники військової дипломатії виокремлюють наступні (рис. 3.8).

Рис. 3.8. Основні функції військових аташе в сучасній дипломатії

В сучасній дипломатії існує думка про те, що воєнна дипломатія і розвідка поняття тотожні. Відповідаючи на це питання, слід знову звернутися до основних функцій та завдань дипломатії і підкреслити те, що дипломатія – це офіційна діяльність, спрямована на комунікацію між державами, представництво держави за кордоном і легальний збір інформації в державі перебування. Розвідка ж визначається у першу чергу як таємна, інколи напівлегальна чи навіть нелегальна діяльність, пов'язана із забезпеченням безпеки держави, як власне інформація, отримана цим шляхом та як організація, що здійснює розвідувальну діяльність.

В сучасному світі не можна казати, що розвідувальна діяльність є те саме, що і військова дипломатія, в них є однакові цілі, але методи сильно відрізняються; ціллю виступає захист інтересів громадян шляхом збору інформації в зарубіжних країнах; методи збору інформації різні та й джерела інформації різко відрізняються

ВІЙСЬКОВА ДИПЛОМАТІЯ ТА РОЗВІДКА МАЮТЬ РЯД СУТТЄВИХ ВІДМІННОСТЕЙ, СЕРЕД ЯКИХ ОСНОВНИМИ Є ВІДМІННОСТІ У ФУНКЦІЯХ ТА ОСНОВНИХ ФОРМАХ ДІЯЛЬНОСТІ, ЩО, ТИМ НЕ МЕНШ, НЕ ЗАВАЖАЄ ЇМ МАТИ І РЯД ДОСИТЬ СХОЖИХ РИС.

Значення дипломатії і розвідки у зовнішній політиці держави мають такі схожі риси:

- для реалізації цілей зовнішньої політики держави дипломатія і розвідка мають відповідні центральні (у середині країни) і периферійні (за кордоном) органи: дипломатичні представництва і резидентури відповідно;
- закордонні дипломатичні і розвідувальні органи пов'язані між собою;
- розвідки багатьох країн використовують посади в дипломатичних представництвах як прикриття для розвідників;
- завдання, які виконують ці органи, спільні за спрямуванням, а саме — забезпечення національної безпеки своєї держави;
- в ролі об'єкта вивчення дипломатичні представництва і розвідувальні резидентури розглядають країну чи групу країн перебування та її політику в різноманітних сферах.

Дипломатія і розвідка, як особливий вид державної діяльності, мають багато спільного і водночас характерні лише для них риси і особливості, що відрізняють їх одну від одної.

Схожість дипломатії і розвідки, як функціональних державних органів, насамперед полягає в тому, що перед ними стоїть єдина мета – захист національних інтересів і визначення ризиків та загроз, що стоять перед державою, за допомогою збору інформації в іноземних країнах про їх діяльність і плани, у них також єдиний основний об'єкт вивчення – це країна перебування та її зовнішня і внутрішня політика; як складові частини державного апарату і дипломатія, і

розвідка входять у структуру політичної діяльності та виступають засобами забезпечення реалізації зовнішньополітичних цілей держави.

Дипломатія, і розвідка, як самостійні державні інститути, мають схожі суб'єкти, якими є спеціальні центральні і закордонні органи іноземних країн і професійні дипломати й розвідники, які входять до їх складу

Таблиця 3.2. Відмінності сучасної дипломатії

ДИПЛОМАТІЯ	РОЗВІДКА
ГОЛОВНІ ФУНКЦІЇ	
представницька, комунікаційна, інформаційна	дезінформація, розвідувально-інформаційна, спеціальні операції
ФОРМИ ДІЯЛЬНОСТІ	
відкрита, конфіденційні переговори, змішана	агентурна робота, технічне проникнення, розвідувальне спостереження

Воєнно-дипломатична служба розглядається як сукупність офіційних органів воєнних відомств у центрі і за кордоном, що призначені для представництва своїх збройних сил в іноземних державах, розвитку воєнної співпраці з іншими країнами та їх збройними силами.

ОСНОВНИМ ВИДОМ ДІЯЛЬНОСТІ ВОЄННО-ДИПЛОМАТИЧНОЇ СЛУЖБИ Є ДІЯЛЬНІСТЬ, ДО ЯКОЇ ВХОДИТЬ РОЗВ'ЯЗАННЯ, ОКРІМ ВОЄННО-ПОЛІТИЧНИХ, БАГАТЬОХ ЗАВДАНЬ АДМІНІСТРАТИВНО-УПРАВЛІНСЬКОГО ХАРАКТЕРУ З ПРОФЕСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИСОКОЕФЕКТИВНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ ОБОРОННОГО ВІДОМСТВА ТА ЙОГО КЕРІВНИЦТВА.

Воєнно-дипломатичну службу розглядають як особливу сферу воєнного управління в питаннях захисту суверенітету і міжнародної безпеки держави, представництва збройних сил та їх видів за кордоном.

Воєнно-дипломатична служба виконує інформаційно-аналітичну, організаційно-управлінську і кадрову роботу, правове, протокольне, адміністративно-технічне, фінансово-економічне забезпечення воєнних структур як всередині країни, так і за кордоном

Діяльність військово-дипломатичної служби організовується за правовими положеннями норм міжнародного права і міжнародних відносин, за якими ця діяльність і кодифікується. До них належать міжнародні конвенції, двосторонні угоди з воєнно-дипломатичних питань, угоди і протоколи щодо відкриття воєнних представництв, а також внутрішні законодавчі і нормативно-правові акти держави – статuti, настанови, накази, інструкції тощо.

ПРАКТИКУМ

Контрольні запитання

1. Які основні суб'єкти держави формують її міжнародний імідж?
2. Охарактеризуйте основні підходи, які мають вплив на формування міжнародного державного іміджу?
3. Що означає «м'яка сила» з точки зору дипломатичних технологій?
4. Назвіть основні характеристики поняття «публічна дипломатія».
5. На які основні сфери міжнародних відносин має найбільший вплив публічна дипломатія?
6. Охарактеризуйте основні елементи сучасної публічної дипломатії.
7. Які методи поширення публічної дипломатії вам відомі?
8. Поясніть значення економічної дипломатії в сучасних умовах.
9. Назвіть основні критеріальні ознаки економічної дипломатії.
10. Які структурні характеристики економічної дипломатії вам відомі?
11. Назвіть основні завдання сучасної економічної дипломатії.
12. Перерахуйте функції економічної дипломатії в залежності від трактування її призначення.
13. Назвіть методи, які забезпечують функціонування економічної дипломатії.
14. Що відноситься до об'єктів економічної дипломатії, які суб'єкти економічної дипломатії Вам відомі?
15. Дайте визначення культурній дипломатії та з'ясуйте її сутність.
16. Розкрийте функції сучасної культурної дипломатії.
17. Охарактеризуйте суб'єкти культурної дипломатії.
18. Визначте основні інструменти сучасної культурної дипломатії.
19. Назвіть джерела фінансування культурної дипломатії.
20. Які напрямки сучасної культурної дипломатії вам відомі?
21. Перерахуйте основні принципи сучасної культурної дипломатії.
22. Перерахуйте основні передумови виникнення цифрової дипломатії.
23. Які характерні ознаки традиційної та цифрової дипломатії вам відомі?
24. Яка основна мета цифрової дипломатії?
25. Назвіть основні майданчики сучасної цифрової дипломатії.
26. Які переваги та недоліки сучасної цифрової дипломатії вам відомі?
27. Охарактеризуйте основні напрямки сучасної цифрової дипломатії.
28. Які основні інструменти сучасної дипломатії вам відомі?

29. Що собою являє військова дипломатія, як різновид дипломатичної діяльності на міжнародному рівні?
30. Назвіть основну мету сучасної військової дипломатії.
31. Перерахуйте суб'єкти та об'єкти військової дипломатії.
32. Які форми та основні функції сучасної військової дипломатії вам відомі?
33. Які основні функції виконує військовий аташе в сучасній дипломатії?
34. Які спільні та відмінні риси сучасної дипломатії та розвідки вам відомі?
35. Яка роль воєнно-дипломатичної служби в сучасній дипломатії?

Тестові завдання

1. Один із інструментів політики, який дозволяє зафіксувати конкурентні переваги держави на міжнародній арені, презентувати її стратегічні пріоритети – це:

- а) безпека;
- б) влада;
- в) імідж;
- г) сила;
- д) мотивація.

2. Брендний підхід державного іміджування базується на:

- а) свідомості світової спільноти щодо конкретного політичного курсу держави;
- б) забезпеченні політичної сили держави, нарощенні її ваги на міжнародній арені;
- в) структурованому уявленні про географічний простір держави;
- г) посиленні впливу на процеси прийняття рішень світовою спільнотою;
- д) офіційній та неформальній символіці держави.

3. Здатність держави отримувати бажане, залучаючи, а не змушуючи – це:

- а) зовнішня політика;
- б) м'яка сила дипломатії;
- в) культурна дипломатія;
- г) жорстка сила дипломатії;
- д) нейтральна дипломатія.

4. Метод зовнішньополітичної діяльності, пов'язаний з представництвом інтересів держави або різних державних об'єднань через відповідні легітимні інституції в межах державного законодавства та міжнародно правових актів – це:

- а) зовнішня політика;
- б) економічна дипломатія;
- в) культурна дипломатія;
- г) публічна дипломатія;
- д) нейтральна дипломатія.

5. Культурна дипломатія як елемент публічної дипломатії означає:

а) стимулювання інтересу до мови, літератури і мистецтва дає змогу глибокому взаємопорозумінню;

б) популяризація своїх цінностей, роз'яснення політичних кроків і інша інформаційна робота, що дають змогу коригувати суспільну думку;

в) прийоми іноземних студентів чи спеціалістів, що дає змогу налагодити наукові зв'язки та ознайомитися з життям країни зсередини;

г) телевізійні і радіопрограми для іноземної аудиторії є важливим джерелом новин про країну;

д) пошук і збір релевантної інформації є найбільш вагомим завданням, оскільки саме на цій основі вибудовується стратегія публічної дипломатії.

6. Впровадження як елемент публічної дипломатії означає:

а) стимулювання інтересу до мови, літератури і мистецтва дає змогу глибокому взаємопорозумінню;

б) популяризація своїх цінностей, роз'яснення політичних кроків і інша інформаційна робота, що дають змогу коригувати суспільну думку;

в) прийоми іноземних студентів чи спеціалістів, що дає змогу налагодити наукові зв'язки та ознайомитися з життям країни зсередини;

г) телевізійні і радіопрограми для іноземної аудиторії є важливим джерелом новин про країну;

д) пошук і збір релевантної інформації є найбільш вагомим завданням, оскільки саме на цій основі вибудовується стратегія публічної дипломатії.

7. Геополітичний підхід державного іміджування базується на:

а) структурованому уявленні про географічний простір та свідомості світової спільноти щодо конкретного політичного курсу держави;

б) забезпеченні політичної сили держави, нарощенні її ваги на міжнародній арені;

в) офіційній символіці держави, а саме гімн, прапор та герб;

г) посиленні впливу на процеси прийняття рішень світовою спільнотою;

д) неформальній символіці держави, зокрема історичні особи, міфи, найвідоміші рослини та тварини.

8. Різновид сучасної дипломатичної роботи, яка безпосередньо направлена на вирішення економічних проблем та викликів, що існують в сфері сучасних міжнародних економічних відносин – це:

а) зовнішня політика;

б) економічна дипломатія;

в) культурна дипломатія;

г) публічна дипломатія;

д) нейтральна дипломатія.

9. До основних завдань економічної дипломатії слід віднести:

а) просування власних економічних інтересів для максимального сприяння діяльності своїх державних та приватних структур у певній країні;

б) ведення міжнародної діяльності, яка спрямована на максимально сприятливий клімат розвитку ключових та найбільш перспективних галузей економіки;

в) покращення інвестиційного клімату, банківської підтримки, формування оптимальної цінової політики, включення кредитних ресурсів у країнах, де відбувається економічна діяльність;

г) дослідження інформації щодо внутрішньої економічної політики, яку проводить держава, на території якої здійснюється відповідна економічна діяльність власних бізнес-структур;

д) всі відповіді вірні.

10. Виконавча функція економічної дипломатії передбачає:

а) підготовку та проведення переговорів, які стосуються різних питань зовнішньоекономічної політики та відстоювання економічних інтересів держави;

б) здійснення заходів, спрямованих на створення та підтримку позитивного іміджу держави у міжнародних економічних відносинах;

в) просування національних економічних інтересів та у забезпеченні корисних умов участі національної економіки у міжнародному поділі праці;

г) здійснення заходів, спрямованих на гарантування національної економічної безпеки;

д) реалізацію зовнішньої політики держави в контексті її економічної частини.

11. Підготовка та проведення переговорів, які стосуються різних питань зовнішньоекономічної політики та відстоювання економічних інтересів держави – це функція:

а) безпекова;

б) аналітична;

в) посередницька;

г) іміджева;

д) виконавча.

12. Здійснення заходів, спрямованих на створення та підтримку позитивного іміджу держави у міжнародних економічних відносинах – це функція:

а) безпекова;

б) аналітична;

в) протекційна;

г) іміджева;

д) виконавча.

13. Зовнішні фінансові відносини, інвестиційні відносини в сучасній економіці, для якої характерна лібералізація міжнародного руху капіталу – це:

а) зовнішня інвестиційна політика;

б) інвестиційна економічна дипломатія;

в) торгівельна економічна дипломатія;

г) публічна економічна дипломатія;

д) нейтральна торгівельна дипломатія.

14. Об'єктами економічної дипломатії є:

а) міжнародний економічний порядок;

б) міжнародні регіональні угруповання;

- в) міжнародні ринки товарів та послуг;
- г) міжнародні міграційні процеси;
- д) усі відповіді вірні.

15. Культурна дипломатія – це:

- а) ефективна інтеграція національних інтересів в загальний контекст забезпечення сталого розвитку регіональної та глобальної економіки;
- б) безперервна, багатопланова спільна діяльність держави та бізнесу щодо реалізації національної зовнішньоекономічної діяльності;
- в) спрямованість дій, що базується на обміні ідеями, цінностями, традиціями та іншими сторонами культури чи ідентичності;
- г) інструмент політики, який дозволяє зафіксувати конкурентні переваги держави на міжнародній арені, презентувати її стратегічні пріоритети, підтримати економічну;
- д) інструмент довгострокової дії, що створює сприятливий клімат для зовнішньої політики і дипломатії в цілому.

16. Сучасна культурна дипломатія направлена на поширення:

- а) фінансового зростання;
- б) технологічного співробітництва;
- в) військової співпраці;
- г) соціокультурного співробітництва;
- д) кооперацію виробничих процесів.

17. Одним із основних принципів сучасної культурної дипломатії є:

- а) сприяння забезпеченню глобального миру і стабільності;
- б) дипломатичне листування;
- в) публікація дипломатичних документів;
- г) підготовка міжнародних договорів та інших дипломатичних документів;
- д) офіційні візити та переговори на вищому і високому рівні.

18. Який із засобів не є інструментом сучасної культурної дипломатії?

- а) організація внутрішнього та зовнішнього туризму;
- б) програми відвідання країни іноземними послами;
- в) поширення знань про державу її культуру, а також проведення культурних заходів та обмінів;
- г) створення легкого доступу іноземним громадянам до інформації про історію, звичаї та традиції;
- д) підготовка міжнародних договорів та інших дипломатичних документів.

19. Координатором культурної дипломатії держав на міжнародній арені виступає:

- а) НАТО;
- б) ЮНЕСКО;
- в) СОТ;
- г) НАФТА;
- д) ПАРЕ.

20. Одна із основних функцій сучасної культурної дипломатії – це:

- а) підготовка та проведення переговорів, які стосуються різних питань зовнішньоекономічної політики;
- б) формування позитивного іміджу країни у світі;
- в) забезпечення корисних умов участі національної економіки у міжнародному поділі праці;
- г) здійснення заходів, спрямованих на гарантування національної економічної безпеки;
- д) реалізацію зовнішньої політики держави в контексті її економічної частини.

21. Діяльність інститутів культурної дипломатії передбачає:

- а) вихід за межі дипломатичних заходів;
- б) підтримку гастрольної діяльності;
- в) сприяння розвитку різноманітних напрямів культури та мистецтва;
- г) програми відвідання країни іноземними послами;
- д) усі відповіді вірні.

22. Цифрова дипломатія передбачає поширення інформації через:

- а) проведення культурних і мистецьких заходів;
- б) офіційні візити та переговори на вищому і високому рівні;
- в) поширення політичного впливу у країнах перебування;
- г) створення персоніфікованих сторінок членів уряду у соціальних мережах;
- д) постійне представництво держави за кордоном, здійснюване.

23. Основними базовими умовами становлення сучасної цифрової дипломатії є:

- а) підтримання привабливості політичного образу держави в всередині країни та за кордоном;
- б) конструювання успішного політичного позиціонування осіб, які ухвалюють важливі політичні рішення;
- в) забезпечення авторитетності власних зовнішньополітичних проєктів;
- г) оперування перевіреними даними та правдивою інформацією, що демонструє готовність вибудувувати відкриті довірчі стосунки;
- д) усі відповіді вірні.

24. Головним майданчиком для цифрової дипломатії є соціальна мережа:

- а) Zoom;
- б) Facebook;
- в) You Tube;
- г) Twitter;
- д) Instagram.

25. Одною із основних переваг цифрової дипломатії є:

- а) відсутність достатніх технологій;
- б) необхідність покращення навичок цифрового спілкування;
- в) централізовані та негнучкі адміністративні системи;
- г) бюрократичні процеси прийняття рішень;
- д) можливість швидкої та ефективною комунікації.

26. Одним із основних недоліків цифрової дипломатії є:

- а) можливість урядам аналізувати можливі наслідки тих чи інших подій у різних країнах світу;
- б) низька вартість;
- в) можливість політикам розширювати свій вплив;
- г) бюрократичні процеси прийняття рішень;
- д) можливість швидкої та ефективної комунікації.

27. Управління інформацією передбачає:

- а) сприяння об'єднанню значних інформаційних потоків для забезпечення належного реагування органів влади на соціальні та політичні зміни, що виникають у країнах і регіонах;
- б) підвищення ефективності використання накопичених органами виконавчої влади знань для забезпечення національних інтересів за кордоном;
- в) підключення нових інструментів комунікацій для підтримки зв'язків із громадськістю та оцінки громадської думки;
- г) налагодження прямих каналів спілкування з громадянами, які перебувають за кордоном;
- д) використання онлайн-режимів для відстеження та використання зовнішніх експертних ресурсів у реалізації державних цілей.

28. Політичне планування передбачає:

- а) сприяння об'єднанню значних інформаційних потоків для забезпечення належного реагування органів влади на соціальні та політичні зміни, що виникають у країнах і регіонах;
- б) підвищення ефективності використання накопичених органами виконавчої влади знань для забезпечення національних інтересів за кордоном;
- в) забезпечення ефективної координації та планування зовнішньої політики у державних структурах;
- г) налагодження прямих каналів спілкування з громадянами, які перебувають за кордоном;
- д) використання онлайн-режимів для відстеження та використання зовнішніх експертних ресурсів у реалізації державних цілей.

29. Військова дипломатія, яка визначається як діяльність, яку здійснюють секретні спецслужби – це:

- а) комерційна;
- б) традиційна;
- в) публічна;
- г) таємна;
- д) відкрита.

30. До основних функцій військової дипломатії на сучасному етапі розвитку міжнародних відносини відносять:

- а) підтримка спільної дипломатичної мети держави;
- б) збір і аналіз інформації, пов'язаної зі збройними силами і ситуацією в галузі безпеки;
- в) сприяння співпраці, комунікації взаємовідносин між збройними силами;

- г) організація і підтримання офіційних відносин у галузі оборони;
- д) усі відповіді вірні.

31. Основною функцією військових аташе є:

- а) розподільча;
- б) представницька;
- в) посередницька;
- г) протекційна;
- д) виконавча.

32. Особливу сферу воєнного управління в питаннях захисту суверенітету і міжнародної безпеки держави представляє:

- а) Конституційний суд;
- б) Міністерство закордонних справ;
- в) Головне управління Генштабу;
- г) Торгово-промислова палата;
- д) воєнно-дипломатична служба.

33. Формою діяльності розвідки є:

- а) планування зовнішньої політики у державних структурах;
- б) забезпечення свободи та відкритості;
- в) технічне проникнення;
- г) підключення нових інструментів комунікацій;
- д) налагодження прямих каналів спілкування.

34. Таємна, інколи напівлегальна чи навіть нелегальна діяльність, пов'язана із забезпеченням безпеки держави:

- а) твіпломанія;
- б) дипломатія;
- в) розвідка;
- г) пропаганда;
- д) журналістика.

35. Методом воєнної дипломатії є:

- а) розвиток ринкових відносин і демократії;
- б) розвиток норм для міжнародного культурного законодавства;
- в) реалізація проєктів, спрямованих на побудову рівних взаємин між країнами;
- г) військові конференції, наради, зустрічі;
- д) проведення кампаній, спрямованих на просування бренду держави.

Завдання для перевірки знань «Впишіть номер визначення кожного терміна»

1	Імідж	6	Не урядові агенції культурної дипломатії
2	Публічна дипломатія	7	Традиційна дипломатія
3	Міжнародні організації	8	Електронна пошта, веб-сайт, соціальні медіа
4	Сучасна економічна дипломатія	9	Воєнно-дипломатична служба
5	Культурна дипломатія	10	Військова дипломатія

	Один з інструментів економічної дипломатії
	Інститути громадянського суспільства, об'єднання діаспори, академічної спільноти, бізнесменів, журналістів, спортсменів, лідери думок тощо.
	Просвітництво окремих соціально-професійних груп населення з метою створення лояльної еліти.
	Сукупність офіційних органів воєнних відомств у центрі і за кордоном, що призначені для представництва своїх збройних сил в іноземних державах, розвитку воєнної співпраці з іншими країнами та їх збройними силами.
	Уявний образ певної держави, що формується у свідомості громадян країни і закордонної аудиторії під час комунікативної взаємодії суб'єктів економічного, соціального та політичного життя як всередині країни, так і за її межами.
	Безперервна, багатопланова спільна діяльність держави та бізнесу щодо реалізації національної зовнішньоекономічної діяльності з найбільшими для країни вигодами та мінімальними витратами.
	Організаційний воєнно-політичний інструмент реалізації зовнішньополітичного курсу держави.
	Інструментарій цифрової дипломатії включає різноманітні засоби комунікації.
	Дії, що базуються на обміні ідеями, цінностями, традиціями та іншими сторонами культури чи ідентичності.
	Інструмент довгострокової дії, що створює сприятливий клімат для зовнішньої політики і дипломатії в цілому.

Завдання для перевірки знань «Правильне чи неправильне твердження»

Визначіть правильне чи неправильне твердження. Відповідь обтрунтуйте

1. У період глобалізації міжнародний імідж не є головним чинником успішного розвитку держави на світовій арені.

2. Брендний підхід державного іміджування спирається на економічні категорії, головна мета даного принципу – це економічне зростання та процвітання держави вцілому.

3. Одним із найкращих проявів дипломатичних технологій, які формують міжнародний імідж держави є її «м'яка сила».

4. Публічну дипломатію, слід розглядати, як зміну парадигми міжнародних відносин, що не стосується традиційного розуміння дипломатії, і є засобом, з допомогою якого керівництво держави та приватні групи інтересів здатні впливати на формування зовнішньої політики та думку правлячого представництва і народу в іншій країні.

5. Нова публічна дипломатія веде діалог, з громадянським суспільством з використанням новітніх інформаційно-комунікаційних технологій.

6. Основне призначення економічної дипломатії – це формування сприятливих умов для доступу і просування вітчизняних товарів і послуг на зовнішні ринки, захист національних економічних та стратегічних інтересів держави на міжнародній арені.

7. Під культурною дипломатією варто розуміти різновид сучасної дипломатичної роботи, яка безпосередньо направлена на вирішення економічних проблем та викликів, що існують в сфері сучасних міжнародних економічних відносин.

8. Єдність політики та економіки не обов'язково повинно призводити до гармонії компонентів, які створюють цей тандем.

9. Економічна дипломатія на практиці досліджує інформацію щодо внутрішньої економічної політики, яку проводить сусідня держава, на території якої здійснюється відповідна економічна діяльність.

10. Просування національних економічних інтересів задля забезпечення корисних умов участі національної економіки у міжнародному поділі праці – це безпекова функція економічної дипломатії.

11. Стимулювати розвиток культурної дипломатії неможливо без інновацій у культурі та без змістовної культурної політики.

12. «М'яка сила» передбачає просування власних інтересів за рахунок матеріальної винагороди.

13. Основними інструментами культурної дипломатії є створення та втілення в реальність перспективних умов для доступу та просування вітчизняних товарів і послуг на міжнародному ринку, захищати національні стратегічні та економічні інтереси країни в світі.

14. Культурне співробітництво має формувати «сприятливий клімат» для успішного здійснення зовнішньополітичних акцій, утвердженню за країною гідного, відповідно її геополітичному положенню, місця у світі.

15. Основне завдання культурної дипломатії полягає в укріпленні міждержавних відносин, підвищенні соціально-культурного співробітництва, популяризації національних інтересів держави, зокрема, в забезпеченні її національної безпеки.

16. Передумовами виникнення публічної дипломатії є глобалізація, розвиток комунікаційних технологій та посилення ролі та участі громад в міжнародних справах держав.

17. Соціальні мережі стали ще важливішим інструментом сучасної дипломатії.

18. Провідною технологією нової публічної дипломатії, яка об'єднує решту інструментів стає так звана «економічна дипломатія».

19. Базовими умовами становлення сучасної цифрової дипломатії є розвиток норм для міжнародного культурного законодавства на багатоаспектному рівні.

20. Цифрова дипломатія включає проведення кампаній, спрямованих на просування бренду держави, це означає активне просування позитивного іміджу країни, її культури, туристичної привабливості та економічного потенціалу.

21. Військова дипломатія має умову, за якої вона може бути ефективною лише тоді, коли вона синхронізована з іншими зусиллями державної влади.

22. Фундаментальною метою економічної дипломатії є захист національних інтересів без застосування фізичної або активної сили.

23. Суб'єктом діяльності військової дипломатії є визначені держави або групи держав, різноманітні компоненти воєнного, воєнно-політичного.

24. Значення дипломатії і розвідки у зовнішній політиці держави мають такі схожі риси, а саме закордонні дипломатичні і розвідувальні органи пов'язані між собою.

25. Військова дипломатія виокремилася в особливий вид професійної дипломатичної діяльності.

ТЕМА 4. ДИПЛОМАТИ І ДИПЛОМАТИЧНИЙ КОРПУС

4.1. Дипломатичні відносини і дипломати.

4.2. Характеристика дипломатичного корпусу.

4.3. Дипломатичний персонал

Список використаних джерел

1. Довідник з протокольних питань. Міністерство закордонних справ України. Департамент державного протоколу. Вересень, 2021. URL: https://mfa.gov.ua/storage/app/sites/1/Docs/protokol/UA_Protocol_Guide_20190313.pdf
2. Лісовський, П. М., Лісовська Ю. П. Дипломатична та консульська служба : навч. посіб. Київ : Ліра-К, 2022. 77 с.
3. Маркарян, М. В. Віртуальне дипломатичне представництво: адміністративно-правовий аналіз. Київський часопис права. 2021, (2), 18-22. URL: <https://doi.org/10.32782/klj/2021.2.3>
4. Сліпченко О. С. Дипломатична кухня. Київ : Ген. дирекція по обслуговуванню інозем. представництв, 2021. 621 с.
5. Словник іншомовних слів : понад 4100 слів та висловів / уклад. Оксана Давидова. Тернопіль: Підручники і посібники, 2021. 477 с.
6. Україна дипломатична. Науковий щорічник. Генеральна дирекція з обслуговування іноземних представництв, Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України», Історичний клуб «Планета». Київ, 2023. 800 с.
7. Mamchii O. The Roles and Duties of Diplomats on Diplomatic Missions. Best Diplomats. May 10, 2023. URL: <https://bestdiplomats.org/what-is-the-role-of-a-diplomat/>
8. Melchor, Lorenzo. What Is a Science Diplomat. The Hague Journal of Diplomacy. 2020, 15 (3): 409-423. URL: https://brill.com/view/journals/hjd/15/3/article-p409_11.xml

4.1. Дипломатичні відносини і дипломати

Слово «дипломатія» походить від грецького «diploma» (документ, складений удвоє), у Стародавній Греції так називалися здвоєні дощечки, на воскових поверхнях яких писали текст грамот про повноваження посланця або послання іншого важливого змісту. Потім дощечки складали до купи цими поверхнями, щоб не пошкодити текст. Особливим видом повсякденної державної діяльності дипломатія стала на зламі XVI–XVII ст. з появою при дворах монархів постійних дипломатичних представників, а в системі державних органів – спеціальних відомств, головними завданнями яких були листування і підтримка контактів між володарями, прийом іноземних делегацій і послів, ведення переговорів. Так, наприклад, в Англії вперше слово «дипломатія» використано у 1645 році. 1693 року відомий німецький філософ, математик і мовознавець Г. Лейбніц опублікував працю «Зведення дипломатичного права», де було вжито латинське слово «diplomaticu», яке з того часу почало означати «той, що стосується міжнародних

відносин»²⁵. Термін «дипломатія» у сучасному розумінні вперше подав Франсуа де Кальєр, видатний французький дипломат доби Людовіка XIV, у своїй книзі «Про способи ведення переговорів з монархами», опублікованій 1716 року. Ф. де Кальєр був послом Людовіка XIV у кількох європейських країнах, учасником складних, однак успішних для Франції переговорів. Найчастіше слово «дипломатія» вживається для окреслення:

- державної діяльності в галузі зовнішніх відносин;
- сукупності установ та осіб, які займаються державною діяльністю в галузі зовнішніх зносин;
- професії дипломата.

Сучасний український «Словник іншомовних слів» дає таке визначення дипломатії: «Офіційна діяльність глав держав, урядів та спеціальних органів зовнішніх зносин щодо здійснення зовнішньої політики й захисту прав та інтересів держави за кордоном... мистецтво досягти своєї мети методами, притаманними дипломатові»²⁶.

Бельгійський юрист-міжнародник підкреслює три значення терміна «дипломатія»: дипломатією називають у технічному і спеціальному значенні... науку і мистецтво, представлення держав і ведення переговорів... Це ж слово вживається в більш чи менш широкому розумінні, щоб виразити складне поняття, яке охоплює або сукупність органів представлення даної держави, включаючи і міністерства закордонних справ, або сукупність її політичних агенств. Нарешті, під дипломатією мається на увазі ще кар'єра чи професія дипломата. Відомий англійський дипломат і публіцист Г. Нікольсон у своїй відомій «Дипломатії» так розшифровує цей термін: «У розмовній мові слово «дипломатія» вживається для позначення цілого ряду цілком відмінних речей. Інколи воно вживається як синонім зовнішньої політики... В інших випадках означає переговори. Цей термін вживається також для позначення закордонної частини відомства закордонних справ... Нарешті, це нещасне слово означає особливу здатність, яка проявляється у спритності у хорошому розумінні цього слова при веденні міжнародних переговорів, а в поганому розумінні – у підступності в подібних справах». Але, аналізуючи різні нюанси, він підсумовує: «Я пропоную дотримуватися визначення, даного цьому слову «Oxford English Dictionary», а саме: «Дипломатія – це ведення міжнародних відносин за допомогою переговорів, метод, за допомогою якого ці відносини регулюються і ведуться послами і посланниками, робота або мистецтво дипломата». Він також підкреслює, що мистецтво дипломата полягає у «створенні міжнародної довіри»²⁷.

Відомий французький дипломат Ж. Камбон визначає дипломатичну діяльність як мистецтво ведення переговорів та пошук способів, які б дозволили у

²⁵ Сагайдак О.П. Дипломатичний протокол та етикет : підручник / . 2-ге вид., виправл. К. : Знання, 2012. О.П. Сагайдак. 262 с.

²⁶ Словник іншомовних слів : понад 4100 слів та висловів / уклад. Оксана Давидова. Тернопіль : Підручники і посібники, 2021. 477 с.

²⁷ Сагайдак О.П. Дипломатичний протокол та етикет : підручник / . 2-ге вид., виправл. К. : Знання, 2012. О.П. Сагайдак. 262 с.

відносинах між народами не вдаватися до застосування крайнього засобу – сили. Е. Сатоу пише: «Дипломатія – це застосування розуму і такту у веденні офіційних стосунків між урядами незалежних держав, а ще коротше – ведення справ між державами за допомогою мирних засобів».

Отже, основними складовими дипломатичної діяльності держави в сучасному світі є:

- договірно-правова робота: укладання міжнародних угод та договорів, які регулюють співпрацю між державами в різних сферах, таких як торгівля, економіка, культура, безпека тощо.

- проведення дипломатичних переговорів: ведення переговорів з представниками інших країн з метою досягнення компромісів та укладання угод, які враховують інтереси всіх сторін.

- представництво інтересів держави: захист інтересів своєї країни на міжнародній арені через дипломатичні канали, такі як посольства, консульства та представництва при міжнародних організаціях.

- інформаційна діяльність: збирання, аналіз та розповсюдження інформації про міжнародні події та розвиток ситуації в інших країнах для формулювання стратегій та прийняття обґрунтованих рішень.

- консульська діяльність: надання консульських послуг громадянам своєї країни, які перебувають за кордоном, таких як видача віз, допомога у випадку кризових ситуацій тощо.

- культурна та гуманітарна дипломатія: розширення взаєморозуміння та підтримки між державами через культурні та освітні програми, обмін студентами, мистецтво, культурні виставки тощо.

- економічна дипломатія: заохочення економічного співробітництва, залучення інвестицій та розвиток торговельних відносин між державами.

- дипломатія безпеки та оборони: співпраця у сфері безпеки, оборони та боротьби з тероризмом, вирішення міжнародних конфліктів та питань збройної безпеки.

З розвитком історії змінювалися та ускладнювалися міжнародні відносини, з політичних карт світу зникали одні, а народжувалися інші держави, чим особливо відзначилося ХХ століття. Бурхливий розвиток науки, зміни в соціальному становищі людства, його загальний інтелектуальний розвиток впливали і на розвиток дипломатії, ставили нові вимоги перед дипломатами. Американський дослідник Честер Боулз 1962 року писав: «Змінені вимоги до дипломатії змінили виразно і якості, які потрібні нашим послам. Хоча особиста привабливість, чарівна дружина, політичні перспективи й аналітичні здібності, як і колись, дуже корисні, але вже недостатні. У складному світі сьогодення посол повинен бути також адміністратором, здатним керувати широким колом операцій; творчим керівником, який володіє ініціативою, надихає підлеглих, має авторитет; дипломатом, у якого є відчуття такту, який вміє переконувати і знає, як поєднувати твердість зі стриманістю».

Кожна епоха висувала власні вимоги до дипломатів, виходячи зі своїх потреб, визначала суть цієї професії. Так, в індійських «Законах Ману» дається чи не найперший перелік вимог до дипломата: посол повинен не тільки розумітися на всіх науках, але й вміти розуміти натяки, вирази обличчя, жести іноземного володаря і розкривати його плани²⁸.

У Стародавній Греції послами були здебільшого люди поважного віку, які володіли красномовністю, вміли чітко викладати свої думки і справляли позитивне враження на слухачів. Красномовність, вміння аналізувати ситуацію були важливими рисами і дипломатів Стародавнього Риму.

У Середньовіччі на формування вимог до дипломатів впливала католицька церква, яка домінувала в суспільному житті. Ці вимоги найбільш яскраво викладені венеціанським дипломатом XVI ст. Оттавіано Маджі: «Він повинен бути не лише хорошим християнином, але також ученим-теологом; він повинен бути філософом, добре знати Аристотеля і Платона; він повинен вміти в кожную мить викласти в діалектичній формі абстрактні проблеми; він повинен знати класиків і бути знавцем математики, архітектури, музики, фізики, цивільного і канонічного права; він повинен не тільки говорити і писати латиною з класичною тонкістю, але й володіти грецькою, іспанською, французькою і турецькою мовами; він повинен мати глибокі знання історії, географії, військових наук і завжди мати при собі Гомера». Може, таких дипломатів і мала у своєму розпорядженні Венеція XVI ст. – такими були вимоги часу, але в нинішніх реаліях навряд чи є хоч один дипломат на земній кулі, який би відповідав цим вимогам, та й сьогодні немає в цьому жодної потреби.

Проте є якості, що непідвладні часові, бажані для всіх історичних епох. Про них найкраще сказав Ф. де Кальєр у своїй книзі «Про способи ведення переговорів з монархами»: «Цими якостями є: уважний і ретельний розум, що не дозволяє собі відволікатися задоволеннями і фривольними забаганками; здоровий глузд, що сприймає речі такими, як вони є, що йде до мети найкоротшими і природними шляхами, не вдаючись у тонкощі і непотрібні хитрощі, які зазвичай відштовхують тих, з ким ведеш переговори; передбачливість, яка дозволяє вгадувати, що відбувається в серцях людей, і вміння враховувати найменший порух на обличчі та інші ознаки пристрастей, що проявляються інколи навіть у найбільш потайних людей; розум, готовий на вигадки, здатний згладити труднощі і примирити інтереси, що становлять предмет переговорів; присутність духу, необхідна, щоб відповісти до речі на непередбачувані питання й обережними репліками уникнути ризикованого кроку; рівний характер, спокійна і терпляча натура, повсякчасна готовність вислухати уважно того, з ким маєш справу, завжди відкритий підхід до людини, м'якість, повага, приємність спілкування, невимушена манера, яка вабить до себе і дуже допомагає здобути прихильність тих, з ким маєш справу, тоді як холодний і поважний вираз обличчя, груба й похмура манера поведінки зазвичай відштовхують і викликають відразу. Особливо необхідно, щоб дипломат достатньо добре володів собою і вмів протистояти нестримній потребі заговорити раніше, ніж

---

²⁸ Афанасьєв І. Діловий етикет. Етика ділового спілкування. К. : Альтерпрес, 2003. 368 с.

він ґрунтовно обдумав те, що мав намір сказати; щоб він не квапився відповідати відразу, не подумавши, на викладені йому пропозиції...»²⁹.

Г. Нікольсон у своїй книзі склав своєрідну шкалу якостей ідеального дипломата: правдивість, акуратність, врівноваженість (спокій), терпіння, хороший характер, скромність, лояльність; далі він, нібито від читача, зауважує: «Ви забули назвати розум, знання, ретельність, мужність і такт. Я не забув про них, і вважав ці якості самі собою зрозумілими».

Цікаво, на наш погляд, сформульовані вимоги до дипломата майбутньої Української держави в одному з документів доби, коли ця держава ще не існувала:

- обов'язкове громадянство держави, яку дипломат представляє;
- працездатний вік і добре здоров'я (без фізичних вад);
- добра морально-політична база;
- академічна освіта;
- практика роботи в МЗС (перед виїздом у закордонне відрядження від 6 місяців до 3-х років);
- здача конкурсних іспитів для зайняття вакантної посади;
- бездоганне знання не менше двох іноземних мов; дипломатичної історії; міжнародного права; історії власної держави; господарської (економічної) географії, конституційного права, торговельного і морського права, цивільного права, дипломатичного протоколу.

Дуже велика увага приділялася довірі до особи, яка зараховувалась на дипломатичну службу. І сьогодні можна однозначно сказати, що ці якості вкрай необхідні дипломатам-професіоналам.

Видатні дипломати минулого і сучасності винятково великого значення надають особистій правдивості та чесності дипломатів, вважаючи, що обман може стати головною перепоною на будь-яких переговорах, може дискредитувати офіційну особу, бо, обманувши раз-другий, свідомо дезінформувачи співрозмовника, дипломат може втратити довіру й опинитися в ізоляції, втративши контакти.

Ж. Камбон, опираючись на вивчення багатовікового досвіду дипломатичної діяльності, приходять до висновку: «я не знаю діяльності більш різноманітної, ніж професія дипломата, ...де людина повинна мати більшу твердість характеру і незалежність розуму».

Хоча, з іншого боку, слід ще раз підкреслити, що в дипломатії, особливо часів Римської імперії, держав Середньовіччя – Венеції, Флоренції, Візантії – обман, інтриги, підступи, шпигунство у дипломатичному ремеслі вважалися ледве не мистецтвом. До часу становлення дипломатії пізнього Середньовіччя належить фраза англійського дипломата XVII ст. у Венеції Г. Уоттона: «Посол – чесна людина, котру посилають за кордон обманювати для блага своєї батьківщини». Вислів був написаний жартома, однак коштував йому дипломатичної кар'єри.

---

²⁹ Сагайдак О.П. *Дипломатичний протокол та етикет* : підручник / . 2-ге вид., виправл. К. : Знання, 2012. О.П. Сагайдак. 262 с.

На жаль, і в літературі, в тому числі й у творах деяких відомих авторів, дипломати зображуються не в найкращому вигляді. Так, великий І. В. Гете писав про одного зі своїх персонажів, посланника місії: «Це педантичний дурень, яких на світі небагато... він дріб'язковий, як стара кумася, людина, яка ніколи не буває задоволена собою, і котрій, з цієї причини, ніхто не може догодити. Що ж це за люди, вся душа яких зайнята винятково церемоніями, а думки і прагнення роками спрямовані на те, щоб просунутись хоча б на один стілець і сісти якомога вище за обіднім столом». Французький письменник Марсель Пруст типового дипломата називає «нудним, як дощ», а всіх дипломатів звинувачує в різних пакостях; англійський письменник Дж. Олдрідж у своїх творах «Дипломат», «Людина і зброя» теж не дуже схвально відгукується про представників цієї професії, називаючи їх «лицемірами»; Ж. Лабрюйєр вважає дипломатів «хамелеонами»; не дуже добре відгукувався про них Оноре де Бальзак. Багато політиків також знаходили задоволення в тому, щоб принизити дипломатів. Однак, без дипломатів відносини між державами і володарями неможливі. Ще з XV ст., коли була зафіксована перша в історії постійна місія у Флоренції (1446) та в Генуї (1455), і до сьогодні дипломати були, є і будуть, поки існують держави, а відтак і потреба міждержавних відносин.

З розвитком історії змінювалися та ускладнювалися міжнародні відносини, з політичних карт світу зникали одні, а народжувалися інші держави, чим особливо відзначилося XX століття. Бурхливий розвиток науки, зміни в соціальному становищі людства, його загальний інтелектуальний розвиток впливали і на розвиток дипломатії, ставили нові вимоги перед дипломатами. Американський дослідник Честер Боулз 1962 року писав: «Змінені вимоги до дипломатії змінили виразно і якості, які потрібні нашим послам. Хоча особиста привабливість, чарівна дружина, політичні перспективи й аналітичні здібності, як і колись, дуже корисні, але вже недостатні. У складному світі сьогодення посол повинен бути також адміністратором, здатним керувати широким колом операцій; творчим керівником, який володіє ініціативою, надихає підлеглих, має авторитет; дипломатом, у якого є відчуття такту, який вміє переконувати і знає, як поєднувати твердість зі стриманістю»³⁰.

Сучасний дипломат – «це службова особа, що займається дипломатією, працівник дипломатичної установи, а в переносному розумінні слова – це особа, яка досягає своєї мети, діючи обережно та вміло, тактовно в стосунках з іншими»³¹.

Нинішній дипломат повинен мати ґрунтовну гуманітарну освіту, глибокі знання з історії, в тому числі з історії міжнародних відносин та дипломатії, філософії, економічної теорії, географії і країнознавства, юриспруденції (міжнародне, дипломатичне і консульське право), розумітися на релігійних

---

³⁰ Сагайдак О.П. Дипломатичний протокол та етикет : підручник / . 2-ге вид., виправл. К.: Знання, 2012. О.П. Сагайдак. 262 с.

³¹ Юридична енциклопедія : [у 6 т.] / ред. кол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.]. К.: Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1998. Т. 2 : Д – Й. 744 с.

ученнях, знати протокол і етику, а також (що є конче важливим) володіти кількома іноземними мовами.

Що повинен уміти сучасний дипломат або що належить до кола його функціональних обов'язків? Ось зразок переліку завдань, які кожному дипломату доведеться виконувати, незалежно від того, на якому щаблі ієрархічної драбини він стоятиме:

- підготовка щорічного політичного звіту дипломатичного представництва; політлистів і політзаписок; звітів у галузі торгово-економічної, інформаційної, наукової, культурної, консульської і кадрової роботи;
- підготовка довідкових матеріалів, інформаційно-аналітичних довідок, проектів шифротелеграм чи інформацій, характеристик на іноземних діячів;
- оформлення щоденників і записів бесід до них;
- ведення дипломатичного листування з перекладом іноземною мовою та здійснення різного роду перекладів;
- підготовка оглядів преси, анотацій цікавих книг та інших друкованих видань, які стосуються важливих проблем дво- і багатосторонніх відносин; – складання поточних і перспективних планів;
- участь в інформаційно-роз'яснювальній роботі, виступах у мас-медіа; виступи з лекціями (у відповідь на запрошення);
- проведення брифінгів та інтерв'ю, організація прес-конференцій і дискусій «круглого столу», розповсюдження інформаційно-довідкової та політичної літератури, підготовка прес-релізів;
- робота з делегаціями, підготовка для них інформаційно-довідкових матеріалів, матеріалів до бесід, проектів промов, участь у переговорах і консультаціях, супровід і забезпечення усних перекладів;
- підтримка контактів з МЗС і представниками влади країни перебування, парламентарями, політичними і громадськими діячами, представниками ділових кіл, підтримка і закріплення таких контактів з метою обміну інформацією;
- підтримка ділових контактів з колегами з дипломатичного корпусу;
- спостереження за новелізацією правових актів влади країни перебування; – нагляд за виконанням двосторонніх угод та договорів;
- контроль за дотриманням співробітниками дипломатичного представництва місцевого законодавства і звичаїв, норм протоколу та етикету, процедури щодо національного прапора країни перебування тощо³².

Крім цього, всі дипломати беруть участь у підготовці дипломатичних прийомів, прийнятті та відправці дипломатичної пошти та вантажів, обробці технічної інформації, веденні листування з адміністративно-технічних питань, впровадженні і використуванні новітньої електронної техніки, вирішенні господарсько-побутових та інших питань для забезпечення належного рівня діяльності колективу.

---

³² Сагайдак О.П. Дипломатичний протокол та етикет : підручник /. 2-ге вид., виправл. К. : Знання, 2012. О.П. Сагайдак. 262 с.

Кожний професійний дипломат повинен знати ази консульської роботи, хоча, на превеликий жаль, так є далеко не завжди у щоденній діяльності дипломатичного представництва.

Дипломатична служба специфічна і вимагає самопосягати тих, хто вирішить себе їй віддати сповна, бо часто, маючи добру теоретичну і мовну підготовку, людина не витримує специфічного режиму роботи: багатьох обмежень, замкнутості малого робочого колективу, способу життя за кордоном.

Для того, щоб молодий дипломат – випускник ВНЗ – міг вважати себе таким, що розуміється на тонкощах багатопланової дипломатичної роботи, потрібно 5–7 років наполегливої, зацікавленої праці в центрі і за кордоном.

Дипломатичні відносини – це офіційні відносини, які добровільно встановлюються двома державами шляхом дружніх контактів будь-якого характеру між їхніми урядами у політичній, економічній, культурній та інших сферах діяльності й дають право обміну дипломатичними представниками. Першим кроком на шляху встановлення дипломатичних відносин є визнання тієї чи іншої держави та її уряду з боку іншої держави. Відповідно до міжнародного права, існує дві форми визнання держав: де-факто і де-юре.

Визнання де-факто має неповний характер, тобто, не маючи змоги заперечити факт існування держави, уряд іншої держави не встановлює з нею дипломатичні відносини, але, незважаючи на це, вступає з нею у ділові контакти, як правило, торговельно-економічні. Інколи така форма відносин може використовуватися впродовж тривалого часу, але зазвичай вона має короткотерміновий характер, іменується «ad hoc», у буквальному розумінні – «для цього», «для даного випадку». У сучасній міжнародній практиці така форма відносин застосовується порівняно рідко.

Найбільш поширеною формою визнання є визнання де-юре, або повне дипломатичне визнання. Воно передбачає встановлення документального оформлення офіційних дипломатичних відносин, заснування дипломатичних представництв на відповідному рівні, розвиток взаємовигідних торговельно-економічних, гуманітарних та інших зв'язків.

У міжнародній практиці не існує якогось спеціального єдиного порядку встановлення дипломатичних відносин, але країни оформляють ці домовленості письмово: – шляхом обміну особистими нотами; – підготовкою спеціальної угоди; – публікацією обома сторонами відповідного узгодженого комюніке; – шляхом обміну листами чи телеграмами з цього приводу на високому рівні. Конкретні переговори щодо встановлення дипломатичних відносин можуть бути доручені, скажімо, урядовій делегації, яка прибуває в країну з нагоди святкування проголошення незалежності, або, частіше, одному із своїх дипломатичних представництв за кордоном (конкретно стосовно України велика робота була виконана Постійним Представництвом України в ООН). Під час таких переговорів досягають домовленості про сам факт встановлення дипломатичних відносин, рівень дипломатичних представництв, про термін вступу в дію досягнутої угоди, форму документа, який зафіксує цю угоду, та порядок і термін публікації цього документа чи тільки повідомлення (комюніке) з погодженням тексту.

Документами, що підтверджують встановлення дипломатичних відносин, можуть бути двостороння угода, протокол або ідентичні ноти, якими обмінюються представники, що вели переговори. Треба також враховувати те, що в практиці міжнародних відносин бувають випадки, коли дипломатичні відносини зупиняються або й розриваються. Дипломатичні відносини розриваються, наприклад, унаслідок війни, збройної агресії проти суверенної держави, військового перевороту (заколоту) або коли один із партнерів змінює свій державний статус (входить у склад іншої держави або федерації). Розрив дипломатичних відносин супроводжується повним припиненням контактів між державами, відкликанням дипломатичних представників та закриттям дипломатичних представництв. Глава представництва відбуває з держави без жодних проводів; з протокольною службою МЗС вирішуються лише технічні питання ліквідації дипломатичного представництва та організації від'їзду персоналу. Глава дипломатичного представництва припиняє свої функції і в таких випадках: якщо він звільняється зі своєї посади й отримує інше призначення; якщо уряд країни перебування вважає його «персоною нон грата», у випадку смерті.

4.2. Характеристика дипломатичного корпусу

Тісно пов'язаним із поняттям «дипломатичний персонал» є поняття «дипломатичний корпус».

Уперше в історії термін «дипломатичний корпус» було вжито у Відні 1754 року, і мав він радше іронічний характер. Лише на початку ХІХ ст. термін увійшов у вжиток як окреслення всієї спільноти дипломатичного персоналу, акредитованого в країні перебування³³.

Американський дипломат А. Уотсон писав, щодо визначення дипломатичного корпусу – це дипломатичні місії, які разом діють як багатостороння мережа дипломатичного брокерства (посередництва)³⁴.

Дипломати працюють у оточенні інших дипломатів і тісно пов'язані один з одним. Існування дипломатичного корпусу дуже важливо для всіх дипломатів. Він частина їх життя, яка дуже важлива для них.

Дипломатичний корпус – це інститут, який засновано на нормі міжнародного права, він не є політичним об'єднанням чи організацією, яка наділена правом юридичної особи.

На початку 20-х років ХХ ст. Україна (Українська соціалістична радянська республіка) стала частиною нової держави – Союзу радянських соціалістичних республік (із тоталітарним режимом керування державою). Не дивлячись на це, остання українська дипломатична місія припинила своє існування у 1924 році у

³³ Сагайдак О.П. Дипломатичний протокол та етикет : підручник / . 2-ге вид., виправл. К.: Знання, 2012. О.П. Сагайдак. 262 с.

³⁴ Watson A. Op. cit. 1984. P. 128.

місті Будапешт, держава Угорщина (на тій будівлі існує меморіальна табличка, у якій визначено, що там перебувала дипломатична місія України). Це свідчить про те, що Українська республіка будучи вже у складі іншої держави продовжувала міжнародну діяльність через дипломатичний корпус. Саме тому, зрозуміло, що із цього періоду міжнародна діяльність України впроваджувалась через державні органи Радянського Союзу, не відхиляючись від політикодипломатичного курсу цієї великої держави (до складу, якої входило 16 республік). Представники дипломатичного корпусу за кордоном часто були росіяни, хоча українці теж обіймали посади дипломатичного корпусу за кордоном.

Так, Ф.Ф. Молочков, багато часу перебував на посаді завідуючого протокольним відділом МЗС СРСР, був радянським дипломатом, також надзвичайним та повноважним послом, він цитував у своїй книзі висловлювання відомих дипломатів та юристів, щодо дипломатичного корпусу. Автор книги «Курс дипломатичного права» Пратъє-Фодерс надає таке визначення дипломатичному корпусу: «Він не є ні юридичним, ні політичним обличчям. Це лише об'єднання зовсім незалежних людей один від одного». З цим також погоджується французький автор Рауль Жене та іспанський автор Рубен Ферейра де Мельо³⁵.

Міжнародна практика допускає колективні виступи дипломатичного корпусу по церемоніальним (протокольним) питанням. Разом з тим, коли у 1918 році у Петрограді (сьогодні Санкт-Петербург) дипкорпус три рази виступив із політичною заявою, всі вони були відкинуті урядом, як спроби втручання у внутрішні справи держави.

У 1956 році в період війни Франції та Англії проти Єгипту у Москві проходили студентські демонстрації проти посольств цих двох держав. І коли посол Швеції Сульман у якості дуайена дипломатичного корпусу звернувся у МЗС СРСР із проханням прийняти заходи для створення нормальних умов праці цих посольств, його прохання було відкинуте. Йому було сказано, що відносини між двома державами будуються на двосторонній основі, і функції дуайена дипкорпусу обмежуються лише протокольними питаннями. Після цього посол Швеції припинив звертатися до МЗС, хоча демонстрації біля посольства продовжувалися, яких було ще немало, але відповідно дипломатичний корпус продовжував свою роботу.

У деяких державах існують дипломатичні клуби іноземних дипломатів, у тому числі міністерства іноземних справ проводять велику роботу серед членів дипломатичного корпусу, влаштовують кінопокази та інші культурні події. Членів корпусу представляють, тим які прибули у державу перебування іноземним монархам чи керівникам держави. Але саме головне, що дипломатичний корпус існує, працює, об'єднує дипломатів різних держав. Один із американських дипломатів В.В. Бланке говорив також про три життєві сфери дипломатів, зокрема це: держава, у якій вони працюють; їх резиденції та дипломатичному корпусі.³⁶

³⁵ Секунова Ю. Дипломатичний корпус – вільна співдружність дипломатів. *Modern scientific researches*: № 06-04 (2018). С.98-102

³⁶ Парашенко О.М., Секунова Ю.В. Дипломатичний протокол та етикет України з Великобританією. Науковий погляд в майбутнє. Вип. 2(2). Том 9 (Юридичні та політ. науки). Одеса: КУПРІЄНКО СВ, 2016. С. 69-72.

Іноді дипломатичний корпус називають спільнотою, гільдією (як гільдією купців, ремісників), корпорацією, фірмою, а іноді жартівливо і мафією. Членів дипкорпусу об'єднує понад усе професійна солідарність, професійні інтереси, настільки відмінні від людей інших професій, що вони відчують себе нібито окремим, елітним класом. У Середні віки їх зазвичай поселяли разом у спеціально відведений район, обмежуючи їх контакти із населенням, і їм так або інакше приходилось спілкуватись один з одним. Цей інститут «ізоляції дипломатів від населення» досяг свого апогею у останню чверть ХІХ ст. у Китаї, де посольський квартал відокремлював дипломатів від іншого Пекіна, і тільки після Боксерського повстання 1900 році посольський квартал вийшов із під контролю китайського уряду.

Яка численність дипломатичного корпусу у державі? Південно-славський юрист М. Бартош вважає, що число його членів відповідно дипломатичному списку коливається від 200 до 4000 чоловік і у чотири-п'ять разів більше число співробітників (обслуговуючого персоналу).

Г. Нікольсон у своїй книзі «Дипломатія» так визначив характерні якості дипломата: правдивість, точність, спокій, витримка, скромність, гарний характер, відсутність марнославства (оскільки марнославство – найбільш небезпечний недолік для дипломата), уміння пристосовуватися (тобто, по Нікольсону, уміння перевертлюватися та зрозуміти точку зору партнера по переговорам), лояльність по відношенню «свого повелителя», тобто держави, яку він представляє.

Встановлюючи відносини з дипломатами, треба мати на увазі деякі «неписані правила». Дипломати – тонкі натури. Вони розуміють те, що приховано між рядків, натяки, тон розмови. Самі вони, як правило, делікатні, чуйні та привітні і чекають того ж від співрозмовника. Вони вважають, що дипломати інших держав повинні якщо не любити їх, то хоча б поважати і відноситись до них доброзичливо. Вони – джентельмени у кращому розумінні цього слова. Вони зустрічаються із такими ж, як вони, «тонкими натурами», проявляють до них підвищену увагу і чекають такого ж відношення до себе. Один англійський дипломат згадує, що якось зустрів двох німецьких дипломатів. Розпочався дощ, у них на двох була одна парасолька, «але вони швидко запропонували її мені». «Джентельментство» – відмінна риса дипломатів, вони так виховані. Професія накладає на них особливий відбиток. Обережні фрази, фіксована доброзичлива посмішка стали нібито частиною їх існування. «Вихованість» дипломата означає перш за все відчуття міри. Відбувається інколи так, що гарна риса переходить у свою протилежність. Самі дипломати інколи порівнюють себе із слонами, які дуже чуйні, і по відношенню до них довго не забувають образи, нанесені їм, чи поганого ставлення до них³⁷.

А. Уотсон звертав особливу увагу не тільки на те, що об'єднує корпус, але і на конфлікти і протиріччя внутрішньо нього, і на різні джерела інформації у різних посольствах.

---

³⁷ Секунова Ю. Дипломатичний корпус – вільна співдружність дипломатів. Modern scientific researches: № 06-04 (2018). С.98-102

Дипломати кожного посольства мають свою інформацію, на її основі оцінюють становище у державі. Одні посольства мають більш тісні зв'язки з одними верствами суспільства, інші – з іншими. Особливо цінна інформація тих посольств, які мають тісні зв'язки з урядом, тих дипломатів, які довго працюють у державі і встановили глибокі і довірчі зв'язки із урядом.³⁸

Бесіди із такими інформованими дипломатами допомагають іншим посольствам поповнити особисту інформацію. Але часто відомості, які цікавлять посольство конкретної держави, не мають першорядної важливості для іншого посольства, і представники дипломатичного корпусу нічого не можуть отримати від нього. Виникає відповідна недомовленість у стосунках. Так, наприклад, у 80-х роках ХХ ст. у Лондоні, у період Фолклендської кризи, у радянського посольства у зв'язку з великою кількістю роботи та неможливості встановити довірчі контакти із посольствами країн Латинської Америки. Прийшлося просити кубинського дипломата, у якого були непогані зв'язки із послами Латинської Америки, відвідати їх, щоб отримати свідчення про положення Аргентини, зокрема її можливостях, її прагненні закінчити справу миром (компромісом) чи воювати. І ця інформація допомогла дипломатам розібратися у ситуації. У часи експериментальних ситуацій чи ускладнень із урядом держави перебування, коли контакти посольства із урядом стають менш активні, зв'язки посольств інших держав, у яких немає таких ускладнень, набувають особливе значення, їх інформація може бути особливо цінною. У випадку ж розриву відносин, посольство, якої-небудь, іншої держави (із згоди держави перебування) представляє по домовленості ваші інтереси. Частіше за все представляють інтереси інших держав Швейцарія, Швеція. Так, наприклад, посол Швеції у Гавані на протязі багатьох років представляв інтереси багатьох держав, у тому числі і Сполучених Штатів Америки. Його вважали, таким чином, найбільш інформованим послом із числа дипломатів не комуністичних держав, представлених на Кубі, і він мав найбільш тісні контакти із Фіделем Кастро та іншими кубинськими керівниками³⁹.

Дипломатів зазвичай пов'язують загальні цілі пошуку інформації певної міри загальна оцінка. Крім того, вони, як правило, рекрутуються із одних і тих же соціальних верства суспільства, закінчують найбільш престижні університети і інститути своєї держави, тобто добре освічені. Працюючи в одних і тих же регіонах, вони часто знають один одного по службі, мають загальних друзів у іноземних представництвах інших держав. У них нерідко спільні сімейні та особисті проблеми. Співробітники посольства не обирають собі «другу батьківщину» і живуть в країнах, куди направляє їх уряд, часто із зовсім невідповідним для них кліматом, і вимушені до цього пристосовуватися. У більшості із них виникають проблеми шкіл для дітей (сьогодні – в одній державі, завтра – в іншій, чи навіть життя без дітей, яких вимушені залишати вдома), вони мимоволі «об'єднуються»

---

³⁸ Секунова Ю.В. Переговори та дипломатичний протокол як засіб розв'язання політичних конфліктів. Наукові праці SWorld. Вип. 2(39). Том 14. Івано-Франківськ: Науковий світ, 2015. С. 75.

³⁹ Секунова Ю. Дипломатичний корпус – вільна співдружність дипломатів. Modern scientific researches: № 06-04 (2018). С.98-102

перед загальними труднощами, шукають шляхи їх вирішення. Таким чином, у них з'являються і на роботі, і поза роботою загальні інтереси.

Важливо зауважити, щодо контактів із дипкорпусом, особливо у 80-90-ті роки ХХ ст., роль і місто дипломатії у світовому розвитку суспільства значно змінилось. Аналітики відмічають, що час наклав свій відбиток на її зміст та стиль, перш за все на децентралізацію міжнародних систем і на посилення впливу суспільних сил. Головне, відмічають вчені та дипломати, збільшився об'єм дипломатичних дій, залучення до вирішення тієї чи іншої проблеми груп держав, часто також різних континентів, у зв'язку із цим виникали потреби в «управлінні міжнародною політикою та дипломатією».

Отже, розпочалися і стали регулярними зустрічі «великої сімки» «великих торгових держав» – США, Японії, Європи, Канади, держав НАТО та членів конфліктів у Європі, з'явилась необхідність в узгодженні позицій на різних рівнях, причому із участю найбільш компетентних осіб, послів. Діяльність дипломатичного корпусу значно поживалась. Цим у великій мірі пояснюється зацікавленість до дипкорпусу. Для радянської дипломатії була характерна явна недооцінка можливостей дипкорпусу і звідси недостатня увага щодо контактів з дипломатами (особливо щодо західних держав). Тісними були зв'язки радянських посольств із посольствами соціалістичних держав, країн – членів Варшавського договору, за виключенням іноді Румунії, і в деякій мірі Угорщини. Таким чином, дипломатичний корпус як вільна співдружність дипломатів функціонує для вирішення міжнародних конфліктів, використовує у своїй активній діяльності протокольні правила у міжнародних відносинах, які є обов'язковими. В умовах розвитку сучасного світу дипломатична майстерність багатьох держав запобігає міжнародним конфліктам, дипломати вражають своїм професіоналізмом у веденні зовнішньої політики⁴⁰.

У науковій літературі з питань міжнародного права, дипломатичної та консульської служби поняття «дипломатичний корпус» вживається як у широкому, так і у вузькому значенні цього слова. Так, у вузькому розумінні дипломатичний корпус – група акредитованих глав іноземних дипломатичних представництв (послів, верховних комісарів, нунціїв, тимчасово повірених у справах), які представляють свої країни в іншій державі. У широкому значенні дипломатичний корпус складається із глав представництв, дипломатичного персоналу всіх іноземних посольств та місій дипломатичних, акредитованих у столиці країни перебування. Крім того, до дипломатичного корпусу відносять, як правило, і членів родин дипломатичних агентів (дружини останніх, їхні неповнолітні діти, дорослі, але незаміжні доньки, а іноді й батьки дипломата також мають дипломатичні картки і включаються до списків членів дипломатичного корпусу). Звичайно, що такий суто механістичний підхід до визначення поняття «дипломатичний корпус» аж ніяк не виправданий, оскільки виникає ризик загубити його основну

---

⁴⁰ Секунова Ю. Дипломатичний корпус – вільна співдружність дипломатів. *Modern scientific researches*: № 06-04 (2018). С.98-102

визначальну рису. Адже дипломатичний корпус – це не просто сукупність осіб, причетних до дипломатичної сфери.

До дипломатичного корпусу належать:

- особи, які займають посади радників-посланників, радників, перших, других і третіх секретарів, аташе;
- особи, які користуються дипломатичним статусом: військових, військово-повітряних і військово-морських аташе, їхніх помічників; фахівців, яких призначають на дипломатичні посади, керівників та заступників торговельного представництва (за домовленістю з країною перебування);
- члени сімей усіх перелічених вище осіб (дружини та діти, причому сини – до досягнення повноліття, незаміжні дочки – незалежно від віку, а також часом і батьки дипломатів), які мають дипломатичні картки та включені до списків членів дипломатичного корпусу.

У багатьох країнах (особливо у державах Африки) глав та іноземних членів представництв міжнародних організацій (установ ООН, Європейського Союзу, Міжнародного комітету Червоного Хреста, агентств Африканського Союзу тощо) вважають членами дипломатичного корпусу; вони отримують відповідні права та привілеї.

Для визначення більшості з категорій наведених осіб ст. 1 Віденської конвенції з дипломатичних зносин 1961 містить такі визначення:

- глава представництва – особа, на яку державою, що акредитує, покладено обов'язок діяти в цій ролі;
- працівниками представництва є глава представництва та члени персоналу представництва;
- персонал представництва – члени дипломатичного персоналу, адміністративно-технічного персоналу та допоміжного персоналу представництва;
- членами дипломатичного персоналу є члени персоналу представництва, які мають дипломатичний ранг;
- дипломатичний агент є главою представництва або членом дипломатичного персоналу представництва.

Дипломатичний корпус – об'єднання професіоналів у сфері зовнішніх зносин і міжнародного права, які утворюють фахову корпорацію дипломатичних агентів, акредитованих у країні перебування. Вони збираються для відвідування державних заходів: коронації, інавгурації, національного дня або державного відкриття парламенту, залежно від місцевих звичаїв⁴¹.

Дипломатичний корпус постає як єдиний колективний суб'єкт дипломатичного права з питань церемоніального та організаційно-побутового характеру. Це важливо для фізичних осіб зі спеціальним правовим (національно-правовим і міжнародно-правовим) статусом, як у відносинах між членами дипломатичного корпусу, так і з органами публічної влади країни перебування.

---

⁴¹ Федчишин С. А. Дипломатична служба України: проблеми теорії, організації та правового забезпечення. Харків : Право, 2020. 526 с.

Дипломатичний корпус не завжди отримує офіційне визнання з боку країни перебування, але на нього можна посилається в офіційному порядку старшинства. Правовий статус дипломатичного корпусу як окремого і специфічного суб'єкта дипломатичного права регулюється переважно нормами права звичаєвого та дипломатичної ввічливості. Водночас правовий статус фізичних суб'єктів, які входять до дипломатичного корпусу, регулюють норми і настанови Віденської конвенції з дипломатичних зносин 1961, національне законодавство країни перебування та двосторонні міждержавні угоди⁴².

Основне завдання дипломатії – здійснення офіційних відносин між суверенними державами на двосторонній основі. Тому жодні колективні виступи дипломатичного корпусу (без статусу політичної організації чи юридичної особи) з питань політичного характеру не мають правових наслідків (та вважаються неприпустимими). Заяви та виступи представників дипломатичного корпусу можливі й допустимі лише з церемоніальних, протокольних питань, зокрема вітання з нагоди вступу на посаду глави держави або уряду країни перебування, висловлення співчуття у відповідних ситуаціях.

Від імені дипломатичного корпусу у цих та інших випадках церемоніального характеру виступає його глава – дуаен (декан, старшина, старійшина) дипломатичного корпусу.

Зазвичай дуаеном дипломатичного корпусу обирають старшого за класом і першого за часом своєї служби в цій країні в цьому класі дипломатичного представника. Дуаеном є завжди дипломатичний представник вищого класу – посол чи папський нунцій. У багатьох країнах, де католицизм є офіційною або панівною релігією, апостольський нунцій (дипломатичний представник Святого престолу) виконує функції старійшини на підставі своєї посади, незалежно від стажу; в іншому разі нунція розглядають як звичайного посла Святого престолу без особливого пріоритету. Віденським конгресом 1813–1815 і Віденською конвенцією про дипломатичні зносини 1961 передбачено, що будь-яка країна може надати нунціям перевагу, відмінну від інших послів. У дипломатичній практиці держав існують й інші особливості у призначенні дуаенів. Так, у Того дуаеном може бути лише посол Німеччини, у Буркіна-Фасо – лише з кола послів країн Африки. У Новій Зеландії старшина має пріоритет над віцепрем'єр-міністром і колишніми генерал-губернаторами. Діяльність старшини включає інструктаж колег про місцеві дипломатичні звичаї. Момент старшинства глав представництв відповідного класу в дипломатичному корпусі визначають дата і час вступу у виконання своїх функцій (у практиці сучасних держав таким моментом вважають час вручення вірчих грамот).

Дипломатичний корпус під керуванням дуаена має змогу співпрацювати з урядом країни перебування. Старшина дипломатичного корпусу може зіграти певну роль у переговорах із владою місцевою щодо застосування аспектів Віденської конвенції про дипломатичні зносини та дипломатичного імунітету

---

⁴² Матвієнко В. М. Дипломатичний корпус. Українська дипломатична енциклопедія : в 2 т. / Гол. редкол. Л. В. Губерський. Київ : Знання України, 2004. Т. 1. 760 с.

(наприклад, сплата певних податків і зборів місцевих). У цьому сенсі дуаен представляє весь дипломатичний корпус у питаннях, які стосуються корпусу загалом, хоча цю функцію рідко формалізують.

Транспортні засоби членів дипломатичного корпусу у багатьох країнах позначають автомобільними номерами з літерами «CD». Зазвичай глава дипломатичного представництва подає список осіб, яким потрібні дипломатичні привілеї та дипломатичний імунітет. Протокольний відділ Міністерства закордонних справ країни перебування реєструє і періодично поширює список членів дипломатичного корпусу.

4.3. Дипломатичний персонал

Одне із першочергових завдань при формуванні посольства чи місії – укомплектування їх персоналом. За всіх відмінностей у структурі та організації роботи посольств і місій окремих країн, котрі спричинені різними геополітичними параметрами, формами державного правління та іншими чинниками, кожне дипломатичне представництво складається із трьох категорій співробітників (глава представництва має особливу позицію): дипломатичний персонал; адміністративно-технічні працівники; обслуговуючий персонал. Окремо вирізняються так звані «приватні домашні робітники», тобто особи, які виконують певну роботу на умовах договору найму у співробітників представництва і які не є службовцями акредитованої держави⁴³.

Сучасне дипломатичне право чітко визначає правовий статус, дипломатичні привілеї та імунітети кожної із зазначених категорій осіб, які працюють у посольствах або місіях.

Крім головної риси – представницького характеру – дипломатичний персонал посольств та місій має ще цілий ряд відмінних ознак. Так, його членами завжди є особи, що перебувають на дипломатичній службі відповідної держави: кадрові, або професійні, дипломати (у класичній термінології «кар'єрні дипломати») чи особи, які перейшли на дипломатичну службу в порядку нового призначення або поповнення. Проте, в будь-якому випадку, як це передбачено пунктом «d» ст. 1 Віденської конвенції, «членами дипломатичного персоналу є члени персоналу представництва, які мають дипломатичний ранг»⁴⁴.

Дипломатичний ранг – це особистий ранг дипломата, який присвоюється йому відповідно до існуючих в кожній країні законів та правил проходження дипломатичної служби. Цей ранг зберігається незалежно від того, яку посаду обіймає дипломат у той чи інший момент. Слід зауважити, що ранг і посада

⁴³ Панов А. В. Дипломатична і консульська служба : підручник. Ужгород : Аутдор-Шарк, 2015. 270 с.

⁴⁴ Репецький В. М. Дипломатичне і консульське право : підручник Львівський національний ун-т ім. Івана Франка. Факультет міжнародних відносин. 2-е вид., перероб. і доп. К. : Знання, 2006. 372 с.

дипломата іноді збігаються (наприклад, Надзвичайний і Повноважний Посол – ранг і посада), проте далеко не завжди. Для порівняння можна послатися на практику військових відомств, коли командиром полку є підполковник, а генеральську посаду обіймає полковник тощо.

Треба також чітко розрізняти такі поняття, як «класи» і «ранги» «дипломатичних агентів». До речі, згідно з Віденською конвенцією «дипломатичний агент» – це глава представництва або член дипломатичного персоналу представництва (ст. 1, п. «е»). Для визначення поняття «дипломатичні класи» користуються нормами міжнародного права, зокрема ст. 14 Віденської конвенції, яка чітко регламентує установлений в сучасній практиці поділ глав дипломатичних представництв на три класи: клас послів і нунціїв, які акредитуються при главах держав, та інших глав представництв еквівалентного рангу; клас посланників та інтернуціїв, які акредитуються при главах держав; клас повірених у справах, які акредитуються при міністрах закордонних справ. Інакше як відносно старшинства та етикету не повинно проводитись ніякого розрізнення між главами представництв унаслідок їхньої належності до того чи іншого класу.

Дипломатичні ранги, як ми вже зазначали, вводяться внутрішнім правом кожної країни і передбачаються для всіх посадових осіб, які працюють як у центральному апараті МЗС даної країни, так і в її закордонних дипломатичних представництвах⁴⁵.

Так, згідно з постановою Верховної Ради України від 31 січня 1992 р. та указом Президента України «Про Положення про дипломатичну службу в Україні» від 16 липня 1993 р. (п. 6), «дипломатичним працівникам присвоюються такі дипломатичні ранги України:

- аташе;
- третій секретар; другий секретар другого класу; другий секретар першого класу; перший секретар другого класу;
- перший секретар першого класу; радник другого класу;
- радник першого класу;
- Надзвичайний і Повноважний Посланник другого класу;
- Надзвичайний і Повноважний Посланник першого класу;
- Надзвичайний і Повноважний Посол.

Дипломатичні ранги Надзвичайного і Повноважного Посла, Надзвичайного і Повноважного Посланника першого класу, Надзвичайного і Повноважного Посланника другого класу присвоюються Президентом України за поданням Міністра закордонних справ України⁵¹.

Інші дипломатичні ранги присвоюються Міністром закордонних справ України на підставі рекомендації атестаційної комісії Міністерства закордонних справ України». Що стосується питання про відповідність дипломатичних рангів службовим посадам, то вони чітко регламентуються указом Президента України

---

⁴⁵ Турчин Я. Б., Дорош Л. О., Івасенко О. Я. Дипломатична та консульська служба : підручник. Нац. ун-т «Львів. Політехніка». Львів : Вид-во Львів. політехніки, 2018. 329 с.

«Про Перелік посад приписаних до дипломатичних рангів України» від 18 вересня 1996 р.⁴⁶

З українських дипломатів, які мають один із вищезгаданих дипломатичних рангів, комплектується дипломатичний персонал посольств України за кордоном. Очолюваний послом дипломатичний персонал українських посольств на особливо важливих напрямках дипломатичної діяльності може мати у своєму складі в порядку старшинства таких дипломатичних співробітників: радників-посланників, радників, торгового представника, військового, військово-морського та військово-повітряного аташе, перших секретарів, заступників торгпреда, других секретарів, третіх секретарів, аташе, помічників військового, військово-морського, військово-повітряного аташе.

Всі ці особи, як правило, мають дипломатичні паспорти, які видаються їм акредитуючою державою (виняток становить Велика Британія, де видача дипломатичних паспортів не передбачена). Ця категорія співробітників заноситься до дипломатичного списку, який періодично публікується протокольним відділом МЗС країни перебування. Вони отримують також від протокольного відділу МЗС країни перебування особливі дипломатичні картки, які засвідчують їхній статус як дипломатичних агентів.

У середині дипломатичного представництва існує визначений розподіл обов'язків, а саме представництво складається із відповідних відділів. Так, майже в кожному посольстві обов'язково існують два відділи: консульський та відділ преси. Консульський відділ за відсутності окремого консульства як такого виконує його функції всередині посольства, з дещо меншими правами. Завідувач консульського відділу посольства в країні перебування має вужчі права, ніж генеральний консул, консул та віце-консул, які очолюють самостійні консульські установи, і, на відміну від них, не отримує ані консульського патента від своєї держави, ані екзекватури від міністерства закордонних справ країни призначення. Завідувач консульського відділу, крім того, діє не від імені свого уряду, вірніше МЗС, а тільки від імені посольства, виконуючи ті чи інші консульські функції в межах діяльності посольства.

Відділ преси (або інформації) посольства веде щоденне спостереження за пресою країни перебування, підтримує зв'язок із ЗМІ, отримує інформацію від кореспондентів, теле- і радіо-журналістів, які, як правило, є достатню інформованими громадянами своєї країни, знайомить місцеву пресу з головними подіями, що відбуваються в акредитуючій державі.

У великих посольствах є відділи науки і техніки, в яких працюють радники з питань науки і техніки, а також закріплені за відділом дипломатичні співробітники.

З метою детального вивчення внутрішньої та зовнішньої політики країни перебування, в посольстві, як правило, створюється група дипломатичних співробітників, очолюваних радником посольства.

---

⁴⁶ Федчишин С. А. Дипломатична служба України: проблеми теорії, організації та правового забезпечення : монографія. Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків : Право, 2020. 526 с.

Нарешті, одна-дві особи відповідають за організацію протокольних заходів (візити, прийоми, підтримка зв'язків із МЗС із протокольних питань). У цій ділянці вимагається дотримання певної системи, однотипності для того, щоб прийоми влаштовувались у визначеному порядку, а також аби уникнути будь-яких непорозумінь. Цими питаннями опікується один із секретарів посольства, який добре знає існуючі протокольні правила та порядки країни перебування, слідкує за їх дотриманням, а також здійснює організаційну роботу з підготовки всіляких протокольних заходів?

У кожному посольстві є також адміністративно-господарський відділ на чолі із завідувачим господарством. Як правило, хтось із секретарів посольства, чи навіть радник, курує всі адміністративно-господарські справи, оскільки на Пій ділянці завжди виникає безліч питань (укладання Договорів щодо ремонту приміщень, доставка закупленого товару тощо). Це вимагає присутності дипломатичного співробітника, бо доводиться мати справу з офіційними установами країни перебування і звертатись у більшості випадків до її МЗС⁴⁷.

Схематично структура посольства має такий вигляд:

- група з питань зовнішньої політики;
- група з питань внутрішньої політики;
- група з питань економіки;
- відділ преси;
- консульський відділ;
- адміністративно-господарча група;
- секретаріат посла.

Групами з питань зовнішньої політики, внутрішньої політики й економіки керує радник-посланник посольства⁴⁸.

Друга категорія співробітників дипломатичного представництва – члени адміністративно-технічного персоналу, їхня роль у дипломатичному представництві також чітко регламентується Віденською конвенцією, згідно з якою «членами адміністративно-технічного персоналу є члени персоналу представництва, які здійснюють адміністративно-технічне обслуговування представництва» (ст. 1, п. «f»). За своїм службовим і, відповідно, правовим статусом вони відрізняються від співробітників першої категорії, проте сучасне міжнародне право та внутрішнє законодавство ряду країн роблять значні кроки щодо наближення їхнього статусу, у тому числі привілеїв та імунітетів, до статусу дипломатичних агентів.⁴⁹ До категорії адміністративно-технічного персоналу відносять референтів-перекладачів, технічних секретарів, стенографістів, бухгалтерських працівників, шифрувальників та інший канцелярський персонал. Всі ці співробітники не мають дипломатичних паспортів та рангів, проте у відрядження за кордон їх направляє міністерство закордонних справ і їм видається

⁴⁷ Лісовський, П. М., Лісовська Ю. П. Дипломатична та консульська служба : навч. посіб. Київ : Ліра-К, 2022. 77 с.

⁴⁸ Дипломатичний корпус. Департамент державного протоколу: [довідник]. М-во закордон. справ (Україна), Департамент держ. протоколу. Київ : [б. в.], 2011. 296 с.

⁴⁹ Сліпченко О. С. Дипломатична кухня. Київ : Ген. дирекція по обслуговуванню інозем. представництв, 2021. 621 с.

службовий паспорт (по суті щось середнє між дипломатичним та загальногромадянським паспортом).

I, нарешті, третя категорія – члени обслуговуючого персоналу дипломатичного представництва (прибиральниці, ліфгери, водії, садівники, вахтери тощо). До них належать, як уже зазначалося, і особи, що не входять до складу персоналу представництва, а працюють за договором найму в самих співробітників посольства чи місії (хатні робітниці, доглядальниці тощо). У Віденській конвенції про них сказано: «членами обслуговуючого персоналу» є члени персоналу представництва, які виконують обов'язки по обслуговуванню представництва («Приватний домашній робітник» – особа, яка виконує обов'язки домашнього робітника у співробітника представництва і не є службовцем акредитуючої держави (ст. 1, п. «h»)).⁵⁰ Обидві ці групи осіб комплектуються в основному з числа громадян країни перебування, тоді як перші дві категорії – це, як правило, громадяни акредитуючої держави. У ст. 8 Віденської конвенції зазначено:

«1. Члени дипломатичного персоналу представництва в принципі мають бути громадянами акредитуючої держави;

2. Члени дипломатичного персоналу представництва не можуть призначатися з числа осіб, які є громадянами держави перебування, інакше як за згодою цієї держави, причому ця згода може бути в будь-який час анульована».

Слід зауважити, що передбачений Конвенцією поділ персоналу дипломатичного представництва на три вищезгадані категорії на практиці іноді має умовний характер. Віднесення конкретних співробітників до тієї чи іншої категорії є виключно компетенцією акредитуючої держави і не регулюється нормами міжнародного права. Позиції ж акредитуючих держав з цього питання нерідко суперечать позиціям країни перебування.

Критерії розподілу дипломатичного персоналу за категоріями також бувають досить «розмитими». Так, священнослужителі представництва мають дипломатичний статус, тоді як функції священника не мають жодного стосунку як за своїм змістом, так і за формою до дипломатичної діяльності. Офіцеру безпеки, як правило, надається статус дипломата, а співробітники служби охорони належать до адміністративно-технічного чи навіть до обслуговуючого персоналу.

Невизначеність практики щодо поділу дипломатичного персоналу за категоріями наочно підтверджується таким прикладом. До 1978 р. Держдепартамент США погоджувався визнавати кур'єрів, посильних та співробітників охорони іноземних дипломатичних представництв, акредитованих у США, лише як обслуговуючий персонал. У період із 1978 по 1981 р. Держдепартамент розглядав вказаних осіб як адміністративно-технічний персонал, а з 1981 р. знову лише як обслуговуючий персонал⁵¹.

---

⁵⁰ Репецький В. М. Дипломатичне і консульське право : підручник Львівський національний ун-т ім. Івана Франка. Факультет міжнародних відносин. 2-е вид., перероб. і доп. К. : Знання, 2006. 372 с.

⁵¹ Дипломатичний корпус. Департамент державного протоколу: [довідник]. М-во закордон. справ (Україна), Департамент держ. протоколу. Київ : [б. в.], 2011. 296 с.

Така нечіткість у розмежуванні категорій персоналу дипломатичного представництва пояснюється необхідністю забезпечення режиму надійної безпеки у представництві. Акредитуючі держави, призначаючи конкретних співробітників, можуть бути не зацікавленими в офіційному визначенні їхніх функціональних обов'язків. На практиці це призводить до того, що акредитуючі держави, призначаючи співробітників до дипломатичних представництв, не вказують, на які посади вони призначаються, а іноді навіть не уточнюють, до якої категорії належить той чи інший співробітник.

Новим явищем у дипломатичній практиці двох останніх десятиліть є організація дипломатичними представництвами власної (внутрішньої) охорони. Активізація діяльності національних та міжнародних терористичних організацій, зокрема випадки захоплення посольств терористами, викрадення дипломатів з метою використання їх як заручників, вбивства останніх стали головними причинами створення багатьма державами внутрішньої охорони в дипломатичних представництвах.

Загалом положення про внутрішню охорону було затверджене конгресом США ще в 1932 р., а з 1948 р. в американських представництвах за кордоном постійну охорону здійснюють морські піхотинці США. Чисельність підрозділів морської піхоти в посольствах США, наприклад у Лондоні та Парижі, сягає 35 чоловік.

Сьогодні внутрішню охорону створено в дипломатичних представництвах переважної більшості держав сучасного світового співтовариства. За останні п'ять-сім років визначилася тенденція до різкого посилення акредитуючими державами режиму безпеки в дипломатичних представництвах, збільшенім кількості співробітників внутрішньої охорони⁵².

Загальне керівництво співробітниками внутрішньої охорони здійснюють, як правило, офіцери безпеки дипломатичних представництв. Внутрішня охорона здебільшого оснащена легкою вогнепальною зброєю, а в деяких країнах має навіть важке озброєння. Відомо чимало випадків, коли внутрішня охорона змушена була застосовувати зброю при нападах на дипломатичне представництво. Так, 14 лютого 1979 р. група іранських фєдаїнів захопила посольство США в Тегерані. 19 морських піхотинців внутрішньої охорони посольства майже півтори години чинили запеклий опір нападникам. Двох із них було вбито, двоє морських піхотинців дістали поранення. Необхідно також зазначити, що, створювана головним чином для захисту дипломатичних представництв від нападу терористів, внутрішня охорона нині активно використовується і для протидії замірам місцевих спецслужб.

Діючими міжнародно-правовими договірними нормами питання про організацію та статус внутрішньої охорони в дипломатичному представництві прямо не регулюється хоча б через те, що створенім внутрішньої охорони – порівняно нове явище в сучасній дипломатичній практиці. Згідно з міжнародним звичаєм дипломатичні представництва можуть організовувати внутрішнє життя на

---

⁵² Крупеня І. М. Дипломатична та консульська служба : [навч. посіб.]. Київ : КиМУ, 2019. 336 с.

свій розсуд, за традиціями та звичаями своєї країни. Посиланням на цей привілей можна пояснити та допустити легальне створення внутрішньої охорони в дипломатичних представництвах за умови, звичайно, що її організація та діяльність пов'язуватимуться виключно із внутрішніми справами представництва. Здійснення будь-яких охоронних функцій, що виходять за рамки організації внутрішнього життя представництва, є не чим іншим як втручанням у внутрішні справи країни перебування. Адже саме на ній, згідно із ст. 22, п. 2 Віденської конвенції, «...лежить спеціальний обов'язок вживати всіх належних заходів для захисту приміщень представництва від усякого вторгнення або заподіяння шкоди та для запобігання всякому порушенню спокою представництва або образі його гідності».⁵³ Тому-то посилання на вказаний привілей дає можливість лише в загальному вигляді обґрунтувати правомірність існування внутрішньої охорони та визначити сферу її діяльності.

Сьогодні акредитуючі держави часто направляють співробітників внутрішньої охорони відкрито, прямо вказуючи в запитах на візи та в нотному листуванні посади цих осіб. Так, У списках адміністративно-технічного та обслуговуючого персоналу іноземних дипломатичних представництв, що регулярно публікуються Держдепартаментом США, із 128 посольств, акредитованих у Вашингтоні, 14 посольств офіційно вказали наявність у складі їхнього персоналу охоронників (guard, security guard), а 12 посольств – офіцерів безпеки (security officer). Більше того, в нотному листуванні іноді прямо вказується, які функції виконують ті чи інші співробітники внутрішньої охорони. До речі, багато країн перебування, які не в змозі забезпечити ефективний захист іноземних дипломатичних представництв, самі висловлюють зацікавленість у створенні внутрішньої охорони в цих представництвах.

Так, для США є характерною практика найму місцевих громадян як охоронників. Такий підхід, вважають американці, зменшує небезпеку для їхніх співробітників. Крім того, місцеві громадяни-охоронники можуть ефективніше передбачити заміри терористів, враховуючи мовну та психологічну адаптованість до країни перебування. В США існує спеціальна державна програма підготовки таких професіоналів. Так, у 1984 р., після виведення американських піхотинців із Лівану, для охорони посольства США в Бейруті були залучені ліванці, яких протягом двох тижнів навчала прийомів застосування зброї та техніці охорони дипломатичного представництва «мобільна тренувальна група» Держдепартаменту США.

В дипломатичній практиці трапляються, хоча й досить рідко, двосторонні угоди між акредитуючою державою та країною перебування, що регламентують організацію і статус внутрішньої охорони в дипломатичних представництвах. Так, підрозділ морських піхотинців, що охороняє посольство США у Великій Британії, розглядається місцевими органами влади не як персонал представництва, оскільки

---

⁵³ Федчишин С. А. Дипломатична служба України: проблеми теорії, організації та правового забезпечення : монографія. Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків : Право, 2020. 526 с.

їхній статус визначається угодою між Лондоном та Вашингтоном щодо спеціальних сил безпеки.

Узагальнення та осмислення існуючої практики держав у цьому питанні показує, що вона відповідає вимогам (постійність, однаковість, спільність, тривалість), визнаним у міжнародному праві необхідними і достатніми для виникнення звичайної норми, і, таким чином, очевидно, можна констатувати виникнення нового міжнародного звичаю, що допускає організацію внутрішньої охорони в дипломатичних представництвах.

Водночас деякі аспекти діяльності внутрішньої охорони, які зачіпають компетенцію країни перебування, нерідко викликають гострі конфліктні ситуації у відносинах між акредитуючою державою та країною перебування. Так, неврегульованим, наприклад, залишається питання про рамки компетенції внутрішньої охорони, особливо в тих випадках, коли вона змушена вдаватися до силових заходів. Залишаються поки що практично не врегульованими питання ввезення, зберігання, носіння та застосування внутрішньою охороною зброї. Існуючими нормами міжнародного права ці ситуації не регулюються. Країни перебування вирішують їх шляхом застосування норм діючого національного законодавства або шляхом видання спеціальних підзаконних актів чи інструкцій щодо персоналу іноземних дипломатичних представництв.

У багатьох країнах, наприклад Італії, Руанді, Судані, Туреччині, персонал іноземних дипломатичних представництв має право зберігати і носити вогнепальну зброю, але за умови отримання дозволу в місцевих компетентних органах. У деяких країнах, таких як Канада, Китай, персонал іноземних дипломатичних представництв зобов'язаний реєструвати зброю в місцевих компетентних органах, проте носіння зброї за межами приміщення дипломатичного представництва заборонено. В деяких країнах існує заборона на ввезення дипломатами конкретних видів зброї. Так, згідно із канадськими законами, іноземним дипломатам заборонено ввозити в країну автоматичну вогнепальну зброю. Законодавство окремих країн узагалі забороняє зберігання та носіння зброї персоналом іноземних дипломатичних представництв. Таким є, наприклад, законодавство Великої Британії (виняток зроблено лише для морських піхотинців США)⁵⁴.

І, звичайно, абсолютно неприпустимо, коли дипломати, користуючись імунітетами та привілеями, грубо порушують закон, завдають своїми вчинками серйозної шкоди національній та міжнародній безпеці. У травні 1997 р. світова громадськість була шокована брутальною діяльністю деяких російських дипломатів у Фінляндії. Ці посольські співробітники потрапили в поле зору правоохоронних органів РФ роком раніше, коли московська міліція проводила оперативну розробку одного з нелегальних каналів збуту зброї. Сліди вели в сусідню Фінляндію. Було встановлено, що в Росію таємно переправлялись пістолети «браунінг», «астра», «армінус», «люгер», які потрапляли до рук організованих злочинних угруповань Москви та Санкт-Петербурга. Було порушено кримінальну справу. В ході проведення оперативних заходів працівники спецслужб

---

⁵⁴ Панов А. В. Дипломатична і консульська служба : підручник. Ужгород : Аутдор-Шарк, 2015. 270 с.

вийшли на постачальників смертоносного товару. Їхньому подиву не було меж. Пістолети та боєкомплекти до них попри всі прикордонні та митні бар'єри преспокійно перевозили співробітники російського посольства в Хельсінки, користуючись Дипломатичною недоторканністю. З'ясувалося, що злочинним промислом ці дипломати займалися понад три роки. За цей час було ввезено і нелегально продано понад 250 «стволів» та десятки тисяч патронів. Щодо мотивів, які штовхнули деяких російських дипломатів займатись такого Роду «бізнесом», то вони очевидні: за прибутковістю продаж зброї, як на легальному, так і на нелегальному ринках, на Другому місці після нафти. Наприклад, «навар» від продажу Револьвера «армінус» становить 150-200 відсотків. До того законодавство Фінляндії щодо продажу зброї до останнього часу було досить ліберальним. Її можна було придбати в будь-якій збройовій лавці, пред'явивши при цьому лише посвідчення особи. Продавець, у свою чергу, мав лише повідомити органи поліції про кількість проданої зброї. Цікава й така деталь. Згідно з фінськими законами, куплена іноземцем зброя видається йому на самому кордоні під час виїзду з країни. Так і в даному випадку фіни дотримувались всіх формальностей. Упаковані в фірмові коробки, пістолети передавалися російським дипломатам мало не біля прикордонного шлагбаума. Через російський кордон горе-дипломати перевозили зброю майже відкрито – в кишенях одягу або серед речей багажу. Як правило, додому вони поверталися на особистих автомобілях. Огляду, згідно з Віденською конвенцією, вони не підлягали. Звичайно, причетні до цієї справи дипломати звільнені з своїх посад і вже не працюють у МЗС РФ.

В Україні немає єдиного законодавчого акту або урядового рішення, які б комплексно регулювали питання ввезення, вивезення, придбання, збереження і застосування зброї, її реєстрації персоналом іноземних дипломатичних представництв. Відповідно до практики, що склалася, через державний кордон дозволяється перевозити на основі принципу взаємності лише особисту вогнепальну і холодну зброю військових зразків та боєприпаси до вогнепальної зброї, що належить військовим, військово-морським та військово-повітряним аташе при посольствах та їхнім помічникам, дипломатичним кур'єрам чи іншим особам, які супроводжують дипломатичну пошту. Причому вказаним особам дозволяється провозити лише по одній одиниці вогнепальної та холодної зброї. В усіх інших випадках ввезення будь-якої зброї військових зразків та боєприпасів до неї заборонено взагалі⁵⁵.

Загалом у сучасній дипломатичній практиці за останні два-три десятиріччя спостерігається тенденція до збільшення кількості співробітників, які працюють у посольствах, консульствах та інших офіційних представництвах держав за кордоном. Пояснюється це політичною інтернаціоналізацією громадсько-політичних, науково-технічних та соціально-економічних процесів, що відбуваються на планеті наприкінці ХХ ст. Глобалізація міжнародних проблем сучасності, таких як охорона навколишнього середовища, вирішення спільних для

---

⁵⁵ Федчишин С. А. Дипломатична служба України: проблеми теорії, організації та правового забезпечення : монографія. Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків : Право, 2020. 526 с.

цілих регіонів та континентів питань у галузі енергетики, транспорту, сучасних засобів зв'язку, дослідження та освоєння Світового океану, космосу, інтенсифікація сільського господарства, запобігання та боротьба з расовими захворюваннями тощо – все це неминуче відбивається на діяльності міжнародної дипломатії, внаслідок чого сучасні посольства стають центрами не тільки політичної активності, а й співробітництва між державами в зазначених вище сферах. За цих умов дипломатичні представництва найбільших країн перетворюються на багатогалузеві зовнішньополітичні установи, які об'єднують під одним дахом представників різних професій, спеціальностей, наукових напрямів⁵⁶.

Що ж до конкретної кількості членів дипломатичного персоналу в тому чи іншому представництві, то це питання також регламентується Віденською конвенцією. У ст. 11 зазначається: «За відсутності конкретної угоди про чисельність персоналу представництва, держава перебування може запропонувати, щоб чисельність персоналу представництва залишалася в межах, які вона вважає розумними і нормальними, враховуючи обставини та умови, існуючі в державі перебування, і потреби даного представництва». А в «Положенні про дипломатичне представництво України за кордоном», затвердженому розпорядженням Президента України від 22 жовтня 1992 р., наголошується, що «діяльність дипломатичного представництва базується на положеннях Віденської конвенції про дипломатичні зносини від 18 квітня 1961 р. ... і при необхідності кількісний склад персоналу дипломатичного представництва України в іноземній державі встановлюється двосторонньою угодою України з цією державою».

Таким чином, можна зробити висновок, що такі інститути та поняття дипломатичного і консульського права, як «дипломатичний корпус», «структура і персонал дипломатичного представництва» загалом забезпечені нормами міжнародного права, що сприяє їхньому нормальному функціонуванню. Проте життя не стоїть на місці, і не всі нові явища повністю вписуються в існуючий правовий простір. Зокрема, інститут «внутрішньої охорони дипломатичного представництва» потребує відповідного міжнародного унормування.

ПРАКТИКУМ

Контрольні запитання

1. Що таке дипломатичний корпус і які основні функції він виконує?
2. Які основні посади існують у дипломатичному корпусі? Опишіть їхні обов'язки.
3. Що таке дипломатичний імунітет і які привілеї він надає дипломатам?
4. Які є основні обов'язки та завдання посла?
5. Яка різниця між послом і консулом?
6. Що таке аташе і які види аташе ви знаєте?

---

⁵⁶ Дипломатичний протокол та етикет : навч. посіб. Укоопспілка, Львів. комерц. акад. ; [уклад. О. Є. Шайда]. Л. : Вид-во Львів. комерц. акад., 2013. 335 с.

7. Які є основні етичні принципи, яких повинні дотримуватись дипломати?
8. Що таке протокольні функції дипломата? Наведіть приклади.
9. Які міжнародні договори регулюють діяльність дипломатів і дипломатичних місій?
10. Яка роль дипломатичного корпусу в захисті прав громадян своєї країни за кордоном?
11. Чим відрізняються повноваження дипломатів, акредитованих при міжнародних організаціях, від тих, хто працює у двосторонніх посольствах?
12. Які особливості має дипломатична кореспонденція і як забезпечується її захист?
13. Які права та обов'язки мають постійні представники при міжнародних організаціях?
14. Як визначається старшинство дипломатів у приймаючій країні і яке значення це має?
15. Які основні принципи зовнішньої політики повинні дотримуватись дипломати у своїй діяльності?
16. Які ключові навички та якості повинні мати сучасні дипломати?
17. Що таке дипломатична нота і яке її значення в дипломатичній діяльності?
18. Які заходи можуть вживати країни у випадку порушення дипломатичного імунітету?
19. Що таке консульська функція і як вона відрізняється від дипломатичної?
20. Які основні етапи акредитації дипломатів у приймаючій країні?
21. Які функції виконує дипломатичне консульство у порівнянні з посольством?
22. Які є основні види дипломатичних місій?
23. Які вимоги висуваються до кандидатів на посаду дипломата?
24. Як відбувається відкликання та призначення послів?
25. Що таке дипломатичний паспорт і які привілеї він надає?
26. Що таке дипломатична депеша і як вона використовується у роботі дипломатів?
27. Які правила етикету повинні дотримуватись дипломати під час офіційних зустрічей?
28. Які є види імунітетів, що надаються дипломатам відповідно до Віденської конвенції про дипломатичні зносини?
29. Які основні принципи і правила міжнародного права застосовуються до дипломатів?
30. Що таке нота протесту і як вона використовується в дипломатичній практиці?
31. Які є різновиди дипломатичних рангів і як вони визначаються?
32. Як дипломатичні місії сприяють культурному обміну між країнами?
33. Які обмеження на діяльність накладаються на дипломатів у країні перебування?
34. Що таке тимчасовий повірений у справах і в яких випадках він призначається?

35. Як дипломатичні місії можуть впливати на економічні відносини між країнами?

36. Які процедури передбачені у разі оголошення дипломата *persona non grata*?

37. Що таке дипломатичний корпус у країні перебування і як визначається його старшинство?

38. Які міжнародні організації займаються питаннями дипломатичних відносин і їхнього регулювання?

39. Як дипломати сприяють вирішенню міжнародних конфліктів?

40. Які заходи можуть вживати дипломати для захисту прав людини в країні перебування?

Тестові завдання

Завдання з вибором однієї правильної відповіді

1. Який документ надає консулам право виконувати свої обов'язки в приймаючій країні?

- а) Паспорт
- б) Віза
- в) Екзекватура
- г) Аграр

2. Який термін означає офіційне прийняття приймаючою державою дипломатичного представника іншої країни?

- а) Протокол
- б) Агреман
- в) Нота
- г) Депеша

3. Який міжнародний документ регулює дипломатичні зносини?

- а) Женевська конвенція
- б) Паризька хартія
- в) Віденська конвенція
- г) Гаазька конвенція

4. Який дипломатичний ранг є найвищим?

- а) Аташе
- б) Радник
- в) Посол
- г) Консул

5. Яке основне завдання культурного аташе?

- а) Займатися економічними питаннями
- б) Сприяти культурному обміну між країнами
- в) Забезпечувати військову співпрацю
- г) Захищати права громадян своєї країни

6. Хто є головою дипломатичної місії?

- а) Консул
- б) Посол

- в) Аташе
- г) Радник

7. Який документ використовується для офіційного спілкування між урядами?

- а) Паспорт
- б) Нота
- в) Екзекватура
- г) Агреман

8. Який термін означає обов'язкове повідомлення уряду про дипломатичні плани або дії?

- а) Агреман
- б) Нота
- в) Депеша
- г) Протокол

9. Що означає термін «persona non grata»?

- а) Дипломатичний імунітет
- б) Необхідність отримання згоди на призначення
- в) Оголошення дипломата небажаною особою
- г) Консульські повноваження

10. Яка з нижченаведених функцій не входить до обов'язків дипломатів?

- а) Захист інтересів громадян своєї країни
- б) Проведення військових операцій
- в) Ведення переговорів
- г) Збір інформації про приймаючу країну

Завдання з вибором кількох правильних відповідей

11. Які з наступних функцій виконує дипломатичний корпус? (виберіть всі правильні варіанти)

- а) Ведення переговорів
- б) Вирішення внутрішніх конфліктів в приймаючій країні
- в) Захист прав громадян своєї країни
- г) Інвестування в місцевий бізнес

12. Які з наступних документів можуть використовуватися в дипломатичній кореспонденції? (виберіть всі правильні варіанти)

- а) Депеша
- б) Нота
- в) Екзекватура
- г) Паспорт

13. Які з наступних прав і привілеїв надаються дипломатам? (виберіть всі правильні варіанти)

- а) Дипломатичний імунітет
- б) Непорушність дипломатичної пошти
- в) Право голосу на місцевих виборах
- г) Звільнення від місцевих податків і мит

14. Які з наступних осіб можуть бути частиною дипломатичної місії?
(виберіть всі правильні варіанти)

- а) Посол
- б) Консул
- в) Аташе
- г) Міністр внутрішніх справ

15. Які функції виконує консул? (виберіть усі правильні варіанти)

- а) Захист прав і інтересів громадян своєї країни за кордоном
- б) Видача віз
- в) Ведення дипломатичних переговорів на найвищому рівні
- г) Легалізація документів

Визначте, яке з положень правильне, а яке помилкове

1. Посол є головою дипломатичної місії і представляє свою державу на найвищому рівні.
2. Дипломати не мають права на дипломатичний імунітет під час виконання службових обов'язків.
3. Нота є офіційним документом, яким уряди обмінюються дипломатичною інформацією.
4. Аташе займається виключно культурними питаннями і не може виконувати інших дипломатичних функцій.
5. Дипломатичний імунітет включає звільнення від місцевих податків і мит.
6. Консул може здійснювати повноваження посла в разі його відсутності.
7. Віденська конвенція про дипломатичні зносини була прийнята у 1961 році і регулює права та обов'язки дипломатів.
8. Дипломатична пошта підлягає огляду митними органами приймаючої країни.
9. Персонал посольства може включати військового аташе, який займається питаннями військової співпраці.
10. Дипломати можуть брати участь у політичній діяльності приймаючої країни.
11. *Persona non grata* означає, що дипломату заборонено в'їзд до приймаючої країни.
12. Консульські функції включають надання віз та легалізацію документів.
13. Аграр є офіційним запитом на згоду приймаючої країни щодо призначення нового посла.
14. Дипломати зобов'язані дотримуватися законів та регулювань приймаючої країни, хоча мають певні імунітети.
15. Дипломатичний корпус включає тільки послів та посольства, але не консули чи консульства.

Установіть відповідність

1. Зіставте терміни з їхніми визначеннями:

1) Агреман	а) Документ, що надає право консулам виконувати свої обов'язки в приймаючій країні
2) Екзекватура	б) Захист дипломатів від арешту та судового переслідування
3) Persona non grata	в) Офіційне прийняття приймаючою державою дипломатичного представника іншої країни
4) Дипломатичний імунітет	г) Оголошення дипломата небажаною особою в приймаючій країні

2. Зіставте дипломатичні терміни з їхніми визначеннями:

1) Депеша	а) Офіційний представник, який займається консульськими питаннями
2) Консул	б) Письмове офіційне повідомлення одного уряду іншому
3) Аташе	в) Молодший дипломат, який спеціалізується на певних питаннях
4) Нота протесту	г) Офіційне звернення з висловленням незгоди з певними діями іншої держави

3. Зіставте терміни з їхніми визначеннями:

1) Віденська конвенція про дипломатичні зносини (Vienna Convention on Diplomatic Relations)	а) Міжнародний договір, що регулює дипломатичні відносини між державами, прийнятий у 1961 році
2) Дипломатичний імунітет (Diplomatic Immunity)	б) Сукупність правил і традицій, яких дотримуються в дипломатичних відносинах і церемоніях
3) Протокол (Protocol)	в) Привілеї та захисти, надані дипломатам, що забезпечують їхню свободу від арешту та судового переслідування у приймаючій країні
4) Консульські функції (Consular Functions)	г) Дії, що включають захист прав і інтересів громадян, видачу віз, легалізацію документів та інші адміністративні питання

4. Зіставте терміни з їхніми визначеннями:

1) Віденська конвенція про дипломатичні зносини (Vienna Convention on Diplomatic Relations)	а) Міжнародний договір, що регулює дипломатичні відносини між державами, прийнятий у 1961 році
2) Дипломатичний імунітет (Diplomatic Immunity)	б) Сукупність правил і традицій, яких дотримуються в дипломатичних відносинах і церемоніях

3) Протокол (Protocol)	в) Привілеї та захисти, надані дипломатам, що забезпечують їхню свободу від арешту та судового переслідування у приймаючій країні
4) Консульські функції (Consular Functions)	г) Дії, що включають захист прав і інтересів громадян, видачу віз, легалізацію документів та інші адміністративні питання
- 5. Зіставте терміни з їхніми визначеннями:**
1) Посол (Ambassador)	а) Молодший дипломатичний співробітник, який спеціалізується на певних питаннях
2) Консул (Consul)	б) Офіційний представник держави на найвищому дипломатичному рівні
3) Аташе (Attaché)	в) Офіційний представник, який займається захистом прав і інтересів своїх громадян за кордоном
4) Персона нон грата (Persona Non Grata)	г) Оголошення дипломата небажаною особою в приймаючій країні

Завдання на заповнення пропусків

Заповніть пропуски в реченнях:

1. Дипломати отримують _____, який забезпечує їх захист від місцевої юрисдикції.
2. Посол представляє свою країну на _____ рівні.
3. Віденська конвенція про дипломатичні зносини була прийнята у _____ році.
4. Віденська конвенція про дипломатичні зносини надає дипломатам _____ для виконання їхніх обов'язків.
5. Дипломатичний корпус в країні приймає _____, коли новий посол прибуває на місце служби.
6. Основною функцією консула є надання _____ допомоги громадянам своєї країни.
7. Посольство очолює _____, який є офіційним представником держави на найвищому рівні.
8. Дипломати користуються _____, що забезпечує їх свободу від арешту та судового переслідування у приймаючій країні.
9. Молодший дипломатичний співробітник, який може спеціалізуватися на певних питаннях, називається _____.
10. Офіційна згода приймаючої країни на призначення конкретної особи послом іншої країни називається _____.
11. Оголошення дипломата небажаною особою в приймаючій країні називається _____.

12. Офіційний представник, який займається захистом прав і інтересів своїх громадян за кордоном, називається _____.

13. Дипломатичне представництво однієї держави в іншій, яке очолює консул, називається _____.

14. Міжнародний договір, що регулює дипломатичні відносини між державами і був прийнятий у 1961 році, називається _____.

15. Офіційний документ, яким уряди обмінюються дипломатичною інформацією, називається _____.

16. Дозвіл уряду приймаючої країни на виконання консулом його обов'язків називається _____.

17. _____ – це офіційний дипломатичний документ, який використовується для обміну інформацією між урядами.

18. _____ – це офіційне звернення з висловленням незгоди з певними діями іншої держави.

19. _____ – це дії, що включають захист прав і інтересів громадян, видачу віз, легалізацію документів та інші адміністративні питання.

20. _____ – це сукупність усіх дипломатичних представників, акредитованих в одній країні.

ТЕМА 5. ДИПЛОМАТИЧНІ ПРЕДСТАВНИЦТВА ПРОВІДНИХ КРАЇН СВІТУ

5.1. Загальна характеристика структурних елементів дипломатичних представництв провідних країн світу.

5.2. Функції дипломатичних представництв та їх роль у міжнародних відносинах.

5.3. Співробітництво між дипломатичними представництвами: рівні, форми та особливості.

5.4. Індекс глобальної дипломатії як інструмент оцінки рівня дипломатичних відносин між країнами у світі.

5.5. Характеристика дипмісії провідних країн світу: США, Китай, Франція, Японія, Німеччина, Велика Британія.

Список використаних джерел:

1. Балануца О. О. Родзинки дипломатії: навчальний посібник. Дніпро : Середняк Т. К., 2022. 148 с.
2. Віденська конвенція про право міжнародних договорів. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_118#Text
3. Дипломатичне представництво. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%B8%D0%BF%D0%BB%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B5_%D0%BF%D1%80%D0%B5%D0%B4%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D1%86%D1%82%D0%B2%D0%BE
4. Індекс глобальної дипломатії: які країни мають найбільший вплив у світі. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2024/03/05/infografika/svit/indeks-hlobalnoyi-dyplomatiyi-yaki-krayiny-mayut-najbilshyj-vplyv-svit>
5. Історія дипломатії : навч.-метод. посібник / за ред. завідувача кафедри міжнародного та європейського права О. В. Бігняка. Одеса : Гельветика, 2021. 116 с.
6. Конспект лекцій з дисципліни «Дипломатична та консульська служба» для студентів спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» / Укл.: Латишева В. В., Чістякова І. М., Бабіна В. О. Одеса: ОНПУ, 2020. 76 с.
7. Мультимедійний посібник з навчальної дисципліни «Міжнародне право». URL: https://arm.naiu.kiev.ua/books/mg/lectures/lecture_6.html
8. Палагусинець Р. В. Роль дипломатичної служби в формуванні ефективного державного управління. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/2_2020/40.pdf
9. China's Diplomacy Eyes on the Development of the Entire Humanity. URL: http://gd.china-embassy.gov.cn/eng/zxhd_1/202401/t20240113_11223107.htm
10. China and the United States have the world's largest diplomatic footprints Number of diplomatic posts. URL: https://globaldiplomacyindex.lowyinstitute.org/key_findings
11. Diplomatic mission. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Diplomatic_mission
12. Kishan Rana The Structure and Operation of China's Diplomatic System. URL: https://www.sciencespo.fr/ceri/sites/sciencespo.fr/ceri/files/China_DIplomatic_System.pdf

13. Protocol guidelines for diplomatic missions in China. URL: https://www.fmprc.gov.cn/eng/ziliao_665539/lbzs_665591/202305/t20230519_11079901.html

14. List of countries by number of diplomatic missions. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_number_of_diplomatic_missions

15. The Roles and Duties of Diplomats on Diplomatic Missions. URL: <https://www.linkedin.com/pulse/roles-duties-diplomats-diplomatic-missions-bestdiplomats>

5.1. Загальна характеристика структурних елементів дипломатичних представництв

Дипломатична служба являється одним із найважливіших інструментів реалізації зовнішньої політики, який сильно взаємопов'язаний із мистецтвом ведення переговорів, пошуком компромісів, метою яких є врегулювання спірних моментів між державами-учасницями, а також поглиблення міжнародної співпраці між країнами.

Важливо зазначити, що дипломатія та дипломатична служба досить відрізняються за трактування даних поняття та їхніми характерними ознаками. Науковці трактують поняття «дипломатія» як організаційно-політичний інструмент з імплементації зовнішньополітичного курсу держави, яка містить комплекс прийомів та методів задля успішної реалізації зовнішньополітичних цілей, тобто являється певним механізмом побудови міжнародних відносин між суверенними державами, яка побудована та базується на взаємному обміні дипломатичними представниками, котрі втілюють національну самобутність своєї держави. Згідно із трактуванням наданим Оксфордським словником англійської мови «дипломатія» визначається інструментом реалізації завдань міжнародних відносин країни, шляхом здійснення переговорних процесів між державами-учасницями, де послы і посланники застосовують спеціальні засоби з метою забезпечення ведення ефективного переговорного процесу.⁵⁷

Відповідно в основі реалізації дипломатії лежить організаційна структура дипломатичного представництва, яка відіграє важливу роль у формуванні зовнішньополітичного вектору та є одним із ключових елементів у сфері державного управління. Дипломатичні представництва – це спеціальні установи, які встановлюються кожною країною у різних країнах світу з метою забезпечення комунікації, захисту і представництва її інтересів.

Основні складові структури дипломатичних представництв включають **амбасади, консульства та постійні місії при міжнародних організаціях.**

Амбасада – це найвищий рівень дипломатичного представництва, який зазвичай розташовується в столиці країни, в якій вона діє, і виконує роль головного офіційного представництва держави за кордоном. Амбасади здійснюють широкий спектр функцій, включаючи політичні, економічні, соціальні та культурні зв'язки.

⁵⁷ Палагусинець Р. В. Роль дипломатичної служби в формуванні ефективного державного управління. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/2_2020/40.pdf

Консульство – це важлива складова дипломатичних представництв, що розташовані в різних містах країни та займаються наданням консульських послуг, таких як видача віз, допомога громадянам у разі непередбачених ситуацій за кордоном, реєстрація народження та смерті громадян та ін.

Постійна місія при міжнародній організації – це представництво країни при міжнародних організаціях, таких як ООН, Європейський Союз та інші. Їх завдання включають захист і підтримку інтересів країни в рамках цих організацій та співпрацю з іншими державами з метою досягнення спільних цілей.

Отже, загальна структура дипломатичних представництв включає амбасади, консульства та постійні місії при міжнародних організаціях і має на меті забезпечення ефективного представництва інтересів країни за кордоном.

Критичний аналіз структури дипломатичних представництв може бути проведений шляхом оцінки їхньої ролі, ефективності та спроможності виконувати свої завдання. Розглянемо кожен аспект окремо (табл. 5.1).

Таблиця 5.1. Критичний аналіз структури дипломатичних представництв

Складові структури дипломатичних представництв	Роль	Ефективність
Амбасади	Амбасади є головними дипломатичними місіями, представляючи інтереси держави в іншій країні. Вони сприяють укріпленню політичних, економічних та культурних зв'язків між країнами	Ефективність амбасад залежить від їхньої здатності виконувати завдання, таких як забезпечення безпеки громадян своєї країни, сприяння в укріпленні дипломатичних зв'язків, надання консульських послуг та розвитку співпраці
Консульства	Консульства забезпечують захист та допомогу своїм громадянам за кордоном, надаючи консульські послуги, такі як видання віз, допомога в разі надзвичайних ситуацій, реєстрація народження та смерті тощо	Важливою характеристикою консульств є їхня здатність швидко та ефективно реагувати на потреби громадян у разі кризових ситуацій або надзвичайних подій.
Постійні місії при міжнародних організаціях	Постійні місії представляють країну при міжнародних організаціях, таких як ООН, ЄС, НАТО тощо. Вони сприяють захисту та просуванню інтересів країни на міжнародній арені	Ефективність постійних місій полягає у їхній здатності впливати на прийняття рішень та формування міжнародної політики на користь своєї країни

Твердження про важливість структури дипломатичних представництв можна підтвердити на основі реальних фактів, таких як діяльність конкретних посольств

та консульств у вирішенні конфліктів, надання допомоги громадянам в кризових ситуаціях, а також роль постійних місій у формуванні міжнародних відносин та рішень.

Основними характеристиками структури можна вважати такі визначальні ознаки:

Кількість: кількість дипломатичних представництв залежить від розміру та політичної ваги країни, зокрема США та Китай мають найбільші мережі дипломатичних представництв у світі.

Персонал: склад персоналу дипломатичного представництва залежить від його функцій – у великих посольствах може бути кілька радників та аташе з різних питань.

Фінансування: бюджет дипломатичного представництва залежить від розміру країни та її економічного стану, для прикладу США мають найбільший бюджет на дипломатичну службу у світі.

Дипломатичні представництва відіграють важливу роль у розвитку міжнародних відносин. Їхня робота сприяє мирному співіснуванню та співпраці між державами. Дипломатичні представництва є інструментом реалізації зовнішньої політики держави, їхня діяльність спрямована на досягнення цілей, визначених урядом.

Характеризуючи внутрішню структуру дипломатичного представництва як інституційної одиниці ми можемо зазначити, що кожне дипломатичне представництво складається з трьох категорій співробітників:

- дипломатичний персонал;
- адміністративно-технічні працівники;
- персонал.

ДИПЛОМАТИЧНИЙ ПЕРСОНАЛ

Усередині дипломатичного представництва існує певний розподіл обов'язків, а саме представництво складається з відповідних відділів: майже в кожному посольстві обов'язково існують два відділи – консульський і відділ преси. Консульський відділ, за відсутності окремого консульства як такого, виконує його функції усередині посольства з дещо меншими правами.

Завідувач консульським відділом посольства в країні перебування має вузькі права, ніж генеральний консул, консул і віце-консул, які очолюють самостійні консульські установи, і, на відміну від них, не отримує ні консульського патенту від своєї держави, ні екзекватури від Міністерства закордонних справ країни перебування.

Глава посольства відомий як посол або верховний комісар. Термін «посольство» зазвичай використовується також як частина будівлі, в якій виконується робота дипломатичної місії, але, строго кажучи, посольством є сама дипломатична делегація, тоді як офісні приміщення та дипломатична робота – це канцелярія, тому в канцелярії діє посольство.

Завідувач консульським відділом, крім того, діє не від імені свого уряду, вірніше за МЗС, а лише від імені посольства, виконуючи ті або інші консульські функції в рамках діяльності посольства.

Відділ преси (або інформації) посольства веде щоденне спостереження за пресою країни перебування, підтримує зв'язок із ЗМІ, отримує інформацію від кореспондентів, теле- і радіожурналістів, які, як правило, є досить інформованими громадянами своєї країни, знайомить місцеву пресу з головними подіями, що відбуваються в акредитуєчій державі.

У великих посольствах є відділи науки і техніки, в яких працюють радники по науці і техніці, а також закріплені за відділом дипломатичні співробітники.

З метою детального вивчення внутрішньої і зовнішньої політики країни перебування в посольстві, як правило, створюється група дипломатичних співробітників, яку очолює радник посольства.⁵⁸

Схематично структура посольства виглядає так (рис. 5.1):

- група з питань зовнішньої політики;
- група з питань внутрішньої політики;
- група з питань економіки;
- відділ преси;
- консульський відділ;
- адміністративно-господарська група;
- секретаріат посла.

---

⁵⁸ Конспект лекцій з дисципліни «Дипломатична та консульська служба» для студентів спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» / Укл.: Латишева В. В., Чістякова І. М., Бабіна В. О. Одеса: ОНПУ, 2020. 76 с.
<http://dspace.opu.ua/jspui/bitstream/123456789/12293/1/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%81%D0%BF%D0%B5%D0%BA%D1%82%20%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%86%D1%96%D0%B9%20%D0%94%D0%B8%D0%BF%D0%BB%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B0%20%D1%82%D0%B0%20%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%81%D1%83%D0%BB%D1%8C%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0%20%D1%81%D0%BB%D1%83%D0%B6%D0%B1%D0%B0%20%282020%29.pdf>

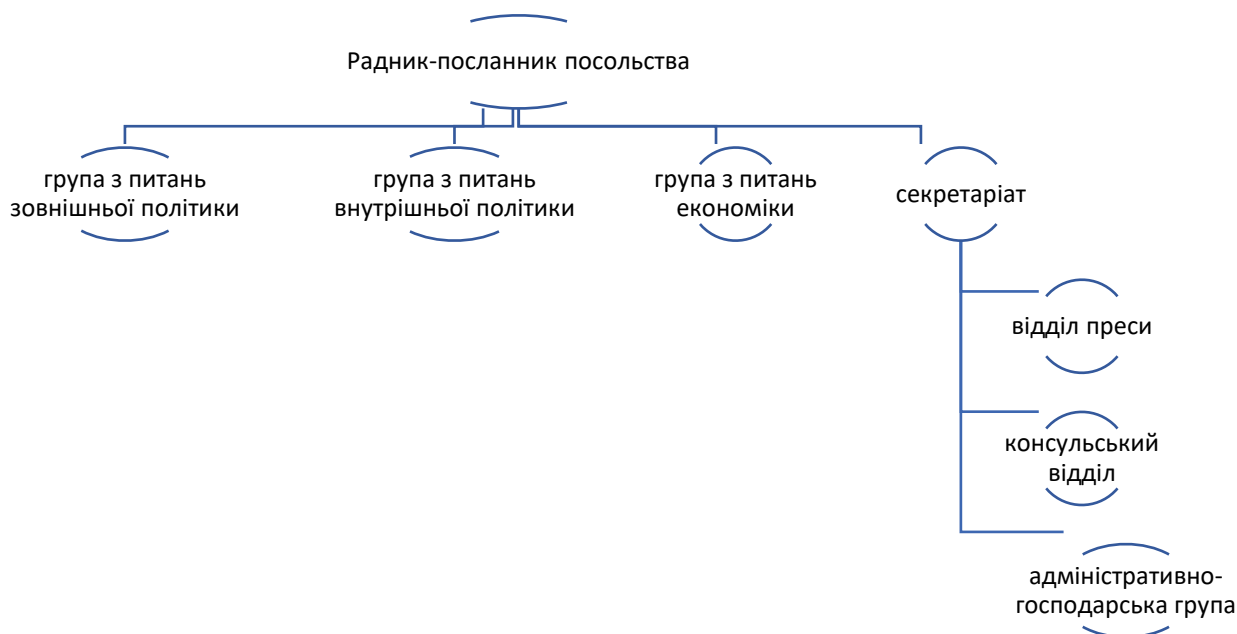

Рис. 5.1. Організаційна структура посольства

У кожному посольстві є також адміністративно-господарський відділ на чолі із завідуючим господарством. Як правило, хтось з секретарів посольства, або просто радник, займається всіма адміністративно-господарськими справами, оскільки на цій ділянці завжди виникає безліч питань (укладання договорів з ремонту приміщень, доставка купленого товару тощо). Це вимагає присутності дипломатичного співробітника, тому що доводиться мати справу з офіційними установами країни перебування і звертатися в більшості випадків до її МЗС. Групами з питань зовнішньої політики, внутрішньої політики і економіки керує радник-посланник посольства. Загальні структури посольств деяких країн світу наведені в додатку А.

АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕХНІЧНІ ПРАЦІВНИКИ

Друга категорія співробітників дипломатичного представництва – члени адміністративно-технічного персоналу. Їх роль в дипломатичному представництві також чітко регламентується Віденською конвенцією, згідно з якою «членами адміністративно-технічного персоналу є члени персоналу представництва, що здійснюють адміністративно-технічне обслуговування представництва».

За своїм службовим і, відповідно, правовим статусом вони відрізняються від співробітників першої категорії, проте сучасне міжнародне право і національне законодавство низки країн роблять значні кроки по наближенню їх статусу, у тому числі привілеїв і імунітету, до статусу дипломатичних агентів.

До категорії адміністративно-технічного персоналу відносять референтів перекладачів, технічних секретарів, стенографістів, бухгалтерських працівників, шифрувальників і інший канцелярський персонал.

Всі ці співробітники не мають дипломатичних паспортів і рангів, проте в закордонне відрядження їх направляє Міністерство закордонних справ і їм видається службовий паспорт (по суті щось середнє між дипломатичним і громадянським паспортом).

ПЕРСОНАЛ

I, нарешті, *третья категорія* – члени обслуговуючого персоналу дипломатичного представництва (прибиральниці, ліфтери, водії, садівники, вахтери тощо). До них відносяться, як вже наголошувалося, і особи, що не входять до складу персоналу представництва, які працюють за договором найму у самих співробітників посольства або місії (робітниці, доглядальниці тощо).

Отже, дипломатичне представництво або іноземне представництво – це група людей з держави або організації, які знаходяться в іншій країні, щоб офіційно представляти державу або організацію. На практиці ця фраза зазвичай означає посольство або високу комісію, яка є головним офісом дипломатичних представників країни в іншій країні; зазвичай, але не обов'язково, він базується в столиці приймаючої держави. Консульства, з іншого боку, є меншими дипломатичними представництвами, які зазвичай розташовані у великих містах приймаючої держави (але можуть бути розташовані в столиці, як правило, коли країна, що надсилає, не має посольства в державі, що приймає). Крім дипломатичної місії в країні, в якій воно знаходиться, посольство також може бути нерезидентним постійним представництвом в одній або кількох інших країнах. Термін «посольство» іноді використовується як синоніми з канцелярією, фізичним офісом або місцем розташування дипломатичної місії. Отже, терміни «резиденція посольства» та «офіс посольства» використовуються для розрізнення резиденції посла та канцелярії.

Члени дипломатичного представництва можуть проживати всередині або за межами будівлі, в якій знаходиться канцелярія представництва, і їхні приватні помешкання користуються тими ж правами, що й приміщення представництва, щодо недоторканності та захисту.

Усі представництва в Організації Об'єднаних Націй називаються просто постійними представництвами, тоді як представництва держав-членів ЄС у Європейському Союзі називаються постійними представництвами, і головою такої місії зазвичай є як постійний представник, так і посол. Місії Європейського Союзу за кордоном відомі як делегації ЄС. Деякі країни мають більш конкретну номенклатуру для своїх місій і персоналу: місію Ватикану очолює нунцій (лат. «посланник») і, отже, відомий як апостольська нунціатура. За правління Муаммара Каддафі представництва Лівії використовували назву народного бюро, очолюваного секретарем.

Представництва між країнами Співдружності відомі як Вищі комісії, а їхні голови – Вищі комісари. Загалом послы та верховні комісари вважаються

еквівалентними за статусом і функціями, а посольства та вищі комісії вважаються дипломатичними місіями.

У минулому дипломатична місія, очолювана посадовою особою нижчого рангу (посланником або міністром-резидентом), називалася легацією. Оскільки ранги посланника та міністра-резидента фактично застаріли, найменування посольства більше не входить до числа дипломатичних рангів, що використовуються в дипломатії та міжнародних відносинах.

Консульство схоже на дипломатичне представництво, але не те саме, зосереджене на роботі з окремими особами та підприємствами, як це визначено у Віденській конвенції про консульські зносини. Консульство або генеральне консульство, як правило, є представником посольства за межами столиці. Наприклад, Філіппіни мають своє посольство в Сполучених Штатах у столиці останніх, Вашингтоні, округ Колумбія, але також мають сім генеральних консульств у великих містах США. Особа, відповідальна за консульство або генеральне консульство, називається відповідно консулом або генеральним консулом. Подібні послуги також можуть надаватися в посольстві (для обслуговування регіону столиці) у тому, що зазвичай називається консульським відділом.

Таблиця 5.2. Приклади розміщення посольств провідних країн світу

Посольство Іспанії при Святому Престолі та Суверенному Військовому Мальтійському Ордені в Римі

Посольство США в Гельсінкі, Фінляндія

Кілька посольств в одному місці: посольства Данії, Фінляндії, Ісландії, Норвегії та Швеції в спільному комплексі посольств Північних країн у Берліні , Німеччина.

Резиденція британського посла у Вашингтоні, округ Колумбія

У разі суперечки країна зазвичай відкликає главу місії на знак свого незадоволення. Це менш різко, ніж повне розірвання дипломатичних відносин, і місія все одно продовжуватиме працювати більш-менш нормально, але тепер її очолюватиме тимчасовий повірений (зазвичай заступник глави місії), який може мати обмежені повноваження. Тимчасовий повірений у справах також очолює місію в період між закінченням терміну повноважень одного керівника місії та початком іншого.

Бути дипломатом – це престижна робота, яка дозволяє мати великий вплив на зовнішні служби. Дипломати беруть участь у вирішенні глобальних проблем шляхом колективних рішень, незалежно від того, чи співпрацюють вони з промислово розвиненими країнами чи країнами, що розвиваються, великими підприємствами чи некомерційними організаціями. Вони можуть знайти баланс між інтересами власного уряду та інтересами інших країн і домовитися про контракти, вигідні для всіх сторін. Оскільки світ став більш глобалізованим, дипломати відіграють вирішальну роль у визначенні того, як розвиватимуться міжнародні відносини в майбутньому.

5.2. Функції дипломатичних представництв та їх роль у міжнародних відносинах

Функції дипломатичних представництв є важливою складовою міжнародних відносин та забезпечують різноманітні аспекти співпраці між державами. Центральним аспектом є роль дипломатичних представництв у підтримці інтересів своїх держав та сприянні взаєморозумінню та співпраці на міжнародній арені.

Паралельно до цього можна розглянути такі поняття, як «дипломатія», «міжнародні відносини», «консульські послуги» та «міжнародні переговори».

Дипломатія – це усталений метод впливу на рішення та поведінку іноземних урядів і народів шляхом діалогу, переговорів та інших заходів, окрім війни чи насильства.

Міжнародні відносини – це взаємодія між суверенними державами. Наукове вивчення цих взаємодій також називають міжнародними дослідженнями, міжнародною політикою або міжнародними справами.

Консульські послуги в установі включають видачу свідоцтв про народження, шлюб та смерть, проведення військового перепису, видачу посвідчень особи та видачу проїзних документів.

Міжнародні переговори – це процес, у якому дві або більше сторін з різними потребами та цілями обговорюють питання для пошуку взаємоприйняттого рішення. Метою міжнародних переговорів є досягнення угод між підприємствами з різним культурним походженням.

Дипломатія виступає як основний інструмент спілкування між державами, що включає в себе використання дипломатичних місій для ведення переговорів та підтримки взаєморозуміння. Міжнародні відносини виступають як ширший контекст, в якому функціонують дипломатичні місії, вони створюють основу для взаємодії між країнами на різних рівнях. Консульські послуги, надані дипломатичними місіями, спрямовані на захист прав та інтересів громадян своєї країни за кордоном. Міжнародні переговори відображають процес вирішення міжнародних питань, в якому дипломатичні місії можуть взяти участь для досягнення взаємовигідних угод.

Основна роль дипломатичного представництва полягає в представленні та захисті інтересів країни базування та її громадян у країні перебування.

Дипломатичні місії між членами Співдружності націй називаються не посольствами, а високими комісіями, оскільки країни Співдружності мають особливі дипломатичні відносини. Зазвичай очікується, що посольство країни Співдружності в країні, що не входить до Співдружності, докладе всіх зусиль для надання дипломатичних послуг громадянам інших країн Співдружності, якщо країна громадянина не має посольства в цій країні. Громадяни Канади та Австралії користуються ще більшою ефективністю співпраці між їхніми відповідними консульськими службами, як зазначено в Канадсько-австралійській угоді про розподіл консульських послуг. Така ж процедура також дотримується на багатосторонньому рівні державами-членами Європейського Союзу (ЄС). Громадяни Європи, які потребують консульської допомоги в країні, де немає дипломатичного чи консульського представництва у своїй країні, можуть звернутися до будь-якого консульського чи дипломатичного представництва іншої країни-члена ЄС (ст. 23 ДФЄС).⁵⁹

За Віденською конвенцією: «Функції дипломатичного представництва полягають, зокрема: у представництві акредитуючої держави в державі перебування; у захисті в державі перебування інтересів акредитуючої держави та її громадян у межах, що допускаються міжнародним правом; у веденні переговорів з урядом держави перебування; у з'ясуванні всіма законними засобами умов і подій в державі перебування та повідомленні про них уряду акредитуючої держави; у заохоченні дружніх відносин між акредитуючою державою і державою перебування та в розвиткові їх взаємовідносин у галузі економіки, культури і науки».⁶⁰

Для безперешкодного здійснення дипломатами своїх функцій Віденська конвенція передбачає надання для них дипломатичного імунітету і особливих привілеїв.

Дипломатичний імунітет гарантує особисту недоторканність, а також недоторканність службових приміщень і майна; звільнення від місцевої кримінальної, цивільної і адміністративної юрисдикції; право шифролистування і недоторканності дипломатичної кореспонденції, яка перевозиться дипломатичними кур'єрами. Окрім того їм надаються такі привілеї як звільнення від сплати прямих податків, відміну мита, право піднімати прапор над офіційною резиденцією, право використовувати дипломатичну форму (там, де це практикується).

Як правило, держава надає іноземним дипломатичним представництвам всі передбачені Віденською конвенцією пільги і привілеї, але на засадах повної взаємності.⁶¹

⁵⁹ Diplomatic mission. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Diplomatic_mission

⁶⁰ Віденська конвенція про право міжнародних договорів. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_118#Text

⁶¹ Дипломатичне представництво. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%B8%D0%BF%D0%BB%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D1%82%D0%B8%>

Отже, функції дипломатичних представництв в сучасному світі відіграють важливу роль у підтримці міжнародних відносин, забезпеченні національних інтересів та сприянні вирішенню міжнародних проблем. Розглянемо деякі ключові функції дипломатичних представництв на рисунку 5.2.

Рис. 5.2. Функції дипломатичних представництв

Ці функції дипломатичних представництв ілюструють їх важливість у міжнародних відносинах та забезпеченні мирного та співпрацювального світового співтовариства.

Взаємозв'язок між цими аспектами полягає в тому, що функції дипломатичних представництв визначаються потребами міжнародного співтовариства та вимогами конкретної ситуації. Вони співпрацюють як інструменти державної політики для досягнення стратегічних цілей в міжнародній арені.

Політичні відносини виступають як основний аспект діяльності дипломатичних представництв, які виконують широкий спектр функцій у цій сфері. Дипломатичні представництва виступають агентами своїх держав у веденні політичного діалогу з представниками інших країн та міжнародних організацій.

Дипломатичні представництва також здійснюють інші функції, зокрема у сфері економіки вони можуть сприяти підписанню та виконанню міжнародних

торгових угод, стимулювати інвестиції та розвиток бізнесу. В консульській сфері вони забезпечують захист прав та інтересів громадян своєї країни за кордоном. Щодо культурного обміну, вони сприяють взаєморозумінню та взаємодії між народами шляхом організації культурних заходів та обміну освітніми та культурними програмами.

Взаємозв'язок між політичними відносинами та іншими функціями дипломатичних представництв полягає в тому, що політичні відносини можуть бути використані як основний механізм для досягнення ширшої мети співпраці між державами. Вони можуть впливати на інші аспекти відносин, такі як економічні, консульські та культурні, і відображають загальну стратегію державної політики у міжнародній арені.

Дипломатичні представництва виступають як ключові механізми сприяння економічному співробітництву між державами. Паралельно до цього, важливою функцією дипломатичних представництв є політичні відносини, які створюють основу для розвитку економічних зв'язків. Політичний діалог між країнами може сприяти створенню сприятливого середовища для бізнесу та інвестицій.

Далі, консульська діяльність дипломатичних представництв допомагає вирішувати питання, пов'язані з торгівлею, інвестиціями та підтримкою бізнесу. Консульські служби можуть надавати інформацію про ринкові умови, правові норми та процедури для бізнесу.

Крім того, культурний обмін є важливою складовою економічного співробітництва. Дипломатичні представництва організують культурні заходи, які сприяють підвищенню взаєморозуміння між народами та стимулюють культурний обмін, що може мати позитивний вплив на економічні відносини. Таким чином, економічне співробітництво через дипломатичні представництва взаємодіє з політичними, консульськими та культурними функціями, що сприяє розвитку бізнесу, торгівлі та інвестицій між країнами.

Консульська діяльність здійснюється через консульські установи, такі як консульства та консульські відділи, які входять до складу дипломатичних представництв.

***Консульська діяльність** – це набір послуг і заходів, які надаються громадянам іншої країни в країні прибуття, а також розв'язання питань щодо їх прав та інтересів. Такі послуги можуть включати видачу віз, консульську допомогу в разі надзвичайних ситуацій, нотаріальні послуги, реєстрацію народжень та смертей тощо.*

Паралельно з цим, консульська діяльність тісно пов'язана з дипломатичною місією країни. Дипломатичні представництва виконують важливу роль у захисті прав та інтересів своїх громадян за кордоном через надання консульських послуг. Вони також сприяють розвитку та поглибленню дипломатичних відносин між країнами, оскільки консульська діяльність створює можливості для безпосереднього контакту між громадянами та представниками інших країн. У

підсумку, консульська діяльність являє собою важливу функцію дипломатичних представництв, яка спрямована на захист прав та інтересів громадян за кордоном та сприяння розвитку міжнародних відносин.

Дипломатичні представництва представляють країну за кордоном і відіграють ключову роль у розвитку та підтримці міжнародних відносин.

По-перше, вони є головними засобами комунікації між країнами. Шляхом взаємодії та обміну інформацією через дипломатичні канали, країни можуть співпрацювати у вирішенні спільних проблем та конфліктів.

Паралельно з цим, дипломатичні представництва сприяють розвитку та углибленню економічних, культурних та наукових зв'язків між країнами: вони організують зустрічі, конференції, виставки та інші події, що сприяють обміну досвідом та знаннями. Далі, дипломатичні представництва забезпечують захист прав та інтересів своїх громадян у інших країнах – вони надають консульські послуги, допомагають у вирішенні правових питань та надзвичайних ситуацій.

У підсумку, дипломатичні представництва є невід'ємною складовою міжнародних відносин, які сприяють співпраці та розвитку між країнами, а також захищають права та інтереси громадян.

Дипломатичні представництва є ключовими установами в міжнародних відносинах, відіграючи важливу роль у зміцненні дипломатичних зв'язків між країнами. Вони є основними агентами комунікації та сприяють підтримці дружніх стосунків, розвитку співпраці та розробці спільних стратегій у різних сферах. Одна з ключових функцій дипломатичних представництв – це встановлення та підтримка зв'язків між країнами, а саме організація зустрічей, переговорів, конференцій та інших заходів, спрямованих на вирішення спільних проблем та конфліктів.

Дипломатичні представництва також відіграють важливу роль у розвитку економічних, культурних та наукових зв'язків між країнами – вони організують та підтримують взаємні виставки, фестивалі, наукові конференції та інші заходи, що сприяють обміну досвідом та інноваціями. Крім того, дипломатичні представництва надають консульські послуги громадянам своєї країни, що перебувають у інших країнах – це включає в себе надання віз, допомогу у вирішенні правових та медичних питань, а також захист прав та інтересів громадян.

Дипломатичні представництва виконують важливу функцію у підтримці дружніх стосунків та співпраці між країнами. Вони сприяють розвитку економічних, культурних та наукових зв'язків, організуючи різноманітні заходи та ініціативи.

Роль дипломатичних представництв у міжнародних відносинах, особливо в контексті збереження національних інтересів, є вирішальною для кожної країни. Дипломатичні місії виконують різноманітні функції, спрямовані на захист і підтримку національних інтересів у вирішенні міжнародних питань (рис. 5.3).

Дипломатичні представництва є важливим каналом комунікації між країнами та сприяють міжнародному мирному співіснуванню

Вони сприяють розвитку міжнародного співробітництва у різних сферах, включаючи економіку, науку та культуру

Дипломатичні місії забезпечують міжнародну безпеку та стабільність, співпрацюючи у питаннях боротьби з тероризмом та іншими загрозами

Рис. 5.3. Роль дипломатичних представництв у міжнародних відносинах

Однією з ключових функцій дипломатичних представництв є збереження національної безпеки та обороноздатності країни. Посольства та консульства активно співпрацюють з іншими країнами у питаннях безпеки, розвідки та оборони, щоб захистити національні інтереси від зовнішніх загроз. Крім того, дипломатичні місії виконують важливу роль у забезпеченні економічних і торговельних інтересів країни. Вони сприяють розвитку торговельних зв'язків, укладанню міжнародних угод та договорів, а також залученню іноземних інвестицій. Дипломатичні представництва також грають важливу роль у забезпеченні прав людини та громадянських свобод. Вони надають консульську допомогу громадянам своєї країни за кордоном, допомагаючи їм у вирішенні правових та медичних питань, а також в ситуаціях кризового характеру.

Дипломатичні представництва відіграють ключову роль у збереженні національних інтересів країни в міжнародному співтоваристві. Вони забезпечують безпеку країни, сприяючи співпраці з іншими країнами у питаннях оборони та розвідки. Дипломатичні місії сприяють розвитку економічних і торговельних зв'язків країни та надають консульську допомогу громадянам у справах прав людини та громадянських свобод. Роль дипломатичних представництв у міжнародних відносинах у контексті розвитку міжнародного співробітництва надзвичайно важлива. Дипломатичні місії є основним інструментом країн для

спілкування та співпраці з іншими країнами, вирішення спільних проблем та досягнення взаємовигідних угод.

Однією з ключових функцій дипломатичних представництв є сприяння міжнародному мирному співіснуванню та врегулюванню міжнародних конфліктів. Вони допомагають країнам знайти мирні рішення та посередництво в урегулюванні конфліктів, що може привести до підписання міжнародних угод та мирних домовленостей. Крім того, дипломатичні представництва сприяють розвитку міжнародного співробітництва у різних сферах, таких як економіка, наука, культура та освіта. Вони організують міжнародні зустрічі, конференції та переговори, сприяючи обміну досвідом, технологіями та інноваціями між країнами. Дипломатичні місії також виконують важливу роль у забезпеченні міжнародної безпеки та стабільності. Вони сприяють обміну інформацією та розвитку міжнародних стратегій щодо боротьби з тероризмом, злочинністю, поширенням збройних конфліктів та іншими загрозами.

Отже, дипломатичні представництва є важливим каналом комунікації між країнами та сприяють міжнародному мирному співіснуванню. Вони сприяють розвитку міжнародного співробітництва у різних сферах, включаючи економіку, науку та культуру. Дипломатичні місії забезпечують міжнародну безпеку та стабільність, співпрацюючи у питаннях боротьби з тероризмом та іншими загрозами.

Ролі та обов'язки дипломатів

Роль і обов'язки дипломата виходять за рамки ввічливості. Вони сприяють міжнародним зв'язкам, збирають важливі дані щодо інтересів своєї нації та беруть участь у переговорах між державами. Нижче наведено 6 категорій, які представляють їхні ролі;

1) Консульські посадові особи

Дипломатичне представництво країни значною мірою залежить від консульських посадових осіб. Вони відповідають за видачу віз, засвідчення документів, надання нотаріальних послуг і допомогу особам або громадянам своєї країни, які подорожують за кордон. Розповідаючи громадянам про місцеві правила та норми та надаючи їм інформацію про безпеку подорожей, консульський персонал також допомагає захищати права своїх співвітчизників. Крім того, вони можуть запропонувати невідкладну допомогу під час кризи та слугувати посередником між місцевою владою та посольством або консульством своєї країни.

2) Економічні референти

Обов'язки економічних офіцерів полягають у тому, щоб переконатися, що операції, інструкції та правила їх організації відповідають національним і міжнародним економічним законам. Вони стежать за фінансовим середовищем, що стосується діяльності організації, і пропонують поради щодо потенційних ризиків та інвестиційних можливостей. Вони пропонують аналіз економічних тенденцій і звіти про ефективність, вивчають дані з бухгалтерських записів або інших джерел і розробляють стратегії підвищення прибутковості та зниження ризику в процесі прийняття рішень.

3) Офіцери публічної дипломатії

Офіцери публічної дипломатії відповідають за виховання дружби та взаєморозуміння між своїми громадянами та жителями інших націй. Вони підключаються до закордонної аудиторії через низку каналів зв'язку, таких як друковані ЗМІ, цифрові платформи, радіомовлення, публічні виступи та культурні заходи, щоб зацікавити своїх людей у всьому світі. Співробітники публічної дипломатії розпізнають цільову аудиторію за кордоном, створюють повідомлення, які привабливі для цієї аудиторії, і ефективно доносять ці повідомлення за допомогою нових технологій. Вони також представляють свою націю дипломатично.

4) Офіцери з торгівлі

Офіцери з питань торгівлі відповідають за просування економічних інтересів своєї країни на міжнародному рівні шляхом побудови, управління та підтримки відносин з іншими країнами, підприємствами та зацікавленими сторонами. Офіцери з питань торгівлі використовують низку стратегій для пошуку нових можливостей для торгівлі, розширення існуючих ринків, вирішення конфліктів або викликів, які перешкоджають двостороннім торговим системам, і допомоги у створенні нових ринків.

5) Офіцери управління

Керівники як дипломати просувають цілі зовнішньої політики своєї держави. У відповідних країнах вони вивчають і розглядають соціально-політичні та економічні проблеми. Для підтримки дипломатичних ініціатив керівництво відповідає за налагодження контактів з представниками уряду та неурядовими організаціями (НУО). Крім того, вони керують контрактами для створення завдань, пов'язаних з діяльністю посольства, і створюють стратегії для ефективного використання фінансів у місії певної країни.

6) Політофіцери

Спілкуванням між націями керують і сприяють політичні офіцери в дипломатичних місіях. Вони підтримують уряд, надаючи вказівки та аналіз ініціатив, стратегій дій, поточних подій та інших глобальних питань. Крім того, вони підтримують вирішення міжнародних конфліктів і гарантують безперебійну роботу переговорів. Політичні офіцери працюють як контактний пункт для громадян своєї країни, коли вони перебувають за кордоном, і представляють свою націю за межами країни.

Посадова інструкція дипломата

Дипломати виконують свою роботу відповідно до своїх функцій і країни перебування. Їхня посадова інструкція залежить від країни роботи:

- Консультуватися з верховними комісарами та посольствами за кордоном. Відповідати на запити, зроблені особисто та інші, включаючи письмове спілкування та міжнародні зв'язки, з департаментами та представниками громадськості.

- Публікувати та редагувати звіти. Сприяти розробці політики допомоги своїм колегам.

- Організувати міністерські та дипломатичні візити, допомагати туристам і зберігати інформацію про це.

- Контролювати витрати відділу та керувати конкретними завданнями відділу.

Які навички потрібні дипломатам?

Оскільки дипломати працюють з людьми з різних країн, які дотримуються різних культур, вірувань і цінностей, вони володіють різними навичками, щоб ефективно виконувати свої обов'язки. Вони володіють сильними лідерськими здібностями та співпрацюють з людьми. Вони вправні учасники переговорів, які можуть обговорювати точки зору, зміцнювати зв'язки та об'єднувати різні групи. Вони роблять мудрі судження про зовнішню політику, проводячи ретельні дослідження та вивчаючи різні інформаційні аспекти.

Дипломати мають чудові комунікативні навички. Їхні здібності до письмового спілкування допомагають їм переконувати людей і ефективно з ними спілкуватися. Більшість дипломатів володіють двома або кількома мовами. Вони знають іноземні мови, щоб краще спілкуватися з іноземними урядами. Дипломати також знають різні культури. Дипломати, які обізнані між культурами, краще можуть вести переговори та успішно виконувати завдання та зустрічі.

У сучасній дипломатії дипломатичні ранги та посади визначають старшинство дипломатів у власній країні. Кожна країна має окрему структуру рейтингу. Нижче наведено стандартну дипломатичну ієрархічну структуру дипломатичної місії:

→ посол

→ тимчасовий повірений у справах (у разі відсутності посла виконує функції глави дипломатичного представництва)

→ Міністр

→ Міністр- радник

→ консультант

→ секретар (перший, другий і третій)

→ Аташе (військовий, оборонний)

→ Прикріплений помічник.⁶²

5.3. Співробітництво між дипломатичними представництвами: рівні, форми та особливості

Співробітництво між дипломатичними представництвами є важливим аспектом міжнародних відносин та забезпечує підґрунтя для ефективного міждержавного спілкування та співпраці. Основні напрями співробітництва між дипломатичними представництвами включають такі елементи (рис. 5.4).

⁶² The Roles and Duties of Diplomats on Diplomatic Missions. URL: <https://www.linkedin.com/pulse/roles-duties-diplomats-diplomatic-missions-bestdiplomats>

Обмін інформацією

- Дипломатичні представництва співпрацюють у зборі, обробці та обміні інформацією про політичну, економічну, соціальну та культурну ситуацію у країнах-партнерах. Це допомагає зрозуміти позиції та інтереси кожної сторони.

Координація заходів

- Дипломатичні представництва співпрацюють у розробці та координації спільних заходів, таких як переговори, укладання угод, розв'язання конфліктів тощо.

Підтримка громадян

- Дипломатичні представництва надають консульські послуги своїм громадянам за кордоном, а також співпрацюють у вирішенні проблем та конфліктів, що можуть виникнути з їх участю.

Спільні проекти

- Дипломатичні представництва можуть співпрацювати у реалізації спільних проектів у таких сферах, як торгівля, економіка, культура, освіта, наука тощо.

Політична дипломатія

- Це обговорення та реалізація спільних політичних стратегій, які сприяють мирному вирішенню конфліктів, зміцненню безпеки та стабільності у регіоні.

Рис. 5.4. Складові елементи співробітництва між дипломатичними представництвами

Основна мета співробітництва між дипломатичними представництвами полягає в підтримці міжнародного миру, безпеки та стабільності, сприянні економічному та соціальному розвитку, а також зміцненні культурних та освітніх зв'язків між народами.

Право зовнішніх зносин є галуззю сучасного загального міжнародного права, що складається із системи юридичних норм, які регулюють становище і діяльність суб'єктів міжнародного права у здійсненні їхніх зовнішніх зносин відповідно до основних принципів міжнародного права.

***Дипломатичне та консульське право** – це окрема галузь міжнародного права, яка регулює дипломатичні та консульські відносини. Дипломатичне право регулює офіційну діяльність суб'єктів міжнародного права у сфері зовнішніх зносин, зокрема форми представництва держав за кордоном, форми ведення переговорів, підготовку і створення дипломатичних актів тощо.*

Слід наголосити, що нерідко норми права зовнішніх зносин, встановивши основу регулювання у будь-яких питаннях, прямо відсилають до внутрішньодержавних законів і правил. Такий, зокрема, порядок звільнення державою перебування від митних зборів тих предметів, що надходять через кордон на адресу дипломатичних представництв. Ст. 36 Віденської конвенції про дипломатичні зносини 1961 р. вимагає від держави перебування прийняття саме таких законів і правил, що дозволяють ввозити призначені для дипломатичних представництв предмети і звільняють їх від усіх митних зборів. Наприклад, ст. 19 Закону України «Про єдиний митний тариф» від 5 лютого 1992 р. містить саме цю норму. Таке переплетення двох засад правового регулювання – національного законодавства і міжнародно-правових норм – відображає особливості правової організації сфери зовнішніх зносин.⁶³

Регульовані правом дипломатичних відносин питання можна розділити на три основні групи:

- Встановлення і припинення дипломатичних відносин, що здійснюється за обоюсторонньою згодою, яка оформлюється в урочистій формі (спільне комюніке, договір про дружбу тощо). В свою чергу розірвання дипломатичних відносин є актом держави, яке має вираження в прийнятті нею одностороннього рішення про закриття своєї дипломатичної місії, що призводить, у відповідності з принципом взаємності, до прийняття аналогічного рішення державою-партнером. Розрив відносин може бути у випадку війни між двома державами, або в результаті колективних дій, які носять характер санкцій у відношенні держав, що не виконують свої міжнародні зобов'язання.

- Порядок підтримки дипломатичних відносин – постійна дипломатична місія, яка називається посольством або іноді місією, представляє собою орган акредитуваної держави, що постійно працює на території держави перебування. У відповідності з принципом встановлення дипломатичних відносин направлення місії здійснюється за обоюсторонньою згодою відповідних держав.

- Дипломатичні привілеї та імунітети – це сукупність особливих пільг, прав і переваг, наданих іноземним дипломатичним представництвам, їх персоналу та іншим особам, що користуються за міжнародним правом захистом на території держави перебування. За своїм призначенням – це фактично основний елемент, центральний інститут дипломатичного права.

Рівні співробітництва між дипломатичними представництвами є ключовим аспектом міжнародних відносин, який відображає ступінь згуртованості і взаємодії між різними країнами. Перший рівень співробітництва полягає у встановленні та підтримці дипломатичних зв'язків між країнами. Це офіційне визнання та встановлення дипломатичних місій, посольств та консульств. На цьому рівні дипломатичні представництва взаємодіють для забезпечення консульських послуг, обміну інформацією та співпраці в різних сферах. Другий рівень співробітництва

---

⁶³ Мультимедійний посібник з навчальної дисципліни «Міжнародне право». URL: https://arm.naiu.kiev.ua/books/mg/lectures/lecture_6.html

включає розвиток та виконання спільних стратегій та ініціатив. Це може включати співпрацю в розвитку міжнародного законодавства, участь у міжнародних місіях миротворців або спільні проекти з підтримки стабільності та безпеки. На третьому рівні співробітництва дипломатичні представництва можуть працювати над вирішенням глобальних проблем та викликів, таких як кліматичні зміни, торгівля та боротьба з тероризмом. Це може включати участь у міжнародних переговорах, взаємодію з міжнародними організаціями та спільні ініціативи для розв'язання складних проблем. Загалом, рівні співробітництва між дипломатичними представництвами визначають ступінь взаємодії та взаєморозуміння між країнами у міжнародних відносинах. Чим вищий рівень співробітництва, тим більше можливостей для спільної дії та досягнення спільних цілей.

Форми співробітництва між дипломатичними представництвами є різноманітними та мають різні цілі та напрямки. Ці форми співпраці можуть включати дипломатичні консультації, спільні ініціативи та проекти, обмін інформацією та досвідом, а також спільні заходи та події (рис. 5.5).

Дипломатичні консультації	передбачає регулярні зустрічі між представниками дипломатичних місій різних країн з метою обговорення актуальних міжнародних питань, розвитку співпраці та координації спільних дій. Ці консультації можуть відбуватися на різних рівнях – від регіональних до міжнародних.
Спільні ініціативи та проекти	передбачає співпрацю між дипломатичними місіями різних країн у реалізації спільних проектів або ініціатив у таких сферах, як розвиток гуманітарних програм, торгівля, енергетика, наука та технології, а також забезпечення міжнародної безпеки та стабільності.
Обмін інформацією та досвідом	включає в себе взаємне співробітництво між дипломатичними місіями у наданні та отриманні інформації про різні аспекти міжнародних відносин, політики, економіки та інших сфер. Цей обмін допомагає зрозуміти позиції та інтереси інших країн і сприяє виробленню спільних рішень та стратегій.
Спільні заходи та події	передбачає організацію спільних заходів, таких як конференції, семінари, культурні заходи та інші події, що сприяють поглибленню співпраці, обміну досвідом та підтримці взаєморозуміння між країнами.

Рис. 5.5. Форми співробітництва між дипломатичними представництвами

Усі ці форми співробітництва між дипломатичними представництвами сприяють зміцненню міжнародних відносин, спільному вирішенню проблем та досягненню спільних цілей.

У сучасному світі співробітництво між дипломатичними представництвами набуває все більшого значення в умовах глобалізації та швидкого розвитку міжнародних відносин. Особливості цього співробітництва полягають у використанні новітніх технологій, зміні підходів до вирішення міжнародних питань та зближенні позицій країн у важливих глобальних питаннях.

Однією з основних особливостей сучасного співробітництва між дипломатичними представництвами є активне використання інформаційних технологій та комунікаційних засобів для обміну інформацією, координації спільних дій та вирішення нагальних питань. Це дозволяє представникам різних країн ефективно співпрацювати навіть на відстані та оперативно реагувати на зміни в міжнародній ситуації.

Крім того, у сучасних умовах співробітництво між дипломатичними представництвами передбачає вирішення широкого спектру питань, від економічних та політичних до гуманітарних та екологічних. Це може включати спільні економічні проекти, обмін досвідом у сфері науки та культури, спільні заходи з метою підтримки міжнародної безпеки та стабільності, а також спільні зусилля у боротьбі з глобальними викликами, такими як зміна клімату та енергетична безпека.

Зокрема, у зв'язку з поширенням та наслідками пандемії COVID-19 співробітництво між дипломатичними представництвами стало ще більш актуальним, оскільки країни змушені спільно працювати над вирішенням проблем здоров'я націй та відновленням економіки.

Отже, в сучасних умовах співробітництво між дипломатичними представництвами має велике значення для забезпечення міжнародної безпеки, стабільності та процвітання, а також для вирішення глобальних проблем, що стоять перед світом.

5.4. Індекс глобальної дипломатії як інструмент оцінки рівня дипломатичних відносин між країнами у світі

Індекс глобальної дипломатії є інструментом для оцінки та порівняння рівня дипломатичних відносин між країнами у світі. Він базується на ряді факторів, які визначають ефективність дипломатичних зусиль країн у вирішенні міжнародних питань та сприянні світовому мирному співробітництву.

Вперше Індекс дозволив користувачам побачити масштаби офіційної присутності країни за кордоном, де зв'язки були найщільнішими та порівняння дипломатичних мереж країн одна з одною. Це стало основою для нового розуміння відносної ваги, яку країни надають дипломатії, і того, де вони намагалися використовувати її для посилення впливу.

Основними моментами, які варто врахувати в аналізі Індексу глобальної дипломатії, є:

1. Кількість та різноманітність дипломатичних місій: Це включає кількість посольств, консульств, постійних місій при міжнародних організаціях та інших дипломатичних представництв країни в інших країнах.

2. Рівень дипломатичних відносин: Оцінюється за наявністю та активністю міжнародних договорів, спільних проєктів, взаємних візитів та інших форм співпраці між країнами.

3. Дипломатична активність: Враховується участь країни в міжнародних організаціях, місіях миротворців, участь у міжнародних конференціях та самі заходи дипломатичного впливу.

4. Гнучкість та відкритість дипломатичної політики: Спроможність країни швидко реагувати на зміни в міжнародній ситуації та відкритість для співпраці з іншими країнами.

Індекс глобальної дипломатії допомагає країнам оцінити їхні досягнення у сфері міжнародних відносин та визначити напрямки подальшого розвитку дипломатичної стратегії. Розуміння цього індексу дозволяє країнам ефективніше співпрацювати між собою для досягнення загальних цілей стабільності та процвітання у світі.

Згідно з дослідженням австралійського інституту Лоуї, Китай має найбільшу дипломатичну мережу у світі, обігнавши в рейтингу свого політичного та економічного суперника США. За останніми даними, Пекін має 275 дипломатичні місії, тоді як Вашингтон – 271.⁶⁴

На макрорівні дипломатичні мережі продовжують розширюватися та поглиблюватися (табл. 5.3). Це свідчить про те, що, незважаючи на легкість онлайн-зв'язку, уряди в усьому світі продовжують інвестувати в особисту дипломатію та присутність на місцях. Суперництво великих держав є таким же поширеним у дипломатії, як і в інших галузях, де Сполучені Штати та Китай домінують у рейтингу. Такі проблеми, як російсько-українська війна чи економічні проблеми в Південній Африці та Аргентині, також призвели до занепаду мереж деяких країн. Інші країни зменшили свою присутність у певних регіонах зі зміною пріоритетів, а геополітична конкуренція зосередила увагу на Тихому океані та Азії.

---

⁶⁴ Індекс глобальної дипломатії: які країни мають найбільший вплив у світі. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2024/03/05/infografika/svit/indeks-hlobalnoyi-dyplomatiyi-yaki-krayiny-mayut-najbilshyj-vplyv-svit>

Таблиця 5.3. Кількісна характеристика дипломатичної мережі провідних країн світу⁶⁵

Ранг	Країна	Загальна кількість місій	Посольства/ Вищі комісії	Консульства/ Генеральні консульства	Постійні представництва	Інші уявлення
1	 Китай	275	171	92	10	8
2	 Сполучені Штати	267	167	82	11	3
3	 Франція	264	161	89	15	2
4	 Японія	258	153	70	13	22
5	 Туреччина	260	146	98	13	3
6	 Росія	243	144	85	11	2
7	 Німеччина	227	153	61	12	1
8	 Бразилія	222	138	70	12	2
9	 Іспанія	215	115	89	10	1
10	 Об'єднане Королівство	209	151	45	10	3
11	 Індія	206	139	54	5	4
12	 Італія	205	122	75	5	3
13	 Південна Корея	202	128	55	6	13
14	 Аргентина	172	92	67	10	3
15	 Мексика	157	80	67	7	3

Основні результати цього року включають:

Наддержави поряд: Китай попереду в Африці, Східній Азії та Тихому океані, тоді як Сполучені Штати мають перевагу в Америці, Європі та Південній Азії.

Ціна війни: російсько-українська війна обійшлася важкою ціною для її глобального дипломатичного охоплення.

Середні сили підвищуються: Туреччина та Індія швидко розширюють свої дипломатичні мережі в більш багатоплярному світі.

Дипломатичний відступ: Тайвань поступився Китаю після офіційного визнання.

Найбільші країни-господарі: європейські міста очолюють список найбільш завантажених дипломатичних столиць, у Дамаску відбулося найбільше відкриття посольств, а в Кабулі було закрито найбільше.

Порив до Тихого океану: геополітична конкуренція спричинила сплеск нових дипломатичних представництв у країнах тихоокеанських островів.

Азія в центрі уваги: Японія є глобальною дипломатичною важковою вагою, а Індонезія лідирує за своєю дипломатичною мережею серед країн Південно-Східної Азії.

Австралія: знаходиться в кінці G20, але лідирує в південній частині Тихого океану⁶⁶

⁶⁵ List of countries by number of diplomatic missions. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_number_of_diplomatic_missions

⁶⁶ China and the United States have the world's largest diplomatic footprints Number of diplomatic posts. URL: https://globaldiplomacyindex.lowyinstitute.org/key_findings

Низка країн і територій активно працюють над формуванням свого іміджу та свого бренду: Японію вже асоціюють з високими технологіями, Францію – з високою модою, парфумами, вишуканими стравами та вином, а Швейцарію – з найбільш надійною банківською системою. Є країни, які пов'язують свій образ із пляжним відпочинком – Єгипет, Мальдіви, або з різними напрямками туризму – Туреччина, Греція, Іспанія. Наприклад, Болгарія демонструє свою відкритість (Open Doors for Open Hearts), а Румунія – можливості вибору (Romania, the Land of Choice). Бренд (за Д. Ейкером) складається з функціональних, емоційних, комунікаційних і стратегічних елементів, які у своїй взаємодії сприяють утворенню унікального набору асоціацій у свідомості споживачів.⁶⁷

Зовнішня політика європейських держав характеризується вагомим акцентом на демократію та права людини. Такий вектор політики сформувався в Європі як реакція на методи урядування країн соціалістичного блоку та, можна сказати, є політичною травмою Європи. Повна єдність у зовнішній політиці в Європі відсутня – варто хоча б згадати нещодавній вихід Великобританії з ЄС. Проте навряд чи зараз можна говорити про тенденцію до розвалу ЄС – як це не дивно, вихід

Великобританії дає можливість іншим європейським державам перейти до нових способів співробітництва.

Наріжною формою співробітництва європейських держав стало співробітництво у сфері прав людини та безпеки, яке є також сферою діяльності ЄС. Проте спеціальні міжнародні інституції, насамперед, Рада Європи та ОБСЄ, також формують загальний європейський консенсус з багатьох питань, та дозволяють уникнути розбіжності політичних поглядів. Розгалуженість системи співробітництва в Європі дозволяє відповідним інституціям бути більш неупередженими у питаннях, в яких задіяні політичні інтереси держав. Більше того, ці інституції мають власні принципи та цілі, а також ведуть власну дипломатичну діяльність⁶⁸.

5.5. Характеристика дипмісії провідних країн світу

Характеристика дипмісії США

Дипломатична місія Сполучених Штатів Америки (США) – це складний інституційний елемент, який має велике значення елемент їх зовнішньої політики. Вона представляє собою апарат, що складається з дипломатичних працівників та службовців, призначених для проведення зовнішньополітичної діяльності у різних країнах світу.

Основним завданням дипмісії США є забезпечення і захист інтересів країни за кордоном. Для досягнення цієї мети дипломатичні місії ведуть переговори з

⁶⁷ Балануца О. О. Родзинки дипломатії: навчальний посібник. Дніпро : Середняк Т. К., 2022. 148 с.

⁶⁸ Історія дипломатії : навч.-метод. посібник / за ред. завідувача кафедри міжнародного та європейського права О. В. Бігняка. Одеса : Гельветика, 2021. 116 с.

представниками інших країн, укладають міжнародні угоди, надають консульську допомогу американським громадянам, сприяють розвитку економічних, культурних та наукових зв'язків.

Дипмісія США має різні складові, включаючи посольства, консульства, представництва при міжнародних організаціях та інші спеціалізовані відділи. Посольства є головними дипломатичними представництвами США у країнах, з якими вони взаємодіють, тоді як консульства забезпечують консульську допомогу громадянам США, які перебувають за кордоном.

Дипмісія США відіграє ключову роль у зміцненні міжнародного порядку, сприяючи демократії, правам людини та економічному розвитку у різних регіонах світу. Вона також виконує функції зі збирання і аналізу інформації про політичну та економічну ситуацію у світі, надає консульську допомогу громадянам у разі потреби та бере участь у міжнародних переговорах та конференціях.

В цілому, дипломатична місія США є важливим інструментом зовнішньої політики країни, який сприяє підтримці міжнародного порядку, захисту інтересів країни та зміцненню міжнародних відносин.

Маючи глобальну присутність у 180 країнах, Державний департамент США контролює 275 дипломатичних установ, що охоплюють 3500 чудових об'єктів, деякі з яких мають багату історію та захоплюючі історії. Уряд США виділив бюджет у розмірі 18,5 мільярдів доларів на 2023 фінансовий рік для підтримки дипломатичних представництв США, безпеки, будівництва та обслуговування посольств США. Це на 3,1% більше від 9,35 мільярдів доларів, виділених на 2022 фінансовий рік. Адміністрація Байдена мала 9,64 мільярда доларів на рахунок дипломатичних програм у 2023 фінансовому році. Це збільшення допомогло профінансувати важливу дипломатичну діяльність, зокрема просування інтересів американського бізнесу за кордоном, посилення безпеки в посольствах США, будівництво нових об'єктів для задоволення потреб зростаючого дипломатичного корпусу та активізацію освітньої, культурної та спортивної діяльності.

Посольства США – це більше, ніж просто дипломатичні місії; вони є потужними двигунами успіху американського бізнесу. Різноманітні компанії об'єднують зусилля з посольствами США по всьому світу: від будівництва і безпеки до культурного обміну та екологічних ініціатив. Ця співпраця сприяє економічному розвитку, зміцнює міжнародні відносини та просуває американські цінності.

Однією з таких компаній є Jacobs Engineering Group, глобальна компанія з професійних послуг, яка займає передову позицію у створенні більш зв'язаного та стійкого світу. Jacobs Engineering Group має понад 12 мільярдів доларів доходу та команду, що налічує понад 50 000 кваліфікованих професіоналів, і пропонує комплексний набір послуг, що охоплює науку, технології, інженерію, будівництво та управління програмами.

Місія США при ООН (USUN) виконує функції делегації Сполучених Штатів в ООН. УСУН відповідає за здійснення участі нації у світовій організації. У 1947 році актом Конгресу було створено Місію Сполучених Штатів для допомоги Президенту та Державному департаменту в проведенні політики Сполучених

Штатів в ООН. З того часу USUN виконує життєво важливу роль як відділення Держдепартаменту в ООН. Сьогодні USUN має близько 150 співробітників, які представляють політичні, економічні та соціальні, юридичні, військові інтереси, інтереси публічної дипломатії та управління Сполучених Штатів в ООН.

Місія США при ООН (USUN) виконує функції делегації Сполучених Штатів в ООН. УСУН відповідає за здійснення участі нації у світовій організації. У 1947 році актом Конгресу було створено Місію Сполучених Штатів для допомоги Президенту та Державному департаменту в проведенні політики Сполучених Штатів в ООН. З того часу USUN виконує життєво важливу роль як відділення Держдепартаменту в ООН. Сьогодні USUN має близько 150 співробітників, які представляють політичні, економічні та соціальні, юридичні, військові інтереси, інтереси публічної дипломатії та управління Сполучених Штатів в ООН.

Місія США при ООН та інших міжнародних організаціях у Женеві співпрацює з багатьма агентствами та організаціями для просування національних інтересів США. Є понад 100 країн, які також мають постійні представництва при ООН у Женеві, і серед багатьох міжнародних організацій зі штаб-квартирою в Женеві є Всесвітня організація охорони здоров'я, Світова організація торгівлі та Всесвітня організація інтелектуальної власності. Женева також є резиденцією Ради ООН з прав людини. Співробітники місії США разом із делегатами з Вашингтона беруть участь у приблизно 300 конференціях у Женеві на рік, просуваючи політику США та представляючи інтереси США.

Місія Сполучених Штатів при міжнародних організаціях у Відні (UNVIE) співпрацює з сімома основними організаціями системи ООН, розташованими у Відні: Міжнародним агентством з атомної енергії; Управління ООН з наркотиків і злочинності; Підготовча комісія Організації Договору про всеосяжну заборону випробувань; Управління ООН з питань космічного простору; Вассенаарська домовленість; Комісія ООН з права міжнародної торгівлі; та Організація промислового розвитку ООН, членом якої США не є.

Характеристика дипмісії Китаю

Більшість МЗС провадять реформи як постійну діяльність і Китай є одним із таких прикладів. Еволюція дипломатичної системи в Китаї з 1949 року демонструє, як професійний досвід кидає виклик ідеологічній прихильності, хоча обидва критерії залишаються актуальними. У питаннях стратегічної політики ця система є високоефективною, і координується через механізм «керівної малої групи», що діє під керівництвом Політбюро партії. Проте міжміністерська гармонізація рутинних питань часто блокується через укорінену стару вертикаль ієрархії. Це обмежує вхідні та вихідні посади посадових осіб, за винятком встановлених параметрів. Сьогодні політична дипломатія в Китаї є інноваційною та гнучкою у своєму виконанні. Практика економічної дипломатії залишається стриманою, оскільки посольства менше займаються «маркетинговими» проектами порівняно із західними колегами. Внутрішня публічна дипломатія, зв'язок із громадянами країни стали головним пріоритетом. Міністерство закордонних справ ефективно використовує аналітичні центри та представників у відставці для надання внеску в політичний процес, і є набагато попереду Індії в численних варіантах політики, які породжує цей множинний процес, хоча політика формулювання залишається суворо охоронюваною і секретною. Дипломатична служба Китаю має унікальні особливості:

- єдина класова ієрархія;
- безжальне швидке впровадження, яке просуває талановитих до високих посад у ранньому віці;
- серйозна проблема виснаження, коли багато хто кидає роботу в перші кілька років;
- відмінна система мови та спеціальності;
- тривала гендерна нерівність.

Можемо розраховувати на продовження вдосконалення китайського дипломатичного процесу.⁶⁹

Отже, дипломатична місія Китаю є важливим компонентом зовнішньої політики країни і відіграє ключову роль у сприянні міжнародному співробітництву, захисті національних інтересів та зміцненні дипломатичних зв'язків з іншими країнами.

Цікавою є інструкція протоколу для дипломатичних місій в Китаї⁷⁰, згідно якої Уряд Китайської Народної Республіки, відповідно до Віденської конвенції про дипломатичні зносини та Регламенту Китайської Народної Республіки щодо дипломатичних привілеїв та імунітетів, забезпечує, щоб дипломатичні представництва в Китаї та їхні співробітники користувалися дипломатичними привілеями та імунітетами, передбаченими в Конвенції та Правилах.

Однією з основних складових дипломатичної місії Китаю є посольства та консульства. Посольства є головними дипломатичними представництвами Китаю у різних країнах, де вони сприяють розвитку дипломатичних відносин, ведуть переговори та укладають міжнародні угоди. Консульства надають консульські послуги китайським громадянам за кордоном, включаючи видачу віз, допомогу в надзвичайних ситуаціях та інші консульські послуги.

Оскільки Китай став великою країною світу, його дипломатична теорія та практика привернули увагу всього світу. Дипломатія Китаю, яка має на меті сприяти добробуту всього людства, демонструє китайську специфіку, стиль і етос. 27-28 грудня 2023 року в Пекіні відбулася Центральна конференція з питань зовнішньої політики, в якій взяли участь усі провідні дипломатичні політики Китаю. «Генеральний секретар Центрального комітету Комуністичної партії Китаю (КПК) і президент Сі Цзіньпін виступили з промовою, яка представила систематичний огляд історичних досягнень і цінного досвіду дипломатії великих країн з китайською специфікою в нову еру, а також склав комплексні плани зовнішньої роботи Китаю на теперішній і майбутній періоди»⁷¹ зазначено на офіційних сайтах країни.

Крім того, Китай також має постійні представництва при міжнародних організаціях, таких як Організація Об'єднаних Націй (ООН), Світова Торгова Організація (СТО) та інші. Ці представництва забезпечують участь Китаю у міжнародних дискусіях та прийнятті важливих рішень на світовому рівні. Основними завданнями дипломатичної місії Китаю є захист національних інтересів, сприяння економічному розвитку країни, підтримка міжнародного миру та стабільності, а також сприяння культурній та освітній взаємодії між країнами. У сучасних умовах, з розвитком глобалізації та зростанням впливу Китаю на світові справи, дипломатична місія Китаю має особливе значення у формуванні та втіленні

⁶⁹ Kishan Rana The Structure and Operation of China's Diplomatic System. URL: https://www.sciencespo.fr/cei/sites/sciencespo.fr.ceb/files/China_Diplomatic_System.pdf

⁷⁰ PROTOCOL GUIDELINES FOR DIPLOMATIC MISSIONS IN CHINA. URL: https://www.fmprc.gov.cn/eng/ziliao_665539/lbzs_665591/202305/t20230519_11079901.html

⁷¹ China's Diplomacy Eyes on the Development of the Entire Humanity. URL: http://gd.china-embassy.gov.cn/eng/zxhd_1/202401/t20240113_11223107.htm

зовнішньої політики країни. Вона стає важливим механізмом зміцнення міжнародного впливу Китаю та сприяє його інтеграції в глобальну спільноту.

Характеристика дипломатії Франції

Дипломатична місія Франції, відома також як французька посольська мережа, є однією з найбільших та найвпливовіших у світі. Вона включає у себе більше ніж 160 посольств та консульств у різних країнах світу. Ця мережа надає консульські послуги, забезпечує захист інтересів Франції та її громадян у іноземних країнах, сприяє розвитку торговельних та культурних зв'язків.

Основна функція дипломатичної місії – це забезпечення діалогу та співпраці між Францією та іншими країнами. Вона сприяє встановленню та зміцненню добросусідських стосунків, розвитку економічного співробітництва, культурного обміну та науково-технічної співпраці.

У той же час, дипломатична місія Франції займається різними справами, такими як видача віз, консульська допомога для громадян, захист прав іноземних громадян у Франції, а також представництво Франції в міжнародних організаціях.

Французька дипломатична місія є вирішальною складовою міжнародної присутності та зовнішньополітичної стратегії Франції. Ось деякі ключові характеристики:

1. Розгалужена глобальна мережа: Франція підтримує одну з найрозгалуженіших дипломатичних мереж у світі з посольствами, консульствами та постійними представництвами на всіх континентах. Ця широка присутність дозволяє Франції ефективно співпрацювати з різноманітними країнами та регіонами.

2. Багатогранний дипломатичний підхід: Французька дипломатична місія використовує багатогранний підхід до дипломатії, що охоплює політичний, економічний, культурний і стратегічний виміри. Такий підхід дозволяє Франції вирішувати широкий спектр проблем та інтересів у її взаємодії з іншими націями.

3. Просування французької культури та цінностей: французькі дипломатичні місії відіграють важливу роль у просуванні французької культури, мови та цінностей за кордоном. Вони організують культурні заходи, підтримують освітні та лінгвістичні ініціативи та сприяють обмінам у різних сферах, посилюючи м'яку силу Франції та глобальний вплив.

4. Фокус на європейській інтеграції: як член-засновник Європейського Союзу, дипломатична місія Франції активно сприяє європейській інтеграції та співпраці. Він тісно співпрацює з інституціями ЄС та державами-членами для просування спільної політики та ініціатив, сприяючи стабільності та процвітанню в Європі.

5. Активна участь у багатосторонніх форумах: Франція глибоко залучена до багатосторонньої дипломатії та відіграє активну роль у міжнародних організаціях, таких як ООН, НАТО та G7. Її дипломатичні представництва представляють інтереси та пріоритети Франції на цих форумах, виступаючи за мир, безпеку, права людини та сталий розвиток на глобальній арені.

6. Адаптивність та інновації: французька дипломатична місія демонструє здатність до адаптації та інновацій у відповідь на нові глобальні виклики та можливості. Він використовує цифрові технології, дипломатичні ініціативи та стратегічні партнерства для вирішення нових проблем, таких як зміна клімату, кібербезпека та глобальні кризи охорони здоров'я.

Загалом дипломатична місія Франції є ключовим інструментом зовнішньої політики Франції, сприяючи діалогу, співпраці та співпраці з іншими країнами для сприяння миру, стабільності та процвітання в міжнародному співтоваристві.

За останні кілька років, дипломатична місія Франції зосереджувала увагу на питаннях кібербезпеки, боротьбі з тероризмом, кліматичних змінах та інших глобальних викликах. Також важливим напрямком роботи є підтримка мирного врегулювання конфліктів та розвиток міжнародного права.

Хоча роль дипломатичної місії Франції є великою, вона також стикається з різними викликами та обмеженнями, такими як обмежені фінансові ресурси, політична нестабільність у деяких регіонах та зростаюча кількість глобальних проблем, що потребують уваги.

Характеристика дипмісії Японії

Дипломатичне представництво Японії включає в себе посольства, консульства та інші представництва, розташовані у різних країнах світу. Японія має одну з найбільших та найбільш активних мереж дипломатичних представництв серед світових держав.

На сьогоднішній день, Японія має понад 240 посольств та консульств у більш ніж 190 країнах світу. Ця широка мережа представництв свідчить про велику роль, яку Японія відводить зовнішньополітичній діяльності та міжнародному співробітництву.

Дипломатичні представництва Японії виконують різноманітні функції, включаючи забезпечення консульських послуг для громадян Японії, підтримку та розвиток економічних та культурних відносин з іншими країнами, а також сприяння вирішенню міжнародних конфліктів та проблем.

У сфері економічних відносин, дипломатичні представництва Японії активно працюють на розвиток торговельних відносин, просуваючи інтереси японських компаній та приваблюючи інвестиції у японську економіку. Крім того, вони сприяють розвитку науково-технічного співробітництва та обміну новітніми технологіями.

Наприклад, у 2020 році обсяг торгівлі між Японією та іншими країнами склав понад 1,3 трильйона доларів США, що свідчить про значний обсяг міжнародної торгівлі Японії. Крім того, за останні роки Японія активно інвестує у розвиток енергетики, медицини, технологій та інфраструктури в інших країнах, сприяючи їхньому економічному розвитку.

Дипломатичні представництва Японії також виконують важливу роль у підтримці та розвитку міжнародного миру та безпеки. Японія активно співпрацює з іншими країнами у рамках різних міжнародних організацій, таких як ООН, ЄС,

НАТО та інші, сприяючи розв'язанню міжнародних конфліктів та миротворчій діяльності.

Японська дипломатична місія, яка представляє Міністерство закордонних справ (МЗС), є невід'ємною частиною взаємодії Японії з міжнародним співтовариством і досягнення цілей її зовнішньої політики. Ось деякі ключові характеристики:

1. Стратегічні пріоритети: японська дипломатична місія керується стратегічними пріоритетами, встановленими урядом, які включають сприяння миру та стабільності, просування економічних інтересів, забезпечення національної безпеки та посилення глобальної співпраці з таких питань, як зміна клімату та стале розвитку.

2. Глобальна присутність: Японія підтримує широку мережу дипломатичних представництв по всьому світу, включаючи посольства, консульства та постійні представництва при міжнародних організаціях. Ця широка глобальна присутність дозволяє Японії співпрацювати з країнами та регіонами по всьому світу та ефективно представляти свої інтереси на міжнародній арені.

3. Економічна дипломатія: економічна дипломатія є центральним напрямком роботи дипломатичної місії Японії. Японські дипломати працюють над зміцненням торговельних та інвестиційних відносин, просуванням японського бізнесу за кордоном і сприянням економічному співробітництву через такі ініціативи, як офіційна допомога розвитку (ODA) та інфраструктурні проекти.

4. Культурна дипломатія: Японія активно бере участь у культурній дипломатії, щоб просувати свою багату культурну спадщину, традиції та м'яку силу за кордоном. Це включає в себе організацію культурних заходів, підтримку мовної освіти та просування японського мистецтва, кухні та популярної культури для зміцнення розуміння та дружби між народами.

5. Управління альянсом: Японія підтримує міцні дипломатичні зв'язки з ключовими союзниками, зокрема Сполученими Штатами, через партнерство в альянсі. Співпраця в галузі безпеки, оборони та регіональної стабільності є центральним аспектом дипломатичної місії Японії, яка сприяє миру та безпеці в Азійсько-Тихоокеанському регіоні.

6. Багатостороння участь: Японія бере активну участь у багатосторонніх форумах і міжнародних організаціях, включаючи ООН, G20 та АСЕАН, серед інших. Її дипломатична місія працює для просування інтересів Японії, дотримання міжнародних норм і правил і сприяє глобальному управлінню різними питаннями.

7. Реагування на стихійні лиха та гуманітарна допомога: дипломатичне представництво Японії часто бере участь у реагуванні на стихійні лиха та гуманітарній допомозі як усередині країни, так і за кордоном. Японія має значний досвід надання допомоги та підтримки країнам, які постраждали від стихійних лих і гуманітарних криз.

8. Технології та інновації: дипломатична місія Японії використовує технології та інновації для досягнення своїх дипломатичних цілей, зокрема

цифрової дипломатії, науково-технічної співпраці та інноваційного партнерства з іншими країнами.

Підсумовуючи, японська дипломатична місія відіграє вирішальну роль у просуванні інтересів і пріоритетів Японії на світовій арені, сприяючи миру, процвітання та взаєморозумінню через дипломатичну співпрацю, економічну співпрацю та культурний обмін.

У контексті сучасних глобальних викликів, таких як пандемія COVID-19 та зміни клімату, дипломатичні представництва Японії також активно співпрацюють з іншими країнами у вирішенні цих проблем та забезпеченні міжнародної солідарності.

Таким чином, дипломатичне представництво Японії відіграє важливу роль у сприянні зовнішньополітичній діяльності країни та вирішенні глобальних проблем, сприяючи міжнародному співробітництву та миротворчій діяльності.

Характеристика дипмісії Німеччини

Дипломатичне представництво Німеччини має велику та впливову мережу посольств та консульств у різних країнах світу. Ця мережа відображає важливість, яку Німеччина приділяє своїй зовнішній політиці та міжнародним відносинам.

На сьогоднішній день, Німеччина має близько 230 посольств та консульств у понад 150 країнах світу. Це робить її однією з країн з найбільш розвиненою мережею дипломатичних представництв у світі.

Одним з основних завдань дипломатичного представництва Німеччини є забезпечення консульських послуг для своїх громадян, які перебувають або подорожують за кордоном. Це включає надання допомоги у вирішенні правових питань, консультації щодо виїзду за кордон, а також допомогу у випадках аварій, катастроф та інших надзвичайних ситуаціях.

У сфері економічних відносин, дипломатичні представництва Німеччини активно працюють на розвиток торговельних зв'язків та сприяють інвестиційній діяльності. Німеччина є однією з найбільших експортерів у світі, тому її дипломатичні представництва зосереджують увагу на підтримці експорту та просуванні інтересів німецьких компаній за кордоном.

Крім того, дипломатичні представництва Німеччини активно займаються політичними питаннями та співпрацею з іншими країнами у рамках міжнародних організацій. Німеччина є активним учасником Європейського Союзу, НАТО, ООН та інших міжнародних організацій, тому дипломатичні представництва країни грають важливу роль у формуванні та виконанні зовнішньополітичних стратегій.

Наприклад, у 2020 році обсяг зовнішньої торгівлі Німеччини становив понад 4,9 трильйони доларів США, з них експорт становив близько 1,5 трильйонів доларів. Це свідчить про значний вплив Німеччини на світову економіку та міжнародні відносини.

Зараз у Німеччині розташовано 158 посольств. Після воз'єднання Німеччини в 1990 році та рішення федерального парламенту про перенесення столиці з Бонна до Берліна в 1991 році всі країни, які мають постійні посольства в Німеччині, переїхали до Берліна. Тим не менш, кілька країн все ще мають постійні

представництва в Бонні, які служать додатковими офісами їхніх посольств. Деякі країни мають консульства/генеральні консульства у великих містах, а саме у Франкфурті, Дюссельдорфі, Гамбурзі, Мюнхені та Штутгарті.

Таким чином, дипломатичне представництво Німеччини відіграє ключову роль у забезпеченні міжнародного партнерства, економічного розвитку та політичної стабільності.

Характеристика дипмісії Великобританії

Дипломатичні представництва Великобританії відіграють ключову роль у здійсненні зовнішньої політики країни та забезпеченні захисту національних інтересів у всьому світі. Великобританія має мережу посольств та генеральних консульств у різних країнах світу. Посольства є головними дипломатичними представництвами країни та відіграють ключову роль у розвитку та зміцненні міжнародних відносин, ведучи переговори та укладаючи міжнародні угоди. Генеральні консульства, з свого боку, забезпечують консульські послуги для громадян Великобританії, що перебувають за кордоном. Великобританія також має представництва при різних міжнародних організаціях, таких як Організація Об'єднаних Націй (ООН), НАТО, Світова Торгова Організація (СТО) та інші. Ці представництва грають важливу роль у представленні позиції Великобританії в міжнародних форумах та прийнятті важливих рішень. Великобританія, зокрема Лондон, вважається одним з найважливіших міжнародних центрів для дипломатичних відносин. У Лондоні розташовані десятки посольств та дипломатичних представництв різних країн, що свідчить про його важливість у світовій політиці. Основними функціями дипломатичних представництв Великобританії є захист національних інтересів, сприяння міжнародному миру та безпеці, розвиток економічних відносин, надання консульських послуг громадянам Великобританії, а також просування культурного та освітнього співробітництва.

Отже, Британська дипломатична місія, якою керує Міністерство закордонних справ, Співдружності та розвитку (FCDO), є однією з найстаріших і найрозгалуженіших дипломатичних мереж у світі. Ось деякі ключові характеристики:

1. Глобальне охоплення: Британська дипломатична місія може похвалитися розгалуженою глобальною мережею посольств, вищих комісій, консульств та інших дипломатичних представництв у понад 160 країнах і територіях. Ця широка присутність дозволяє Великобританії взаємодіяти з широким колом країн і регіонів по всьому світу.

2. Просування інтересів: основна роль британської дипломатичної місії полягає в просуванні та захисті інтересів Сполученого Королівства та його громадян за кордоном. Це включає просування політичних, економічних, безпекових і культурних інтересів, а також надання консульської допомоги британським громадянам за кордоном.

3. Двосторонні відносини: Британські дипломати працюють над зміцненням двосторонніх відносин з іншими країнами, включаючи таких ключових союзників, як Сполучені Штати та члени Співдружності. Вони ведуть діалог, переговори та

співпрацюють у різних сферах, включаючи торгівлю, безпеку та міжнародний розвиток.

4. Багатостороння участь: Великобританія бере активну участь у багатосторонніх організаціях і форумах, таких як ООН, НАТО, G7, G20 і Співдружність. Британська дипломатична місія працює в рамках цих багатосторонніх структур для вирішення глобальних викликів, підтримки міжнародних норм і просування інтересів Великобританії на світовій арені.

5. Допомога розвитку: в рамках своєї відданості глобальному розвитку Велика Британія надає значну допомогу та допомогу розвитку через свою дипломатичну місію. Це включає фінансування міжнародних проектів розвитку, гуманітарну допомогу та зусилля з вирішення глобальних проблем, таких як бідність, хвороби та зміна клімату.

6. Культурна дипломатія: Великобританія використовує культурну дипломатію для просування своєї багатой культурної спадщини, цінностей і «м'якої сили» за кордоном. Британські посольства та культурні установи організують культурні заходи, програми обміну та ініціативи для демонстрації британського мистецтва, музики, літератури та освіти.

7. Безпека та боротьба з тероризмом: Британська дипломатична місія відіграє вирішальну роль у координації співпраці у сфері безпеки та боротьби з тероризмом з країнами-партнерами. Це включає в себе обмін розвідданими, співпрацю правоохоронних органів і зусилля по боротьбі з екстремізмом і тероризмом.

8. Цифрова дипломатія: визнаючи важливість цифрової комунікації, Велика Британія використовує стратегії цифрової дипломатії для взаємодії з міжнародною аудиторією, формування громадської думки та проведення дипломатичного охоплення через соціальні мережі, онлайн-платформи та цифрові кампанії.

Підсумовуючи, британська дипломатична місія є ключовим інструментом зовнішньої політики Великобританії, представляючи британські інтереси, цінності та вплив у всьому світі. Через свою глобальну мережу та різноманітну діяльність він працює над сприянням міжнародному співробітництву, підтримці глобальної стабільності та сприянню процвітанню та добробуту Великобританії та міжнародної спільноти.

Дипломатичні представництва Великобританії відіграють важливу роль у світовій політиці та економіці, сприяючи розвитку міжнародних відносин та зміцненню позицій країни в глобальному контексті.

ПРАКТИКУМ

Контрольні запитання по темі

1. Які переваги та недоліки може мати складна структура дипломатичних представництв, що включає амбасади, консульства та постійні місії?

2. Охарактеризуйте наслідки для держави в разі неефективного функціонування її дипломатичних представництв у зарубіжних країнах.

3. Як зміниться роль та структура дипломатичних представництв в умовах зростаючої глобалізації та розвитку інформаційних технологій?

4. Які основні функції дипломатичних представництв?
5. Які категорії персоналу дипломатичного представництва ви знаєте?
6. Що таке дипломатичний імунітет?
7. Які конкретні завдання можуть бути виконані дипломатичними представництвами для покращення економічних відносин між країнами?
8. Як ви можете пояснити значення дипломатичних представництв у підтримці культурного обміну між націями?
9. Які основні функції можуть бути виконані консульствами дипломатичних місій у відповідь на надзвичайні ситуації за кордоном?
10. Як дипломатичні представництва можуть сприяти співпраці у сферах науки та освіти між країнами?
11. Які конкретні інструменти використовують дипломатичні представництва для сприяння діалогу та врегулювання конфліктів між країнами?
12. Які можуть бути переваги та обмеження у ролі дипломатичних представництв у підтримці міжнародної безпеки?
13. Як ви оцінюєте вплив дипломатичних представництв на міжнародну торгівлю та економічне співробітництво?
14. Які нові виклики та можливості виникають перед дипломатичними представництвами в епоху глобалізації та цифрової трансформації?
15. Як співробітництво між дипломатичними представництвами може сприяти розв'язанню міжнародних конфліктів та підтримці миру?
16. Які переваги та виклики існують у роботі дипломатичних представництв у форматі міжнародних коаліцій або альянсів?
17. Як дипломатичні представництва можуть співпрацювати у боротьбі з глобальними викликами, такими як тероризм, зміна клімату та пандемії?
18. Які можливості відкриває співробітництво між дипломатичними місіями для розвитку культурних та освітніх ініціатив між країнами?

Тестові завдання

1. Яка із наведених організацій не є складовою структури дипломатичних представництв?
  - а) Амбасади.
  - б) Консульства.
  - в) Посольства.
  - г) Міністерство закордонних справ.
  - д) Постійні місії при міжнародних організаціях.
2. Яка з дипломатичних місій відповідає за представництво держави при Організації Об'єднаних Націй (ООН)?
  - а) Амбасада.
  - б) Консульство.
  - в) Постійна місія.
  - г) Конгрес.
  - д) Міністерство закордонних справ.
3. За які завдання відповідають консульства?

- а) Політичні відносини.
- б) Економічне співробітництво.
- в) Культурний обмін.
- г) Надання консульських послуг.
- д) Ведення війни.

4. Яка організація є головною дипломатичною місією держави у іншій країні?

- а) Постійна місія.
- б) Амбасада.
- в) Консульство.
- г) Конгрес.
- д) Комітет.

5. Яку функцію зазвичай виконують постійні місії при міжнародних організаціях?

- а) Проведення консульської роботи.
- б) Представництво країни в міжнародних організаціях.
- в) Розробка законів.
- г) Розгляд судових позовів.
- д) Виконання медичних послуг.

6. Яка із наведених функцій НЕ є функцією дипломатичних представництв?

- а) Представництво інтересів країни в інших країнах.
- б) Надання консульських послуг громадянам країни.
- в) Реєстрація шлюбів громадян у посольствах.
- г) Підтримка дипломатичних зв'язків між країнами.
- д) Участь у внутрішніх виборах країни.

7. Яка функція дипломатичних представництв спрямована на забезпечення захисту прав та інтересів громадян країни за кордоном?

- а) Політична діяльність.
- б) Економічна співпраця.
- в) Консульська діяльність.
- г) Культурний обмін.
- д) Військова кооперація.

8. Яка функція дипломатичних представництв сприяє розвитку міжнародних торгових зв'язків та інвестиційних проектів?

- а) Політична діяльність.
- б) Економічна співпраця.
- в) Консульська діяльність.
- г) Культурний обмін.
- д) Військова кооперація.

9. Яка функція дипломатичних представництв спрямована на підтримку культурного обміну та взаєморозуміння між народами?

- а) Політична діяльність.
- б) Економічна співпраця.

- в) Консульська діяльність.
- г) Культурний обмін.
- д) Військова кооперація.

10. Яка функція дипломатичних представництв спрямована на зміцнення міжнародного миру та безпеки?

- а) Політична діяльність.
- б) Економічна співпраця.
- в) Консульська діяльність.
- г) Культурний обмін.
- д) Військова кооперація.

11. Що включає в себе роль дипломатичних представництв у міжнародних відносинах?

- а) Проведення розвідувальних операцій.
- б) Підтримка державного суверенітету.
- в) Забезпечення міжнародного миру і безпеки.
- г) Здійснення економічної блокади.
- д) Військове втручання.

12. Яку функцію виконують дипломатичні представництва у вирішенні міжнародних конфліктів?

- а) Прискорення військових дій.
- б) Медіація і переговори.
- в) Введення економічних санкцій.
- г) Пропаганда і просування військової доктрини.
- д) Створення альянсів з іншими державами.

13. Яка з наступних характеристик НЕ є складовою ролі дипломатичних представництв у міжнародних відносинах?

- а) Переговори та дипломатичні місії.
- б) Розвідувальна діяльність і кібершпionаж.
- в) Здійснення військових операцій.
- г) Підтримка дипломатичних зв'язків.
- д) Відстоювання національних інтересів.

14. Яку роль відіграють дипломатичні представництва у формуванні міжнародних союзів та організацій?

- а) Проведення рекламних кампаній.
- б) Здійснення торговельних операцій.
- в) Формування міжнародної політичної волі.
- г) Виконання судових рішень.
- д) Проведення гуманітарних місій.

15. Яка функція дипломатичних представництв спрямована на сприяння розвитку міжнародних економічних відносин?

- а) Проведення державних переворотів.
- б) Стимулювання економічного зростання.
- в) Проведення культурних обмінів.
- г) Підтримка економічних санкцій.

д) Виконання гуманітарних дій.

16. Яка з наступних характеристик НЕ є складовою співробітництва між дипломатичними представництвами?

- а) Обмін інформацією та розвідувальна діяльність.
- б) Проведення спільних військових операцій.
- в) Організація спільних культурних заходів.
- г) Розроблення спільних економічних проектів.
- д) Виконання спільних консульських функцій.

17. Яка з наступних форм співробітництва між дипломатичними представництвами спрямована на обмін інформацією та спільний аналіз ситуації у світі?

- а) Організація спільних екскурсій.
- б) Проведення спільних торговельних ярмарок.
- в) Проведення спільних політичних конференцій.
- г) Виконання спільних військових операцій.
- д) Розроблення спільних гуманітарних проектів.

18. Яке з наступних завдань НЕ входить до спільної роботи дипломатичних представництв?

- а) Реалізація спільних економічних проектів.
- б) Співробітництво у боротьбі зі злочинністю.
- в) Організація виставок національних культур.
- г) Проведення військових операцій за кордоном.
- д) Проведення спільних наукових досліджень.

19. Яка з наведених форм співробітництва між дипломатичними представництвами сприяє розвитку міжнародних економічних відносин?

- а) Спільні культурні виставки.
- б) Військові операції.
- в) Спільні консульські послуги.
- г) Обмін інформацією та розвідувальна діяльність.
- д) Реалізація спільних торгових проектів.

20. Яка з наступних характеристик є складовою співробітництва між дипломатичними представництвами?

- а) Конкуренція та ворожнеча.
- б) Закритість і відсутність комунікації.
- в) Створення альянсів та об'єднань.
- г) Ізоляція та вигнання.
- д) Анімація та розваги.

21. Що включається до складу Індексу глобальної дипломатії?

- а) Тільки кількість послів, акредитованих у країні;
- б) Рівень торговельного обміну між країнами;
- в) Якість та обсяг обміну культурними програмами;
- г) Індекс щасливого життя у країні;
- д) Спільні проекти у галузі науки та технологій.

22. Яка мета використання Індексу глобальної дипломатії?

- а) Визначення країн-лідерів у міжнародних відносинах.
- б) Оцінка ефективності зовнішньої політики країн.
- в) Прогнозування майбутніх конфліктів між країнами.
- г) Стимулювання міжнародного туризму.
- д) Встановлення дипломатичних відносин з новими країнами.

23. Які аспекти оцінюються за допомогою Індексу глобальної дипломатії?

- а) Тільки рівень міжнародної торгівлі.
- б) Лише кількість дипломатичних місій у країні.
- в) Рівень політичних стосунків та міжнародних співробітництв.
- г) Суспільно-економічний розвиток країни.
- д) Тільки загальний обсяг іноземних інвестицій.

24. Яка країна зазвичай має найвищий рейтинг у Індексі глобальної дипломатії?

- а) Країна з великим ВВП.
- б) Країна з найбільшою кількістю послів у світі.
- в) Країна з великим обсягом зовнішньої торгівлі.
- г) Країна з високим рівнем міжнародного співробітництва та культурного обміну.
- д) Країна з найбільшим рівнем військової потужності.

25. Що може впливати на зміну позиції країни у Індексі глобальної дипломатії?

- а) Тільки економічні показники.
- б) Зміна політичного режиму у країні.
- в) Результати виборів у країні.
- г) Зміна складу уряду.
- д) Усі вищезазначені фактори можуть впливати.

26. Яка з наступних характеристик характерна для дипломатичної місії Сполучених Штатів Америки?

- а) Резиденція посла в столиці країни.
- б) Має відділи з питань політики, економіки, культури та інших.
- в) Виконує функції консульства.
- г) Обов'язкове використання мови країни перебування.
- д) Підпорядкованість міністерству оборони США.

27. Що характеризує дипломатичну місію Китаю?

- а) Велика кількість представництв в інших країнах.
- б) Виключно консульські функції.
- в) Відсутність резиденції посла.
- г) Автономія від центрального уряду.
- д) Активна участь у міжнародних організаціях.

28. Що відрізняє дипломатичну місію Великобританії від інших країн?

- а) Велика кількість відділень по всьому світу.
- б) Формальне визнання мови дипломатії – англійської.
- в) Відсутність власних посольств.

- г) Строгий дотримання протоколу.
- д) Автономія у прийнятті політичних рішень.

29. Що є характерною рисою дипломатичної місії Франції?

- а) Орієнтація на позаштатний дипломатичний персонал.
- б) Відмова від дипломатичних посад на високому рівні.
- в) Чітко визначені ієрархічні структури.
- г) Розвиток тісних культурних зв'язків з країною перебування.
- д) Активна участь у військових конфліктах.

30. Які функції виконує дипломатична місія Німеччини?

- а) Виключно економічні.
- б) Протидія злочинності та боротьба з тероризмом.
- в) Проведення культурних заходів у країні перебування.
- г) Організація гуманітарної допомоги.
- д) Виконання різноманітних функцій, включаючи політичні, економічні, консульські та культурні.

Практичні завдання

1. Здійсніть порівняння структур дипломатичних представництв США, Китаю, Німеччини та України за такими основними характеристиками: кількість дипломатичних представництв, склад персоналу, бюджет.

2. Проведіть дослідження про діяльність дипломатичних представництв провідних країн у вашій країні та складіть звіт, в якому визначите їхню роль у вирішенні міжнародних питань та сприянні міжнародній співпраці.

3. Створіть презентацію про структуру та функції дипломатичних представництв трьох провідних країн світу та порівняйте їхні підходи до здійснення зовнішньої політики та сприяння національним інтересам.

4. Розробіть рольову гру, в якій студенти представляють дипломатичні представництва провідних країн у вирішенні глобальних проблем, таких як кліматичні зміни або міжнародний тероризм.

5. Проведіть дебати, в яких обговоріть ефективність роботи дипломатичних представництв провідних країн у вирішенні актуальних міжнародних питань.

6. Напишіть есе, в якому проаналізуйте вплив діяльності дипломатичних представництв провідних країн на глобальну політику та економіку.

ТЕМА 6. МЕТОДИ ТА ЗАСОБИ ДИПЛОМАТИЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

6.1. Класичні методи дипломатичної роботи

6.2. Особливості офіційної комунікації дипломатів

6.3. Правила ведення дипломатичних бесід

6.4. Конференційна (багатостороння) дипломатична комунікація як вимога сучасного глобального світу

6.5. Дипломатичне листування як засіб зовнішньої дипломатичної комунікації

Список використаних джерел

1. Алексеева Т. І., Ле Хюнг Ті, Хоанг Тхі Кієу Чінь. Багатостороння дипломатія в XXI столітті: нові форми, проблеми та перспективи у співпраці з міжнародними організаціями. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Випуск 39, 2021. URL:http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/39_2021ua/4.pdf
2. Гнітій А.О., Киргізова В.С., Стоцька О.С. Конференційна (багатостороння) дипломатія: сутність поняття у правовій доктрині. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 4/2023. С. 681-684. URL: http://www.lsej.org.ua/4_2023/164.pdf
3. Довідник з протокольних питань. Міністерство закордонних справ України. Департамент державного протоколу. Вересень 2021 року. 66 с. URL: https://mfa.gov.ua/storage/app/sites/1/Docs/protokol/UA_Protocol_Guide_20190313.pdf
4. Палагусинець Р.В. Роль дипломатичної служби в формуванні ефективного державного управління зовнішньою політикою держави. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. №2. 2020. <https://doi.org/10.32702/2307-2156-2020.2.38>
5. Пелех І.В., Свіденко А. Особливості здійснення окремих дипломатичних процедур за протоколом у міжнародному праві. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 3/2019. С. 250-253. URL: http://www.lsej.org.ua/3_2019/66.pdf
6. Подворна О. Г. Дипломатичний протокол та етикет: навчальний посібник. Вид. 2ге: перероб. та доп. Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2020. 218 с.
7. Barston R. P. *Modern Diplomacy*. Chapter: Diplomatic correspondence. 5th Edition. Routledge. 2019. P. 66. URL:<https://www.taylorfrancis.com/chapters/mono/10.4324/9781351270090-17/diplomatic-correspondence-barston?context=ubx>
8. Mohammed Saaida. The Four Core Principles of Diplomacy. *Science For All Publications*. July 2023. Vol: 1 Issue: 1 pp. 1-12. URL: https://www.researchgate.net/publication/372390775_The_Four_Core_Principles_of_Diplomacy
9. Steven L. Pike & Dennis F. Kinsey. Diplomatic identity and communication: using Q methodology to assess subjective perceptions of diplomatic practitioners. *Place Branding and Public Diplomacy*. Volume 20, 2024. Pages 66–75. URL:<https://link.springer.com/article/10.1057/s41254-021-00226-2>

6.1. Класичні методи дипломатичної роботи

До дипломатичних методів відносяться офіційні та інші візити, міжнародні переговори, дипломатичні конференції, наради та бесіди, підготовка та укладання міжнародних договорів та інших дипломатичних документів, дипломатичне листування тощо)

Найпоширенішим методом здійснення дипломатичної роботи є візити. Необхідність і значення особистих візитів впливають зі ст. 3 Віденської конвенції про дипломатичні зносини 1961 р.⁷², оскільки, не підтримуючи контактів з офіційними і неофіційними представниками країни перебування, дипломатичного корпусу, дипломат не може нагромаджувати достовірну інформацію про політичне, економічне, наукове і культурне життя в країні перебування, щоб правдиво інформувати і правильно орієнтувати свій уряд.

«Знати країну – значить проїнятися її духом, жити в атмосфері її ідей і навчитися розуміти зв'язок її зовнішньої політики з внутрішнім становищем».

Ж. Камбон⁷³

Візити державних діячів є найвищою формою міжнародного спілкування, ці зустрічі свідчать про якісний стан політичних, економічних, гуманітарних відносин держав-учасниць. Візити на вищому рівні, в яких беруть участь глави держав, урядів, міністри закордонних справ, є однією з форм двосторонніх і багатосторонніх відносин. У ході візитів узгоджуються і вирішуються широкомасштабні зовнішньополітичні та зовнішньоекономічні ініціативи, розробляються конкретні шляхи подальшого розвитку відносин та поступального руху.

Основні положення державної протокольної практики в Україні введені в дію Указом президента України від 22 серпня 2002 року «Про державний протокол і церемоніал України».

Розроблення програм державних, офіційних, робочих візитів і забезпечення вирішення логістично-організаційних питань візитів:

- глав іноземних держав в Україну – здійснює структурний підрозділ із питань протоколу Адміністрації Президента України;
- глав парламентів іноземних держав в Україну – структурний підрозділ з питань протоколу Верховної Ради України;

⁷² Віденська конвенція про дипломатичні зносини від 1961 року. Законодавство України. URL: https://web.archive.org/web/20190926052222/https://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_048

⁷³ Камбон Жюль. Дипломат / Пер. с франц. К.: Полиграфкнига, 1997. 82 с.

□ глав урядів іноземних держав в Україну – структурний підрозділ з питань протоколу кабінету Міністрів України;

□ керівників зовнішньополітичних відомств іноземних держав в Україну – департамент державного протоколу МЗС України, який забезпечує вирішення логістично-організаційних питань візиту.

Згідно з традиціями, що склалися у міжнародній практиці, візити, залежно від статусу особи, яка очолює іноземну делегацію, підрозділяються на візити на вищого і високого рівня.

До візитів вищого рівня відносяться:

- візити глав держав
- візити глав уряду
- візити глав парламентів
- візити урядових делегацій, очолюваних главами урядів

До візитів на високому рівні відносяться:

- візити заступників глав урядів
- візити урядових делегацій, очолюваних заступниками глав урядів
- візити міністрів закордонних справ
- візити представників глав урядів

У свою чергу, від характеру прийому візити діляться на: державні, офіційні, робочі (ділові), візити проїздом (прольотом), зустріч «без краваток», неофіційні (приватні) візити.

➡ **ДЕРЖАВНИЙ ВІЗИТ** є вищою категорією візитів в Україну. Такий формат передбачений тільки для глав іноземних держав і здійснюється в особливих випадках і не більше одного разу за весь час перебування глави держави при владі: як правило, при першому офіційному відвідуванні країни високим гостем або у випадках, коли обидві сторони визнають з політичних міркувань цей формат візиту найбільш доцільним. При проведенні державного візиту часто передбачається підписання двосторонніх документів засадничого характеру. Формат державного візиту є якнайповнішим з точки зору протокольного змісту заходів.

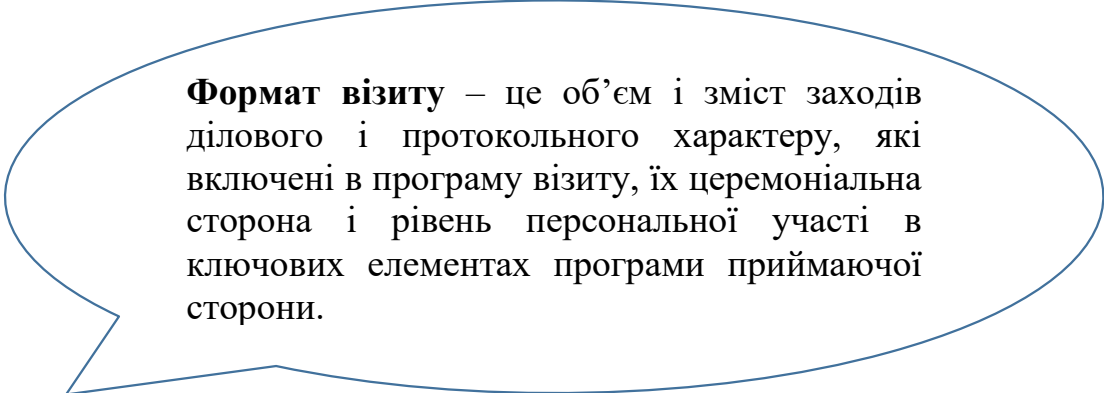
➡ **ОФІЦІЙНИЙ ВІЗИТ** є однією з вищих категорій візитів в Україну іноземних делегацій і офіційних діячів. Офіційний візит проводиться при офіційному відвідуванні України високим гостем або у тому випадку, якщо політичний зміст візиту виходить за звичайні робочі рамки.

У разі нанесення **робочого (ділового) візиту** державні діячі (делегації), як правило, прибувають для проведення переговорів, консультацій, підписання договорів, угод, а також для робочих зустрічей з главою держави перебування.

➡ **НЕОФІЦІЙНИЙ (ПРИВАТНИЙ) ВІЗИТ** часто пов'язаний з приїздом до країни вищих посадовців на конференції і наради, для відкриття виставок і

презентацій, присутність на спортивних змаганнях і так далі, а також приїзд у приватних справах, наприклад, з метою туризму. У разі приватного візиту протокольні заходи з боку української сторони не проводяться.

Зміст протоально-організаційних заходів і їх об'єм залежать від рівня, характеру і формату візиту, від протоальної практики тієї держави, куди наноситься візит, від політичних і ділових інтересів сторін. Безумовно, враховуються і побажання сторони, що прибуває.

Формат візиту – це об'єм і зміст заходів ділового і протоального характеру, які включені в програму візиту, їх церемоніальна сторона і рівень персональної участі в ключових елементах програми приймаючої сторони.

Спочатку приймається принципове рішення про формат, характер і терміни майбутнього візиту високого гостя або делегації, яке досягається завчасно по дипломатичних каналах.

Далі відбувається підготовка і узгодження протоальними службами відповідних розпорядливих документів. Наприклад, в Україні у разі державного візиту потрібне узгодження діяльності протоального департаменту МЗС, Управління протоалу і церемоніалу Президента України, інших міністерств і відомств.

Важливу роль відіграє розробка проекту програми перебування іноземної делегації. В більшості випадків разом з представниками країни перебування і співробітниками посольства країни-гостя в роботі бере участь підготовча і переговорна групи.

На сучасному етапі робота підготовчих і переговорних груп країни-гостя в країні перебування стала нормою протоальної практики. До їх складу можуть входити представники протоальних служб, безпеки і зв'язку країни-гостя, медичні працівники тощо. Функції такої групи досить великі і багато в чому від її ефективної діяльності залежить і успіх візиту. В першу чергу – це детальне опрацювання проекту програми: огляд об'єктів, які повинен відвідати гість, резиденції, готелів, умов харчування, користування транспортом і усі адміністративно-господарські і фінансові питання, які можуть виникнути в ході візиту, виходячи з існуючих норм, принципів ввічливості і взаємності. На етапі перебування переговорних груп відбуваються, як правило, основні зміни, коригування і доповнення в проекті програми.

При підготовці візиту необхідно враховувати наступні моменти:

- порядок зустрічі і проводів делегації
- розміщення членів делегації з адресами і телефонами
- підготовка довідкових і пояснювальних матеріалів
- транспорт
- розсадження учасників при проведенні переговорів і офіційних протокольних заходів

У всіх країнах існують свої особливості і порядок проведення візитів.

В більшості випадків програма візитів глав держав і урядів не обходиться без наступних моментів:

- офіційна церемонія зустрічі (проводів) в аеропорту (на вокзалі) розміщення,
- переговори,
- підписання документів,
- протокольний захід (сніданок, обід),
- може бути передбачена поїздка по країні.

На автомашині гостя встановлюються зменшені державні символи країни гостя і України – прапори. Над резиденцією гостя також піднімається прапор держави, яку він очолює.

Слід ретельно планувати організаційно-протокольні заходи по кожному виду візиту: підготовка програми візиту, направлення передових груп, змістовне наповнення ділової частини візиту, зустріч з діловою елітою, подарунки, завершення візиту.

6.2. Особливості офіційної комунікації дипломатів

Протокольні і ділові візити складають з метою налагодження контактів і проведення бесід з керівниками держави, офіційними особами МЗС та інших міністерств та відомств, з парламентаріями, членами дипломатичного корпусу, політичними діячами партій, представниками профспілок, громадських організацій, ділових кіл, військовими діячами, діячами культури, науки, мистецтва, працівниками ЗМІ тощо. Тому мистецтво встановлювати, підтримувати і розвивати контакти з офіційними особами, а також цікавими і мудрими людьми, мистецтво вести дипломатичні бесіди в різних умовах і на різних рівнях як у діяльності зовнішньополітичного відомства своєї країни, так і в роботі дипломатичного представництва за кордоном, має неоціненне значення.

Лише в результаті встановлення потрібних та корисних контактів, з бесід під час цих контактів, з отриманих відомостей, пропозицій, заперечень, із висловлених намірів і поглядів створюється той загальний потік інформації, аналіз якого

значною мірою допомагає закласти основу для вироблення пропозицій, що виносять на розгляд директивних органів своєї країни.

Результат важливих справ може залежати від того, які зв'язки має дипломат, від того – наскільки йому довіряють в країні перебування, а також від його вміння і такту...

Г. Нікольсон⁷⁴

Основні загальноприйняті методи встановлення контактів – це візити, прийоми тощо. Але, використовуючи ці методи, треба враховувати найтонші нюанси людських стосунків і специфіку кожної країни. Контакти і зв'язки повинні бути багатосторонніми, давати можливість співставляти і перепроверити інформацію з метою правильної оцінки і внесення обґрунтованих пропозицій. Брак таких зв'язків неминуче звужує базу отримання інформації і негативно впливає на її якість та пропозиції з тієї чи іншої проблеми.

✓ **Завдання кожного посольства** – визначити, виходячи з поставлених завдань та наявних можливостей, найнеобхідніше коло зв'язків і контактів з подальшим відслідковуванням їхнього стану.

Звичайно, життя на місці не стоїть і в міру отримання нових завдань чи виникнення нових проблем постає необхідність встановлення нових контактів, але завжди основним повинно залишатися коло зв'язків, які надійно продумані, давно встановлені та добре закріплені.

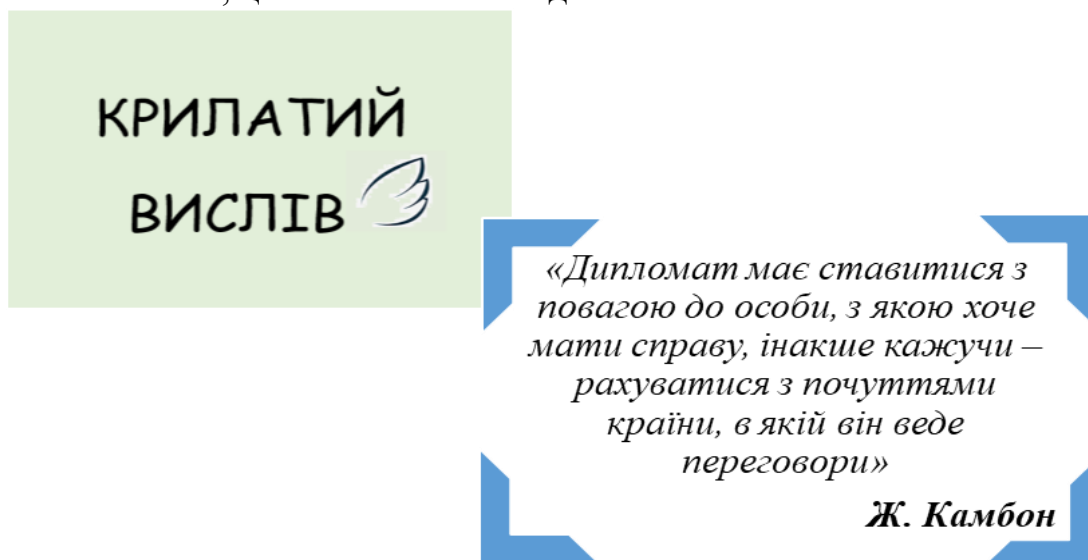

На першому місці серед контактів диппредставництва, зважаючи на його статус, стоять контакти з **офіційними особами країни перебування** на всіх рівнях.

Для посла дуже важливі особисті контакти з главою держави та прем'єр-міністром, міністром закордонних справ та членами Кабінету Міністрів, керівниками ключових департаментів, високопосадовцями країни перебування. Такі відносини залежать передусім від характеру взаємин з державою, рівня взаємних контактів і довіри між керівництвом держав та урядів, співпадіння поглядів на оцінку різних міжнародних подій і, нарешті, від особистих симпатій. Треба також враховувати, що в багатьох країнах їхні лідери важкодоступні для послів (наприклад, навіть вірчі грамоти, адресовані лідеру Лівії, приймаються не ним особисто, а Секретарем Народного комітету Народного бюро зовнішніх зв'язків Соціалістичної Народної Лівійської Арабської Джамахірії, який рівняється до міністра закордонних справ). Говорити про можливість контактів посла з главою

⁷⁴ Nicolson G. The Art of Diplomacy. Institute for the Study of Diplomacy. January 1, 1988. 151 p.

держави в таких умовах досить проблематично. У демократичних країнах, за невеликим винятком, це має інший вигляд.

Також, у відносинах з країнами можуть мати місце і негативні фактори, що вимагає неабиякого дипломатичного хисту та мистецтва для подолання цих бар'єрів і налагодження добрих стосунків з офіційними особами держави. Регулярні позитивні контакти з офіційними особами країни перебування – запорука успіху в роботі кожного дипломатичного співробітництва.

➤ У країнах з розвиненим парламентаризмом важливе значення мають контакти дипломатичних представників з **лідерами парламенту**, керівниками комітетів та комісій, головами фракцій та активними парламентаріями. Бесіди з ними дозволяють краще розуміти внутрішньополітичне життя країни, причини конфліктів та громадські процеси, що сприяє кращому розумінню соціальної, політичної та економічної динаміки парламентської системи країни. При встановленні контактів з парламентаріями важливо бути уважним, щоб уникнути звинувачень у підтримці певних партій, зокрема опозиційних, та у посиленні негативних настроїв, особливо у складних міжнародних питаннях. Багато парламентаріїв мають зв'язки з бізнес-середовищем своєї країни, тому під час розмов вони часто обговорюють економічні питання двосторонніх відносин, що має важливе значення в умовах економізації дипломатичної служби. Співробітники посольств можуть сприяти розвитку економічного співробітництва через такі контакти. Крім того, важливо використовувати членів двосторонніх парламентських груп для поглиблення співпраці. Тісні контакти з парламентаріями, що представляють ключові регіони країни, допомагають розширити географію отримання інформації.

Цінними у плані формування позитивного іміджу своєї країни є контакти з парламентаріями Європарламенту та Парламентської Асамблеї Ради Європи, які мають можливість впливати на своїх колег з інших країн і таким чином розширювати географію впливів.

➤ Для диппредставництва дуже важливо підтримувати добрі й регулярні контакти з **лідерами і керівниками різних партій** (у тому числі опозиційних), бо без цього неможливе прогнозування результатів парламентських виборів, голосування з приводу того чи іншого питання, особливо, коли воно має значення для розвитку двосторонніх відносин, формування складу уряду та його можливої практичної діяльності тощо. Важливими є контакти не тільки з партіями, які мають більшість у парламенті, але й з тими, що представлені невеликою кількістю депутатів, бо в кризових ситуаціях саме їхні голоси можуть бути вирішальними для розв'язання тієї чи іншої гострої проблеми і саме вони можуть дати більше інформації щодо прорахунків і проблем у програмній та практичній діяльності правлячої партії (чи коаліції партій).

➤ Також, для диппредставництв важливо особливу увагу приділяти **представникам інтелектуальної еліти нації**, до якої належать, насамперед, професори ВНЗ та керівники науково-дослідних інститутів, учені-практики, письменники, художники, артисти, музиканти. З ними слід мати хороші стосунки, адже вони відіграють важливу роль не тільки в інтелектуальному, а й у політичному житті країни, часто входять до складу урядів, очолюють або й очолювали міністерства чи відомства.

Наприклад:

професор Б. Геремек	– міністр закордонних справ Польщі
композитор Р. Паулс	– міністр культури Латвії
актор Б. Ступка	– міністр культури та мистецтв України
головний продюсер телеканалу, актор В. Зеленський	– президент України

➤ Вирішального значення у плані поглиблення та розширення торгово-економічного співробітництва набувають контакти і зв'язки диппредставництва з **представниками ділових кіл країни перебування**: банкірами, представниками торгівлі та бізнесу, що збільшує шанси викликати в останніх інтерес до розвитку ділових контактів з нашою країною. Тому, як правило, під час офіційних візитів міністра закордонних справ України супроводжує велика група бізнесменів. Це зобов'язує наші посольства організовувати для них окрему програму контактів з представниками ділового світу країни перебування, що, безумовно, позитивно впливає на розвиток економічного співробітництва.

Встановлюючи контакти з бізнесменами, слід завжди пам'ятати, що вони помітно впливають не тільки на загальну економічну ситуацію, а й на політичний клімат у країні. Тому постійні контакти з ними суттєво покращують стан

економічного співробітництва і двосторонніх відносин між державами загалом. Усі співробітники дипломатичного представництва, а особливо торгово-економічної місії, повинні мати міцні контакти в бізнесових колах і використовувати їх для підвищення результативності економічного співробітництва з країною перебування.

➤ **Контакти з лідерами й активістами профспілок** – важлива складова зв'язків з громадськістю країни перебування. Вони допомагають глибше вивчати суспільно-політичну і соціально-економічну ситуацію в країні перебування, становище тих чи інших верств населення, зрозуміти соціально-трудове законодавство країни. Важливо також налагоджувати контакти з громадськими організаціями, насамперед, молодіжними та жіночими. У цьому середовищі можна отримати цікаву інформацію про молодіжну політику країни, становище жінок та дітей, їхню боротьбу за належне місце в суспільстві.

➤ Невідомою частиною успішної роботи дипломата є його комунікація **з українською діаспорою** і громадянами України в кожній з країн перебування, а особливо там, де вони мають помітний вплив на формування суспільної думки, беруть участь у діяльності законодавчих, виконавчих і судових органів влади, впливають на прийняття важливих рішень. Сьогодні, після російського повномасштабного вторгнення, українська діаспора розширилась по світу, а отже українська громада у будь-якій країні, де вона існує, якщо з нею постійно і розумно співпрацювати, може надавати велику допомогу в роботі наших диппредставництв як у моральному, матеріальному, так і в інформаційному плані. Інформація, яку можна отримати, спілкуючись з ними, допомагає скласти уявлення про деякі, так би мовити, «підводні течії» політичного й економічного життя країни, про які не пише преса і не говорять офіційні особи.

Окрім встановлення, підтримки і розвитку вищеназваних контактів, диппредставництву необхідно активно налагоджувати зв'язки з тими службами держави перебування, які покликані допомагати у нормальному його функціонуванні (відповідні підрозділи МЗС, МВС, митної, прикордонної та імміграційної служб). Зв'язки такого роду допомагають у своєчасному отриманні віз, дозволів на проживання або тимчасове перебування в країні, у розгляді судових справ, розв'язанні інших питань, які виникають у ході консульської роботи. Іноді, на перший погляд, дрібниці у цих справах можуть створювати серйозні проблеми для нормального функціонування диппредставництва.

6.3. Правила ведення дипломатичних бесід

Основним видом офіційної комунікації дипломатів є **бесіда**.

Дипломатичні бесіди різняться між собою як тематично, так і конкретними умовами, в яких вони відбуваються, метою, яка ставиться, складом співрозмовників і багатьма іншими чинниками. Тому важко дати диференційовані

рекомендації для кожного виду бесід, але є певні загальні закономірності, на яких доцільно зупинитися.

Зрозуміло, що результати будь-якої бесіди залежать від професійної підготовки дипломата, його вміння мобілізувати і правильно спрямувати знання і досвід, вміння слухати співрозмовника, виділяти головні аргументи положень, які він висуває, і бути готовим виставити свої контраргументи та докази.

Конкретні умови, в яких відбувається бесіда, безумовно, впливають на її характер, тривалість. Навряд чи вдасться провести змістовну глибоку бесіду на офіційному прийомі, концерті, в театрі, коли навколо багато сторонніх людей, і хтось може втрутитися у вашу розмову. Тому в таких випадках відбувається короткий обмін інформацією (інколи достатньо й кількох речень, щоб з'ясувати якийсь конкретне питання) або досягається домовленість про ґрунтовнішу зустріч з питань, які становлять взаємний інтерес.

МЕТА – передача співрозмовникові інформації чи
дипломатичної бесіди повідомлення або одержання інформації від
нього

Передача інформації офіційним особам часто здійснюється за дорученням Центру і проводиться, як правило, послом або одним із старших дипломатів.

Дипломат повинен мати швидкий і врівноважений розум, вміти добре слухати, бути уважним і ввічливим, мати достатню витримку, щоб гамувати в собі бажання висловитися до того, як сам обдумав те, що мав сказати

Ф. де Кальєр⁷⁵

Що стосується бесід з представниками неурядових кіл, то вони ведуться на всіх дипломатичних рівнях, і теми вибираються на власний розсуд. Правда, слід пам'ятати, що дипломат повинен уникати нудних і «порожніх» бесід, які можуть не дати бажаного результату. Варто бути дуже уважним до співрозмовника, проявляти максимальну чемність, за необхідності переводити розмову на нейтральні теми. Крім отримання інформації, диппрацівник повинен уміти передавати і власну, вигідну для своєї країни. Необхідно робити це тактовно, щоб вона сприймалася не як нав'язування поглядів, оцінок, переконань, а як доречне доповнення під час обговорення тієї чи іншої теми.

⁷⁵ François de Callières. On the Manner of Negotiating with Princes: On the Uses of Diplomacy; the Choice of Ministers and Envoys; and the Personal Qualities Necessary for Success in Missions Abroad. New York: Houghton Mifflin. 1919. 145 p. URL:<https://www.gutenberg.org/files/68987/68987-h/68987-h.htm>

Як готуватися до запланованої дипломатичної бесіди?

По-перше, визначивши для себе тему, треба уважно, в деталях вивчити всі обставини, документи, пов'язані з нею, щоб досягнути її чіткого власного бачення

По-друге, слід підготувати вагому аргументацію для захисту власних думок та поглядів, одночасно готуючись до можливого спростування аргументів співрозмовника

По-третє, доцільно заздалегідь опрацювати тактику ведення бесіди. Необхідно зважити на те, що співрозмовник, часто незацікавлений у поглибленому розгляді питання, може уникати розмови і зводити її на манівці

Дуже важливо розрахувати час, щоб мати його вдосталь для обговорення основного питання і забезпечення ділової частини бесіди, а не тільки її протокольного оформлення. Особливо важливо мати попередню уяву та необхідну інформацію про співрозмовника, знати основні моменти його біографії, політичні погляди, особисті інтереси, вподобання, склад сім'ї тощо. Вміле використання цієї інформації безумовно сприятиме встановленню добрих особистих стосунків із співрозмовником.

Розробивши план проведення бесіди, треба домагатися його повної реалізації (для цього потрібний досвід, що набувається роками). Дипломат повинен добре відчувати «плин часу» під час бесіди, не спостерігаючи за годинником, уміти його правильно розрахувати від початку і до завершення. Класичний дипломат уміє, враховуючи час, непомітно перейти від етикетної частини бесіди до ділової, зберігаючи такт та ввічливість при постановці питань, і, за реакцією відповіді, відчувати настрій співрозмовника та його бажання або небажання продовжувати бесіду.

ДИПЛОМАТИЧНИЙ КАЛАМБУР

Слід уважно користуватися категоричними формулюваннями відповідей «так» або «ні».

Якщо дипломат каже «так», то це означає «може бути», якщо каже «може бути», то це означає «ні», якщо ж каже «ні» – це не дипломат».

Важливо пам'ятати, що ніколи не можна ставитися упереджено до свого співрозмовника, опираючись на інформацію, отриману від інших осіб, бо вона далеко не завжди буває об'єктивною. Дуже важливо вести бесіду спокійним тоном, у жодному разі не підвищувати голос і не показувати навіть ознак якогось невдоволення чи роздратування, не перебивати співрозмовника. Нетактовність під час бесіди може бути використана проти вас.

Спокій ідеального дипломата повинен проявлятися у наступному: по-перше, дипломат повинен бути в хорошому настрої, або, у крайньому випадку, вміти не показувати свого поганого настрою, по-друге, він повинен бути винятково терплячим

Г. Нікольсон³

У той же час ввічливість і коректність не повинні заважати дипломатові досягнути реалізації поставленого завдання. Для переконливішого перебігу бесіди важливо підкріплювати власні думки посиланнями на факти, джерела яких повинні бути тільки офіційними. Часто трапляється, що одне і те ж явище чи подія оцінюються по-різному, і тому важливо вміти довести правильність своєї позиції.

Слід бути дуже уважним і обережним щодо можливості отримання дезінформації. Ваш співрозмовник може зробити це навмисно, і тоді з ним надалі краще не спілкуватися, аби не стати знаряддям в чужих руках.

Розрізняють три типові випадки отримання інформації під час бесід з громадянами країни перебування:

- коли співрозмовник все подає у позитивному висвітленні;

- коли він критично ставиться до оцінки ситуації в своїй країні, але обґрунтовує це конкретними фактами;
- коли намагається очорнити загальну ситуацію або дії своїх політичних противників.

Перший випадок рідко буває носієм надійної інформації. Щодо другого і третього, то дипломатові треба бути обережним, аби його не звинуватили в неприязні, а то й у втручанні у внутрішні справи країни перебування. Після проведення бесіди в обов'язковому порядку необхідно зробити запис бесіди або занотувати.

Підготовлені за результатами бесіди нотатки можуть бути корисним як засіб отримання оперативної інформації для МЗС та інших установ, зацікавлених у співпраці з цією країною. Вони повинні містити докладну інформацію про зміст розмови, розкривати суть основних питань, що обговорювалися, показати досягнуті результати та існуючі розбіжності. Виклад власної позиції під час бесіди подається стисло, без зайвої деталізації.

Рекомендують запис бесіди оформити відразу після її завершення, або ж наступного дня.

Запис бесіди повинен бути викладений зрозуміло, чітко, без двозначностей, перекозчувань, натяків, надто коли це стосується суті отриманої інформації. У супровідному (до запису бесіди) листі чи службовій записці роблять висновки та вносять пропозиції щодо результатів розмови.

Якщо бесіда відбувалася поза межами України, то порушені в ній важливі й термінові питання за наявності відповідних технічних можливостей передають у Центр шифрованою телеграмою. Більш докладна інформація, яка не має термінового характеру, пересилається дипломатичною поштою.

Згідно з давніми традиціями, запис бесіди оформляється як такий, що зроблений «із щоденника» дипломата. Свого часу від дипломатів вимагалось постійне ведення щоденника, в який заздалегідь записувався зміст бесіди. Усі записи бесід мають гриф «Зі щоденника (прізвище дипломата)», який розташовано у верхньому лівому куті аркуша. Крім традицій, він свідчить також про те, що зміст документа в цілому не є терміновим, не призначений для негайного ознайомлення, хоч окремі його частини можуть розсилатися терміново. Як правило, бесіда записується від третьої або від першої особи.

Залежно від посадового рівня осіб, які вели бесіду, змісту і кола порушених питань, обсяг документа, який готується за її підсумками, може коливатися в межах від 1 до 5 сторінок. Чим нижчий посадовий рівень співрозмовників, тим коротшим повинен бути відповідний документ. У ньому має йтися лише про ті питання, які керівник доручав дипломату порушити під час бесіди.

КРИЛАТИЙ ВИСЛІВ

*«Не сказати нічого,
особливо під час бесіди, –
це вже половина
дипломатичного
мистецтва»*

В. Дюран

Також, до форм дипломатичної комунікації належить і **телефонна розмова**.

У дипломатичній практиці телефонна розмова, як правило, проводиться лише для з'ясування чи уточнення окремих питань, є специфічним видом усного мовлення: виключається передача інформації через міміку, жести, вираз очей тощо. Тому при її веденні особливо важливо використовувати лексичні можливості ділової мови. Слід брати до уваги, що досить часто неякісний зв'язок, зовнішній шум, дефекти вимови співрозмовника тощо ускладнюють спілкування, призводять до появи надлишкової інформації (перепитування, повторення).

Спілкування також може ускладнитися через невміння співрозмовника висловлюватися стисло, простими реченнями. Спілкуючись телефоном, слід намагатися говорити не дуже швидко і, за можливості, чітко, зрозуміло. Тон має бути спокійним, витриманим, ввічливим. Виклад справи потрібно здійснювати лаконічно, без зайвих подробиць. Короткі фрази краще сприймаються на слух, ніж довгі, тим більше ускладнені зайвими мовними конструкціями. Розмова телефоном не повинна перетворюватися на монолог. Викладаючи багатоаспектне питання, слід передавати інформацію дозовано, вчасно робити паузи. Загалом, вміння вести телефонну розмову значною мірою полягає у тому, щоб своєчасно зробити паузу і тим самим дати можливість співрозмовникові висловити своє ставлення до питання, що обговорюється.

У розмові про третю особу її слід називати на ім'я та по батькові або за прізвищем (повторювати весь час лише «він» – неввічливо).

Ініціатива завершення розмови належить, як правило, тому, хто зателефонував, але якщо дипломатичний ранг співрозмовника вищий, то слід дати можливість закінчити розмову саме йому.

У телефонних розмовах дипломати звичайно обмежуються короткими виявленнями ввічливості, які є обов'язковими. Розмова телефоном з офіційними

особами іншої держави прирівнюється до особистої бесіди. До її запису ставляться такі ж вимоги, що і до запису бесіди чи інформації про неї.

Запис телефонної бесіди, як і усної, повинен бути викладений чітко і зрозуміло, без двозначностей, особливо щодо суті сказаного співрозмовником. Цьому мають сприяти нотатки, які робляться під час розмови. Він також супроводжується службовою запискою чи листом, що містять висновки та конкретні пропозиції щодо ефективного використання отриманої інформації в оперативній роботі.

Бесіди дипломатів були і залишаються важливим інструментом дипломатичної практики, тому що мета дипломатії – усунення розбіжностей, протиріч і сприяння розвитку дружнього співробітництва між державами.

Дипломатична бесіда – це застосування розуму і такту для підтримки офіційних відносин між урядами незалежних держав

Е. Сатоу⁷⁶

Мистецтво дипломатичних бесід полягає у тому, щоб шукати розв'язання складних проблем міжнародних відносин мирним шляхом. У процесі дипломатичної практики кожний дипломат має виробити власну манеру ведення бесід з позицій високого професіоналізму та компетенції.

Під час візитів і бесід не можна забувати про манери, тобто ввічливе, уважне ставлення до людей, вміння добитися свого, зробивши іншим приємність. Правильні манери прикрашають поведінку людини, неправильні – псують її. Під час бесіди мають значення жести, вираз обличчя, міміка, зоровий контакт із співрозмовником. Сучасні вчені-психологи стверджують, що так звана мова тіла – це підсвідоме вираження того, що людина думає і відчуває насправді.

Розрізняють наступні невербальні комунікативні жести, які слід брати до уваги дипломатам під час бесіди:

- ✓ Співрозмовник барабанить пальцем. Це може означати, що він проявляє нетерплячість або нервується.
- ✓ Співрозмовник знизує плечима. Йому нецікаво або байдуже, що ви говорите.
- ✓ Стиснуті руки означають відчай, безнадію.
- ✓ Стиснуті кулаки – свідчення агресивності, спроба контролювати свій гнів.
- ✓ Розслаблені руки, повернуті перед собою долонями догори, означають затруднення, здивування, стурбованість.

⁷⁶ Грачевська Т.О. Погляди англійського дипломата Е. Сатоу на дипломатичну практику та дипломатичний інструментарій. *Філософія та політологія в контексті сучасної культури*. 2020, Т.12, Вип. 1(25). С. 170-178. URL: https://www.researchgate.net/publication/343380325_POGLADI_ANGLIJSKOGO_DIPLOMATA_ESATOU_NA_DIPLOMATICNU_PRAKTIKU_TA_DIPLOMATICNIJ_INSTRUMENTARIJ

✓ Якщо співрозмовник розстібає піджак, це ознака того, що він готується до активних дій.

✓ Схрещені на грудях руки означають виклик або осуд.

✓ Якщо людина йде швидко, руки вільні, підборіддя підняте, то вона демонструє впевненість у собі і рішучість.

✓ Якщо людина «волочить» ноги, руки у неї в кишенях, голова похилена, то вона впала духом, у відчаї, пригнічена, перебуває в стані депресії.

✓ Долоня руки прикладена до щоки або підпирає підборіддя кулаком означає зацікавленість, яка межує із здивуванням.

✓ Якщо співрозмовник вдаряє себе по підборіддю, то йому на думку спав якийсь здогад, він стурбований.

✓ Якщо людина зачіпає або потирає ніс, то вона роздумує, міркує про щось.

✓ Поза «руки в боки» – демонстрація переваги чи виклик.

✓ Якщо долоні складені дашком, це може означати, що співрозмовник думає.

✓ Якщо співрозмовник нахиляє голову набік, то він іронізує або схильний до насмішки.

✓ Окуляри, опущені на кінчик носа, і погляд поверх оправы – вимога більшого, особливо фактів.

✓ Якщо людина ходить туди-сюди, то вона, очевидно, чимось стурбована або нервує.

✓ Стискання і потирання перенісся – ознака втоми.

✓ Якщо людина сидить на краю стільця, то вона вичікує і проявляє інтерес.

✓ Якщо співрозмовник сидить, заклавши ногу на ногу і злегка погойдуючи нею, скоріш за все, він нудьгує.

✓ Характерний жест вказівним пальцем – бажання підкреслити свою точку зору.

✓ Якщо співрозмовник демонстративно простягає вперед схрещені ноги, а тим більше кладе їх на сусідній стілець або ще куди-небудь, то він хоче вразити присутніх своєю невихованістю.

✓ Якщо людина відкинулася назад і підтримує схрещеними руками голову, то вона прагне розслабитися, а також справити враження.

✓ Якщо під час розмови співрозмовник прикриває рот руками, то він не хоче, щоб його зрозуміли.

✓ Якщо людина відвела руку за спину і стиснула її в кулак, а другою тримає за зап'ясток, то вона замкнута, напружена.

6.4. Конференційна (багатостороння) дипломатична комунікація як вимога сучасного глобального світу

В умовах сучасного глобалізованого світу багатостороння дипломатія є незамінною формою міжнародної взаємодії. Глобальні виклики, з якими ми стикаємося, такі як зміна клімату, міграція, сталий розвиток, можливості та ризики нових технологій, війна і тероризм та інші глобальні проблеми людства можуть бути вирішені лише за допомогою спільних зусиль у конференційному форматі, який передбачає одночасну комунікацію багатьох суб'єктів міжнародних відносин.

Появу багатосторонньої дипломатії справедливо пов'язують із виникненням міжнародних організацій: ООН, Ради Європи, ОБСЄ, а також інтеграційних угруповувань, які стали повноправними суб'єктами міжнародного права: Європейський Союз, АСЕАН, НАФТА, ОПЕК, МЕРКОСУР, КАРИКОМ та інші. Так, для забезпечення багатосторонньої дипломатичної комунікації в рамках міжнародних організацій та інтеграційних об'єднань організуються зустрічі, де прерогатива надається публічним виступам, дебатам та комунікативним навичкам дипломатів, оскільки комунікація здійснюється переважно за допомогою усних, особистих обмінів, а не в переважно письмовому стилі двосторонньої дипломатії.

Крім співпраці в рамках міжнародних організацій багатостороння дипломатична комунікація зазвичай має наступні форми:

- Багатосторонні зустрічі на найвищому рівні, зокрема, зустрічі лідерів країн так званої “великої сімки” (“G7”), великої двадцятки (“G20”), саміти.

- Конференції, комісії тощо, які створюють або скликають для вирішення тієї чи іншої проблеми (наприклад, Гаазька конференція з міжнародного приватного права, Мюнхенська конференція з безпеки)

- Діяльність посольств окремих держав (наприклад, посольство США у КНР спільно з китайськими та японськими дипломатами надає особливу увагу пошуку рішень проблем на Корейському півострові).

Останнім часом, через виявлену неефективність міжнародних організацій у вирішенні стратегічних питань, все більше популярності набуває альтернативна комунікація.

Значне місце у багатосторонній дипломатії займають **саміти**, так як зарекомендували себе ефективним методом вирішення найбільш складних міжнародних проблем, коли потрібні екстраординарні компроміси і рішення може прийняти тільки вища влада.

Саміти дають можливість главам держав публічно висловлювати позицію держави, яку представляють, щодо ключових питань, а також демонструвати солідарність та підтримку своїм міжнародним партнерам. Крім того, саміти є джерелом отримання інформації з перших вуст для глав держав, що може відіграти вирішальну роль у прийнятті стратегічно важливих рішень. До такої форми дипломатичної комунікації прикута увага світової преси, лідери держав змушені зустрічатися з журналістами, давати інтерв'ю, відповідати на питання, що значною мірою сприяє демократизації дипломатії.

Таким чином, міжнародна дипломатична практика нараховує 3 види самітів, ознайомитися з якими можна на рисунку 6.1.

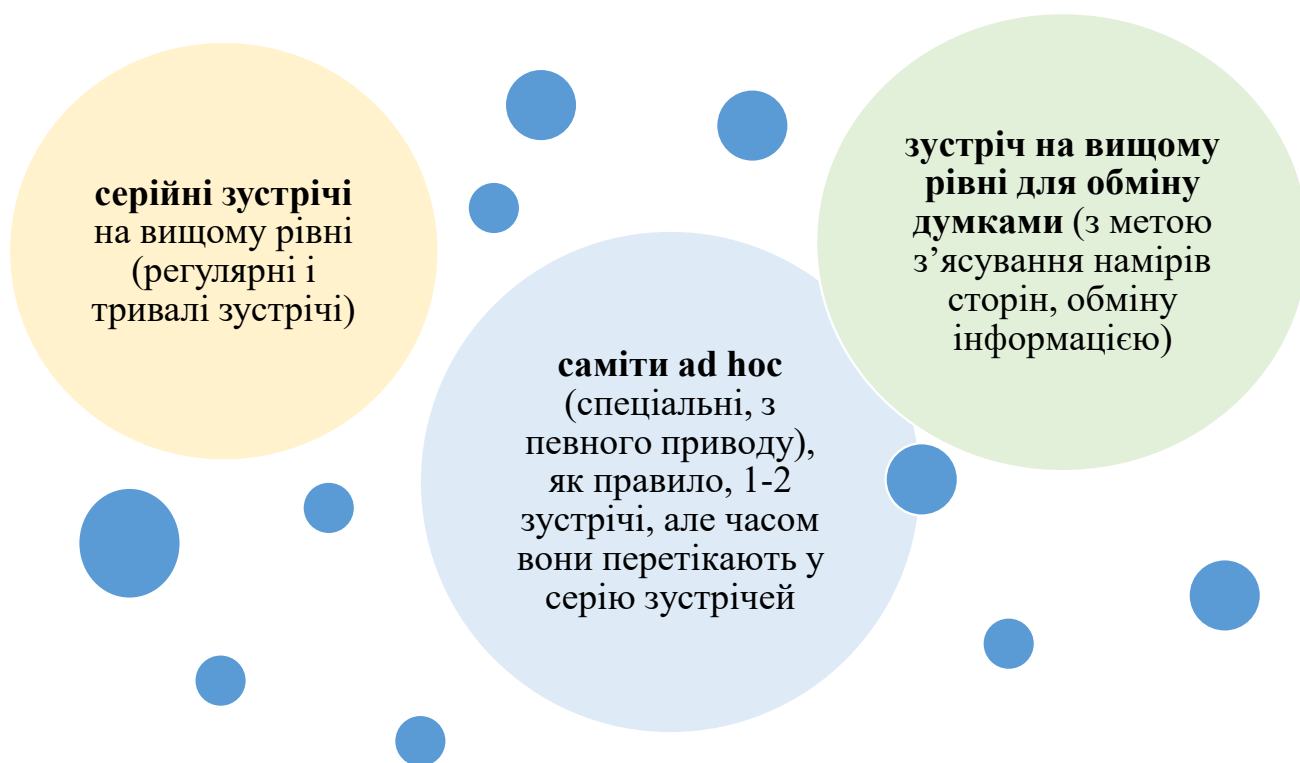

Рис. 6.1. Види самітів

В свою чергу, *міжнародні конференції* – це тимчасові колективні зібрання, які організують для розгляду того чи іншого питання, що стосується інтересів цих держав⁷⁷

Міжнародні конференції можуть бути міждержавними та неурядовими. Різниця в назвах міжнародних форумів (зустрічі, з'їзди, переговори, саміти) істотно не впливає на їх протокольно-організаційне забезпечення. Для організаційного забезпечення конференції її ініціатори створюють секретаріат (оргкомітет). Його роль полягає у відправці запрошень, розробці проектів документів, бронюванні готелів, оформленні транспорту, підготовці конференц-залів тощо⁶.

Обов'язковим елементом конференції є наявність процедурних регламентів, що визначають діяльність його учасників, а також до кого має звернутися голова за наявності певних сумнівів або незгоди⁷⁸. Правила процедури можуть бути представлені учасникам заздалегідь у формі проекту разом із повідомленням про час і місце проведення міжнародного форуму.

Міждержавні конференції скликаються або міжнародними організаціями (в рамках останніх або під їх егідою), або державами-ініціаторам.

Скликання конференції в рамках або під егідою міжурядової організації не змінює її характеру як самостійного органу. Деякі конференції є періодичними і тривають по декілька років. Наприклад, Наряду з питань безпеки та співробітництва в Європі було започатковано 1975 р.

Залежно від цілей скликання міжурядові конференції діляться на:

- мирні
- політичні
- економічні
- екологічні
- дипломатичні
- змішані

Конференції скликаються для підготовки та підписання міжнародних договорів, в тім числі й статутів міжурядових організацій, обговорення певних міжнародних проблем, обміну думками та інформацією, а також для вироблення рекомендацій.

Для проведення чергових сесій міжнародних організацій визначаються конкретні дати. Про таку дату державам – членам організацій розсилаються відповідні повідомлення. Незважаючи на те, що чергова сесія Генеральної Асамблеї ООН розпочинається в третій вівторок вересня, Генеральний Секретар повідомляє всіх членів організації про відкриття щорічної сесії не пізніше ніж за 60

⁷⁷ Дипломатичний протокол та етикет: навчальний посібник. Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2014. 236 с. URL: <https://lib.oa.edu.ua>

⁷⁸ Wood, John Randy Jean Serest. Diplomatic Ceremonial and Protocol: Procedures and Practices. Columbia University Press, New York, 1970. URL: <https://www.eda.admin.ch>

днів до її початку. Крім чергових можуть скликатися і позачергові або спеціальні сесії.

Учасниками міжнародної конференції мають право бути всі зацікавлені в ній держави, і їх суверенні права не повинні порушуватися. Тому під час погодження кола учасників міжнародної конференції винятково важливим є не допустити будь-яких ознак дискримінації стосовно окремої держави. Навіть факт невизнання держави з боку когось з учасників конференції не є перешкодою для її запрошення. Тобто, визначення кола учасників міжнародної конференції – дуже тонкий і складний процес, особливо, коли це стосується проведення конференції не на універсальній, а на селективній (вибірковій) представницькій основі. Часто важким буває визначення кола учасників з правом вирішального і дорадчого голосу.

Суверенне право кожної держави – відмовитися від участі в міжнародній конференції.

Як правило, при цьому пояснюється причина такого відмовлення. Ніхто не може примусити суверенну державу підтримати те чи інше рішення або заяву, хоч нерідко окремі країни чинять у цьому відношенні тиск на партнерів, погрожуючи, а то і застосовуючи санкції, особливо економічні.

В дипломатичній практиці відомі і використовуються дві форми участі в міжнародних конференціях:

- в якості повноправної делегації з правом вирішального голосу;
- в якості спостерігача.

Статус делегації з правом вирішального голосу давно визначений міжнародним правом. Що ж до спостерігачів, то цей інститут став особливо популярним у сучасній дипломатичній практиці, бо дає можливість державам, не пов'язуючи себе рішеннями конференції, мати повну інформацію про розгляд тієї чи іншої проблеми. Крім спостерігачів на міжнародні конференції можуть запрошуватися почесні гості – найчастіше це представники міжнародних організацій.

Рівень представництва на міжнародних конференціях залежить насамперед від важливості питань, які будуть обговорюватися, від найвищого рівня – глави держав або урядів до рівня міністрів або заступників міністрів закордонних справ, директорів департаментів або спеціальних представників. Різним може бути і рівень спостерігачів.

6.5. Дипломатичне листування як засіб зовнішньо дипломатичної комунікації

Дипломатичне листування – одна з консервативних сфер дипломатичної практики, а тому передбачає дотримання низки традиційних правил дипломатичного протоколу (компліментарність, форми ввічливості, мова). Ці правила вироблені протягом тисячоліть, і вільний відступ від цих, здавалося би, архаїчних форм може призвести до небажаних наслідків, навіть до загострення відносин.

Підготовку дипломатичних документів, дипломатичне листування можна поділити на два основні блоки – офіційне та особисте дипломатичне листування з представниками іноземних держав та внутрішньовідомче листування з МЗС та іншими державними й громадськими організаціями своєї країни.

Так, до документів зовнішньо дипломатичного листування відносять:

- особисті (підписні) ноти;
- вербальні ноти;
- приватні листи напівофіційного характеру;
- пам'ятні записки;
- меморандуми;
- заяви;
- офіційні повідомлення МЗС, інформаційного агентства, комюніке.

При підготовці цих документів потрібно пам'ятати найголовніше – йдеться про спілкування держав та урядів, рівних суб'єктів міжнародного права, і будь-яке приниження прав, достоїнств, престижу іншої суверенної держави абсолютно неприпустиме.

Найбільш поширеними документами дипломатичного листування були і залишаються особисті й вербальні ноти.

✓ **Особиста нота** надсилається з надзвичайно важливих питань і містить у собі інформацію про подію особливої політичної ваги (наприклад, зміну державного устрою, оформлення домовленості з того чи іншого важливого питання двосторонніх відносин тощо). Посол чи посланник, який вручив вірчі грамоти главі держави перебування, інформує про це своїх колег по дипломатичному корпусу також особистою нотою.

Особисту ноту використовують для інформування про тимчасовий чи остаточний від'їзд глави дипломатичного представництва з країни, для відрекомендування тимчасового повіреного у справах, надсилається у відповідь на отриману особисту ноту. Останнім часом, особливо у зв'язку із зростанням

кількості диппредставництв, для передачі такого роду інформації використовують вербальні ноти.

Особисту ноту складають у формі листа, у першій особі від імені того, хто її підписує. Вона друкується на відповідному нотному бланку з державним гербом і підписом під ним «Міністерство закордонних справ України» або «Посольство України у... (назва країни)». Загальноприйнятий формат ноти – подвійне ліве поле основного тексту.

Найпоширенішими формами звертання в особистих нотах є наступні: «Ваша Високоповажносте», «Шановний пане Міністр», «Шановний пане Посол». Така форма звертання повинна налаштовувати того, хто отримає ноту, на доброзичливе ставлення до змісту. Далі йде виклад суті питання, текст, як правило, розпочинається словами «маю честь». В особистій ноті, що містить співчуття або протест, слова «маю честь» можна не застосовувати. Закінчується особиста нота компліментом (форма ввічливості), в якому автор засвідчує свою повагу. Найпоширеніші форми компліментів представлені на рисунку 6.2.

Рис. 6.2. Приклади компліментів в особистій ноті

Особисті ноти дипломатичних представників окремих держав можуть закінчуватися й інакше, а саме: «З глибокою повагою», «З повагою», «Щиро Ваш». У ноті-відповіді у порядку взаємності доцільно вжити такі ж компліменти, бо зміна компліменту може бути розцінена адресатом як така, що має певне значення.

Під текстом особистої ноти ставиться підпис особи, від імені якої вона посилається. Печатка, прізвище та посада того, хто підписує ноту, не обов'язкові.

Адреса пишеться в лівому нижньому куті першої сторінки ноти, незалежно від кількості сторінок. У адресі зазначається ранг особи, якій надсилається нота.

В окремих випадках, залежно від місцевої практики і на основі взаємної поваги, перед прізвищем особи, якій надсилається нота, може вживатися титул. На конверті вказується та ж адреса, що й на особистій ноті.

Зразок особистої ноти представлено на рисунку 6.3.

Зразок особистої ноти

УКРАЇНА	
МІНІСТЕРСТВО ЗАКОРДОННИХ СПРАВ	
Київ " _____ " червня 200 _____ року	
Шановний пане Посол,	
Прошу прийняти мою сердечну вдячність за ваші дружні поздоровлення з нагоди успішного запуску космічного корабля з міжнародним екіпажем на борту.	
Цілком поділяю Вашу думку, що це досягнення слугуватиме справі прогресу усього людства, зміцненню науково-технічного співробітництва, дружби між нашими країнами.	
З глибокою повагою	[особистий підпис]
Пану [прізвище]	
Надзвичайному і Повноважному Послу	
м. Київ	

Рис. 6.3. Зразок особистої ноти

Дипломатичне листування постійно розвивається і відходить від традиційних норм. У нинішніх умовах динамічного світового розвитку, у спілкуванні глав держав та урядів, міністерств закордонних справ усе більше утверджується практика обміну особистими листами, посланнями з найважливіших проблем світової політики. З формальної точки зору, ці документи можна зарахувати до категорії особистих нот, але, зважаючи на високе становище як відправника, так і отримувача, а також на важливість змісту цих документів, їх прийнято виділяти в окремий вид дипломатичного листування. У цих документах, як і в особистих нотах, витримуються протокольні звернення і заключний комплімент, наприклад:

«Вельмишановний пане Президент» і закінчення «З повагою» або «З глибокою повагою».

✓ Найпоширенішим документом дипломатичного листування в сучасному світі є **вербальні ноти**, за допомогою яких міністерства закордонних справ і посольства ведуть між собою офіційні діалоги.

Раніше перевага надавалася особистим нотам, бо вербальна нота вважалась «досить сухою за тоном»

Е. Сагоу⁵

Сьогодні ж вербальні ноти використовуються широко, особливо у двосторонніх відносинах. У них викладаються найрізноманітніші проблеми політичного, економічного, науково-технічного, гуманітарного характеру. Вербальними нотами здійснюються запити про візи, повідомляється про дорожньо-транспортні пригоди за участю співробітників посольств, доводиться до відома посольств інформація представницького (протокольного) характеру (про організацію поїздки дипломатів по країні, про запрошення дипломатів на найрізноманітніші заходи – з нагоди національних свят, Нового року, зустрічі з керівником держави тощо).

Вербальні ноти застосовуються для оформлення домовленості щодо розв'язання найрізноманітніших проблем двосторонніх відносин. Текст вербальних нот складається від третьої особи, друкується на нотному бланку, має вихідний номер і дату відправлення, після тексту ставиться печатка МЗС або дипломатичного представництва, нота не підписується. Надзвичайно важливо, щоб зображений на печатці герб мав правильне положення. Глави деяких дипломатичних місій у кінці тексту вербальної ноти або на печатці ставлять свої ініціали. Хоча це і не є обов'язковим, проте в багатьох країнах така практика розповсюджена і вважається бажанням надати документові особливої ваги.

Вербальна нота розпочинається компліментом із зазначенням повної назви відправника й отримувача: «Міністерство закордонних справ України засвідчує свою повагу Міністерству закордонних справ, Посольству (Республіки Польща) і має честь повідомити...» і далі за текстом, а закінчується компліментом із скороченою назвою: «Міністерство користується цією нагодою, щоб поновити Посольству запевнення в своїй глибокій повазі».

Зразки вербальних нот подано на рисунку 6.4.

Зразки вербальних нот

УКРАЇНА
МІНІСТЕРСТВО ЗАКОРДОННИХ СПРАВ

Управління Державного Протоколу Міністерства закордонних справ України засвідчує свою повагу Посольствам Іноземних держав в Україні і має честь передати запрошення та квитки для Глави дипломатичної місії для участі в урочистій святковій академії, присвяченій 2000-літтю Різдва Христового, яка відбудеться 21 січня 2000 року в Національному палаці "Україна" о 16.00.

У цьому заході братимуть участь Президент України та Міністр закордонних справ України.

Управління Державного Протоколу Міністерства закордонних справ України користується цією нагодою, щоб поновити Посольствам Іноземних Держав в Україні запевнення у своїй високій повазі.

Додаток: запрошення та квитки.

м. Київ, 19 січня 2000 року
Посольствам Іноземних
Держав в Україні
м. Київ

United Nations

United Nations

HEADQUARTERS • SIEGE NEW YORK, NY 10017
TEL.: 1 (212) 963.1234 • FAX: 1 (212) 963.4879

REFERENCE : SCA/2/99(9)

The Chairman of the Security Council Committee established pursuant to resolution 864 (1993) concerning the situation in Angola presents his compliments to the Permanent Representative of Egypt to the United Nations and has the honour to transmit herewith an addendum (Annex III/Add.3) to the list of senior officials of UNITA and adult members of their immediate families as an addendum to the list previously transmitted with his communications SCA/2/98(3) of 19 February 1998 and SCA/2/99(3) of 19 February 1999. The Chairman also wishes to advise that in this instance, the Committee is not in possession of details such as date of birth, passport number, etc.

The Committee will update the aforementioned list on a regular basis and transmit it, with any additions or deletions, to all States as an addendum to Annex III.

7 July 1999
M.R.

Annex enclosed

Рис. 6.4. Зразки вербальних нот

Якщо вербальна нота міністерства є відповіддю на ноту посольства, то вона розпочинається так: «Міністерство закордонних справ України засвідчує свою повагу Посольству Республіки Болгарія у зв'язку з нотою Посольства №... від (число, місяць), має честь повідомити наступне...».

Комплімент може опускатися, якщо в ноті міститься протест у зв'язку з діями співробітників посольства чи держави, які трактуються як незаконна діяльність або грубе порушення норм поведінки. У такому випадку комплімент виглядав би недоречним і спотворював би характер ноти.

Комплімент не вживається в нотах про оголошення трауру в країні, з висловлюваннями співчуття, а також за принципом взаємності, якщо в тій чи іншій країні компліменти в дипломатичній практиці не застосовуються взагалі.

Діапазон протокольних формул ввічливості надзвичайно широкий, і за його допомогою можна підкреслити суворіший тон або більшу теплоту офіційного документа. Різні вирази, риторичні звертання, двозначні подяки, знаки наголосу, скорочення типу «т. зв.», «т.п.» і «т.д.» у нотній практиці абсолютно недопустимі. При складанні тексту ноти протесту завжди слід пам'ятати, що вона може бути відхилена адресатом, а це, як правило, потягне за собою загострення конфлікту з далеко не визначеними наслідками.

В цілому, при складанні вербальної ноти слід дотримуватись наступних **протокольних формул**, що подані на рисунку 6.5:

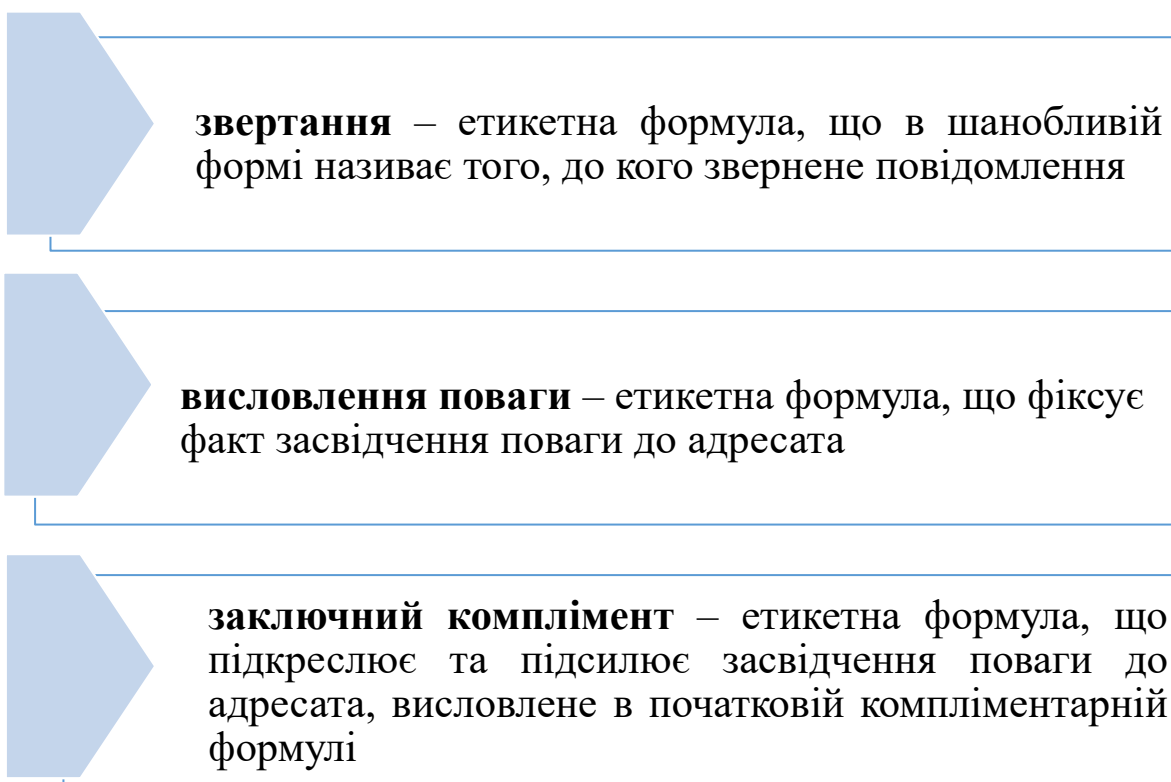

Рис. 6.5. Протокольні формули у структурі вербальної ноти

У дипломатичній практиці бувають випадки (останнім часом дуже зрідка), коли надсилається колективна нота представникам кількох держав. Сьогодні держави будують між собою відносини на двосторонній основі як рівноправні суверенні члени світового товариства, а тому колективна нота (дипкорпусу в цілому або групи посольств) може розглядатися як демарш, спроба здійснювати тиск, що не може не викликати адекватної реакції.

Щоб запобігти небажаним формам колективного демаршу, використовується форма надсилання ідентичних нот, у яких викладається практично однакова точка зору кількох держав на одну і ту ж проблему.

КРИЛАТИЙ ВИСПІВ

*«Ніщо не ціниться так
дорого і не коштує так
дешево, як ввічливість»*

М. Сервантес

У сучасній дипломатії все більше практикується обмін нотами безпосередньо між урядами, що є свідченням зростаючої ролі зовнішньої політики, підвищення рівня відповідальності дипломатів за вирішення кардинальних проблем сучасного світу. У нотах такого характеру компліменти, як правило, не застосовують, і текст виглядає таким чином: «Уряд України має честь заявити Урядові Турецької Республіки наступне...».

Усі ноти є офіційними документами незалежно від того, які питання в них розглядаються. Будь-яка нота, що надсилається від імені уряду, потребує належної уваги і відповіді від того, кому вона адресується.

✓ Ще одним видом дипломатичного листування є **приватний лист напівофіційного характеру**. Він здебільшого адресується знайомим офіційним особам і пов'язаний з якоюсь особистою послугою або стосується питань, які є предметом офіційних переговорів чи листування. Цим автор листа підкреслює особисту зацікавленість у вирішенні того чи іншого питання за допомогою особи, якій адресується лист.

Приватний лист напівофіційного характеру пишеться на спеціальному бланку (наприклад, бланку Міністра закордонних справ, Посла) меншого формату, навіть на піваркуша або на звичайному поштовому папері. Зворотний бік аркуша

не використовується ніколи. Зазвичай, лист починається зі звернення «Шановний пане .....».

Зразок приватного листа представлено на рисунку 6.6.

Зразок приватного листа

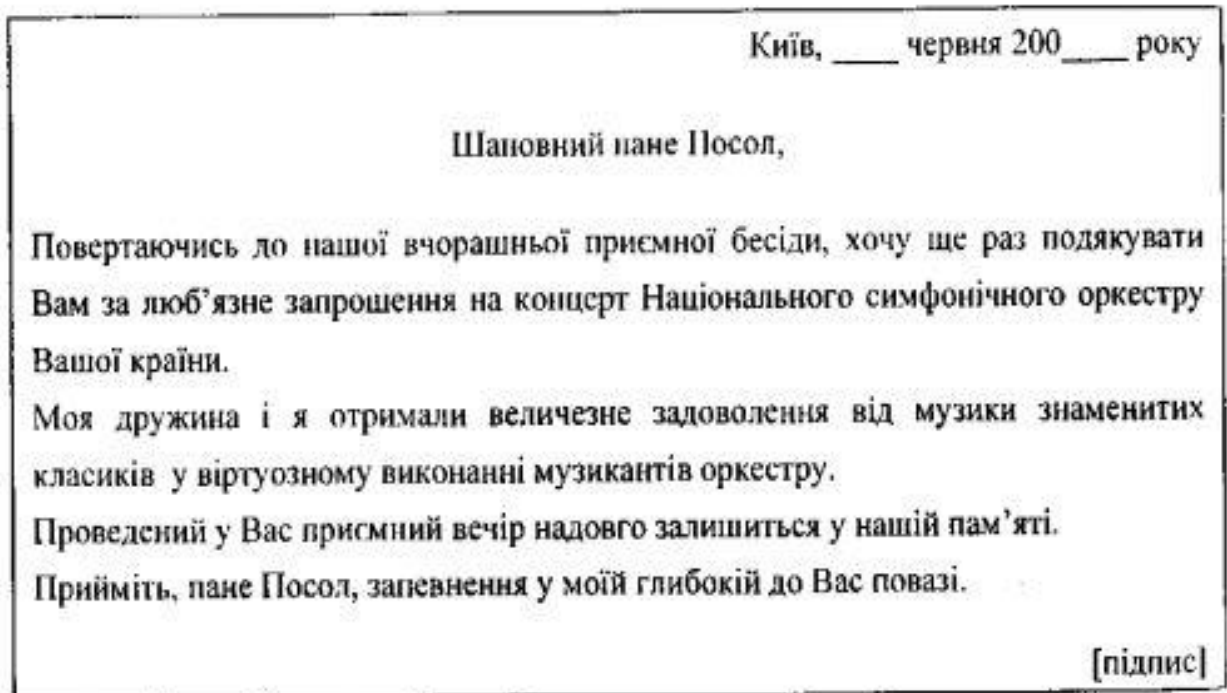

Рис. 6.6. Зразок приватного листа напівофіційного характеру

Заключний комплімент обов'язковий і залежить від різниці у службовому становищі автора й адресата, характеру їхніх відносин. У західних країнах звернення і заключний комплімент, а інколи і весь текст, пишуться автором від руки, що надає йому особливо приватного характеру.

Номер на листі не вказується, а дата та особистий підпис необхідні. У випадку, якщо лист пишеться на звичайному папері (не на бланку), то до підпису додається і назва офіційної посади автора. Звання і повне прізвище адресата подаються тільки на конверті.

✓ **Пам'ятна записка** – дипломатичний документ, що передається особисто, метою якого є звернути увагу та підкреслити важливість зробленої під час бесіди заяви або переданого прохання. Він також переслідує мету – полегшити подальший розгляд питання, попередити можливість неправильного тлумачення чи розуміння бесіди або усної заяви.

Пам'ятна записка складається в безособовій формі з уживанням безособових виразів типу: «піднімається прохання», «доводиться користуватися», «повідомляється» тощо, не містить у тексті жодного звернення чи компліменту.

Пам'ятні записки пишуться на звичайному папері без герба. Адреса і вихідний номер не проставляються; зазначаються лише місто і дата передачі адресату: «м. Київ ... червня 200.. року». Над текстом записки робиться надпис:

«Пам'ятна записка». Надсилаються вони на прохання особи, з якою відбулася бесіда, або як нагадування про те чи інше питання.

✓ **Меморандум** – це документ, в якому розглядається фактична сторона того чи іншого питання, аналізуються його окремі найважливіші аспекти, викладається аргументація на захист своєї позиції або дискутується позиція протилежної сторони. Меморандум може бути додатком до особистої чи вербальної ноти або самостійним документом, що передається особисто чи надсилається кур'єром. Додання меморандуму до ноти, з одного боку, дає можливість скоротити текст ноти, а з іншого – дозволяє ґрунтовніше викласти проблему, яка є предметом нотного листування.

Меморандум як додаток до ноти друкується на нотному папері без герба; номер, печатка, місце і дата відправлення не проставляються. Меморандум, що вручається особисто, друкується на нотному бланку, але звернення і компліменту немає. Печатка і номер на ньому теж не проставляються, але зазначаються місце і дата відправлення.

Крім вищеназаних традиційних документів дипломатичного листування, нині все частіше використовуються і нові документи, до яких належать декларації, послання, заяви глав держав, урядів, міністрів закордонних справ, законодавчих органів влади з питань зовнішньої політики. Досить часто використовується такий вид документа як заява Міністерства закордонних справ тієї чи іншої країни, де подається оцінка певних подій, ставлення до них МЗС, що часто може розглядатися як позиція глави держави або уряду. Практикується також публікація заяви Прес-центру МЗС.

До дипломатичних документів належать також заяви і виступи представників держави на міжнародних конференціях і в міжнародних організаціях (ООН, ОБСЄ, ПАРЄ); їхні відповіді на звернення або запитання представників громадських організацій чи окремих осіб; кореспондентів щодо найбільш актуальних проблем зовнішньої політики, виступи на дипломатичних прийомах. Ці виступи, як правило, наповнені великим політичним змістом і стосуються не тільки двосторонніх відносин, але й глобальних міжнародних проблем.

Особливе місце серед дипломатичних документів належить комюніке.

✓ **Комюніке** – це офіційне повідомлення про результати переговорів, яке може бути коротким, у вигляді повідомлення, або більш широким, з викладенням змісту переговорів чи досягнутих угод та їх публікацією. Комюніке відрізняється від усіх інших дипломатичних документів, перш за все, тим, що це документ двосторонніх та багатосторонніх переговорів, і він також в обов'язковому порядку узгоджується сторонами, і за своїм характером належить до міжнародно-правових документів.

Говорячи про документи дипломатичного листування, не можна не назвати ті, які виходять з вищих законодавчих органів влади. Це – звернення до парламентів інших держав, наприклад, з питань ядерної безпеки, роззброєння, попередження

конфліктів тощо, а також спільні комюніке за наслідками візитів та переговорів парламентаріїв.

Усі вищезазначені документи дипломатичного листування є офіційними документами. Для кожного окремого випадку дипломатичної практики важливо правильно підібрати вид документа, насамперед враховуючи його зміст. Слід також пам'ятати, що на особисту ноту прийнято відповідати особистою нотою, на пам'ятну записку надсилають пам'ятну записку тощо.

ПРАКТИКУМ

Контрольні запитання

1. Що відноситься до класичних методів дипломатичної роботи?
2. Який метод є найпоширенішим у здійсненні дипломатичної роботи?
3. Як поділяються візити, залежно від статусу особи, яка очолює іноземну делегацію?
4. З яких пунктів складається програма візитів глав держав і урядів?
5. Яка різниця між офіційним і неофіційним візитом?
6. Як готуватися до запланованої дипломатичної бесіди?
7. Що означає для дипломата відчувати відчувати «плин часу» в процесі дипломатичної бесіди?
8. Назвіть три типові випадки отримання інформації під час бесід з громадянами країни перебування?
9. Які існують вимоги до записів дипломата під час дипломатичної бесіди?
10. Які існують правила етикету здійснення дипломатичної телефонної розмови?
11. Які ти запам'ятав невербальні комунікативні жести, що слід брати до уваги дипломатам під час бесіди?
12. Які форми багатосторонньої дипломатичної комунікації розрізняють в рамках міжнародних організацій?
13. Що відносять до альтернативної багатосторонньої дипломатичної комунікації?
14. Які види самітів розрізняють у світовій дипломатичній апрактиці?
15. Що таке міжнародна конференція?
16. Назви міжнародні саміти, що відбулися недавно.
17. Яка роль багатосторонньої дипломатичної комунікації у сучасному глобалізованому світі?
18. Що таке дипломатичне листування?
19. Що відносять до документів дипломатичного листування?
20. Яка різниця між особистою та вербальною нотою?
21. Опишіть структуру вербальної ноти?
22. Що таке комплімент у дипломатичній кореспонденції?
23. Який припустимий строк відповіді на листи у дипломатичному листуванні?
24. Чи можна відповісти листом на ноту?

25. У яких випадках дипломатичні документи не потребують відповіді?

Тестові завдання для самоперевірки

1. Визначте, що відноситься до документів зовнішньо дипломатичного листування?

- а) меморандум
- б) службова записка
- в) доповідна записка
- г) циркулярні листи

2. Що таке комюніке?

- а) Офіційне повідомлення про хід та наслідки дипломатичних переговорів.
- б) Передача на зберігання оригіналу тексту міжнародної угоди.
- в) Процес призначення дипломатичного працівника.
- г) Один із способів мирного вирішення міжнародних суперечок.

3. Який термін вважається оптимальним для відповіді на дипломатичний лист?

- а) 2 дні.
- б) 2-5 днів.
- в) 3-10 днів.
- г) 30 днів.

4. Який дипломатичний документ пишеться від третьої особи?

- а) Особиста нота.
- б) Вербальна нота.
- в) Меморандум.
- г) Комюніке.

5. В якому випадку дипломатичним етикетом дозволяється не відповідати на дипломатичні листи?

- а) Лист-запрошення
- б) Лист-співчуття
- в) Лист-претензія
- г) Лист-пропозиція

6. Вставте пропущене словосполучення?

..... в документах дипломатичного листування - це стандартизовані мовні звороти, сформовані у результаті однотипності неодноразово повторюваних ситуацій у практиці дипломатичної комунікації. Їхня перевага полягає в тому, що вони вимагають мінімального напруження при сприйманні і прискорюють процес складання документу, дозволяючи не витратити зусиль на пошук відповідних форм вислову.

- а) Трафаретні формули ввічливості
- б) Клішовані формули ввічливості
- в) Компліменти
- г) всі відповіді вірні

7. Який дипломатичний документ може бути додатком до особистої чи вербальної ноти або самостійним документом?

- а) Меморандум
- б) Пам'ятна записка
- в) Комюніке
- г) Службова записка

8. Визначіть вид документа?

УКРАЇНА	
МІНІСТЕРСТВО ЗАКОРДОННИХ СПРАВ	
Київ " ____ " червня 200 ____ року	
Шановний пане Посол,	
Прошу прийняти мою сердечну влячність за ваші дружні поздоровлення з нагоди успішного запуску космічного корабля з міжнародним екіпажем на борту.	
Цілком поділяю Вашу думку, що це досягнення слугуватиме справі прогресу усього людства, зміцненню науково-технічного співробітництва, дружби між нашими країнами.	
З глибокою повагою	[особистий підпис]
Пану [прізвище]	
Надзвичайному і Повноважному Послу	
м. Київ	

- а) Особиста нота
- б) Вербальна нота
- в) Приватний лист
- г) Меморандум

9. Замініть вираз: «ми заперечуємо» на непрямую мовну формулу, щоб пом'якшити різкість висловлювання?

10. Вставте у пропуски компліменти відповідно до норм дипломатичного етикету.

Міністерство закордонних справ України ..... Посольствам держав-членів ЄС в Україні і ..... запросити Глав дипломатичних місій взяти участь у заході.

11. Що не відноситься до форм багатосторонньої дипломатичної комунікації?

- а) Саміт країн «G-20»
- б) Мюнхенська безпекова конференція
- в) Саміт країн НАТО
- г) немає правильної відповіді.

12. Що не відноситься до видів самітів?

- а) серійні зустрічі на вищому рівні
- б) саміти ad hoc
- в) зустріч на вищому рівні для обміну думками
- г) міжнародні конференції

13. Об'єм і зміст заходів ділового і протокольного характеру, які включені в програму візиту, їх церемоніальна сторона і рівень персональної участі в ключових елементах програми приймаючої сторони – це?

- а) формат візиту
- б) програма візиту
- в) форма візиту
- г) різновид візиту

14. Вид дипломатичного листування, який здебільшого адресується знайомим офіційним особам і пов'язаний з якоюсь особистою послугою.

- а) особиста нота
- б) приватний лист напівофіційного характеру
- в) меморандум
- г) пам'ятна записка

Визначте, яке з положень правильне, а яке помилкове

1. Розроблення програм державних, офіційних, робочих візитів і забезпечення вирішення логістично-організаційних питань візитів глав іноземних держав в Україні здійснює структурний підрозділ із питань протоколу Адміністрації Президента України.

2. Найпоширенішим методом здійснення дипломатичної роботи є візити.

3. Основні положення державної протокольної практики в Україні введені в дію Постановою Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2002 року «Про державний протокол і церемоніал України».

4. Завдання кожного посольства – визначити, виходячи з поставлених завдань та наявних можливостей, найнеобхідніше коло зв'язків і контактів з подальшим відслідковуванням їхнього стану.

5. Встановлюючи контакти з бізнесменами, дипломатам слід завжди пам'ятати, що вони помітно впливають не тільки на загальну економічну ситуацію, а й на політичний клімат у країні.

6. Основним видом офіційної комунікації дипломатів є телефонна розмова.

7. Результати дипломатичної бесіди залежать від професійної підготовки дипломата, його вміння мобілізувати і правильно спрямувати знання і досвід, вміння слухати співрозмовника, виділяти головні аргументи положень, які він висуває, і бути готовим виставити свої контраргументи та докази.

8. Дипломат повинен уникати нудних і «порожніх» бесід, які можуть не дати бажаного результату.

9. У дипломатичній практиці телефонна розмова, як правило, проводиться лише для з'ясування чи уточнення окремих питань.

10. У розмові про третю особу її слід називати відповідним займенником: він, вона.

11. Ініціатива завершення розмови належить, як правило, тому, хто зателефонував, але якщо дипломатичний ранг співрозмовника вищий, то слід дати можливість закінчити розмову саме йому.

12. Якщо співрозмовник сидить, заклавши ногу на ногу і злегка погойдуючи нею, скоріш за все, він нудьгує.

13. Якщо співрозмовник зачіпає або потирає ніс – це демонстрація переваги чи виклик.

14. Появу багатосторонньої дипломатії пов'язують із виникненням міжнародних організацій.

15. Саміти дають можливість главам держав публічно висловлювати позицію держави, яку представляють, щодо ключових питань, а також демонструвати солідарність та підтримку своїм міжнародним партнерам.

16. Міжнародна дипломатична практика нараховує 3 види самітів.

17. Особисту ноту складають у формі листа, у першій особі від імені того, хто її підписує.

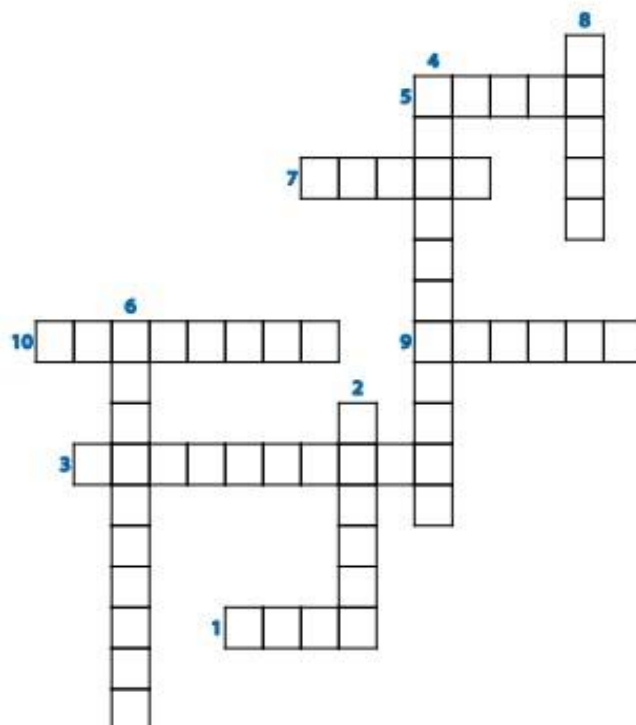
18. Текст вербальних нот складається від першої особи і друкується на нотному бланку.

19. Вербальними нотами здійснюються запити про візи, повідомляється про дорожньо-транспортні пригоди за участю співробітників посольств, доводиться до відома посольств інформація представницького (протокольного) характеру.

20. Усі ноти є офіційними документами незалежно від того, які питання в них розглядаються.

КРОСВОРД

Розгадай кросворд.

По горизонталі: 1. Офіційний дипломатичний документ. 3. З чого починається вербальна нота із зазначенням повної назви відправника й отримувача?. 5. Найпоширеніший метод здійснення дипломатичної роботи. 7. До якої форми дипломатичної комунікації прикута увага світової преси, лідери держав змушені зустрічатися з журналістами, давати інтерв'ю, відповідати на питання, що значною мірою сприяє демократизації дипломатії?. 9. Що означають стиснуті руки співрозмовника під час бесіди?. 10. Офіційне повідомлення про результати переговорів, яке може бути коротким, у вигляді повідомлення, або більш широким, з викладенням змісту переговорів чи досягнутих угод та їх публікацією.

По вертикалі: 2. Основний вид офіційної комунікації дипломатів. 4. Що на думку М. Сервантеса ціниться дорого і коштує дешево?. 6. Документ, в якому розглядається фактична сторона того чи іншого питання, аналізуються його окремі найважливіші аспекти, викладається аргументація на захист своєї позиції або дискутується позиція протилежної сторони. 8. Ознакою чого є стискання і потирання перенісся співрозмовником?.

Установить відповідність поняття та його дефініції

1	Державний візит	а	документ, що адресується знайомим офіційним особам і пов'язаний з якоюсь особистою послугою або стосується питань, які є предметом офіційних переговорів чи листування.
2	Офіційний візит	б	документ, в якому розглядається фактична сторона того чи іншого питання, аналізуються його окремі найважливіші аспекти, викладається аргументація на захист своєї позиції або дискутується позиція протилежної сторони.
3	Саміт	в	офіційне повідомлення про результати переговорів, яке може бути коротким, у вигляді повідомлення, або більш широким, з викладенням змісту переговорів чи досягнутих угод та їх публікацією.
4	Міжнародні конференції	г	формат дипломатичної комунікації, передбачений тільки для глав іноземних держав і здійснюється в особливих випадках і не більше одного разу за весь час перебування глави держави при владі: як правило, при першому офіційному відвідуванні країни високим гостем або у випадках, коли обидві сторони визнають з політичних міркувань цей формат візиту найбільш доцільним.
5	Дипломатичне листування	д	офіційне дипломатичне звернення уряду однієї держави до уряду іншої держави, різновид ноти дипломатичної; дипломатична нота без підпису, що прирівнюється до усної заяви.
6	Вербальна нота	е	дипломатичний документ, що передається особисто, метою якого є звернути увагу та підкреслити важливість зробленої під час бесіди заяви або переданого прохання.
7	Особиста нота	є	зустріч глав держав або голів урядів з потужним висвітленням у засобах масової інформації, підвищеними заходами безпеки та узгодженим попередньо порядком денним.
8	Пам'ятна записка	ж	документ дипломатичного листування, що направляється з питань важливого та принципового значення і містить інформацію про будь-яку значну подію.
9	Приватний лист напівофіційного характеру	з	тимчасові колективні зібрання, які організують для розгляду того чи іншого питання, що стосується інтересів цих держав.
10	Меморандум	і	одна з вищих категорій візитів в Україну іноземних делегацій і офіційних діячів. Офіційний візит проводиться при офіційному відвідуванні України високим гостем або у тому випадку, якщо політичний зміст візиту виходить за звичайні робочі рамки.
11	Комюніке	ї	одна з консервативних сфер дипломатичної практики, а тому передбачає дотримання низки традиційних правил дипломатичного протоколу (компліментарність, форми ввічливості, мова).

ТЕМА 7. ТЕХНІКА ВЕДЕННЯ ДИПЛОМАТИЧНИХ ПЕРЕГОВОРІВ

7.1. Сутність та значення дипломатичних переговорів як засобу дипломатії

7.2. Методи підготовки та вимоги до проведення дипломатичних переговорів

7.3. Основні етапи ведення дипломатичних переговорів

7.4. Стратегія і тактика переговорного процесу, застосування маніпулятивних технологій

7.5. Дипломатичний протокол як політичний інструмент дипломатичних переговорів

Список використаних джерел

1. Міжнародні економічні відносини та світова політика. Частина 1: Навчальний посібник / Лютак О.М., Баула О.В., Галазюк Н.М., Зелінська О.М., Корольчук Л.В., Кравчук П.Я., Урбан О.А Полянська Т.О., Луцьк: СП Галяк Жанна Володимирівна, друкарня «Волиньполіграф», 2022. 324 с.
2. Чичкало-Кондрацька І.Б., Новицька І.В. Конспект лекцій «Дипломатичний та діловий протокол». Полтава: НУШП, 2020. 70 с.
3. Окладна М. Г., Стеценко В. Ю. Роль цифрової дипломатії в сучасній зовнішній політиці держави. Електронне наукове видання «Право та інноваційне суспільство». 2020. № 2 (15).
4. Балануца О. О. Родзинки дипломатії: навчальний посібник. Дніпро : Середняк Т. К., 2022. 148 с.
5. Новітні тенденції публічної і культурної дипломатії: навчально- методичний посібник. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2023. 57 с.
6. Сучасна дипломатія. Термінологічний словник / за ред. М. Мальського, Ю.Мороза, І. Іжніна. Львів.: Коло. 2021.
7. Бігняк О.В. Історія дипломатії: [навчальний посібник] / О. В. Бігняк (заг. ред.) Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2021. 116 с.
8. Зленко А.М. Дипломатія і політика. Україна в процесі динамічних геополітичних змін. – 2-ге вид., розширен. і допов. /Анатолій Зленко. Харків: Фоліо, 2021. 591с.
9. Мистецтво ведення переговорів: навчальний посібник/ Укладачі: А. Є. Адамович, О. М. Максимець, ТДАТУ. – Мелітополь: ФОП Однорог Т.В., 2021. 264 с.
10. Чичкало-Кондрацька І.Б., Новицька І.В. Конспект лекцій «Дипломатичний та діловий протокол». Полтава: НУШП, 2020. 70 с.
11. Організація ділових переговорів [Текст] : метод. рек. до вивч. дисц. / Романуха О.М., Донецьк. нац. ун-т економіки і торгівлі ім. М. ТуганБарановського, каф. економіки та бізнесу. Кривий Ріг: ДонНУЕТ, 2021.63 с.

7.1. Сутність та значення дипломатичних переговорів як засобу дипломатії

Міжнародні контакти України за останнє десятиліття отримали активний розвиток. Щорічно в наших країнах приймають більше ста іноземних делегацій на рівні глав держав, глав уряду і міністрів закордонних справ.

Професійне забезпечення дружніх стосунків між державами з різним політичним і економічним устроями, рівнем культурного розвитку, наявності національних традицій і звичаїв вимагає від дипломата, бізнесмена володіння правилами спілкування, ведення переговорів, листування, укладення договорів, угод і контрактів і в цілому вирішення усіх питань мирними засобами.

***Дипломатичні переговори –
це офіційне обговорення представниками держав
політичних, економічних та інших питань двосторонніх та
багатосторонніх відносин.***

Переговори дають можливість знаходити згоду там, де інтереси не збігаються, думки, позиції або погляди сторін істотно розходяться. Переговори – це спільна, дво- або багатостороння контактна взаємодія сторін для прийняття взаємоприйнятних рішень, які вважаються найкращими в певній ситуації

Метою здійснення переговорів є узгодження зовнішньополітичної стратегії, тактики і відповідних дипломатичних акцій, обмін думками, взаємний обмін інформацією, підготовка до підписання договорів, врегулювання спірних питань і т.д.

Історично дипломатичні переговори виникли як основний спосіб мирного розв'язання суперечок і конфліктів між державами. Виникнення поняття «переговори» історично пов'язане з появою дипломатії і дипломатів. Слово «дипломат» походить від старогрецького слова «диплома» й означає офіційні документи (зокрема, сучасною термінологією, посвідчення, інструкція, сьогоденні «вірчі грамоти»).

**Для ведення переговорів завжди необхідні були такі особливі якості, як:
мудрість, хитрість, уміння розплутувати складні проблеми.**

Переговори як форма офіційного спілкування між керівниками держав і урядів, спеціальними представниками відомі з глибокої давнини (племена, Стародавній Єгипет, Греція, Рим; договори Київської Русі з Візантією і т.д.). В ті часи головною темою переговорів були питання війни і миру.

На сучасному етапі міжнародні переговори є головним механізмом врегулювання конфліктних відносин, здійснення співробітництва та вирішення міжнародних проблем. Тобто вони є основною формою взаємодії держав на міжнародній арені.

Тенденція до зростання ролі переговорів особливо яскраво виявилася у другій половині 20 ст., характерною рисою якого є періоди «потеплінь» і «похолодання» в міждержавних відносинах.

Обопільна користь від переговорів повинна стати очевидною, щоб спонукати опонентів до діалогу. У разі ж заняття опонентом вкрай непоступливої позиції мінімальна користь, яку можна отримати з переговорів, – захистити себе від не вигідної угоди, та шлях до угоди, яка б, по можливості, враховувала якомога більше ваших інтересів.

Комунікативний аспект переговорів означає, що переговори можливі за умови, коли сторони здійснюють змістовне спілкування.

Легітимний аспект переговорів означає схвалення їх як ефективного засобу врегулювання суперечок на всіх рівнях, включно до рівня світового співтовариства. Так, у статті 33 Статуту ООН зазначається: «Сторони, які беруть участь у будь-якій суперечці, продовження якої могло б загрожувати підтримці міжнародного миру і безпеки, повинні, перш за все, намагатися вирішити суперечку шляхом переговорів ....».

Рис.7.1. Зустріч лідерів «нормандської четвірки» у Парижі, м. Париж, 9 грудня 2019 р.

Необхідність вирішувати сучасні проблеми дипломатичними засобами внесла в процес міжнародних переговорів цілий ряд нових коректив. Насамперед у зв'язку з ростом кількості глобальних проблем і їхньої актуальності в другій половині ХХ сторіччя у світі в цілому зросло значення міжнародних переговорів як засобу рішення міжнародних проблем, а також збільшилося число переговорів, що ведуться у світі. Розширилася проблематика міжнародних переговорів, у них стало утягуватися велика кількість людей, що як безпосередньо беруть участь у переговорах, так і виконують функції експертів; ускладнилися й обговорювана тематика й структура переговорних форумів.

Глобалізація сучасного світу змушує країни навіть при наявності ворожих відносин іти на переговори й обговорення тих або інших питань.

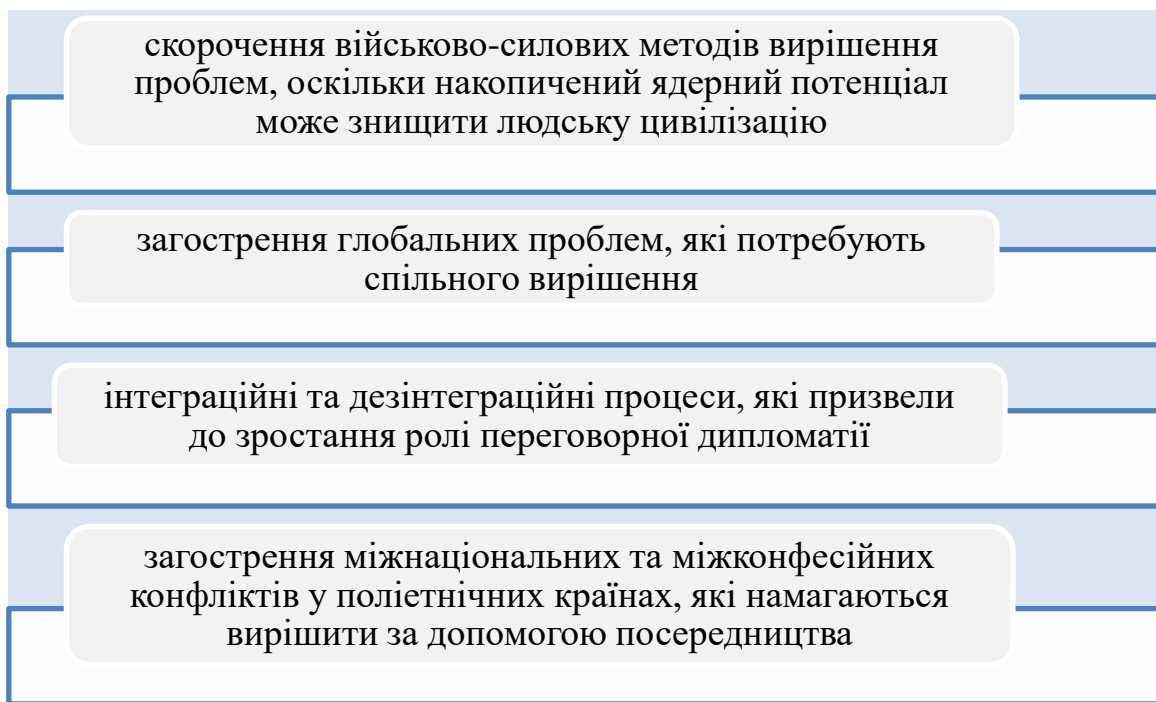

Рис. 7.2. Причини зростання значення переговорів у сучасних міжнародних відносинах

Міжнародні переговори виконують в суспільному житті *наступні функції*:

✓ розв'язання конфліктів, спірних питань, шляхом їх обговорення та прийняття спільного рішення;

✓ формування суспільної думки (полягає у впливі на суспільну думку, формування суспільної думки з метою роз'яснення своєї позиції, виправдання своїх дій або бездіяльності в тій чи іншій ситуації, залучення союзників або звинувачення іншої сторони переговорів. Здійснюється ця функція за допомогою різноманітних способів спілкування із засобами масової інформації - прес-конференції, брифінги, прес-релізи, виступи по телебаченню і радіо);

✓ інформаційно-комунікативна функція (полягає в тому, щоб з'ясувати точку зору на ту чи іншу проблему іншого боку, дати інформацію про свої інтереси

і проблеми. Комунікативна складова функції передбачає налагодження каналів зв'язку, обмін точками зору);

- ✓ координація дій на міжнародній арені;
- ✓ відволікання уваги партнера від інших проблем (іноді переговори виконують і «маскувальну» функцію, зазвичай перед початком збройного нападу).

Однак **головна функція будь-яких переговорів** – це спільне обговорення та спільне вирішення спірних проблем шляхом прийняття домовленостей (угод). Так як переговори зазвичай – один з інструментів для реалізації зовнішньополітичної стратегії держави, то поряд з головною функцією вони можуть виконувати і інші функції, вибір і поєднання яких залежать від цілей, які ставлять перед собою учасники переговорів.

Основними критеріями для **класифікації міжнародних переговорів** є наступні:

- ❖ Рівень представництва.
- ❖ Обговорювані проблеми.
- ❖ Число учасників.
- ❖ Форма переговорів.
- ❖ Ступінь регулярності.

1. За рівнем представництва виділяють:

1) *політичні переговори* – для них характерні такі особливості:

- проводяться на вищому і високому рівні;
- їхні учасники в силу становища, яке вони займають, мають право самостійно приймати рішення, які не суперечать національним інтересам країни.

2) *дипломатичні переговори* – проводяться на рівні представників і спеціальних експертів держав учасниць. Вони діють в рамках більш чи менш жорстких інструкцій і не завжди мають право самостійно приймати остаточне рішення. Але успіх таких переговорів великою мірою залежить від ініціативи, вміння та дипломатичної майстерності учасників.

2. Відповідно до специфіки обговорюваної проблеми виділяють переговори з економічних, військово-політичних, екологічних, гуманітарних та інших питань.

3. За кількістю учасників:

- двосторонні;
- багатосторонні.

4. За формами міжнародних переговорів виділяють:

- *конгреси* (з'їзди, збори, наради з широким представництвом, переважно міжнародного характеру);
- *конференції* (збори, нарада груп осіб, окремих осіб, організації для обговорення певної проблематики, яка визначена заздалегідь);

➤ *саміти* (це зустрічі глав держав або голів урядів з потужним висвітленням у засобах масової інформації, підвищеними заходами безпеки та узгодженим попередньо порядком денним);

➤ *сесії*;

➤ *наради*;

➤ *зустрічі на різних рівнях і т.д.*

5. За ступенем регулярності:

➤ *разові переговори*, під час яких приймаються остаточні рішення, які вичерпують порядок денний;

➤ *поновлювані переговори* – працюють регулярно, мають стабільний порядок денний і передбачають можливість повернутися до раніше обговорюваних питань.

7.2. Методи підготовки та вимоги до проведення дипломатичних переговорів

Підготовка, проведення дипломатичних переговорів є надзвичайно складним процесом, який вимагає від його учасників глибоких знань, відповідної професійної підготовки, високих моральних якостей. Не останню роль у ході цієї роботи відводиться *психологічним особливостям ведення переговорного процесу*.

Важливим моментом підготовки переговорів є вивчення психологічних особливостей головних переговорників, від чого в принципі і залежать позитивні результати. Для цього потрібно добре знати наших опонентів: їхні слабкі і сильні сторони. Важлива також емоційно-вольова підготовка. Важливо не піддаватися паніці, негативу, а навпаки, зберігати спокій і націленість на результат. Відстоюючи свої позиції в переговорах, партнери постійно чинять один на одного вплив, у тому числі і психологічного характеру.

Важливо враховувати, до якого психологічного типу належить партнер із переговорів:

мислительноінтуїтивного, інтуїтивно-мислительного, емоційно-інтуїтивного, інтуїтивноемоційного, мислительно-розсудливого, розсудливо-мислительського, емоційнорозсудливого, розсудливо-емоційного.

Обов'язковим документом, який готується для керівника делегації, є розширена *автобіографічна довідка з елементами психологічної характеристики керівника делегації іншої сторони*. У цій довідці детально показують життєвий шлях партнера по переговорах, його освіту, основні досягнення на тій чи іншій

посаді, уподобання та захоплення, головні риси характеру, склад родини, знання іноземних мов.

Оскільки переговори це багатосторонній процес активного творчого, дискусивного спілкування з метою знаходження спільного вирішення певної проблеми, то слід дотримуватися **моральних принципів дипломатичних переговорів** для їх успішного проведення.

Таблиця 7.1. Моральні принципи дипломатичних переговорів

Моральні принципи	Характеристика моральних принципів
<u>1. Принцип щирості</u>	передбачає, що на період ведення переговорів слід відмовитися від підозри щодо злої волі партнерів, від недовіри пропозиціям іншої сторони. Вважається, що переговорна ситуація вимагає відвертості, чесності, щирого аналізу проблемної ситуації.
<u>2. Принцип коректності істини</u>	вказує, що будь-яка сторона не може претендувати на те, щоб її пропозицію всі інші вважали істиною в останній інстанції, поки та не пройшла експертизу. До початку переговорів не повинно існувати єдиного правильного варіанту вирішення проблемної ситуації.
<u>3. Принцип категоричного імперативу правди</u>	вказує на те, що хоча сама ідея переговорів припускає ведення гри на виграш, різні тактичні прийоми та деякі хитрощі, проте не можна навмисно вводити опонента в оману. Довіра на переговорах руйнується дуже легко, але відновити її часто буває просто неможливо. Введення в оману не тільки аморальне, але й безперспективне, тому, що міцна угода довго не стоїть на ненадійному фундаменті.
<u>4. Принцип дотримання обраного шляху</u>	передбачає, щоб залишався незмінним загальний курс на досягнення згоди у вирішенні конкретного питання. Позиції сторони можуть зазнавати змін, доповнюватися чи уточнюватися, але загальний напрямок переговорів залишається стабільним.
<u>5. Принцип «обіцянки і поступки у перебігу переговорів мають бути в подальшому виконані»</u>	вимагає щоб досягнуті сторонами успіхи були реалізовані поза межами переговорного процесу. Як відомо процес переговорів рухається від поступок до поступок, і партнери виходять з того, що все досягнуте буде реалізованим.
<u>6. Принцип «симетричності діяльності»</u>	можна виразити в такому вислові: «дій так, як би ти хотів, щоб і до тебе ставилися так само». Він означає, що сторони не чекають лояльності партнера, а насамперед самі відмовляються від брутальних і грубих прийомів поведінки, тиску, шантажу і у такий спосіб сподіваються на симетричність відносин. У випадку надмірної агресивності у поведінці свого партнера слід ніякому разі не відповідати тим самим, а ігнорувати напади
<u>7. «Принцип справи вище справи принципу»</u>	вимагає від партнерів правильно розставити пріоритети – головним є вирішення проблемної ситуації, а не збереження честі мундира чи намагання показати свою зверхність, твердість та непоступливість позиції.

Важливе значення в успішному здійсненні переговорної діяльності має підготовка до проведення переговорів.

Таблиця 7.2. Методи підготовки до переговорного процесу

Метод	Зміст
<i>Метод складання балансових аркушів</i>	Цей метод використовують для уточнення власних інтересів та інтересів партнера. З цією метою на аркуші пишуть можливі варіанти розв'язання проблеми, а потім – різноманітні позитивні й негативні його наслідки.
<i>Метод «мозкового штурму»</i>	Може бути використаний як на етапі підготовки до переговорів, так і в процесі їх. Для вироблення варіантів рішення передбачуваних учасників переговорів розбивають на дві групи: «генераторів ідей» і «критиків». На першому етапі діють «генератори ідей», які повинні змодельовати якомога більше варіантів розв'язання проблеми. На другому етапі «критики» сортують пропозиції (відсівають, на їх погляд, непридатні), вказують на слабкі та сильні сторони кожного позитивного й негативного варіанта. Цей метод пов'язаний з колективною підготовкою до переговорів, груповим прийняттям рішення. Основна мета цього методу полягає в отриманні багатьох різних варіантів розв'язання проблеми.
<i>Метод проведення ділових нарад</i>	Їх мета – проінформувати учасників переговорів, одержати потрібну інформацію, проаналізувати проблему, виробити прогноз – сценарій майбутніх переговорів і розробити відповідні документи.
<i>Метод проведення ділових індивідуальних бесід</i>	Вони мають уточнити позицію кожного учасника майбутніх переговорів, одержати додаткову інформацію. Ділові індивідуальні бесіди поділяють на такі групи: <ul style="list-style-type: none"> • «вільні» бесіди з двостороннім обміном інформацією, що відбуваються без спеціальної підготовки; • спеціально підготовлені і суворо регламентовані бесіди.

На етапі підготовки потрібно опрацювати три аспекти проведення переговорів: змістовний, організаційний і тактичний.

Змістовний аспект визначає ієрархію (і відповідно – пріоритетність) мети переговорів, головний сенс пропозицій або проблем, які виносяться на переговори, можливі варіанти розв'язання питань та шляхів досягнення поставлених цілей. Зміст переговорів визначається не тільки конкретним предметом майбутніх переговорів, а й системою наявних інтересів та можливостей їх реалізації в певній ситуації або в майбутньому. Тому змістовний аспект переговорів включає:

- необхідність ретельного аналізу наявної ситуації;
- прогнозування найімовірніших варіантів та зміни;
- проектування найбільш сприятливих умов, навіть якщо їх створення малоімовірне за нинішніх ситуацій.

Організаційний аспект охоплює коло питань, починаючи з місця, часу та загального антуражу проведення переговорів і закінчуючи підбором команди з точним розподілом функцій та ролей, які виконує кожний її член на переговорах.

Конкретними завданнями організаційної підготовки є:

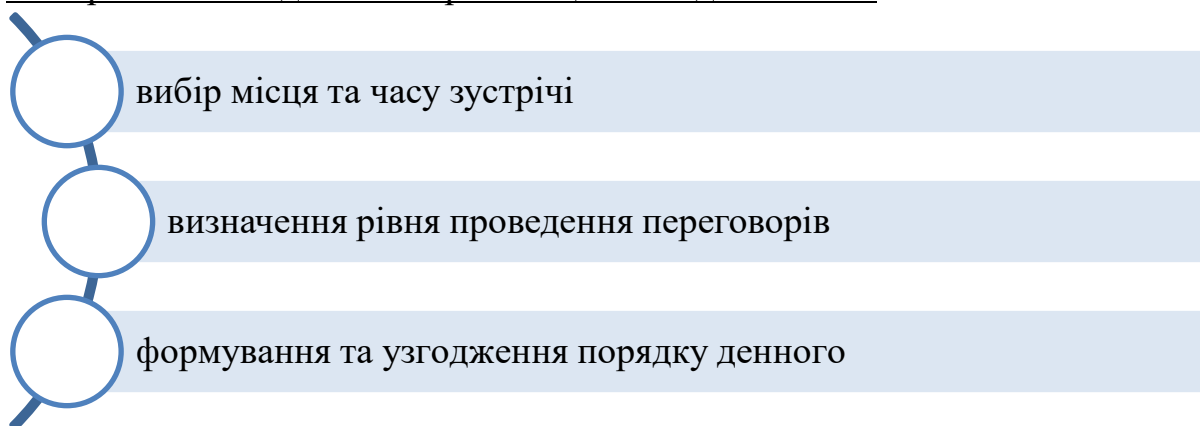

Рис. 7.3. Завдання організаційної підготовки

Вибір місця та часу передбачає визначення країни, де відбуватимуться переговори, часу їх проведення, відповідних приміщень для зустрічі сторін та розміщення делегацій, забезпечення делегацій зв'язком, транспортом, оргтехнікою, перекладачами та узгодження плану розсадки.

Визначення рівня проведення переговорів передбачає узгодження кількісного та якісного складу делегацій, функцій учасників, їх рівня. Визначаючи склад делегації на переговорах, керуються принципом рівності, тобто забезпечення однакового рівня делегацій за рангом та кількістю членів делегації. До складу делегації зазвичай входять: глава делегації, його заступники, радники й експерти, технічний та персонал з обслуговування.

Визначення порядку денного. Цей організаційний момент передбачає спільне обговорення таких аспектів: які питання та в якій постановці (редакції) включати до порядку денного; в якій послідовності обговорювати питання; якими мають бути регламент і правила процедури переговорів; якою має бути мова спілкування (офіційна та робоча)?

Юридичне закріплення правил процедури проведення міжнародних переговорів не існує. Однак світова практика переговорів сформувала такі вимоги процедури, яких на сьогодні дотримується більшість сторін:

- ✓ порядок затвердження порядку денного;
- ✓ вибори керівних органів – голови, співголови, заступників;
- ✓ порядок формування та обов'язки секретаріату для забезпечення ведення протоколу, видання та тиражування документів, якісного перекладу;
- ✓ встановлення кворуму та порядку прийняття рішення (голосування або консенсус);
- ✓ визначення повноважень голови;
- ✓ порядок внесення поправок і пропозицій;

- ✓ умови участі спостерігачів;
- ✓ порядок зміни правил процедури.

Практика міжнародних переговорів свідчить, що якісна організаційна підготовка створює передумови для ефективного проведення переговорів.

Теоретична підготовка до переговорів суттєво впливає як на хід, так і на результат процесу переговорів. Тому цій стадії слід приділити особливу увагу.

У сучасній практиці міжнародних переговорів виділяються такі основні стадії теоретичної підготовки до них:

- проведення аналізу та розробка можливих альтернативних рішень;
- розробка переговорної концепції та позиції на переговорах;
- розробка стратегії та обґрунтування тактики переговорів;
- підготовка необхідних документів.

Тактичний аспект забезпечує необхідну професійну спрацьованість озвучених пропозицій. Він включає в себе весь обсяг конкретних питань: від тактико-технологічних характеристик пропозицій до фінансових та юридичних деталей.

Останнім завершальним кроком при підготовці до переговорів можна вважати конкретизацію дій членів команди на поведінковому рівні.

Опрацювання трьох зазначених аспектів передбачає такий рівень інтелектуальних здібностей та професійних знань, який практично недоступний окремій людині.

Проведення ділових переговорів це процес комунікації між сторонами для досягнення своїх цілей, при якій кожна зі сторін має рівні можливості в контролі ситуації та прийнятті рішення.

У вузькому сенсі переговори можна розглядати як один з методів альтернативного врегулювання спорів.

Ефективна стратегія ведення переговорів вимагає спеціальних навичок і знань, залучення різних фахівців, а також чіткого дотримання стадій, починаючи від підготовки до переговорів, самого переговорного процесу і закінчуючи аналізом їх результатів. При цьому, стадія переговорів займає лише 10-20% часу, який необхідно витратити для того, щоб проведення переговорів виявилось успішним.

Універсальної, придатної для всіх ситуацій моделі переговорів не існує. Загальна їх схема охоплює такі структурні компоненти, як знайомство, привітання і введення в проблему, характеристика проблеми і пропозиції щодо переговорів, детальне формулювання позицій, діалог, вирішення проблеми, завершення.

7.3. Основні етапи ведення дипломатичних переговорів

Ядром переговорів є процес їх ведення. З початком безпосередньої взаємодії учасники переговорів приступають до самої «гри, в якій взяти назад раніше зроблений хід неможливо. При цьому необхідно враховувати те, як партнер сприйняв ваші дії, як оцінив їх, що в зв'язку з цим збирається робити.

Залежно від завдань, які вирішують учасники переговорного процесу, в ньому можна виділити три етапи, які обов'язково потрібно пройти. Інакше існує небезпека або завершити переговори невдалим рішенням, або упустити можливість домовитися.

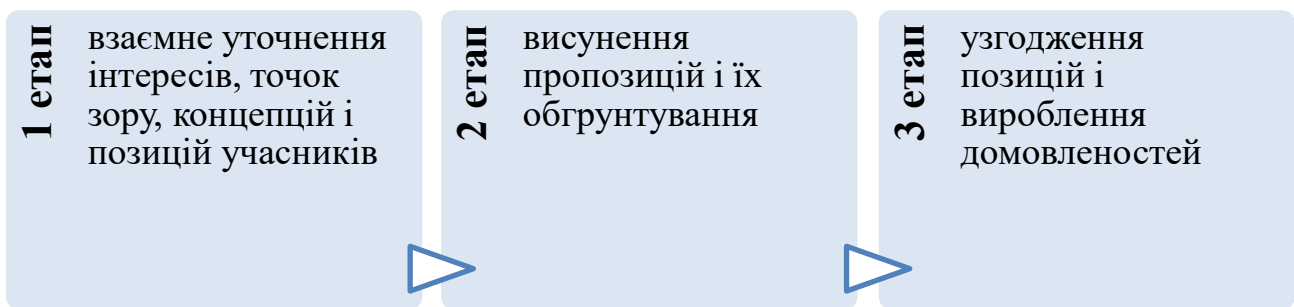

Рис. 7.4. Етапи ведення переговорів

На першому етапі велике значення має знаходження спільної мови з партнерами. Цій меті і служить комунікативне зондування: вивчення інтересів партнера і встановлення з ним довірчих ділових відносин.

Характер відносин з партнерами по переговорах значно впливає на їх результат. Скотт Браун виділяє шість елементів, з яких складаються ці відносини.

1. **Раціональність.** Необхідно вести себе раціонально, навіть якщо партнер веде себе надто емоційно. Неконтрольовані емоції негативно позначаються на процесі прийняття рішень.

2. **Розуміння.** Постарайтеся зрозуміти партнера. Неувага до його точки зору обмежує можливість вироблення взаємоприйнятних рішень. Необхідно також переконатися, що використовується при переговорах термінологія зрозуміла обом сторонам.

3. **Спілкування.** Навіть якщо протилежна сторона вас не слухає, постарайтеся провести консультації з нею, тим самим будуть покращені відносини.

4. **Достовірність.** Не давайте неправдивої інформації, навіть якщо це робить протилежна сторона. Така поведінка послаблює силу аргументації, а також ускладнює подальшу взаємодію.

5. **Уникайте повчального тону.** Чи не намагайтеся повчати партнера. Будьте відкриті для його аргументів і постарайтеся, в свою чергу, переконати його.

6. **Прийняття.** Постарайтеся прийняти точку зору іншої сторони і будьте відкриті для того, щоб дізнатися щось нове від партнера.

ЦІКАВО ЗНАТИ

Особливості національних стилів ведення дипломатичних переговорів

Успіх дипломатичних переговорів напряду залежить від знання певних особливостей певної культури. Кожна країна має свій власний національний стиль ведення дипломатичних переговорів, який відображається в підходах, традиціях та особливостях їхньої дипломатичної практики.

У науковому дискурсі виділяють декілька національних різновидів:

- американський стиль характеризується відкритістю та прямолінійністю, де головними аспектами є прагматичність і швидке досягнення результатів, саме тому значна увага приділяється раціональному аргументуванню, обґрунтуванню вигоди та використанню доказової форми. Інформаційне домінування дозволяє США використовувати на політичних переговорах технологію «програмуючого лідерства», що є ефективним інструментом західної політики і передбачає висунення висунення на політичних переговорах міжнародного порядку денного, включаючи формулювання актуальних проблем у найбільш виграшному для лідера форматі;

- європейський стиль характеризуються емоційною збалансованістю та акцентом на пошуку компромісу й спільного колективного рішення, що передбачає врахування культурних особливостей країн-учасниць переговорного процесу. Наприклад, представники Німеччини відрізняються пунктуальністю та прагненням до впорядкованості, при проведенні переговорів обов'язково узгоджується заздалегідь час зустрічі, а при оформленні контрактів німці вимагають жорстке виконання окреслених обов'язків. Водночас, французький національний стереотип ведення переговорів передбачає досконалість проєктів, програм, планування і ніколи не передбачає обговорення питань «один на один»;

- азійський стиль формується на принципах шанобливості, гармонії, довіри та, зазвичай, сприяє розвитку довгострокових взаємних відносин; - арабський стиль досить формалізований і водночас гнучкий, його риторика передбачає наявність в аргументації історичних та культурних аспектів;

- китайський стиль характеризується великою уважністю до ієрархії та ідей, його ключові принципи: повага до опонентів, здатність до компромісу та збереження гідності. При проведенні переговорів представники китайської дипломатії звертають увагу на два аспекти: максимальний збір інформації щодо обговорюваного питання та формування дружньої атмосфери при веденні переговорів, що передбачає надання першого слова опоненту для з'ясування його позиції і розуміння необхідності трансформації власної стратегії й тактики ведення переговорів;

- японський національний стиль ведення переговорів передбачає чіткість, і особливо конкретику у часовому просторі, тобто переговори повинні не лише вчасно початися, але і вчасно закінчитися, з обов'язковим виконанням взятих зобов'язань.

Розуміння національних особливостей етики та етикету в діловому спілкуванні з іноземцями допомагає уникнути непорозумінь. Незалежно від національного стилю переговорів, вони приносять бажані результати, якщо дотримуватися міжнародних правил та норм, що накопичені досвідом багатьох країн і поколінь.

Другий етап обговорення спрямований, як правило, на те, щоб максимально в повному обсязі реалізувати власну позицію. Сторони шляхом висунення аргументів під час дискусії, висловлювання оцінок на адресу пропозицій партнерів дають зрозуміти, що, на їхню думку, не може увійти в заключний документ, з чим вони принципово не згодні і чому, або навпаки, що може бути предметом подальшого обговорення. Велике значення у викладі сторонами своїх позицій має внесення офіційних пропозицій і подання необхідних роз'яснень з ним.

Коли краще вносити пропозиції? З цих питань стикається будь-який учасник переговорів. Не варто поспішати з внесенням пропозицій, поки сторони не переконалися, що досить добре усвідомили точку зору один одного, але і затягувати теж не слід. Це може привести до втрати темпу, зниження зацікавленості в переговорах, до втоми їх учасників.

Як тільки учасники бачать, що інформація починає як би обертатися по колу, необхідно внесення нових ідей. Ними і повинні бути пропозиції сторін. Вносячи пропозиції, сторони тим самим визначають свої пріоритети, своє розуміння можливих шляхів вирішення проблеми.

На третьому етапі залежно від обговорюваних проблем під узгодженням позицій можна розуміти і компромісну концепцію або просто коло питань, які можуть увійти в передбачуваний підсумковий документ.

Принципи взаємодії з опонентом:

- ❖ не застосовувати першим прийом, що викликають конфронтацію;
- ❖ уважно вислуховувати опонента, не перебивати;
- ❖ не бути пасивним на переговорах, оскільки це може бути сприйнято як небажання вести переговори або як недостатня підготовка до них;
- ❖ не переконувати партнера в помилковості його позиції;
- ❖ при згоді опонента піти на поступку не слід розглядати це як прояв його слабкості.

Способи подачі позиції учасників переговорів:

- відкриття позиції – коли у виступі характеризується власна позиція без порівняння її з позицією партнера;
- закриття позиції, що характеризується тим, що учасник переговорів критикує позицію опонента без порівняння зі своєю позицією;
- підкреслення спільності в позиціях;
- підкреслення відмінностей у позиціях.

Зрозуміло, виділені етапи йдуть не строго один за одним. Уточнюючи позиції, сторони можуть і узгодити відразу ряд питань або відстоювати свою точку зору (можливо, утворивши для цього спеціальні робочі органи – експертні групи), а в кінці переговорів учасники можуть знову перейти до уточнення своїх позицій. Однак в цілому послідовність у вирішенні зазначених завдань повинна зберігатися.

Її недотримання може вести до значного затягування переговорів і навіть їх зриву.

7.4. Стратегія і тактика переговорного процесу, застосування маніпулятивних технологій

Успіх на переговорах багато в чому залежить від врахування національних особливостей партнера, його стилю ведення переговорів. Наступний крок у підготовці переговорів – це визначення *стратегії* їх проведення.

Існує наступна класифікація переговорних стратегій:

1. Ультимативна стратегія передбачає постійні вимоги односторонніх поступок з боку іншого учасника. Вони виголошуються у категоричній формі і супроводжуються різного роду погрозами. По суті це спроба перетворити переговори в диктат – альтернативний тип соціальної комунікації. Відповідно ця стратегія може вважатися переговорною умовно. Хоча вона спрямована на вирішення проблеми, але в принципі виключає компроміс;

2. Конкурентна стратегія в зарубіжній науці отримала назву «торгівля». Незважаючи на свою варіативність, вона в цілому орієнтована на компроміс, але на односторонньо вигідний, тобто такий, що передбачає мінімум власних поступок і максимум поступок іншого учасника. У «жорсткому» варіанті допускається використання елементів диктату, що зближує її з ультимативною стратегією;

3. Партнерська стратегія кваліфікується як спільний пошук вирішення проблеми, що означає орієнтацію на взаємовигідний компроміс, який корелюється з поняттям «справедливість». У свою чергу поняття «справедливість» поєднується з поняттям «правда». Відповідно тільки взаємовигідний компроміс розглядається як правильний і справедливий. При всіх її морально-етичних достоїнствах партнерська стратегія, на відміну від інших, – це стратегія залежна в тому сенсі, що її застосування обов'язково вимагає взаємності, тобто використання іншим учасником аналогічної. Без цього немає сенсу говорити про спільний пошук рішення.

4. Імітаційна стратегія являє собою копіювання зазвичай партнерської або рідше конкурентної стратегії і передбачає досягнення уявного компромісу. Оскільки учасник, який її використовує свідомо, не має наміру виконувати цю угоду, то основна частина його активності зосереджена на наданні дискусії такої форми, яка давала б можливість в майбутньому ігнорувати досягнутий компроміс;

5. Обструкційна стратегія не передбачає укладення навіть фіктивної угоди, фактично копіює конкурентну стратегію в «жорсткому» варіанті (її мета зазвичай пропагандистська), оскільки він найбільш зручний для розриву переговорів у будь-який потрібний учаснику момент часу. Якщо ж є зацікавленість у затягуванні переговорів, то застосовується «м'який» варіант, як правило, до певного часу, а потім – перехід до «жорсткого»;

6. Змішана стратегія – це певна комбінація цих стратегій. Необхідність у ній виникає тоді, коли предметом обговорення є комплексна проблема, окремі аспекти

якої (підпроблеми) вирізняються високим ступенем автономності та суттєво відрізняються за ступенем важливості для учасника. Відповідно, за одним він може піти на компроміс (або навіть бути вельми зацікавленим у ньому), а за іншим – ні;

7. Невизначена стратегія складається, коли учасник ще не зробив остаточного вибору через різного роду причини. Серед них можуть бути як чисто кон'юнктурні (дефіцит часу, відсутність необхідної інформації і т. п.), так і довготривалі (наприклад дестабілізація внутрішньополітичного становища). Все ж, як правило, період існування цієї стратегії невеликий.

Коли визначено головну мету та затверджено стратегію переговорів, подальша їх доля залежить від **тактики**.

***Тактика** визначається як система прийомів цілеспрямованого впливу однієї сторони переговорного процесу на інший. Сама сутність тактики дозволяє застосовувати для її визначення загальносистемні критерії.*

Під час переговорів доцільно дотримуватися певних **правил тактики переговорного процесу**, а саме:

- ✓ формування позитивного переговорного клімату;
- ✓ при зверненні до партнера по переговорах доцільно дивитися на нього, акцентуючи таким чином увагу його особі, від якої залежить прийняття рішення, в такий спосіб також додатково концентрується його увага на обговорюваному питанні;
- ✓ варто уникати категоричного «ні», замінивши його при потребі фразами: «дана позиція вбачається в дещо іншому розумінні», «можна погодитися, але на нашу думку більш виграшним було б» тощо;
- ✓ виграшним є вживання замість категоричних «мене неправильно зрозуміли» більш прийнятним «напевно я не досить чітко сформулював думку»;
- ✓ при розмові чи викладенні позиції доцільно акцентувати увагу на перевагах, з поступовим переходом на проблемні питання.

Досить широко під час переговорів використовується тактика **переконання (узгодження), спонукання (обіцянки) і примусу (погрози)**.

Як правило, ці тактики застосовуються як самі по собі, так і в комбінації один з одним.

На практиці найчастіше використовується тактика пошуку взаємного компромісу через переконливу аргументацію та взаємне переконання.

У результаті спільного пошуку рішення повинно бути знайдено таку формулу, яка буде прийнятною для кожної зі сторін.

Наступною рисою тактики ведення переговорів є її направленість на досягнення певної мети. Це головне завдання для учасників будь-яких переговорів.

В переговорному процесі важливе значення має поведінка під час переговорів та розвиток переговорних навичок. Переговорні навички і ораторське мистецтво – це два абсолютно протилежні поняття, так як ораторське мистецтво – це вміння створювати довгі ефектні монологи, а переговори – це в першу чергу діалог, де факти цінуються більше, ніж красномовство.

13 переговорних навичок, які варто застосовувати під час переговорів, для їх успішного проведення:

1. Навичка: вміння говорити коротко, влучно, однозначно.
2. Навичка: навчитися прояснювати, який сенс вкладає людина в свої слова.
3. Навичка: бачити приховані мотиви, а не просто вірити в слова і емоції.
4. Навичка: вміння говорити ні, вміння не поступатися позицію перед авторитетом.
5. Навичка: впевнено обґрунтувати, іноді навіть продавати свою позицію.
6. Навичка: культурно і однозначно відповідати на каверзні і маніпулятивні питання, тримати емоційну рівновагу, не зриватися на хамство.
7. Навичка: використовувати різні стратегії спору і їх комбінації.
8. Навичка: підводити переговори до остаточного рішення і дії, закривати угоди.
9. Навичка: залишати після себе враження компетентної людини, вселяти довіру і повагу.
10. Навичка: відмовляти, говорити ні, зберігаючи відносини.
11. Навичка: тримати психологічний тиск, не відчуваючи стрес.
12. Навичка: спокійно вислуховувати критику і усувати свої недоліки.
13. Навичка: тренуватися в житті.

***Маніпуляція** – це вид психологічного впливу, майстерне виконання якого веде до прихованого порушення в іншій людині намірів, не збігаються з його актуально існуючими бажаннями.*

Маніпулятивний вплив на опонента в спілкуванні є не що інше, як тиск. Але на відміну від прямого, відкритого тиску, воно виступає у прихованій формі.

Як правило маніпулятор:

1. Заперечує високі мотиви в поведінці інших людей, тобто пояснює їх дії (нехай навіть благородні і безкорисливі), зважаючи на якийсь прихований негативний мотив. («Пішов вчитися – значить робить кар'єру, одружився на дочці начальника – хоче отримати тепле містечко» і т. д.). Він думає, що високі мотиви є тільки в нього. Заперечувати таким людям порожнє і безглузде заняття.

2. Живе за принципом «свої-чужі», що всі навколишні для нього діляться на «своїх» і «чужих». Якщо маніпулятор буває добрим і сентиментальним, то тільки

по стосовно «своїх». Він щиро вважає, що бути добрим, відкритим і чесним з «чужими» – безглуздо. Звичайно, в основі такої поведінки лежать психологічні причини: прихований (і навіть від самого себе) страх показатися смішним, недовіра до людей.

3. Не визнає чужих достоїнств. Вважає, що достоїнства є тільки в нього. Визнання чужих достоїнств сприймає як особисте приниження або образу. Він дуже добре (навіть на рівні інтуїції) бачить недоліки і «слабкі місця» інших людей і використовує їх у своїх інтересах.

4. Любить ставити інших в незручне, розгублене становище. Він може в найнезручнім місці і час вголос розповісти всім про якусь вашу помилку або недолік, роблячи це з посмішкою, мабуть, отримуючи задоволення.

5. Завжди правий. Не приймає здорових аргументів і доводів, якщо вони не відповідають його позиції або точці зору. Переконувати його дуже важко. Навіть коли ви надаєте абсолютно безперечний аргумент, він може відреагувати, наприклад, так: «Ну, ось бачиш, ти і докопався до суті!» – і ви залишаєтесь у дурнях.

6. Робить висновки на основі окремих епізодів. Для висновку (або узагальнення) потрібна деяка кількість інформації. Так ось, маніпулятори схильні робити висновки негативного характеру із одного-єдиного епізоду («Не зрозумів – значить, дурень»).

Загальне правило протидії маніпулятивним прийомам включає три основні компоненти:

- Розпізнати тактику партнера.
- Відкрито поставити про неї питання.
- Обговорити її (поставити під сумнів законність, правомірність, бажаність).

7.5. Дипломатичний протокол як політичний інструмент дипломатичних переговорів

Дипломатичний протокол завжди сприймається як природня та невід’ємна частина міжнародних відносин. У багатьох дослідженнях з питань дипломатії та дипломатичного протоколу загалом не ставиться під сумнів значення дотримання протокольних вимог під час проведення міжнародних офіційних контактів. Але часто у наукових працях *дипломатичний протокол розглядають як* складову своєї інноваційної дипломатичної теорії міжнародних відносин.

Під час проведення заходів багатостороннього характеру приймаюча держава та учасники заходу мають безліч інструментів впливу за допомогою дипломатичного протоколу. Серед них можна виділити наступні: **визначення рівня зустрічі, визначення рівня зустрічаючих осіб, зміни у схемах розсадки, рукостискання між офіційними особами, залишення зали проведення заходу, офіційне фотографування.**

Зниження рівня багатосторонньої зустрічі має місце в тому випадку, коли приймаюча держава або установа, внаслідок внутрішніх або зовнішніх факторів, вважає неприйнятним проведення заходу або участь якоїсь сторони у ньому на заздалегідь узгодженому рівні. Таким чином держава або організація має на меті або унеможливити досягнення угоди, або затягнути переговори, або взагалі уникнути контактів на високому рівні.

Рис. 7.5. Саміт НАТО у Празі, 22 листопада 2002 р.

(приклад застосування такої практики є ситуація з участю делегації України в заходах в рамках саміту НАТО в Празі в 2002 р. Напередодні саміту це стало суперечливим питанням через погіршення відносин між Україною та країнами Заходу, в першу чергу США і Великою Британією, через т.зв. «кольчужний скандал». Україну, передусім президента Л. Кучму, звинувачували в можливому постачанні озброєння до Іраку, який на той час перебував під санкціями Ради Безпеки ООН. Відповідно, рівень проведення запланованої зустрічі Комісії Україна-НАТО було знижено з рівня глав держав на рівень міністрів закордонних справ, щоб не допустити участі Л.Кучми в цьому заході)

Іншим способом використання дипломатичного протоколу є **зміна схем розсадки** під час багатосторонніх заходів, що робиться неочікувано, але з конкретною метою. Такий дипломатичний інструмент може бути застосовано як з позитивними, так і з негативними намірами. Інакше кажучи, учаснику може бути, за певних обставин, запропоновано більш або менш почесне місце. В першому

випадку це означатиме демонстрацію особливих або покращених відносин. В другому – ознаку погіршення відносин або міжнародної ізоляції.

Рис. 7.6. Саміт НАТО у Празі, 22 листопада 2002 р.

(звертаючись до вищезгаданого прикладу, Л. Кучма вирішив все-таки відвідати Прагу в листопаді 2002 р., хоча лідери країн-членів НАТО публічно радили українському президенту утриматися від візиту в Прагу. Коли стало відомо, що Кучма все ж прибув до Праги, в НАТО екстрено ухвалили рішення про французький порядок розсадки учасників. Робилося все для того, щоб Кучма не сидів поруч з лідерами Британії та США Тоні Блером і Джорджем Бушем. Замість цього по праву руку від українського лідера опинився турецький президент Ахмед Сезер. По ліву не було нікого, тому що «Україна» була останнім словом у списку країн – учасниць Празького саміту, складеному французькою мовою)

Однією з передумов встановлення та підтримання відносин між лідерами та людьми, що приймають рішення, є дотримання такого базового ритуалу в міжнародному спілкуванні, як привітання **шляхом рукостискання**.

Однак у сфері багатосторонньої дипломатії, як мозаїчному відображенні багаторівневості двосторонніх відносин, звичні привітання можуть опускатися або виконуватися в нестандартний спосіб.

Рис. 7.7. Нормандська зустріч, 6 червня 2014 р.

(під час першої після окупації Криму багатосторонньої зустрічі за участю президента росії В. Путіна не всі учасники заходу виявилися готовими привітатися з російським лідером. Прем'єр-міністр Великої Британії Д. Кемерон, на відміну від лідерів Франції та Німеччини, не потиснув руку В. Путіну, що вже тоді засвідчило про готовність Великої Британії проводити жорстку політику щодо росії)

Для ілюстрації того, як небажаному гостю продемонструвати те, що він дійсно є небажаним, можна **знижити рівень зустрічаючих** у місці прибуття, або взагалі відсутність зустрічаючих. Причому специфікою застосування цього прийому є те, що в двосторонній дипломатії такий крок матиме, за принципом взаємності, адекватну реакцію: наступного разу представника в іншій країні будуть зустрічати так само «холодно». Але в багатосторонній дипломатії це правило не працює, і на відмінностях між різним рівнем зустрічаючих можна робити висновки про рівень відносин між учасниками міжнародного заходу та про перспективи співпраці взагалі.

Рис. 7.8. Прибуття Сі Цзіньпіна і Путіна на саміт ШОС в Самарканд (Узбекистан) 15 вересня 2022 р.

(голову Компартії Китаю чекала по-східному пишна зустріч за участю сотень людей, з численною почесною вартою, виконанням народних узбецьких танців та пісень. Шлях від трапу літака і до автомобільного кортежу лідера КНР розтягнувся на кілька сотень метрів, і все це – під традиційні радісні вітальні вигуки тих, хто зустрічає. Російського диктатора зустрічала скромна на тлі китайського лідера почесна варта, а також десяток чиновників, а кількість охоронців Путіна чи не перевищувала кількість зустрічаючої делегації)

У багатосторонній дипломатії відомим і часто застосованим є такий інструмент, як **залишення зали засідань**. Такий крок характерний для заходів у рамках міжнародних організацій з відкритою формою членства, наприклад, ООН. Оскільки держава-член не має одноосібного права виключити якусь іншу державу, з якою має суттєві зовнішньополітичні протиріччя, вона може дати відповідні інструкції своїй делегації, щоб та залишила залу засідань під час виступу представника іншої країни. Більше того, для демонстрації своєї незгоди з політикою певної країни інші держави можуть домовлятися про такий колективний крок.

Рис. 7.8. Зала засідань ПАРЄ 26 червня 2019 рік, м. Страсбург
(Делегації Естонії, Грузії, Латвії, Литви, Польщі, Словаччини та України в Парламентській асамблеї Ради Європи залишили залу засідань після того, як ПАРЄ остаточно зняла всі санкції проти делегації росії)

Організатори багатосторонньої зустрічі можуть скористатися з політичною метою, за необхідності, навіть таким протокольним заходом, як **офіційне фотографування учасників зустрічі.**

Рис. 7.9. Саміт G-20 в Брісбені (2014)

(Оскільки організатори визначають місце розташування учасників для фотографування, в рамках зустрічі Великої двадцятки в Брісбені В. Путін вимушений був прийняти запропоноване йому крайнє місце в першому ряду. Враховуючи, що перед цим в 2013 р. В. Путін виступав господарем зустрічі двадцяти провідних економік світу в Санкт-Петербурзі, а також беручи до уваги всі інші прояви маргіналізації, застосовані до нього в Брісбені, дійсно можна зробити висновок, що таке крайнє місце було обрано для В. Путіна зовсім не випадково)

Дипломатичний протокол це сукупність загальноприйнятих правил, традицій і умовностей, які дотримуються урядами, відомствами закордонних справ, дипломатичними представництвами, офіційними особами і дипломатами, народними дипломатами при виконанні своїх функцій в міжнародному спілкуванні та державі.

Правила дипломатичного протоколу ґрунтуються на принципі міжнародної ввічливості, тобто поваги до всього, що символізує чи представляє державу. Норми дипломатичного протоколу склалися протягом тисячоліть і ввібрали в себе ті умовності і традиції, які відповідали інтересам встановлення і підтримання міждержавного та внутрішнього державного спілкування.

Окремі норми дипломатичного протоколу мають особливий характер і називаються **церемоніалом**: наприклад, церемоніал вручення вірчих грамот, церемоніал зустрічі і проведів офіційної делегації, церемоніал підписання міжнародних договорів тощо.

Дипломатичний протокол має міжнародний та внутрішній характер і у всіх країнах дотримується приблизно однаково, хоча в деяких з них можуть мати місце свої невеликі відхилення, які впливають із соціального ладу, національних і релігійних звичаїв.

Правила дипломатичного протоколу дозволяють підтримувати нормальні відносини між державами та їхніми представниками навіть у тому випадку, коли між сторонами мають місце претензії та розбіжності. Протокол це своєрідна нейтральна зона зі своїми правилами та законами, і всім, хто знаходиться на цій території, необхідно підкорятися загальним вимогам. Однак, діючі зараз протокольні правила існували не завжди. Відсутність у минулому більш або менш розроблених і загальновизнаних норм, постійно створювала незручності у взаємовідносинах між сторонами і навіть зумовлювала їх конфлікти. Це, власне, і диктувало необхідність усвідомленого прийняття загальновизнаних правил поведінки держав між собою.

Також до основних загальноприйнятих методів встановлення контактів належать візити, прийоми тощо. Але, використовуючи ці методи, треба враховувати найтонші нюанси людських стосунків і специфіку кожної країни.

Поняття «дипломатична бесіда» надзвичайно широке. Бесіди різняться між собою як тематично, так і конкретними умовами, в яких вони відбуваються, метою, яка ставиться, складом співрозмовників і багатьма іншими чинниками. Тому важко дати диференційовані рекомендації для кожного виду бесід, але є певні загальні закономірності, на яких доцільно зупинитися.

Зрозуміло, що результати будь-якої бесіди залежать від професійної підготовки дипломата, його вміння мобілізувати і правильно спрямувати знання і досвід, уміння слухати співрозмовника, виділяти головні аргументи положень, які він висуває, і бути готовим виставити свої контраргументи та докази.

Конкретні умови, в яких відбувається бесіда, безумовно, впливають на її характер, тривалість. Навряд чи вдасться провести змістовну глибоку бесіду на офіційному прийомі, концерті, в театрі, коли навколо багато сторонніх людей, і хтось може втрутитися у вашу розмову. Тому в таких випадках відбувається короткий обмін інформацією (інколи достатньо й кількох речень, щоб з'ясувати якість конкретного питання) або досягається домовленість про ґрунтовнішу зустріч з питань, які становлять взаємний інтерес.

Бесіда проводиться з метою передання співрозмовникові інформації чи повідомлення або одержання інформації від нього. Передача інформації офіційним особам часто здійснюється за дорученням Центру і проводиться, як правило, послом або одним із старших дипломатів.

Крім отримання інформації, диппрацівник повинен вміти передавати і власну, вигідну для своєї країни. Необхідно робити це тактовно, щоб вона сприймалася не як нав'язування поглядів, оцінок, переконань, а як доречне доповнення під час обговорення тієї чи іншої теми.

Для підготовки до запланованої бесіди необхідно:

По-перше, визначивши для себе тему, треба уважно, в деталях вивчити всі обставини, документи, пов'язані з нею, щоб досягти її чіткого власного бачення.

По-друге, слід підготувати вагому аргументацію для захисту власних думок та поглядів, одночасно готуючись до можливого спростування аргументів співрозмовника.

По-третє, доцільно заздалегідь опрацювати тактику ведення бесіди. Необхідно зважити на те, що співрозмовник, часто незацікавлений у поглибленому розгляді питання, може уникати розмови і зводити її на манівці.

Дуже важливо розрахувати час, щоб мати його вдосталь для обговорення основного питання і забезпечення ділової частини бесіди, а не тільки її протокольного оформлення.

Під час візитів і бесід не можна забувати про манери, тобто ввічливе, уважне ставлення до людей, вміння добитися свого, зробивши іншим приємність. Правильні манери прикрашають поведінку людини, неправильні – псувають її.

ПРАКТИКУМ

Контрольні запитання

1. Що являють собою дипломатичні переговори?
2. Назвіть основні причини, через які зростає значення дипломатичних переговорів.
3. Дайте характеристику основним функціям міжнародних переговорів.
4. Назвіть та дайте характеристику видам переговорів за класифікаційними ознаками.
5. Поясніть сутність та доцільність проведення соціально-економічної типізації країн.
6. Охарактеризуйте такий принцип ведення переговорів як «принцип щирості».
7. В чому особливості принципу «коректності істини» як принципу ведення переговорів?
8. Чому важливо при веденні переговорів дотримуватися обраного шляху?
9. Якого значення набувають поступки в переговорному процесі?
10. Дайте загальну характеристику моральним принципам ведення переговорів.
11. В чому проявляються особливості методу «мозкового штурму» при підготовці до переговорів?
12. Обґрунтуйте важливість підготовки до переговорного процесу.
13. Назвіть та охарактеризуйте методи підготовки до переговорного процесу
14. Що являє собою комплексний підхід до такого процесу як підготовка і проведення переговорів?
15. В чому важливість вивчення психологічних особливостей ведення переговорного процесу?
16. Які психологічні типи особистостей вам відомі?
17. Що являє собою автобіографічна довідка, яка готується для керівника делегації?
18. Дайте визначення стратегії і тактиці переговорного процесу.
19. Охарактеризуйте ультимативну та конкурентну стратегії ведення переговорів.
20. В чому полягають особливості імітаційної стратегії ведення переговорного процесу?
21. В чому полягає доцільність вивчення переговорних навичок для ведення переговорного процесу?
22. Розкрийте суть відмінностей між переговорними навичками і ораторським мистецтвом.
23. Якою є роль маніпулятивних технологій в переговорних процесах.
24. Розкрийте суть поняття «предмет дипломатичного протоколу».
25. Аргументуйте твердження: «Дипломатичний протокол – найважливіший інструмент міждержавних відносин».
26. Чому дипломатичний протокол варто розглядати як політичний інструмент дипломатії?

27. Дайте характеристику таким інструментам дипломатичного протоколу, як: визначення рівня зустрічі, визначення рівня зустрічаючих осіб, зміни у схемах розсадки, рукостискання між офіційними особами, залишення зали проведення заходу, офіційне фотографування.

28. Що являє собою принцип «міжнародної ввічливості»?

29. В чому полягає суть церемоніалу, та які їх види вам відомі?

30. Чому «дипломатичний протокол» вважають так званою нейтральною зоною в дипломатії?

31. Охарактеризуйте поняття «дипломатична бесіда» та підготовку до неї дипломата.

32. Від чого може залежати успішність дипломатичної бесіди?

33. Окресліть основні етапи підготовки до дипломатичної бесіди.

Творчі завдання

1. Підготуйте інформаційну довідку про національні особливості зустрічей офіційних делегацій та гостей в інших країнах (країні) світу на вибір.

2. Обґрунтуйте Вашу думку щодо особливостей застосування вербальних і невербальних засобів спілкування та їх значення в дипломатичних переговорах.

3. Проаналізуйте види дипломатичних прийомів: «сніданок», «обід», «коктейль», «фуршет», «шведський стіл», «келих шампанського», «вечеря», «чай або кава», відвідування барів та ресторанів.

4. Охарактеризуйте схему:

5. До найбільш типових під час ведення переговорів помилок відносять наступні: ведення позиційних торгів, ототожнення учасників переговорного процесу з інтересами, які вони відстоюють, відсутність попередньої підготовки до переговорів та внутрішнього настрою, сприйняття співрозмовника як опонента, ворога на початковому етапі переговорів, невміння слухати і сприймати (зацикленість співрозмовника на певній послідовності дій) і домінування емоцій в переговорах. Які, на вашу думку, є способи усунення даних помилок? (по кожному пункту, або по декількох з них).

6. Обґрунтуйте чим відрізняється «Ти-спілкування» від «Ви-спілкування» в дипломатичній розмові.

7. Які можливі стилі поведінки під час розв'язання конфліктів?

Приклад орієнтовної відповіді на творче завдання

Тактики переговорів (за Г. Бройнінгом) містяться в таблиці. Творче завдання полягає у виборі та обґрунтуванні ймовірного реагування на такий розвиток подій.

	Тактика переговорів	Так ви можете реагувати (ваш ймовірний варіант)
1.	Вам висувають завищені вимоги	<i>Дайте зрозуміти, що такі умови не обговорюються</i>
2.	Партнер вас весь час перебиває	<i>Попросіть ввічливо, але твердо, дати завершити думку. Повторіть прохання</i>
3.	На аргумент протилежної сторони вам не приходять у голову слухні думки	<i>Часто буває достатньо короткої миті між фразами для того, щоб знову зосередитися на обговорюваному питанні</i>
4.	Вам здається, що партнер затримує переговори	<i>Поясніть, що ви повинні обговорити питання з іншим партнером. Тим самим ви висуваєте важливу причину для призначення нової дати переговорів. Аргументуйте гіпотетично: – Прийнявши, я б... – Якби ми прийшли до результату тоді, коли...</i>
5.	Вам нав'язливо ставлять питання	<i>Оцінюйте лише те, що партнер хоче сказати по суті</i>
6.	Наводять на підтримку своїх аргументів цифри, дані, факти, результати досліджень, які вам невідомі	<i>Вимагайте точної вказівки джерела; попросіть, щоб вам дали в руки оригінал</i>
7.	Пункти договору й умови операції, що висуваються протилежною стороною, уявляються неістотними	<i>Попросіть як найточніше розкрити зміст пропозицій</i>
8.	Партнер поводить з вами поблажливо	<i>Покажіть, що ви не звертаєте увагу на те, як поводить партнер</i>
9.	Використовує терміни, яких ви не знаєте	<i>Наполегливо попросіть партнера чітко й доступно пояснити терміни, які використовуються</i>

Тестові завдання

1. Для успішного проведення міжнародних переговорів завжди необхідні були такі якості, як:

- а) товариськість, принциповість, скромність
- б) мудрість, хитрість, уміння розплутувати складні ситуації
- в) дисциплінованість, ініціативність, ввічливість
- г) зневажливість до інших, відповідальність, цілеспрямованість
- д) уважність, активність, сміливість

2. Причини зростання значення переговорів у міжнародному житті у сучасних міжнародних відносинах:

- а) скорочення військово-силових методів вирішення проблем, оскільки накопичений ядерний потенціал може знищити людську цивілізацію
- б) загострення глобальних проблем, які потребують спільного вирішення
- в) інтеграційні та дезінтеграційні процеси, які призвели до зростання ролі переговорної дипломатії
- г) загострення міжнаціональних та міжконфесійних конфліктів у поліетнічних країнах, які намагаються вирішити за допомогою посередництва
- д) всі відповіді правильні

3. До функцій міжнародних переговорів не належить:

- а) розв'язання конфліктних ситуацій шляхом нав'язування власної точки зору
- б) формування суспільної думки
- в) інформаційно-комунікаційна функція
- г) відволікання уваги партнера від інших проблем
- д) координація дій на міжнародній арені

4. Дипломатичний протокол – це:

- а) основний спосіб мирного розв'язання спорів і конфліктів, які виникають між державами
- б) сукупність загальноприйнятих правил, традицій і уповноважностей, яких дотримуються керівники держав і урядів, відомства закордонних справ, дипломатичні і торговельні представництва, офіційні особи в міжнародному спілкуванні
- в) здійснення міжнародних відносин шляхом переговорів
- г) один із невід'ємних елементів професії дипломата, джерело цінної інформації
- д) немає правильної відповіді

5. Переговори – це:

- а) засіб доведення істини
- б) форма офіційного спілкування між керівниками держав, урядів тощо
- в) форма неофіційного спілкування між державами
- г) можливість озвучення територіальних претензій
- д) неефективна форма взаємодії при вирішенні конфліктів

6. Історично першими та головними темами переговорів були питання:

- а) голоду і холоду
- б) війни і миру
- в) космосу
- г) екології
- д) освіти та науки

7. Обов'язковою умовою участі країни в міжнародних переговорах є:

- а) її міжнародне визнання
- б) бажання керівництва
- в) наявність демократичного політичного режиму
- г) розвинута ринкова економіка
- д) відсутність воєнного стану

8. Метою дипломатичних переговорів не може бути питання:

- а) узгодження зовнішньополітичних стратегій
- б) обміну полоненими
- в) врегулювання спірних питань
- г) національної ідентичності
- д) військової допомоги

9. Який з принципів передбачає, що на період ведення переговорів слід відмовитися від підозри щодо злої волі партнерів, від недовіри пропозиціям іншої сторони.

- а) Принцип ширості
- б) Принцип категоричного імперативу правди
- в) Принцип дотримання обраного шляху
- г) Принцип коректності істини
- д) Принцип „симетричності діяльності”

10. Які є методи підготовки і проведення переговорного процесу:

- а) Метод складання балансових аркушів
- б) Метод «мозкового штурму»
- в) Метод проведення ділових нарад
- г) Метод проведення ділових індивідуальних бесід
- д) всі відповіді правильні

11. Комплексний підхід до підготовки і проведення переговорів включає в себе:

а) попереднє узгодження з клієнтом предмета обговорення, визначення цілей переговорів, розробка стратегії і тактики ведення переговорів

б) аналіз можливих шляхів розвитку переговорів, прогнозування позицій і дій учасників

в) особиста присутність фахівців (консультантів) під час проведення переговорів (зустрічі, онлайн-конференції, телефонний конференцзв'язок)

г) аналіз переговорів, визначення їх успішності і подальших дій і позицій, а також оформлення результатів переговорів (зокрема підготовка меморандумів, звітів, висновків, договорів та інше)

д) всі відповіді правильні

12. Принцип, щодо незмінності загального курсу на досягнення згоди у вирішенні конкретного питання носить назву:

а) Принцип «обіцянки і поступки у перебігу переговорів мають бути в подальшому виконані»

б) Принцип «симетричності діяльності»

в) «Принцип справи вище справи принципу»

г) Принцип дотримання обраного шляху

д) Принцип коректності істини

13. Принцип, який вимагає від партнерів правильно розставити пріоритети, тобто головним є вирішення проблемної ситуації, а не збереження честі мундира чи намагання показати свою зверхність, твердість та непоступливість позиції:

а) Принцип «симетричності діяльності»

б) «Принцип справи вище справи принципу»

в) Принцип дотримання обраного шляху

г) Принцип ширості

д) Принцип коректності істини

14. Який з методів підготовки до проведення переговорного процесу передбачає для вироблення варіантів рішення розбиття передбачуваних учасників переговорів на дві групи: «генераторів ідей» і «критиків»:

а) метод складання балансових аркушів

б) метод «мозкового штурму»

в) метод проведення ділових нарад

г) метод проведення ділових індивідуальних бесід

д) метод абстрагування від внутрішніх проблем

15. Стадія переговорів займає лише ..... часу, який необхідно витратити для того, щоб проведення переговорів виявилось успішним, решта припадає на підготовку до них.

а) 30 %

б) 10-20 %

в) 50 %

г) 70 %

д) 5 %

16. Проведення переговорного процесу, як правило, проходить деякі етапи і закінчується:

а) аналізом результатів

б) фуршетом

в) згортання роботи дипмісії

г) складанням стратегічних планів

д) прогнозом подальшої співпраці

17. Комплексний підхід до такого процесу, як підготовка і проведення переговорів включає в себе:

а) визначення цілей переговорів

б) розробка стратегії і тактики ведення переговорів

- в) аналіз можливих шляхів розвитку переговорів
- г) аналіз переговорів
- д) всі відповіді правильні

18. Процес комунікації між сторонами для досягнення своїх цілей, при якій кожна зі сторін має рівні можливості в контролі ситуації та прийнятті рішення:

- а) стратегія переговорів
- б) тактика переговорів
- в) аналіз можливих шляхів розвитку переговорів
- г) аналіз переговорів
- д) переговорний процес

19. Стратегія переговорного процесу, що передбачає постійні вимоги односторонніх поступок з боку іншого учасника носить назву:

- а) Конкурентна
- б) Ультимативна
- в) Партнерська
- г) Імітаційна
- д) Обструкційна

20. Стратегія переговорного процесу, яка не передбачає укладення навіть фіктивної угоди, фактично копіює конкурентну стратегію в «жорсткому», оскільки він найбільш зручний для розриву переговорів у будь-який потрібний учаснику момент часу:

- а) Обструкційна
- б) Невизначена
- в) Змішана
- г) Імітаційна
- д) Конкурентна

21. Яка стратегія являє собою копіювання зазвичай партнерської або рідше конкурентної стратегії і передбачає досягнення уявного компромісу.

- а) Партнерська
- б) Конкурентна
- в) Імітаційна
- г) Змішана
- д) Обструкційна

22. Вид психологічного впливу, майстерне виконання якого веде до прихованого порушення в іншій людині намірів, не збігаються з його актуально існуючими бажаннями це:

- а) Тактика
- б) Маніпуляція
- в) Стратегія
- г) Переговорний процес
- д) Емоційно-вольова підготовка

23. Психологічні особливості ведення переговорів включають в себе:

- а) вивчення психологічної біографії переговорників

- б) оволодіння мистецтвом маніпулювання
- в) набуття високих моральних якостей
- г) наявність глибоких професійних знань
- д) всі відповіді правильні

24. Система прийомів цілеспрямованого впливу однієї сторони переговорного процесу на інший це:

- а) тактика
- б) маніпуляція
- в) переконання
- г) компроміс
- д) примус

25. Маніпулятор зазвичай (знайдіть зайве):

- а) буває добрим для «своїх»
- б) здатен визнавати чужі достоїнства
- в) впевнений в собі
- г) для висновку не потребує великого обсягу інформації
- д) не дуже сприймає поради та критику

26. Для успішного проведення переговорів доцільно:

- а) навчитися бачити приховані мотиви, а не просто вірити в слова і емоції
- б) залишати після себе враження компетентної людини
- в) тримати психологічний тиск, не відчуваючи стрес
- г) спокійно вислуховувати критику і усувати свої недоліки
- д) всі відповіді правильні

27. Для успішного проведення переговорів не бажано:

- а) говорити багатослівно
- б) залишати після себе враження компетентної людини
- в) говорити ні, зберігаючи при цьому відносини
- г) спокійно реагувати на критику
- д) всі відповіді правильні

28. Сукупність загальноприйнятих норм, правил, традицій і умовностей, яких дотримуються уряди, державні установи, відомства закордонних справ, дипломатичні представництва, місії та представництва при міжнародних організаціях, офіційні особи та члени їх родин у міжнародному спілкуванні – це:

- а) етикет сучасного суспільства
- б) етикет
- в) дипломатичний етикет
- г) державний етикет
- д) дипломатичний протокол

29. Якщо приймаюча держава або установа, внаслідок внутрішніх або зовнішніх факторів, вважає неприйнятним проведення заходу або участь якоїсь сторони у ньому на заздалегідь узгодженому рівні, то в якості політичного інструменту використовує:

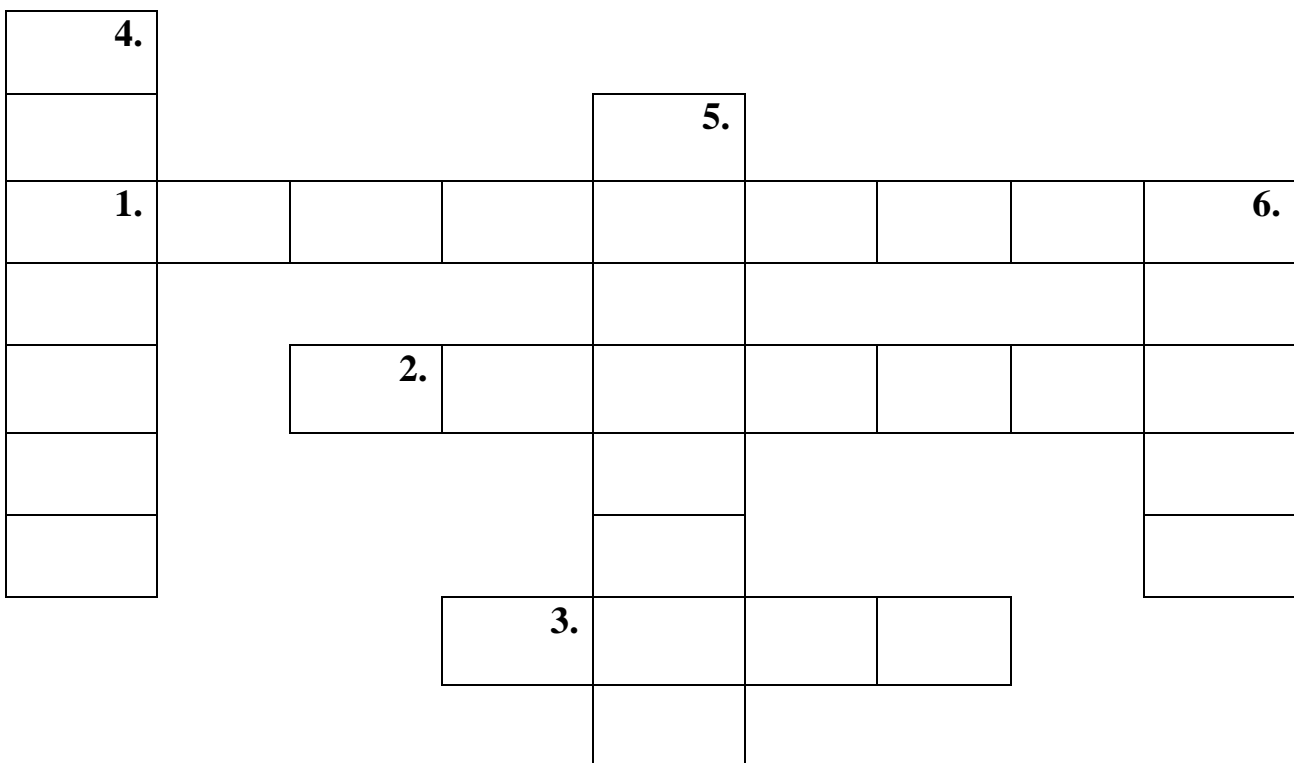
- а) зміну схеми розсадки гостей

- б) зниження рівня багатосторонньої зустрічі
- в) уникнення рукостискання
- г) зниження рівня зустрічаючих
- д) залишення зали засідань

30. Дипломатичний інструмент при якому під час багатосторонніх заходів, учаснику може бути, за певних обставин, запропоновано більш або менш почесне місце.

- а) зниження рівня багатосторонньої зустрічі
- б) рукостискання
- в) зміна схем розсадки
- г) зниження рівня зустрічаючих
- д) залишення зали засідань

Кросворд

По горизонталі:

1. Угода або рішення, досягнуте між двома або більше сторонами, які мають різні погляди, інтереси або цілі.
2. Система цілей і завдань зовнішньої політики держави (Національний...).
3. Найважливіший засіб спілкування між людьми, в тому числі на переговорах.

По вертикалі:

4. Система прийомів цілеспрямованого впливу однієї сторони переговорного процесу на інший.

5. Сукупність загальноприйнятих правил, традицій і умовностей, які дотримуються урядами, відомствами закордонних справ, дипломатичними представництвами, офіційними особами і дипломатами, народними дипломатами при виконанні своїх функцій в міжнародному спілкуванні та державі.

6. Форма міжнародних переговорів.

Завдання для перевірки знань «Впишіть номер визначення кожного терміна»

1	Делегація	6	Конгрес
2	Компроміс	7	Маніпуляція
3	Мудрість	8	Національний інтерес
4	Саміт	9	Стратегія переговорного процесу
5	Тактика переговорного процесу	10	Психологічний тип

	Нарада з широким представництвом, переважно міжнародного характеру
	Угода або рішення, досягнуте між двома або більше сторонами, які мають різні погляди, інтереси або цілі. Компроміс передбачає, що кожна сторона йде на поступки, щоб знайти спільну мову і досягти взаємовигідного результату
	Володіння знанням, розумінням, досвідом, обачністю та інтуїтивним розумінням включно зі здатністю також вживати ці якості
	Система цілей і завдань зовнішньої політики держави
	Виборні або призначені представники організації, установи, колективу
	Захід, наприклад зустріч, проведена на найвищому рівні, за участю вищих керівників.
	Загальний довгостроковий план поведінки в конфліктній ситуації, який сприяє досягненню поставленої мети
	Вид психологічного впливу, майстерне виконання якого веде до прихованого порушення в іншої людини намірів, не збігаються з його актуально існуючими бажаннями
	Характеристика людини з точки зору психології. Психотип більш вузьке поняття, ніж тип особистості, куди включають не тільки психологічні, але і соціальні особливості людини, його спосіб життя, його цінності та звички
	Система прийомів цілеспрямованого впливу однієї сторони переговорного процесу на інший. Сама сутність тактики дозволяє застосовувати для її визначення загальносистемні критерії

Завдання для перевірки знань «Правильне чи неправильне твердження»

Визначте правильне чи неправильне твердження. Відповідь обґрунтуйте

1. Дипломатична бесіда не проводиться з метою передання співрозмовникові інформації чи повідомлення або одержання інформації від нього.

2. Дипломатичний протокол дотримується приблизно однаково, хоча в деяких країнах можуть мати місце свої невеликі відхилення, які впливають із соціального ладу, національних і релігійних звичаїв.

3. У багатосторонній дипломатії ніколи не застосовується такий інструмент, як залишення зали засідань.

4. Зниження рівня багатосторонньої зустрічі має місце в тому випадку, коли приймаюча держава або установа, внаслідок внутрішніх або зовнішніх факторів, вважає неприйнятним проведення заходу або участь якоїсь сторони у ньому на заздалегідь узгодженому рівні.

5. У дослідженнях з питань дипломатії та дипломатичного протоколу загалом ставиться під сумнів значення дотримання протокольних вимог під час проведення міжнародних офіційних контактів.

6. Вид психологічного впливу, майстерне виконання якого веде до прихованого порушення в іншої людини намірів, не збігаються з його актуально існуючими бажаннями це маніпуляція.

7. На практиці досить рідко використовується тактика пошуку взаємного компромісу через переконливу аргументацію та взаємне переконання.

8. Тактика переговорів визначається як система прийомів цілеспрямованого впливу однієї сторони переговорного процесу на інший.

9. На практиці існує багато прикладів універсальних, придатних для всіх ситуацій моделей переговорів.

10. У вузькому сенсі переговори можна розглядати як один з методів альтернативного врегулювання спорів.

11. Практика міжнародних переговорів свідчить, що якісна організаційна підготовка не завжди створює передумови для ефективного проведення переговорів.

12. Визначаючи склад делегації на переговорах, керуються принципом рівності, тобто забезпечення однакового рівня делегацій за рангом та кількістю членів делегації.

13. Відстоюючи свої позиції в переговорах, партнери постійно чинять один на одного вплив, у тому числі і психологічного характеру.

14. Підготовка, проведення дипломатичних переговорів є надзвичайно складним процесом, який вимагає від його учасників глибоких знань, відповідної професійної підготовки, високих моральних якостей.

15. Головна функція будь-яких переговорів – це спільне обговорення та спільне вирішення спірних проблем шляхом прийняття домовленостей (угод).

16. У зв'язку з ростом кількості глобальних проблем в другій половині ХХ сторіччя у світі зросло значення міжнародних переговорів як засобу рішення міжнародних проблем.

17. Міжнародні переговори є головним механізмом врегулювання конфліктних відносин, здійснення співробітництва та вирішення міжнародних проблем.

18. Метою здійснення переговорів є узгодження зовнішньополітичної стратегії, тактики і відповідних дипломатичних акцій, обмін думками, взаємний обмін інформацією, підготовка до підписання договорів, врегулювання спірних питань і т.д.

ТЕМА 8. УКРАЇНСЬКА ДИПЛОМАТІЯ: ГЕНЕЗИС ТА СУЧАСНІСТЬ

8.1. Розвиток дипломатії незалежної України

8.2. Особливості української дипломатії

8.3. Українська дипломатія під час війни з Росією

8.4. Наукова дипломатія України

Список використаних джерел

1. Велика Українська енциклопедія, ВУЕ. Україна у міжнародних організаціях. URL: https://vue.gov.ua/Україна_у_міжнародних_організаціях
2. Офіційний сайт Міністерства закордонних справ України. Історія. URL: <https://mfa.gov.ua/pro-ministerstvo/istoriya>
3. Міністерство закордонних справ України. Інформація про досягнення запланованої мети, завдань та результативних показників бюджетних програм, а також цілей державної політики за результатами 2023 року. URL: <https://mfa.gov.ua/storage/app/sites/1/budget/zvit-za-2023-rik.pdf>
4. Примуш М. В., Осмоловська А. О. Політико-правові аспекти міжнародних конфліктів крізь призму системності в міжнародних відносинах. *Політичне життя*. №3, 2021. С.109-114.
5. Шаров О.М. Економічна дипломатія: основи, проблеми та перспективи: монографія. Національний інститут стратегічних досліджень. Київ: НІСД, 2019. 560 с.
6. Якименко Ю. Україна: 30 років на європейському шляху. Український центр економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова, К.: Заповіт, 2021, 392 с. URL: <https://razumkov.org.ua/uploads/2021-nezalezhnist-30.pdf>
7. Кетрін Білкін. Відновлення України. Контекстно-орієнтований підхід до проблеми корупції. Global Initiative Against Transnational Organized Crime, Geneva, 2023. URL: <https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2023/10/Katherine-Wilkins-Reconstructing-Ukraine-context-tailored-approaches-to-corruption-UKRAINIAN-GI-TOC-October-2023.pdf>
8. Яцковець О. Особливості розвитку культурної дипломатії в Україні. Наукові записки РДГУ. 2019. Вип. 3 (119). С. 4-11.
9. Гуманітарна політика в Україні: виклики та перспективи (Біла книга) : аналіт. доп. / Сінайко О. О.(кер. авт. кол.), Тищенко Ю. А., Каплан Ю. Б., Михайлова О. Ю., Валевський О. Л. та ін.; за заг. ред. Ю. Б. Каплан, Ю.А. Тищенко. Київ: НІСД, 2020. 136с. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-03/gpniss.pdf>
10. Атаманенко А., Мартинюк Н.. Наукова дипломатія у глобалізованому світі: концептуалізація явища. *Acta de Historia & Politica: Saeculum XXI*, №4, 2022. С. 88-97. DOI: 10.26693/ahpsxxi2022.04.088
11. Українська наукова діаспора/Ukrainian Science Diaspora. Офіційний сайт. URL: <https://ukrdiaspora.nauka.gov.ua>

8.1. Розвиток дипломатії незалежної України

Новий історичний етап у розвитку української дипломатії розпочався 16 липня 1990 року, коли Верховна Рада УРСР прийняла Декларацію про державний суверенітет України.⁷⁹

⁷⁹ Декларація про державний суверенітет України. Прийнятий Верховною Радою Української УРС від 16 липня 1990 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12#Text>

У Декларації наголошується, що Україна «як суб'єкт міжнародного права здійснює безпосередні зносини з іншими державами, укладає з ними договори, обмінюється дипломатичними, консульськими, торговельними представництвами, бере участь у діяльності міжнародних організацій ...». Україна «виступає рівноправним учасником міжнародного спілкування, активно сприяє зміцненню загального миру і міжнародної безпеки, безпосередньо бере участь у загальноєвропейському процесі та європейських структурах».

Після відновлення суверенітету України та прийняття Верховною Радою України, історичного Акту про проголошення незалежності України від 24 серпня 1991 року перед Міністерством закордонних справ постали цілком нові завдання.⁸⁰

Вони були пов'язані із визнанням України міжнародним співтовариством, встановленням дипломатичних відносин, створенням ефективної мережі власних дипломатичних і консульських представництв, розвитком повноцінних двосторонніх відносин із зарубіжними країнами, набуттям членства у провідних міжнародних організаціях.

Після здобуття незалежності Україна негайно розпочала дипломатичну кампанію для встановлення офіційних відносин з іншими країнами. У ключових столицях створювалися дипломатичні місії, відправлялися посланці для укладання договорів, обміну послами та забезпечення визнання суверенітету України.

Двосторонні угоди між Україною та іншими країнами охоплювали багато питань, зокрема торгівлю, інвестиції, культурний обмін та співпрацю у сфері безпеки. Ці угоди заклали основу дипломатичних відносин і сприяли співпраці в різних сферах, зміцнивши позиції України на світовій арені.

Встановлення дипломатичних відносин створило для України як виклики, так і можливості. З одного боку, Україні довелося орієнтуватися у складній геополітичній динаміці, включаючи відносини зі своїми сусідами, росією та Європейським Союзом. Саме Україна першою з країн СНД підписала Угоду про партнерство і співпрацю з Європейським Союзом у червні 1994 року.⁸¹ Нині цей документ втратив чинність, у зв'язку із прийняттям Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони.⁸²

З іншого боку, дипломатична взаємодія надала Україні можливості створювати альянси, залучати іноземні інвестиції та просувати свої інтереси на міжнародній арені.

Досягнення позитивних результатів на згаданих ділянках, а також закладка основних концептуальних принципів зовнішньої політики України, є головним здобутком української дипломатії за більш як тридцять років незалежності. Це дозволило Україні утвердити свою присутність на світовій арені, сприяти

⁸⁰ Акт проголошення незалежності України. Прийнятий Верховною Радою України 24 серпня 1991 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1427-12#Text>

⁸¹ Угоду про партнерство і співпрацю між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами від 14.06.1994 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_012#Text

⁸² Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Редакція від 30.11.2023. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text

міжнародному співробітництву та орієнтуватися в складнощах глобальної політики в епоху після «холодної війни».

За перші роки незалежності Україну визнало понад 170 зарубіжних країн. Практично з усіма ними встановлені дипломатичні відносини і активно розвивається двостороннє співробітництво.

1 грудня 1991 року відбувся Всеукраїнський референдум з питання проголошення незалежності України. Підставою для проведення всеукраїнського референдуму в питанні проголошення незалежності України була Постанова Верховної Ради України від 11 жовтня 1991 року.⁸³

Після референдуму почалося широке офіційне визнання Україною державами світу та встановлення дипломатичних відносин. Загалом, Україна підтримує дипломатичні відносини із 190 державами світу.

Згодом, перед молодого українською дипломатією постає важлива проблема, пов'язана з необхідністю існування цілісної та узгодженої концепції дій держави на міжнародній арені. Така концепція з'явилася у 1993 року, після прийняття Постанови Верховної Ради України «Про основні напрями зовнішньої політики України».⁸⁴ Цей документ став основою зовнішньополітичної діяльності держави.

Одним з найголовніших завдань української дипломатії було утвердження і розвиток України як незалежної демократичної держави.

Складовими цього процесу повинні були бути:

- ✓ гарантування стабільності міжнародного становища України;
- ✓ збереження цілісності держави та недоторканності її кордонів;
- ✓ забезпечення потреб громадян і підвищення добробуту народу;
- ✓ захист прав та інтересів громадян України та її юридичних осіб за кордоном.

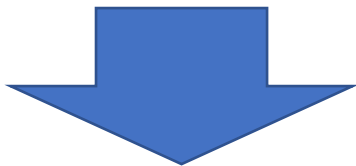
Перші кроки української дипломатії часом були не дуже впевненими і послідовними. Найбільша суперечливість проявилася на прикладі питання позаблокового статусу України, проголошеного в Декларації про державний суверенітет України, який був прийнятий Верховною Радою Української РСР.

У Постанові Верховної Ради України «Основні напрями зовнішньої політики України» позаблоковий статус було пом'якшено таким формулюванням, що він «може бути адаптованим до нових умов і не може вважатися перешкодою до її повномасштабної участі в загальноєвропейській структурі безпеки».⁶

⁸³ Постанова Верховної Ради України від 11 жовтня 1991 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1660-12#Text>

⁸⁴ Постанови Верховної Ради України Про основні напрями зовнішньої політики Україна від 18.03.1993 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3076-12#Text>

В «Основних напрямках зовнішньої політики України» головні зовнішньополітичні цілі було визначено наступним чином:

- Утвердження і розвиток України як незалежної демократичної держави.
- Забезпечення стабільності міжнародного становища України.
- Збереження територіальної цілісності держави і недоторканності її кордонів.
- Включення національного господарства у світову економічну систему для його повноцінного економічного розвитку, забезпечення потреб громадян і поліпшення добробуту народу.
- Захист прав та інтересів громадян України, її юридичних осіб за кордоном, створення умов для підтримання контактів з українцями, які живуть за кордоном, і вихідцями з України, надання їм допомоги відповідно до міжнародного права.
- Поширення у світі образу України як надійного і передбачуваного партнера.

У Воєнній доктрині України, яка була затверджена Верховною Радою України 19 жовтня 1993 р. задекларовано, що «Україна сприяє створенню надійних міжнародних механізмів загальноєвропейської структури безпеки на двосторонньому, регіональному і глобальному рівнях з метою зміцнення довіри і партнерства на основі принципів взаєморозуміння і відкритості у воєнно-політичній діяльності».⁸⁵ Вона втратила чинність у 2005 році.

Зауважимо, що визнання позаблокового статусу України та відмова від участі нашої країни у військово-політичних структурах, регламентується на законодавчому рівні лише у Військовій доктрині.

Як зауважив перший Міністр закордонних справ незалежної України Анатолій Зленко, визнання позаблокового статусу було спрямоване на уникнення участі України в нових військових блоках, які могли виникнути на території колишнього СРСР, а не проти співпраці з такими структурами, як НАТО. Зважаючи

---

⁸⁵ Про воєнну доктрину України, затверджена Верховною Радою України 19 жовтня 1993 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3529-12#Text>

на географічне положення України та втрату ядерного потенціалу, її позаблоковість не є стратегічним прагненням, а тимчасовим рішенням.⁸⁶

Нейтральність, згадана в Декларації про державний суверенітет УРСР та позаблоковий статус – у Військовій доктрині, виявилися непридатними у нових реаліях, в яких Україна опинилася, ставши дійсно незалежною. Обравши шлях європейської і євроатлантичної інтеграції, Україна апріорі не могла залишитися нейтральною. Це не відповідало тій активній ролі, якої ми прагнули на регіональному і міжнародному рівнях. Тому відмова від нейтральності і позаблоковості – це не зрада ідеалам і не зміна політичних інтересів. Це нормальний для молодого держави перехід від первинних, дещо ідеалізованих уявлень, до усвідомлення нових реалій і формування на їх основі практичної політики.⁹

Україна сьогодні є членом понад 70 міжнародних організацій.

До найвпливовіших загальнополітичних організацій, членом яких є Україна, відносяться: Організація Об'єднаних Націй (1945), Організація з безпеки і співробітництва в Європі (1992), Рада Європи (1995), Центральноевропейська ініціатива (1996), Організація за демократію та економічний розвиток - ГУАМ (2006).

Серед основних безпекових та правових організацій варто назвати: Постійна палата третейського суду (1962), Міжнародна організація кримінальної поліції - Інтерпол (1992), Міжнародний трибунал з морського права (1999), Підготовча Комісія Організації Договору про всеосяжну заборону ядерних випробувань (2000), Гаазька конференція з міжнародного приватного права (2003).

Україна є членом таких основних економічних, фінансових та промислових організацій як Організація Об'єднаних Націй з промислового розвитку (1985), Міжнародний валютний фонд (1992), Міжнародний банк реконструкції та розвитку (1992), Всесвітня митна організація (1992), Європейський банк реконструкції та розвитку (1992), Міжнародна рада по зерну (1998), Світова організація торгівлі (2008).

Також, Україна набула членства у багатьох гуманітарних організаціях, основними з яких є Всесвітня організація охорони здоров'я (1948, членство поновлено 1992), Міжнародна організація праці (1954), Організація із заборони хімічної зброї (1998), Міжнародна організація з міграції (2001).

Важливо наголосити на членстві нашої країни у таких міжнародних організаціях як Міжнародне агентство з відновлюваних джерел енергії (2018), Міжнародне агентство з атомної енергії (1957), Всесвітня організація інтелектуальної власності (1970).

---

⁸⁶ Анатолій Зленко. Дипломатія і політика. Україна в процесі динамічних геополітичних змін. Folio, 2021. URL: https://lb.ua/blog/aleksandr_krasovitskiy/494422_diplomatiya_i_politika_anatoliya.html

Україна входила до складу непостійних членів Ради Безпеки ООН. Наша держава уклала і виконує понад дві тисячі міжнародно-правових документів. За роки незалежності представники України неодноразово очолювали і обиралися керівниками багатьох авторитетних міжнародних структур, насамперед органів ООН. Так, представник України, Геннадій Удовенко був обраний президентом 52-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН.

За роки незалежності Україна створила ефективну мережу власних дипломатичних і консульських представництв, будучи представленою у світі 129 закордонними дипломатичними установами України. Кількість держав, в яких забезпечено дипломатичну та консульську присутність України за зонами відповідальності становить 102 держави. Дипломатична діяльність, як один із видів державної служби, здійснюється конкретними посадовими особами та державними органами, покликаними керуватися нормами міжнародного права.

Згідно зі статтею 106 Конституції України, керівництво зовнішньополітичною діяльністю держави здійснює Президент України, а саме:

- «звертається з посланням до народу та з порічними і позачерговими посланнями до Верховної Ради України про внутрішнє і зовнішнє становище України» (п. 2);
- «представляє державу в міжнародних відносинах, здійснює керівництво зовнішньополітичною діяльністю держави, веде переговори та укладає міжнародні договори України» (п. 3);
- «приймає рішення про визнання іноземних держав» (п.4);
- «призначає та звільняє глав дипломатичних представництв України в інших державах і при міжнародних організаціях; приймає вірчі і відкличні грамоти дипломатичних представників іноземних держав» (п.5);
- «вносить до Верховної Ради України подання про оголошення стану війни та приймає рішення про використання Збройних Сил України в разі збройної агресії проти України» (п. 19);
- «присвоює вищі військові звання, вищі дипломатичні ранги та інші вищі спеціальні звання і класні чини» (п.24).⁸⁷

Так, ***згідно з Конституцією України (ст. 85), Верховна Рада України має такі повноваження щодо реалізації зовнішньої політики:***

- «визначення засад внутрішньої і зовнішньої політики» (п. 5);
- «затвердження рішень про надання Україною позик і економічної допомоги іноземним державам та міжнародним організаціям, а також про одержання Україною від іноземних держав, банків і міжнародних фінансових організацій позик, не передбачених Державним бюджетом України, здійснення контролю за їх використанням» (п. 14);
- «схвалення рішень про надання військової допомоги іншим державам, про направлення підрозділів Збройних Сил України до іншої

⁸⁷ Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>

держави чи про допуск підрозділів збройних сил інших держав на територію України» (п. 23);

➤ «надання у встановлений законом строк згоди на обов'язковість міжнародних договорів України та денонсація міжнародних договорів України» (п. 32).¹⁰

Також, п. 1. ст. 116 Конституції України, регламентує, що Кабінет Міністрів України «забезпечує державний суверенітет і економічну самостійність України, здійснення внутрішньої і зовнішньої політики держави, виконання Конституції і законів України, актів Президента України».¹⁰

Керівництво зовнішньополітичними діями та дипломатичною службою держави уряд здійснює через Міністерство закордонних справ.

Першим Міністром закордонних справ незалежної України був Анатолій Зленко.

Міністерство закордонних справ України у своїй діяльності керується Конституцією України, Законами України, актами Президента України, Кабінету Міністрів України, міжнародними договорами України, а також Положенням «Про Міністерство закордонних справ України», затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 12 липня 2006 р.⁸⁸

Згідно з Положенням про Міністерство закордонних справ «Міністерство закордонних справ України (МЗС України) як центральний орган виконавчої влади є головним (провідним) органом у системі центральних органів виконавчої влади із забезпечення реалізації державної політики у сфері зовнішніх зносин України та координації відповідних заходів, зокрема тих, що спрямовані на досягнення стратегічних цілей зовнішньої політики України щодо забезпечення входження України в європейський простір і створення передумов для набуття Україною членства в Європейському Союзі (ЄС), Організації Північноатлантичного договору (НАТО)».¹¹

У Положенні про Міністерство закордонних справ також чітко сформульовані головні завдання, покладені на МЗС України:

➤ «забезпечення проведення зовнішньополітичного курсу України, спрямованого на розвиток політичних, економічних, гуманітарних, наукових та інших зв'язків з іноземними державами, міжнародними організаціями;

➤ забезпечення дипломатичними засобами захисту суверенітету, безпеки, територіальної цілісності та непорушності кордонів України, її політичних, торгово-економічних та інших інтересів;

➤ координація заходів, здійснюваних органами виконавчої влади, щодо проведення єдиного зовнішньополітичного курсу України, зокрема

---

⁸⁸ Положення «Про Міністерство закордонних справ України», затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 12 липня 2006 р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/41659297>

реалізації стратегічних цілей і пріоритетних напрямів державної політики у сфері європейської та євроатлантичної інтеграції».¹¹

Відновлення незалежності України і, відповідно, виведення на новий рівень української дипломатії припадають на період глобальних змін у світовій політиці, що пов'язані із розвалом Радянського Союзу та припиненням «холодної війни». Подібні процеси відбувалися і у дипломатичних відомствах країн, які відновили, або набули незалежність після виходу зі складу Радянського Союзу. Ці процеси можна кваліфікувати як глобальне пристосування дипломатії до нової ситуації у світі.

Разом з тим, бурхливий розвиток інформаційних технологій кардинально змінив суть та зміст, та зменшив значимість такої важливої функції дипломатії як інформування політичних кіл своїх держав про події за кордоном. Крім того, інформаційна революція змінила ще й інші основні функції дипломатії, а саме, ведення переговорів та побудова представницької сфери.

Для України та інших нових незалежних держав, дипломатія є не лише засобом реалізації зовнішньої політики, але й способом їх інтеграції у світове співтовариство та міжнародні організації різних напрямів.

В Україні на даному етапі відбувається не лише розбудова існуючої дипломатичної служби, але й відбувається її трансформація. Україна проводить твердий європейський курс, веде велику і багатопланову міжнародну діяльність за збереження миру і налагодження співробітництва з усіма державами.

Міжнародна діяльність офіційного Києва спирається на культурно-цивілізаційну історичну спадщину, виходить з нагальних потреб розвитку національної економіки, культурного різноманіття, національних інтересів України і багатьох народів, що її населяють. Зовнішня політика України носить традиційно багатовекторний характер, націлена на розвиток дружби і взаємовигідного співробітництва як з безпосередніми сусідами, так і з іншими далекими і близькими країнами.⁸⁹

Важливе значення для зміцнення незалежності держави має її зовнішня політика, яка реалізується відповідні державними органами, в тому числі і дипломатичними.

За роки незалежності створено фундаментальну нормативно-правову базу, яка допомагає визначити пріоритети та стратегічні напрями зовнішньополітичної діяльності, згідно з нормами міжнародного права, сприяти формуванню позитивного іміджу України на міжнародній арені, зміцнення її позицій у світовому співтоваристві.

Основними документами, які регламентують діяльність дипломатичної служби України, крім тих, про які уже зазначалося, є наступні:

✓ Основні напрями зовнішньої політики України, затверджені

---

⁸⁹ Абрамов В.І., Ситник Г.П., Смолянук В.Ф. та ін. Глобальна та національна безпека: підручник. Київ: НАДУ, 2016. 784с.

Постановою Верховною Радою України від 2 липня 1993 р.⁹⁰ Вони втратили чинність у зв'язку із прийняттям Закону України «Про основи внутрішньої і зовнішньої політики» від 1 липня 2010 р.⁹¹;

✓ Положення про дипломатичну службу в Україні, затверджене Указом Президента України від 16 липня 1993 р.⁹² Воно втратило чинність на основі Указу Президента України Про перелік дипломатичних посад, приписаних до дипломатичних рангів від 21 грудня 2018 р.⁹³;

✓ Консульський статут України, затверджений указом Президента України від 2 квітня 1994 р. та інші.⁹⁴

Отож, формування нормативно-правової бази, закладання основних концептуальних засад зовнішньої політики України, розбудова та стратегічні зміни дипломатичної служби є головним здобутком української дипломатії за роки незалежності.

Проте, Україна зіткнулася зі значними проблемами в роки свого становлення, насамперед у сфері економічного переходу, відносин з росією, внутрішніх політичних розбіжностей, питань корупції та управління, а також безпеки.

Перехід від централізованої планової економіки до ринково-орієнтованої системи виявився складним для України, а економічна нестабільність, інфляція та безробіття створювали значні перешкоди для українських дипломатів у залученні іноземних інвестицій та сприяттні торговельним відносинам.

Налагодження відносин з росією було ще одним складним дипломатичним викликом для України, враховуючи суперечки щодо поставок енергоресурсів, торгових угод і статусу Криму. Ці та інші проблеми погіршили двосторонні відносини, що призвело до анексії Криму в 2014 році та збройної агресії росії на сході України. Кульмінацією стало повномасштабне вторгнення росії на територію суверенної України 24 лютого 2022 року та початок війни, яка триває донині.⁹⁵

Внутрішні політичні розбіжності України, які виявлялися в конкуруючих баченнях її геополітичної орієнтації, заважали її дипломатичним зусиллям. Дискусії щодо того, чи приєднатися до Заходу чи підтримувати тісніші зв'язки з росією, призвели до внутрішньої нестабільності та вплинули на зовнішні відносини України.⁹⁶

---

⁹⁰ Постанова Верховної Ради України «Про Основні напрями зовнішньої політики України», від 2 липня 1993 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3360-12#Text>

⁹¹ Закон України «Про основи внутрішньої і зовнішньої політики» від 1 липня 2010 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17#Text>

⁹² Положення про дипломатичну службу в Україні, затверджене Указом Президента від 16 липня 1993 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/267/93#Text>

⁹³ Указ Президента України «Про перелік дипломатичних посад, приписаних до дипломатичних рангів» від 21 грудня 2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/434/2018#n7>

⁹⁴ Указ Президента України «Про Консульський статут України», від 2 квітня 1994р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/127/94#Text>

⁹⁵ Кармазіна М., Бевз Т., Ротар Н., Нападиста В. 2017. Виклики й інтеграційні перспективи України в контексті російської агресії в Криму та Донбасі: аналіз оцінок зарубіжних аналітиків і експертів. Київ: ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України. URL: http://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/vyklyky_integraciini_perspektyvy_227.pdf

⁹⁶ Стратегічна культура та зовнішня політика України / за заг. редакцією І. М. Ковалю, О. І. Брусиловської, В. А. Дубовика. Одеса: Одеський національний університет імені І. Мечникова, 2017. 264 с.

Проблеми корупції та управління також перешкоджали дипломатичним ініціативам і підривали довіру зарубіжних партнерів до України. Вирішення цих викликів вимагало реформ у сфері управління, прозорості та верховенства права, які були постійними завданнями для українських дипломатів.

Нарешті, проблеми безпеки, включаючи конфлікти у сусідніх країнах і загрози територіальній цілісності України, створили значні виклики для української дипломатії. І зрештою, військове вторгнення російських військ, випробувало дипломатичну рішучість України та її здатність заручитися міжнародною підтримкою.

Незважаючи на ці виклики, українська дипломатія досягла значних успіхів у роки свого становлення, орієнтуючись у складній геополітичній динаміці, відстоюючи національні інтереси та утверджуючи присутність України на світовій арені як суверенної та незалежної держави.

8.2. Особливості української дипломатії

Особливості сучасної української дипломатії тісно пов'язані із культурними та історичними особливостями розвитку України, її географічним положенням та унікальністю етапу розвитку людського суспільства на зламі тисячоліть.

Багата історія та різноманітна культура України значною мірою формують її дипломатичний підхід. Досвід іноземного панування та боротьби за незалежність країни прищепили сильне почуття національної ідентичності та суверенітету, що стало основою її дипломатичних зусиль.

Українські дипломати вважають пріоритетом захист територіальної цілісності, суверенітету та національних інтересів України як невід'ємну частину своєї дипломатичної діяльності.

«Цивілізаційна ідентичність українського народу – це історично сформована і усталена цілісність, вища форма етнічної, соціальної, культурної, громадянської, національної ідентичностей, що ґрунтується на усвідомленні цивілізаційності своїх національних цінностей, культурно-історичних, релігійних та ментальних рис, які характеризують Україну як регіональну цивілізацію, уподібнюють українців з народами європейської цивілізації»

Джерело⁹⁷

⁹⁷ Цивілізаційна ідентичність українства: історія і сучасність/ авт. кол.: О. Рафальський (керівник), Я. Калакура (науковий редактор), О. Калакура, М. Юрій. Київ: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2022. 512 с. URL: <https://ipien.gov.ua/wp-content/uploads/2022/05/Tsyvilizatsijna-identychnist-ukrainstva.pdf>

Культурне розмаїття України, на яке вплинули багатовікові взаємодії з сусідніми країнами та етнічними групами, також відіграє значну роль у її дипломатії. Дипломати країни часто підкреслюють багатокультурну спадщину України як джерело сили та багатства у її відносинах з іншими націями. Активно пропагується культурна дипломатія, яка використовує українську мову, літературу, музику та мистецтво для налагодження мостів і сприяння порозумінню з іншими культурами.

Геостратегічне розташування України у центрі Європи та на перехресті Західної та Східної Європи, західної та східної цивілізації також суттєво сформувало її дипломатичний підхід. Безпосередня близькість до великих держав та їх об'єднань, таких як Росія, Європейський Союз і НАТО, впливає на пріоритети та стратегічні рішення. Українські дипломати керують складною геополітичною динамікою, балансує у відносинах із сусідніми країнами та іншими державами, щоб просувати інтереси України, зберігаючи регіональну стабільність.

Прагнення країни до більш тісної інтеграції з Європейським Союзом відображає її історичні та культурні зв'язки з Європою. Українські дипломати часто наголошують на європейській ідентичності та цінностях країни як центральних у своїй зовнішньополітичній орієнтації. Прагнення до європейської інтеграції керує взаємодією України з установами ЄС, державами-членами та іншими європейськими партнерами.

1 березня 2022 року Європейським Союзом була прийнята заявка України на членство у блоці. Відтоді Україна отримала статус кандидата та політичне рішення про початок переговорів про вступ. Однак, початок переговорного процесу вимагає значно більше часу. По-перше, для вступу до Європейського Союзу країни мусять ґрунтовно реформуватися. По-друге, реформ потребує і сам Європейський Союз. З наявною системою субсидій для бідніших країн та голосування, коли одна країна має право вето і може потім ним шантажувати інших, розширювати блок без попередніх змін надто небезпечно.

Нарешті, спільний історичний досвід України з іншими країнами регіону формує її дипломатичний підхід, сприяючи співпраці та примиренню. Дипломатичні ініціативи щодо вирішення історичних проблем, сприяння діалогу та зміцнення довіри сприяють регіональній стабільності та безпеці. Однак історична напруженість і невирішені конфлікти створюють виклики для української дипломатії, вимагаючи вмілого орієнтування та ефективного управління відносинами з сусідніми країнами.

Дипломати країни спираються на її культурну спадщину, історичний досвід та геополітичні реалії, щоб утверджувати присутність України на світовій арені, просувати її інтереси та сприяти миру та стабільності в регіоні та за його межами.

Важливе значення для формування особливостей української дипломатії є багатомовність України, яка відіграє життєво важливу роль у формуванні її дипломатичних відносин і взаємодії з різноманітними внутрішніми та міжнародними зацікавленими сторонами.

Кілька істотних аспектів підкреслюють значення багатомовності України в дипломатії.

❖ По-перше, багатомовне населення України, де найбільше говорять українською та російською, дозволяє дипломатам ефективно спілкуватися з широким колом міжнародних партнерів. Таке володіння багатьма мовами дозволяє українським дипломатам спілкуватися з колегами з різних країн, сприяючи діалогу, взаєморозумінню та співпраці під час дипломатичних переговорів і взаємодії.

❖ По-друге, багатомовність України підвищує її здатність до культурного обміну та порозуміння у дипломатичних відносинах. Дипломати, які володіють мовами інших націй, можуть подолати мовні та культурні розбіжності, сприяючи взаємній повазі та співпраці. Приймаючи багатомовність, Україна сприяє культурному розмаїттю та унікальності у своїх дипломатичних зобов'язаннях, збагачуючи двосторонні та багатосторонні відносини глибшим розумінням різних культур і поглядів.

❖ По-третє, багатомовність України особливо вигідна в її регіональній та глобальній дипломатії, де вона взаємодіє з країнами Східної Європи, Центральної Азії та за їх межами. Дипломати, які вільно володіють англійською, французькою, німецькою та іншими міжнародними мовами, можуть ефективно представляти інтереси України на багатосторонніх форумах, переговорах та дипломатичних ініціативах, посилюючи присутність та вплив України на світовій арені.

❖ По-четверте, багатомовність України відображає її різноманітний етнічний та мовний склад, включаючи значні меншини, такі як кримські татари, угорці та румуни. У дипломатичних відносинах здатність України задовольняти та представляти мовні права та інтереси меншин демонструє її прагнення до рівності та поваги до різноманіття, підвищуючи її авторитет та легітимність на міжнародній арені.

Нарешті, багатомовність України також надає можливості для лінгвістичної дипломатії, де мова стає інструментом дипломатії та проєкції м'якої сили. Сприяння вивченню української та інших мов, якими розмовляють в Україні, може посилити її культурний вплив, залучити іноземних студентів і туристів, а також зміцнити міжособистісні зв'язки з іншими націями.

Отож, багатомовність України є цінною в її дипломатичних зобов'язаннях. Це сприяє ефективній комунікації, культурному обміну та взаєморозумінню, регіональній та глобальній дипломатії, представництву спільнот меншин та просуванню лінгвістичної дипломатії. Використовуючи своє мовне розмаїття, Україна може просувати свої дипломатичні цілі, будувати міцніші відносини з міжнародними партнерами та сприяти миру, стабільності та співпраці в міжнародному співтоваристві.

У наш час політична й економічна взаємозалежність держав та глобалізаційні процеси в світі впливають на інтереси відразу кількох відносно незалежних учасників міжнародних відносин. Якщо в період до Першої світової війни дипломатична діяльність здійснювалась, головним чином, на двосторонній основі шляхом обміну посольськими місіями, то на сьогодні дипломатія значною мірою має багатосторонній характер, який передбачає участь понад двох сторін в

обговоренні та розв'язанні проблемних питань. Як наслідок, у світовій дипломатії сформувався такий напрям, як багатостороння дипломатія.

Розвиток багатосторонньої дипломатії відкриває можливості для колективного управління взаємозалежністю в глобалізованому світі.

Багатостороння дипломатія та багатосторонні перемови створюють передумови для виникнення низки нових моментів у дипломатичній практиці. Так, збільшення кількості сторін у ході обговорення проблеми призводить до ускладнення загальної структури інтересів, можливості створення коаліцій, а також появи країни-лідера на переговорних форумах. Крім цього, на міжнародних перемовинах майже завжди виникає ціла низка організаційних, процедурних та технічних проблем, пов'язаних, наприклад, із погодженням порядку денного перемов, місця їх проведення, опрацюванням та ухваленням рішень, головуванням на форумах, розміщенням делегацій, забезпеченням їх необхідними умовами для роботи, копіювальною та іншою технікою, автотранспортом та ін. Все це, своєю чергою, спричиняє бюрократизацію переговорних процесів, особливо тих, в яких права здійснюються в рамках міжнародних організацій.

В умовах глобалізації необхідним є не тільки вдосконалення традиційно використовуваних інструментів і засобів міжнародної співпраці, а й активний пошук нових форм, методів та інституцій міжнародного партнерства, які б адекватно відповідали змінам і розвитку зовнішніх торговельно-економічних зв'язків та формували б механізм ефективного врегулювання проблем, що постійно виникають.⁹⁸

Зовнішні відносини України формуються її геополітичним положенням, історичним контекстом та стратегічними інтересами. Країна намагається збалансувати свої відносини з сусідніми країнами, Європейським Союзом (ЄС) та іншими світовими державами. Ось детальний аналіз спроб України зберегти делікатне балансування у своїй зовнішній політиці.

На сході Україна межує із російською федерацією, яка протягом століть намагається захопити територію суверенної держави. Відносини України з росією є дуже складними. Найбільша напруга виникла, головним чином, після здобуття Україною незалежності. Анексія Криму та початок військової агресії на сході України значно погіршили відносини. Україна прагнула підтримувати конструктивний діалог з росією, відстоюючи свій суверенітет і територіальну цілісність. Однак, 24 лютого 2022 року Росія розпочала повномасштабне вторгнення в Україну та продовжує вести кровопролитну війну на знищення української нації, як такої. Зрозуміло, що Україна розірвала дипломатичні відносини з росією після початку війни.

⁹⁸ Алексеева Т.І., Ле Хионг Ті, Хоанг Тхі Кієу Чінь Багатостороння дипломатія в XXI столітті: нові форми, проблеми та перспективи у співпраці з міжнародними організаціями. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. Випуск 39, 2021. С. 13-17. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/39_2021ua/4.pdf

Відносини між Україною та Європейським Союзом були започатковані у грудні 1991 року, коли міністр закордонних справ Нідерландів, який головував у Співтоваристві, у своєму листі повідомив про офіційне визнання незалежності України.⁹⁹

Україна має спільний сухопутний кордон з кількома державами-членами Європейського Союзу, а її близькість до ЄС визначає пріоритети її зовнішньої політики. Україна прагне до більш тісної інтеграції з Європейським Союзом через такі ініціативи, як Угода про асоціацію та Поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі. Проте збалансування відносин з ЄС вимагає узгодження з європейськими нормами та стандартами та одночасного захисту національних інтересів та суверенітету.¹⁰⁰

Сусідами України в межах Європейського Союзу є Польща, Угорщина, Румунія та Словаччина. Ці центральноєвропейські сусіди мають історичні, культурні та мовні зв'язки з Україною. Хоча відносини загалом дружні, періодично виникала напруженість через такі питання, як права меншин, історичні невирішені питання та енергетична безпека. Україна прагне підтримувати добросусідські відносини з цими країнами, визнаючи їх важливість для регіональної стабільності та співпраці.

Відносини України з ЄС характеризуються її прагненням до тіснішої інтеграції, політичної асоціації та економічного співробітництва. Європейський Союз підтримує суверенітет і територіальну цілісність України, надаючи фінансову допомогу, технічну експертизу та дипломатичну підтримку. Збалансування відносин з ЄС передбачає орієнтування в складнощах європейської політики, управління очікуваннями та вирішення таких питань, як корупція, верховенство права та впровадження реформ. Україна прагне продемонструвати свою відданість європейським цінностям, долаючи внутрішні виклики та зовнішній тиск.

23 червня 2022 року Європейська Рада на саміті, який проходив у Брюсселі ухвалила рішення про надання Україні статусу країни-кандидата в члени Європейського Союзу (див. рис. 8.1).

---

⁹⁹ Офіційний сайт Міністерства закордонних справ України. Історія. URL: <https://mfa.gov.ua/pro-ministerstvo/istoriya>

¹⁰⁰ Угода про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Угоду ратифіковано Верховною Радою України Угоду ратифіковано 16.09. 2014 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text

Рис. 8.1. Саміт лідерів Європейського Союзу 23 червня 2022 року, на якому було прийнято рішення надання Україні статусу країни-кандидата на вступ до Європейського Союзу

Сполучені Штати Америки надають великого значення успішному становленню України як сучасної демократичної держави з процвітаючою ринковою економікою. Політика США направлена на зміцнення демократії, економіки та безпеки та глибшої інтеграції України до європейських та євроатлантичних структур. Хартія Україна-США про стратегічне партнерство підкреслює важливість двосторонніх відносин і має регламентує розширення співпраці в сфері економіки та торгівлі, оборони та безпеки, енергетичної безпеки, демократії та культурного обміну.

Хартія Україна-США про стратегічне партнерство наголошує на незмінній підтримці Сполученими Штатами більш активної взаємодії між Організацією Північноатлантичного договору (НАТО) та України. Для виконання ключових положень Хартії, було створено Комісію зі стратегічного партнерства.¹⁰¹

Особливого розвитку набули відносини України та США після протестів на Євромайдані та анексії Криму. США надали Україні політичну, військову та економічну допомогу. Збалансування відносин із США вимагає узгодження з американськими інтересами та пріоритетами та одночасне відстоювання свого порядку денного.

Що стосується Китаю, то встановлення дипломатичних відносин відбулося у січні 1992 року.

Китай формально визнає територіальну цілісність України. Країна ніколи не заявляла про визнання російськими Криму чи інших українських регіонів, які окупувала Росія. Але Китай завжди утримувався під час голосування за резолюції

¹⁰¹ U.S. Embassy in Ukraine. Офіційний сайт. URL: <https://ua.usembassy.gov/uk/our-relationship-uk/policy-history-uk/>

Генасамблеї ООН, які передбачають визнання територіальної цілісності України. А напередодні візиту до Москви Сі Цзіньпін назвав війну, яку веде Росія в Україні «тотальним загостренням української кризи».

Україна прагне поглибити економічну співпрацю, головним чином через інфраструктурні проекти, енергетичні угоди та торговельні угоди. Збалансування відносин з Китаєм вимагає використання економічних можливостей та одночасного захисту інтересів національної безпеки та суверенітету.¹⁰²

Україна взаємодіє з іншими світовими державами, такими як Японія, Канада та Туреччина, на різних фронтах, включаючи економічну співпрацю, партнерство у сфері безпеки та дипломатичні ініціативи. Збалансування відносин з цими країнами передбачає узгодження спільних інтересів і цінностей, зберігаючи при цьому незалежність і автономію.

Дипломатичні відносини України та Японії були встановлені у 1992 році. Спільність підходів обох країн «з реагування на сучасні виклики та глобальні загрози, тотожність позицій країн щодо відстоювання демократичних цінностей та верховенства права, а також категорична неприйнятність будь-яких односторонніх спроб, спрямованих на зміну чинного міжнародного порядку за допомогою сили чи економічного примусу є міцним фундаментом для плідного розвитку усього спектру відносин».¹⁰³

Канада є одним з найдавніших і надійніших партнерів України, яка першою серед країн західної півкулі визнала незалежність України 2 грудня 1991 року. Україна і Канада розвивають відносини між собою як дружні держави на засадах особливого партнерства, визначеного Спільною Декларацією від 31 березня 1994 року.

Канада підтримує територіальну цілісність та суверенітет нашої держави, зокрема надаючи всебічну підтримку у протидії російській агресії. Канада є послідовним прихильником інтеграції України в НАТО та ЄС. Після 24 лютого 2022 року, Канада всебічно підтримує Україну у її боротьбі за незалежність та збереження територіальної цілісності.¹⁰⁴

Україна і Туреччина мають давню історію взаємин, а першою угодою була угода між козацькою Україною та Османською імперією від 1649 року, яка надавала українським суднам свободу мореплавства у Чорному морі та право проходження через турецькі протоки, українські купці на 100 років звільнялися від митних зборів та інших податків.

Туреччина також стала однією з перших країн, які визнали Українську Народну Республіку в 1918 році, тоді ж сторони відкрили дипломатичні місії. У новітній історії Турецька Республіка визнала державну незалежність України 16 грудня 1991 року.

---

¹⁰² Посольство України в Китайській Народній Республіці. Офіційний сайт. URL: <https://china.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/185-politichni-vidnosini-mizh-ukrajinoju-ta-kitajem>

¹⁰³ Посольство України в Японії. Офіційний сайт. URL: <https://japan.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/256-politichni-vidnosini-mizh-ukrajinoju-ta-japonijeju>

¹⁰⁴ Посольство України в Канаді. Офіційний сайт. URL: <https://canada.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/politichni-vidnosini>

«Відносини між Україною та Туреччиною динамічно розвиваються у дусі довіри, добросусідства та стратегічного партнерства в рамках як двосторонніх, так і багатосторонніх механізмів і спрямовані на забезпечення підтримки і взаємовигідного співробітництва та встановлення безпеки і стабільності у Чорноморському регіоні. Сторони вживають заходів для поглиблення взаємодії в торговельно-економічній, безпековій, оборонно-промисловій, освітній, науковій та інших сферах». Туреччина підтримує суверенітет та територіальну цілісність України, засуджує російську агресію, надає дипломатичну та військову підтримку.¹⁰⁵

Таким чином, зовнішня політика України керується її стратегічними інтересами, історичним контекстом та геополітичними реаліями. Зусилля країни збалансувати свої відносини з сусідніми країнами, ЄС та іншими глобальними державами вимагають від дипломатії прагматизму та тонкого розуміння регіональної та глобальної динаміки. Україна прагне відстоювати свій суверенітет, сприяти стабільності та просувати свої національні інтереси, сприяючи співпраці та діалогу зі своїми сусідами та партнерами по всьому світу.

Розглянемо особливості української дипломатії, що пов'язані із специфікою сучасного історичного періоду розвитку суспільства.

«віртуальна» дипломатія – соціальні, економічні, політичні відносини, які здійснюються за допомогою електронних пристроїв і не передбачають прямого контакту

Віртуальна дипломатія є зовнішньополітичною діяльністю, яка охоплює прийняття рішень, координацію, комунікацію, здійснювану за допомогою інформаційних та комунікаційних технологій. Це, насамперед, методи, технології та інструментарій інформаційного впливу на світову громадськість, що мають своєю передумовою зміну пріоритетів у діяльності зовнішньополітичних дипломатичних установ.

Віртуальна дипломатія є порівняно новим явищем у сфері міжнародних відносин. Тому існує потреба у з'ясуванні законів та закономірностей у даній галузі знань, а це зумовлює теоретичне значення результатів проведеного дослідження.

У своїй науковій роботі «Віртуальна дипломатія. Дипломатія цифрової епохи» О. Греч зазначає, що «інформаційні системи підтримки переговорів можуть стати в нагоді на різних етапах переговорного процесу».¹⁰⁶

Однією з форм віртуальної дипломатії є *твітер*-дипломатія. Вона спричинила революцію у сфері дипломатичних відносин, забезпечивши доступ до

¹⁰⁵ Посольство України в Турецькій Республіці. Офіційний сайт. URL: <https://turkiye.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/politichni-vidnosini-mizh-ukrayinoyu-i-turechchinoyu>

¹⁰⁶ Grech O. Virtual Diplomacy. Diplomacy of the Digital Age. University of Malta, 2006. P. 37. URL: <http://uscpublicdiplomacy.org/pdfs/Grech.pdf>

ширшої аудиторії, а також охопивши всі три рівні дипломатії: найвищий рівень лідерства, який становлять військові та політичні керівники, а також офіційні дипломати; середній рівень – журналісти та представники академічних інституцій; нижчий рівень – пересічні громадяни та лідери місцевих громад.

Твітер-дипломатія це форма традиційної дипломатії, яка використовує технології та мережі XXI століття для розв'язання зовнішньополітичних завдань. Це визначення можна поділити на дві основні частини:

✓ по-перше, Твітер-дипломатія відрізняється від традиційної дипломатії переважно тим, що застосовує інші засоби – зокрема, соціальні медіа (Фейсбук та Твітер), програмне забезпечення для інтернет-телефонії (Skype), відеоканали (на сьогодні найпопулярнішим є Youtube).

✓ по-друге, Твітер-дипломатія не відмежовується від традиційних форм дипломатичних відносин і не є їх заміном, а, скоріше, потужним і вагомим доповненням, здатним поліпшити та прискорити дипломатию відносини, а також розширити їх рамки.

Твітер-дипломатія суттєво поліпшує взаємозв'язки в усьому світі та надає дипломатам і Міністерствам закордонних справ інструменти для побудови власних систем електронних комунікацій із закордонними підрозділами, а також посольств із консульствами.¹⁰⁷

Електронна дипломатія забезпечує учасників корисними інструментами для провадження міжнародної політики в сучасному, динамічному та взаємопов'язаному світі. Тому ігнорування цієї нової форми дипломатичних відносин означає відмову від їх модернізації та створює загрозу міжнародної ізоляції країн.

---

¹⁰⁷ Літра Л. Твітер-дипломатія: Як новітні технології можуть посилити міжнародні позиції України? URL: http://iwp.org.ua/img/policy_brif_1_0.1_23_ok.pdf

Таблиця 8.1. Приклади застосування віртуальної дипломатії

<p>□ Веб-майданчик саміту «великої двадцятки» у Лондоні, який відіграв важливу роль у формуванні громадської думки навколо вищезазначеної події в усьому світі. Британські дипломати стверджують, що їхня віртуальна присутність на саміті дозволила «урядові Великої Британії спостерігати за тим, як різноманітні спільноти реагують на ідеї, що виносяться на обговорення». Потенціал е-дипломатії в наданні інструментів для створення подібних віртуальних платформ може бути використаний Україною з метою донесення певних ідей та сигналів як до громадян, так і до міжнародної спільноти, а також для розробки офіційної позиції та її формування за участі широкої аудиторії.</p>	<p>□ Твітер-дипломатія як платформа для здійснення міжнародної політики: співпраця Державного департаменту США з мексиканськими чиновниками над створенням анонімної мобільної гарячої лінії у Хуаресі – місті, спустошеному конфліктами між наркобаронами; Вашингтон спільно з Боготою розробив онлайн-мапу протипіхотних мінних полів на територіях, які найбільше постраждали від громадянської війни. Нарешті, чимало зусиль було докладено до запровадження мобільних платіжних систем у охопленій голодом Східній Африці.</p>
---	---

Основною тенденцією сучасного типу суспільного історичного розвитку, який відповідає умовам глобалізації, є об'єднання окремих країн, регіонів та континентів у нову загальнопланетарну реальність. Згідно з цим, увесь світ розглядається як «глобальна загальнолюдська реальність, яка базується на збереженні спадкоємності цивілізаційного розвитку, шляхом постійного здійснення унікально-одиночного, регіонально-особливого, попри безпосереднє породження цивілізацією багатоманітних, суперечливих диференцій, відмінностей, за умов їх протистояння, в яких гинули окремі цивілізаційні форми і водночас виживали цілі цивілізації».

«Глобалізація – попри всю її неминучість, може призвести і до посилення гнітючого відчуття безсилля, оскільки рішення, що впливають на долі мільйонів, виходять з-під контролю місцевої влади. Виникає небезпека того, що сучасні політики можуть не впоратися з витонченим характером економіки і технології»

Г. Кіссінджер¹⁰⁸

¹⁰⁸ Гуменюк Б. Дипломатія доби глобалізації: нові виклики та завдання. Світогляд. 2009. №1. С. 23-33.

При цьому жодна із держав світу сьогодні не може залишитись осторонь глобальних інтеграційних процесів, оскільки ритм сучасної геополітики зобов'язує кожну з них синхронізуватись із сучасними умовами розвитку. Такими сучасними умовами є глобальна інтеграція, яка вимагає від держав включатись у загальнопланетарний простір на умовах реалізації спільних геополітичних потреб та інтересів. Відповідно до цього, основною метою глобальної інтеграції має бути реалізація спільних інтересів шляхом досягнення геостратегічного консенсусу та збереження національної ідентичності.

Отже сутність глобальної інтеграції якраз і полягає в тому, щоб спільними зусиллями забезпечити формування та розвиток єдиного соціально-економічного, політичного та культурного простору.

8.3. Українська дипломатія під час війни з росією

Дії російської федерації щодо України характеризуються агресією та небажанням долучатися до дипломатичних зусиль для припинення війни, що триває. Цей підхід не є новим, оскільки російський уряд має історію використання військової сили для збереження контролю над сусідніми країнами.¹⁰⁹

Наприклад, за радянських часів кремль реалізовував свою владу над своїми державами-сателітами через Варшавський договір та іншими засобами. Вторгнення Радянського Союзу в Угорщину в 1956 році та Чехословаччину в 1968 році є свідченням готовності москви використовувати військову силу для придушення інакомислення та збереження контролю в межах своєї сфери впливу.

У 1990-х і на початку 2000-х років Росія вела дві жорстокі війни у Чечні, жителі якої прагнули незалежності від москви. Ці війни призвели до значних жертв і порушень прав людини, підкреслюючи жорсткий підхід росії до внутрішнього інакомислення. Військова агресія росії проти Грузії у регіонах Південної Осетії та Абхазії в 2008 році стала прецедентом для військової агресії росії в Україні. Військове втручання росії в Грузію та подальше визнання незалежності цих регіонів продемонстрували зневагу москви до міжнародного права та територіальної цілісності незалежних держав.

Після протестів на Євромайдані в Україні, Росія захопила Крим у лютому-березні 2014 року. Використовуючи таємне військове втручання та суперечливий референдум, Росія анексувала Крим, порушивши суверенітет і територіальну цілісність України. Незважаючи на міжнародне засудження та заклики до переговорів, Росія відмовилася вести змістовний діалог і замість цього використала дипломатію, щоб легітимізувати свою агресію.

¹⁰⁹ Українська призма: Зовнішня політика 2022. Аналітичне дослідження // ГО «Рада зовнішньої політики «Українська призма», Фонд ім. Ф. Еберта. ТОВ «Вістка» Київ, 2023. 308 с. URL: <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/20405.pdf>

Згодом проросійські сепаратисти на сході України за підтримки Москви проголосили незалежність Донецької та Луганської областей, а збройний конфлікт переріс у повномасштабну війну з великою кількістю жертв. Незважаючи на спроби України досягти мирного врегулювання, Росія продовжувала надавати пряму військову підтримку сепаратистам, включаючи війська, зброю та фінансування, що ще більше загострювало ситуацію.

У липні 2014 року рейс МН17 малазійських авіаліній був збитий над східною частиною України загинули всі 298 пасажирів і членів екіпажу на борту. Розслідування показало, що літак був збитий ракетною системою «Бук» російського виробництва, якою керували підтримувані росією сепаратисти. Цей інцидент підкреслює руйнівні наслідки військового втручання Росії не лише для сусідніх держав, а й для світового співтовариства загалом, та її небажання вести змістовний діалог для припинення бойових дій.

Дії Росії відображають її імперські геополітичні амбіції та нехтування міжнародними нормами, що призводить до триваючої нестабільності, руйнувань та жертв.

24 лютого 2022 року Росія розпочала повномасштабне вторгнення в Україну, яке переросло у жорстоку війну із величезними руйнуваннями та великою кількістю жертв серед військових та цивільних, і яка триває і донині.

«Україна не лише остаточно розірвала дипломатичні відносини з російською федерацією, а й стала стрижнем коаліції країн демократичного світу з протидії російській агресії. Основна робота була спрямована на стримування російської агресії та впливу у світі».³²

Цінними є дослідження доктора історичних наук, професора, Надзвичайного і Повноважного Посла Бориса Івановича Гуменюка, які він узагальнив у своїй книзі «Слово - зброя дипломата».¹¹⁰

Аналізуючи характер повномасштабної війни, яку РФ розпочала проти України 24 лютого 2022 року, автор стверджує, що це не звичайний військовий конфлікт між двома сусідніми державами, які час від часу виникають між сусідніми державами.

Війна ж Московії проти України у XXI столітті – це безпрецедентна мілітаристська акція, яка розширила кордони людського невігластва та безумства, ницості й підступності її ініціаторів. Вперше в історії людства, один із володарів ядерної зброї безпідставно напав на сусідню державу з метою тотального її знищення. Основною метою цієї кровопролитної війни була «денацифікація», тобто знищення української нації як такої.

Сотні українських міст та сіл, такі як Буча, Ірпінь, Гостомель, Маріуполь та інші, стали об'єктами безжального руйнування російськими військами. Руйнування української енергетичної та господарської інфраструктур, знищення об'єктів культури, а головне масові та жорстокі вбивства цивільного населення з численними жертвами – це воєнні злочини, які здійснюються із застосуванням усіх видів зброї та чиняться на фоні постійного ядерного шантажу.

---

¹¹⁰ Борис Гуменюк «Слово – зброя дипломата». Вінниця: ТВОРИ, 2023. 192 с.

Як зауважив Борис Гуменюк, що особливістю війни є те, що «наш спротив агресивній зовнішній навалі, на моє глибоке переконання, є не тільки природним бажанням звільнити рідний край від ворогів-загарбників, поновити нашу територіальну цілісність до кордонів 1991 року. Він є об'єктивним, логічно-історичним продовженням нашої національно-визвольної боротьби за створення могутньої, непохитної Української держави, авторитетного члена світового співтовариства».³³

Війна росії проти України змінили українську дипломатію. Зміни торкнулися і найвищого політичного рівня, в особі глави держави, і рівня професійної дипломатії – Міністерства закордонних справ України та його закордонних дипломатичних установ. Вітчизняна дипломатія перетворилася на активну, наступальну, іноді навіть із порушенням протокольних норм, силу, яка задіяла весь свій інтелектуальний потенціал та професійний інструментарій для створення могутньої та ефективної міжнародної коаліції на підтримку України.

Вітчизняна дипломатія, своїми активними діями, викриває світовій спільноті небезпеку агресивної політики москви не лише для України та Європи, але і для усього світу. Українські дипломати продемонстрували недієвість політики загравання з росією та умиротворення агресора, а також абсолютну утопію політики «стурбованості» та закликів дотримуватися норм міжнародного права.

Україна активно бере участь у дипломатичних зусиллях, щоб заручитися міжнародною підтримкою та засудити російську агресію. Українські дипломати реалізовували свої зусилля різними засобами, включаючи багатосторонню дипломатію, двосторонні відносини, санкції та міжнародну ізоляцію, міжнародне засудження та судові дії, а також публічну дипломатію та кампанії в ЗМІ.

Що стосується багатосторонньої дипломатії, то Україна використовує такі міжнародні організації, як ООН, Організацію з безпеки та співробітництва в Європі та Раду Європи. Українські дипломати використовують ці платформи для підвищення обізнаності світової спільноти про російську агресію, залучення дипломатичної підтримки та мобілізації міжнародного тиску на росію, щоб змусити її дотримуватися міжнародного права, поважати суверенітет України та припинити війну. Показовим у цьому є просування ідеї виключення російської федерації з ООН та Ради Безпеки зокрема через нелегітимність її перебування там. Зусилля українських дипломатів виявилися успішними.

Участь росії у Раді безпеки ООН з прав людини призупинили у квітні 2022 року, за кілька місяців після початку повномасштабної війни проти України. Тоді 93 країни підтримали резолюцію щодо зупинення «дії права членства у Раді з прав людини члена Ради, який вчиняє грубі та систематичні порушення прав людини». За результатами голосування країн-членів ООН, яке відбулося 10 жовтня 2023 року, Росія не потрапила до країн-членів Ради безпеки ООН з прав людини на 2023-2026-й роки.¹¹¹

---

¹¹¹ United Nations: Human Rights Council. Official site. URL: <https://www.ohchr.org/en/hr-bodies/hrc/membership>

В контексті двосторонніх відносин, Україна працює над розбудовою партнерства з ключовими союзниками та партнерами по всьому світу, такими як Сполучені Штати, країни-члени Європейського Союзу, Канада та інші. Через дипломатичні канали Україна намагається зміцнити зв'язки з цими країнами, розвивати співпрацю у сфері безпеки, оборони та економічної допомоги, а також заручитися політичною підтримкою своєї позиції проти російської агресії.

Україна також виступає за введення економічних санкцій і заходів дипломатичної ізоляції проти росії у відповідь на її дії в Криму, на сході України та розв'язану кровопролитну війну. Українські дипломати тісно співпрацюють зі своїми союзниками, лобіюючи імплементацію та розширення санкцій з боку Європейського Союзу, Сполучених Штатів та інших країн. Мета – економічний тиск на росію, стримування подальшої агресії та припинення війни.

Крім того, Україна активно домагається міжнародного засудження російської агресії дипломатичними та правовими шляхами. Вони подають справи до міжнародних судів, таких як Міжнародний суд ООН і Міжнародний кримінальний суд, щоб притягнути росію до відповідальності за порушення міжнародного права та прав людини в Криму та на сході України, за порушення правил ведення війни, за тортури і катування, які вони застосовують до військових та цивільних на окупованих територіях та до полонених.

Вагомим успіхом української та міжнародної дипломатії є видача 17 березня 2023 року Міжнародним кримінальним судом у Гаазі ордеру на арешт президента російської федерації Володимира Путіна та марії львової-бєлової, яка є уповноваженою президента російської федерації у справах дитини. «Існують достатні підстави вважати, що кожен підозрюваний несе відповідальність за воєнний злочин незаконної депортації населення та незаконного переміщення населення з окупованих районів України до російської федерації, що завдало шкоди українським дітям», – підкреслюється в повідомленні Міжнародного кримінального суду у Гаазі.¹¹²

Нарешті, Україна бере участь у публічній дипломатії та медійних кампаніях, щоб підвищити обізнаність про російську агресію та заручитися підтримкою громадськості в усьому світі. Через соціальні медіа, прес-релізи та публічні заяви українські посадовці наголошують на гуманітарних наслідках конфлікту, підкреслюють відданість України демократії та верховенству права, а також протидіють російській пропаганді та зусиллям дезінформації.

Важко переоцінити роль Президента України Володимира Зеленського, Першої леді України Олени Зеленської у публічній дипломатії.

В епоху, коли домінує трансформаційна сила цифрової комунікації, президент України Володимир Зеленський відзначився не лише як глава держави, але й як майстер комунікацій, використовуючи свій досвід роботи в ЗМІ, що дозволило йому з безпрецедентною майстерністю орієнтуватися у тонкощах міжнародної дипломатії. До свого президентства успіх Володимира Зеленського як

---

¹¹² Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України. Офіційний сайт. URL: <https://minre.gov.ua/2023/03/17/mizhnarodnyj-kryminalnyj-sud-vydav-order-na-aresht-putina/>

театрального та телевізійного продюсера дав йому глибоке розуміння залучення аудиторії та стратегічного використання медіа - набір навичок, який він уміло застосував на дипломатичній арені, особливо перед лицем викликів, які постали перед Україною через війну з росією.

Рис. 8.2. Фото Володимира та Олени Зеленських під час дипломатичних візитів

Підхід Володимира Зеленського до дипломатії характеризується проактивним використанням цифрових платформ для безпосередньої взаємодії зі світовими лідерами, парламентами та конгресменами по всьому світу. Ця стратегія прямого залучення, мабуть, найбільш очевидна в його зверненнях до іноземних парламентів, де він використовував відеозв'язки та соціальні мережі, щоб безпосередньо спілкуватися з законодавчими органами різних держав світу. Звертаючись у такий спосіб, Президент України зміг персоналізувати ситуацію України, зробивши складне і часто віддалене питання міжнародної політики негайним і актуальним.

З початку війни Володимир Зеленський звернувся безпосередньо до багатьох іноземних парламентів, наводячи переконливі аргументи на підтримку та окреслюючи ставки не лише для України, але й для принципів суверенітету та демократичної цілісності в усьому світі. Наразі Президент Зеленський виступив із прямими зверненнями до понад 20 іноземних парламентів та законодавчих органів.

Ці неординарні зусилля підкреслюють його відданість забезпеченню міжнародної підтримки та солідарності для України.

Включивши прямі звернення до парламентів і конгресменів та прямі телефонні розмови з президентами різних країн у свою ширшу медіа-стратегію, Володимир Зеленський зміг прорізати бюрократичні верстви та напряду спілкуватися з особами, які приймають рішення, використовуючи безпосередність і автентичність, які характеризували його попередню кар'єру в ЗМІ. Ці прямі звернення не лише дозволили йому сформулювати потреби України та геополітичні наслідки війни, але й послужили мобілізації громадської та урядової підтримки в міжнародному масштабі.

Вплив медіа-центричного дипломатичного підходу Президента Зеленського, підкресленого його прямими зверненнями до міжнародних законодавчих органів, був значним. Його здатність передати терміновість ситуації в Україні в зручних термінах призвела до хвилі міжнародної підтримки, вплинувши на громадську думку та спонукаючи до законодавчих дій на підтримку України. Завдяки цим зусиллям Володимир Зеленський продемонстрував потенціал інноваційних комунікаційних стратегій для досягнення дипломатичних проривів навіть у найскладніших обставинах.

Підсумовуючи, застосування Президентом Зеленським свого медіа-досвіду для посилення дипломатичного охоплення стало кардинальним моментом у сфері міжнародних відносин. Його прямі звернення до іноземних парламентів і конгресів є свідченням еволюції дипломатії в епоху цифрових технологій, підкреслюючи важливість чіткої, прямої комунікації для згуртування підтримки та орієнтування в складних ситуаціях глобальної політики. Оскільки Україна продовжує стикатися зі значними викликами, інноваційний підхід Президента Зеленського пропонує цінне уявлення про силу ЗМІ та безпосередню участь у формуванні майбутнього міжнародної дипломатії.

Під час війни, який привернув увагу всього світу, Олена Зеленська, Перша леді України, стала потужним захисником української справи, використовуючи свою платформу, щоб пролити світло на жахливу гуманітарну кризу, від якої страждає її нація. Серед найсерйозніших із цих криз – жахлива ситуація з українськими дітьми, викраденими російськими військами, проблема, через яку Олена Зеленська не лише озвучила колективне горе своєї країни, але й мобілізувала міжнародні дії проти цього кричущого порушення прав людини.

Міжнародна адвокація Олени Зеленської набула глибоко особистого виміру, оскільки вона стикається з цією жахливою реальністю. Її зусилля висвітлити тяжке становище цих дітей були невпинними, спрямувавши колективну стурбованість і обурення українського народу на гучний заклик до справедливості на світовій арені. Вона вміло використовувала свої виступи на міжнародних форумах і спілкування зі світовими ЗМІ, щоб привернути увагу до цієї критичної проблеми, закликаючи міжнародну спільноту визнати та відреагувати на насильницьке вивезення українських дітей як грубе порушення міжнародного права.

Звинувачення, висунуті Міжнародним судом проти президента РФ Владіміра Путіна, посилюючись на його пряму відповідальність за ці дії, лише посилили

рішучість Олени Зеленської. У своїх зверненнях і на зустрічах зі світовими лідерами та міжнародними організаціями вона вказала на ці звинувачення як на важливий крок до відповідальності, наголошуючи на необхідності об'єднаної та рішучої відповіді, щоб забезпечити повернення цих дітей до їхніх родин і на батьківщину.

Завдяки своїй роботі Олена Зеленська вивела ситуацію з викраденими українськими дітьми на перший план міжнародної дипломатії, закликавши світову спільноту вжити заходів. Її участь сприяла ширшому розумінню наслідків війни, виходячи далеко за межі поля бою, торкаючись життя найуразливіших верств населення. Зусилля Першої леді сформували мережу підтримки та солідарності, а її ініціативи отримали підтримку міжнародних організацій, неурядових організацій та держав, які об'єдналися заради захисту прав і добробуту дітей, які постраждали від війни.

Рис. 8.3. Фото першої леді України Олени Зеленської в рамках інтерв'ю словенському журналу *OnaPlus* із заголовком: «Зеленська закликала світ об'єднати зусилля для порятунку викрадених Росією українських дітей» від 04.04.2024

Отже, роль Олени Зеленської як міжнародного адвоката виходить за рамки традиційних дипломатичних зобов'язань. Її дипломатична діяльність – це боротьба за справедливість і людяність. Її відданість вирішенню проблеми викрадення українських дітей російськими військами та її заклик до дій навіть після звинувачення, що були висунуті проти Владіміра Путіна Міжнародним судом, зробили її символічною фігурою стійкості та захисту інтересів українського народу. Голос Олени Зеленської не лише відстоює справу України, але й є свідченням незламності духу тих, хто бореться за своє майбутнє, свободу та право жити в мирі. Її зусилля нагадують світові про глибоку людську ціну війни та

необхідність колективних дій для відновлення гідності та справедливості для тих, хто постраждав найбільше.

Значну роль у досягненні позитивних результатів української дипломатії відіграв Міністр закордонних справ Дмитро Кулеба. У своєму виступі на Форумі дипломатії воєнного часу, який відбувся 12 квітня 2024 року у Києві, він сформулював *сім принципів української дипломатії воєнного часу*¹¹³:

- ✓ впертість, що стосується не лише зброї, але і будь яких міжнародних ініціатив;
- ✓ не боятися ставити друзів у незручне становище;
- ✓ непотрібність плану «Б» – це фокусування виключно на плані «А»;
- ✓ максимальне стиснення часу для ухвалення рішень;
- ✓ гнучкість рішень у стилі «меню» – поєднання жорсткості, принциповості та гнучкості;
- ✓ «усі говорять з усіма» – використання усіх прямих контактів із своїми відповідниками в інших країнах на усіх рівнях;
- ✓ чіткість, прямота висловлювань, доречних у конкретному контексті.

До позитивних результатів української дипломатії відноситься активне запровадження економічних та політичних санкцій партнерами України проти російської федерації, просування пропозиції надати Україні надійні гарантії безпеки, інституалізація надання військової допомоги на двосторонньому рівні та через започаткування зустрічей Консультативної групи з питань оборони України. Результатом цього стало об'єднання великої кількості держав навколо питання допомоги Україні, що набула системного характеру. Активна діяльність України в міжнародному середовищі призвела до суттєвого збільшення рівня консолідації міжнародної спільноти на протидію агресивній політиці росії.

Загалом, дипломатичні зусилля України щодо заручення міжнародної підтримки та засудження російської агресії були багатограними та наполегливими. Незважаючи на виклики та невдачі, Україна продовжує виступати за припинення війни, разом з тим, захищаючи кожен метр свої землі, відстоювати свій суверенітет і територіальну цілісність і домагатися справедливості для жертв російської агресії.

Війна, яка розпочалася на сході України – це складна проблема, яка тривала кілька років. Україна докладала різноманітних дипломатичних зусиль і брала участь у мирних переговорах для її вирішення, тоді як росію звинувачують у перешкоджанні цим ініціативам. Мінські домовленості, в яких Україна брала активну участь, були спрямовані на переговори про припинення вогню та політичне врегулювання. Однак, підтримка росією сепаратистських сил і її небажання повністю виконувати домовленості завадили їх прогресу. Попри зусилля України, дотримуватися Мінських угод, росію часто критикують за порушення режиму припинення вогню та невиведення своїх військ і військової техніки з території України.

---

¹¹³ Програмна промова Міністра закордонних справ України на Форумі дипломатії воєнного часу, 12 квітня 2024 року. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2024/04/15/7183772/>

Крім того, ще одним майданчиком для участі України в мирних переговорах були переговори в Нормандському форматі, за участі лідерів України, росії, Німеччини та Франції. Ці переговори призвели до тимчасового припинення вогню та обміну полоненими. Однак, триваюча підтримка росією сепаратистських сил і її небажання брати участь у змістовному діалозі підірвали перспективи тривалого мирного врегулювання. Агресора росію звинувачують у використанні нормандського формату як дипломатичного інструменту для збереження свого впливу на сході України, уникаючи значущих поступок.

Тристороння контактна група (ТКГ), за участі представників України, росії та ОБСЄ, стала ще одним напрямком для дипломатичних зусиль України щодо досягнення мирного врегулювання. Однак, Росія перешкоджала прогресу через відмову повністю виконувати угоди про припинення вогню, вивести свої війська або дозволити міжнародний моніторинг кордону між росією та Україною.

Крім того, Україна реалізує гуманітарні ініціативи, спрямовані на полегшення становища цивільного населення, яке постраждало та продовжує страждати від війни. Однак, окупація росією частини території України та її контроль над доступом гуманітарної допомоги лише загострює гуманітарну кризу. Передбачуване маніпулювання росією поставок гуманітарної допомоги та обмеження доступу для міжнародних організацій ще більше ускладнили зусилля щодо задоволення потреб цивільного населення в районах, найбільше уражених війною.

Незважаючи на дипломатичні зусилля України, вплив росії в Раді Безпеки ООН часто перешкоджав спробам притягнути росію до відповідальності за її військові дії на території України. Агресор Росія використала своє право вето, щоб заблокувати резолюції, що засуджують її агресію в Україні, і намагалася зобразити Україну як агресора та винуватця війни.

Загалом, зусилля України брати участь у мирних переговорах і дипломатичних ініціативах натикалися на небажання росії вести змістовний діалог. Незважаючи на зусилля України щодо припинення війни, Росія продовжує свою військову агресію та продовжує створювати серйозні проблеми для досягнення тривалого миру та стабільності в Європі.

Безумовно, повномасштабна війна росії проти України не є локальним збройним конфліктом. Вона має світоглядницький характер, це війна фундаментальних, моральних, правових і філософських цінностей, війна між принципами і нормами демократії та принципами і нормами тоталітаризму, агресії, зневажання прав людини.

Агресор Росія намагається змінити усталений та підтверджений нормами міжнародного права світовий порядок. Її імперські амбіції та багаторічна агресивна політика, багаточисельні війни, які вона вела проти сусідніх держав перетворило Москву на хижака-агресора на міжнародній арені, що орієнтується не на силу права, а на право сили. Такі спроби підпорядкування світового порядку під свої «цінності» викликали гостру реакцію світової громадськості. Увесь цивілізований і демократичний світ об'єднався для допомоги Україні, яка зараз захищає гуманізм та демократичні цінності.

Отже, наша неминуча перемога над цим «монстром» за допомогою міжнародних союзників, насамперед США, ЄС, НАТО, інших щирих прихильників демократичних цінностей, приведе до формування нового світоустрою, до нових форм безпекових систем, нових фінансових і торговельних відносин. Тому героїчний спротив українського народу проти агресії РФ має, без перебільшення, всесвітньоісторичне значення.

8.4. Наукова дипломатія України

Для України під час гібридного, та протягом двох останніх років і збройного протистояння, публічна дипломатія набуває все більшого значення, про що свідчить прийняття «Стратегії публічної дипломатії Міністерства закордонних справ України на 2021-2025 роки».¹¹⁴

Наукова дипломатія є одним із підвидів публічної демократії.

Наукова дипломатія – це багатогранний підхід, який передбачає наукову співпрацю, дослідження та інновації для досягнення дипломатичних цілей, сприяння міжнародній співпраці та вирішення глобальних проблем

Атаманенко А., Мартинюк Н.³⁷

Наукова дипломатія являє собою інтегровані зусилля, які поєднують наукові знання, досвід і партнерство з дипломатичними зусиллями для сприяння миру, процвітанню та сталому розвитку в глобальному масштабі.¹¹⁵

Від 2010 р. традиційним є підхід до розгляду наукової дипломатії в межах трьох головних напрямів.

Проаналізуємо основні напрями наукової дипломатії, які зображено на рисунку 8.4.

¹¹⁴ Стратегії публічної дипломатії Міністерства закордонних справ України на 2021–2025 роки. URL: <https://mfa.gov.ua/storage/app/sites/1/Стратегії/public-diplomacy-strategy.pdf>

¹¹⁵ Атаманенко А., Мартинюк Н. Наукова дипломатія у глобалізованому світі: концептуалізація явища. Acta de Historia & Politica: Saeculum XXI, №4, 2022. С. 88-97. DOI: 10.26693/ahpsxxi2022.04.088

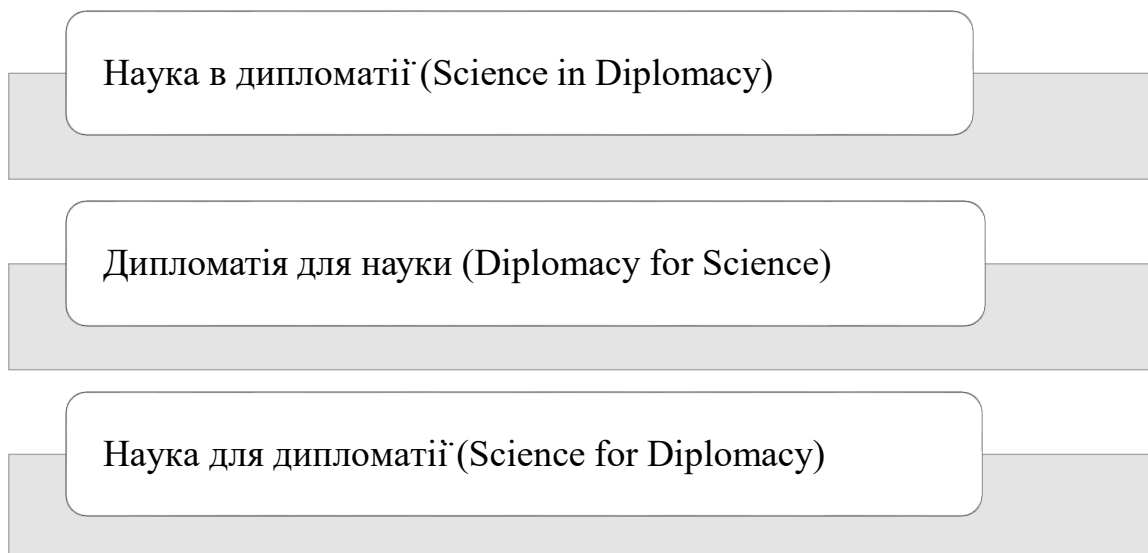

Рис. 8.4. Головні напрями наукової дипломатії

❖ **Наука в дипломатії (*Science in Diplomacy*).** У цьому випадку науковці залучаються до дипломатичної діяльності, зокрема до дипломатичних переговорів, до участі у підготовці проектів зовнішньої політики держави, до наукового супроводу та консультування. Допомога наукової спільноти сприяє вирішенню проблем та конфліктів між різними країнами та зосереджена на пошуку шляхів вирішення глобальних проблем людства (зміна клімату, боротьба з пандеміями тощо). Наука в дипломатії здійснюється також через проведення наукових досліджень на актуальні теми та реалізацію міжнародних наукових проектів. Для використання науки в дипломатії при Міністерствах закордонних справ різних країн створюються посади радників з наукових питань або науки і технологій. Координується діяльність науки в дипломатії профільними Міністерствами та Міністерствами закордонних справ.

❖ **Дипломатія для науки (*Diplomacy for Science*).** Дипломати допомагають науковцям налагоджувати контакти для розвитку міжнародної співпраці, беруть участь у наукових заходах, сприяють залученню міжнародних фондів до фінансування стипендій, міжнародних стажувань, міжнародних наукових програм та проектів. Зазвичай, дипломатія підтримує наукові напрями, що пов'язані із національними інтересами країни.

❖ **Наука для дипломатії (*Science for Diplomacy*).** У цьому випадку наука працює для дипломатії і допомагає встановлювати, або відновлювати, або посилювати відносини між державами шляхом укладання спільних договорів наукової співпраці, проведення наукових заходів тощо. Особливо важливим є використання науки для розв'язання глобальних проблем, пов'язаних із покращенням екологічної ситуації, ядерною безпекою,

досягнення Цілей сталого розвитку. Часто спільні наукові дослідження сприяють у вирішенні конфліктних ситуацій між державами.¹¹⁶

Роль наукової дипломатії в міжнародних відносинах надзвичайно важлива, і її можна зрозуміти через кілька життєво важливих аспектів, що подано на рисунку 8.5.

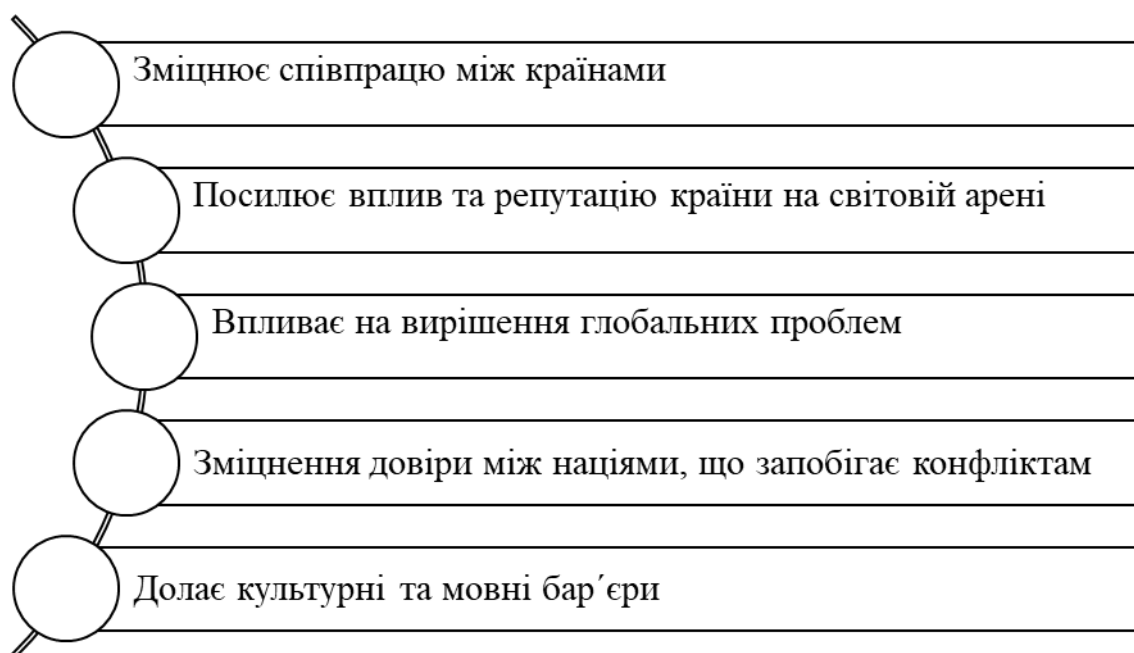

Рис. 8.5. Роль наукової дипломатії в міжнародних відносинах

➤ *По-перше*, наукова дипломатія служить мостом, який з'єднує країни та допомагає їм будувати та зміцнювати співпрацю, незалежно від політичних розбіжностей чи конфліктів. Сприяючи науковому обміну, спільним дослідницьким проектам і спільним ініціативам, країни можуть співпрацювати для вирішення спільних проблем, таких як покращення екології, кризи громадського здоров'я та технологічні інновації.

➤ *По-друге*, наука і технології все більше визнаються джерелами м'якої сили в міжнародних відносинах. Країни, які є лідерами наукових досліджень та інновацій, можуть використати свій досвід і ресурси для посилення свого впливу та репутації на світовій арені. Завдяки науковій дипломатії, країни можуть створювати позитивний імідж себе як лідерів у інноваціях, освіті та дослідженнях, тим самим підвищуючи свій дипломатичний авторитет і привабливість для партнерів і союзників.

¹¹⁶ New frontiers in science diplomacy. Navigating the changing balance of power. (2010). American Association for the Advancement of Science. The Royal Society, 15.

➤ *По-третє*, наукова дипломатія має вирішальне значення у вирішенні складних глобальних проблем, які виходять за межі національних кордонів. Складна екологічна ситуація, готовність до пандемії, енергетична безпека та сталий розвиток вимагають колективних дій та міждисциплінарних підходів. Об'єднуючи вчених, політиків і дипломатів, наукова дипломатія може сприяти обміну знаннями, передовим досвідом і інноваційними рішеннями для вирішення цих нагальних проблем.

➤ *По-четверте*, наукове співробітництво зміцнює довіру та впевненість між націями, сприяючи прозорості, відкритості та взаєморозумінню. Країни можуть встановлювати довгострокові партнерства на основі спільних інтересів і спільних цілей через спільні дослідницькі проекти, обмін даними та науковий обмін. Цей аспект наукової дипломатії, що сприяє зміцненню довіри, може сприяти запобіганню конфліктам, розв'язанню та примиренню в регіонах, які стикаються з політичною напруженістю чи історичними суперечками.

Нарешті, наука і технології є універсальними мовами, які долають культурні та мовні бар'єри. За допомогою наукової дипломатії країни можуть брати участь у культурному обміні, сприяти розмаїттю та відзначати спільні людські досягнення в науці, інноваціях та дослідженнях. Цей культурний вимір наукової дипломатії зміцнює зв'язки між людьми, сприяє міжкультурному взаєморозумінню та сприяє доброзичливості та дружбі між націями.¹¹⁷

Таким чином, наукова дипломатія є потужним інструментом, який відіграє життєво важливу роль у міжнародних відносинах, сприяючи співпраці, зміцненню м'якої сили, вирішенню глобальних викликів, зміцненню довіри та сприянню культурному обміну. Використовуючи потужність науки і технологій, країни можуть працювати разом, щоб створити більш мирний, процвітаючий і стійкий світ для майбутніх поколінь.

Проаналізуємо науковий внесок України у розвиток світового співтовариства.

Україна відома своїм вражаючим внеском у різні галузі науки й техніки. Країна має процвітаючу технологічну галузь із сильною присутністю в космосі, атомній енергетиці, сільському господарстві, біотехнологіях, матеріалознавстві, машинобудуванні, суднобудуванні та авіаційному секторах.

У космічній галузі Україна досягла визначних досягнень у розробці супутників, ракетній техніці та дослідженні космосу. Країна розробила сімейства ракет «Зеніт» і «Циклон» та брала участь у міжнародних космічних місіях, що значно вплинуло на галузь.

Україна також має добре розвинений сектор ядерної енергетики з досвідом проектування ядерних реакторів, систем безпеки та зняття з експлуатації. Вчені

---

¹¹⁷ Мирончук, О.А. Роль наукової дипломатії у розвитку і стабілізації міжнародних відносин в умовах глобалізації. Еволюція цінностей в епоху глобалізації: збірник наукових праць. 2019. С. 57-66. URL: <https://elibrary.ivinas.gov.ua/4562/1/Rol%20naukovoi%20diplomatii%20u.pdf>

країни активно досліджували ядерну безпеку та оздоровлення навколишнього середовища, зосереджуючись насамперед на Чорнобильській АЕС.

Країна стала центром інформаційних технологій і розробки програмного забезпечення з процвітаючою індустрією технологій. Українські ІТ-компанії відомі своїм досвідом у сфері аутсорсингу програмного забезпечення, кібербезпеки, штучного інтелекту тощо.

Українські вчені досліджували селекцію сільськогосподарських культур, склад ґрунтів, агротехніку в аграрному секторі. Сільськогосподарський сектор країни сприяє підвищенню врожайності, продовольчій безпеці та сталим методам ведення сільського господарства.

Країна також має зростаючий біотехнологічний сектор з дослідженнями фармацевтичних препаратів, медичних приладів і біофармацевтичних препаратів. Українські вчені зробили внесок у генетику, біохімію та мікробіологію, знайшовши застосування в охороні здоров'я та біомедицині.

Україна має потужну матеріалознавчу та інженерну експертизу з дослідженнями передових матеріалів, нанотехнологій та металургії. Країна розробила інноваційні матеріали для аерокосмічної, автомобільної та електронної промисловості, що значно вплинуло на ці сектори.

Історія суднобудування та морської техніки України вражає. Вона включає будівництво військово-морських суден, вантажних кораблів і морських споруд. Українські суднобудівні верфі виробляють низку суден, включаючи танкери, контейнеровози та рибальські човни, що робить внесок у морську галузь країни.

Нарешті, Україна має потужну авіаційну галузь із досвідом проектування, виробництва та технічного обслуговування літаків. Українські авіаційні компанії виробляють військові літаки, гелікоптери та безпілотні літальні апарати (БПЛА), а також надають послуги з технічного обслуговування та ремонту вітчизняним та міжнародним клієнтам.

Підсумовуючи, внесок України в ці сектори демонструє її спроможність науково-технологічного розвитку, що робить її важливим гравцем у світовій індустрії технологій.

На жаль, під час війни було завдано величезної шкоди економіці країни. Багато підприємств, складів, дослідницьких центрів було пошкоджено, розкрадено, або повністю зруйновано російськими загарбниками, що значно зменшило потенціал України.

Та, незважаючи на це, Україна продовжує свої дипломатичні ініціативи.

Ось деякі конкретні *приклади того, як Україна використовує наукову співпрацю як інструмент дипломатії, включаючи партнерство з іншими країнами та міжнародними організаціями:*

1. Двостороннє наукове партнерство.

Україна співпрацює зі Сполученими Штатами через такі ініціативи, як Програма обміну наукою та технологіями Українсько-американського фонду (U.S.-Ukraine Foundation's Science and Technology Exchange Program), яка сприяє спільним

дослідницьким проектам та трансферу технологій між українськими та американськими науковцями.

Україна та Німеччина мають міцне наукове партнерство, прикладом якого є Німецько-українське академічне товариство (German-Ukrainian Academic Society), яке сприяє академічним обмінам, спільним конференціям та науковому співробітництву між університетами та науковими установами обох країн.

2. Участь у міжнародних наукових організаціях.

Участь України в CERN (Європейська організація ядерних досліджень), CERN (European Organization for Nuclear Research)

дозволяє українським науковцям робити внесок у передові дослідження в галузі фізики елементарних частинок і користуватися перевагами доступу до обладнання та досвіду CERN.

Членство України в Європейському космічному агентстві (ESA), European Space Agency (ESA) дозволяє науковцям та інженерам співпрацювати з іншими державами-членами ESA над проектами дослідження космосу, такими як розробка супутників і космічних місій.

3. Членство в регіональних наукових мережах.

У рамках Європейського дослідницького простору (ERA), European Research Area (ERA) Україна бере участь у спільних

дослідницьких програмах та ініціативах, що фінансуються Європейським Союзом, сприяючи співпраці з європейськими партнерами в таких сферах, як відновлювана енергетика, біотехнології та матеріалознавство.

Як член Чорноморського економічного співробітництва (BSEC), Black Sea Economic Cooperation (BSEC), Україна співпрацює з іншими чорноморськими країнами над науковими проектами та ініціативами, спрямованими на вирішення екологічних проблем, сприяння сталому розвитку та посилення наукової співпраці в регіоні.

4. Партнерство з агентствами міжнародного розвитку.

Україна співпрацює зі Світовим банком у таких проектах, як Освітній проект в Україні (Ukraine Education Project),

який підтримує реформи вищої освіти та наукових досліджень для покращення якості та відповідності академічних програм України та зміцнення її наукового потенціалу.

Завдяки співпраці з Програмою розвитку ООН (UNDP), United Nations Development Programme (UNDP), Україна працює над такими ініціативами, як Innovation Challenge Fund, який підтримує інноваційні рішення соціальних та екологічних проблем за допомогою технологій і підприємництва.

5. Наукова дипломатія на багатосторонніх форумах.

Україна демонструє свої наукові досягнення та досвід на багатосторонніх форумах, таких як Генеральна Асамблея

Організації Об'єднаних Націй (United Nations General Assembly) та Конференція Сторін (COP) Рамкової Конвенції ООН (Conference of the Parties (COP) to the United Nations Framework Convention on Climate Change) про зміну клімату, де вона виступає за міжнародну співпрацю в галузі науки про клімат і відновлювану енергію.

Українські науковці беруть участь у міжнародних наукових конференціях та симпозиумах, таких як Міжнародний конгрес астронавтів (International Astronautical Congress), де представляють результати досліджень, співпрацюють із закордонними колегами та роблять внесок у глобальний науковий дискурс та співпрацю.

6. Дипломатичне представництво наукових інтересів.

Українські посольства та дипломатичні представництва сприяють науковому співробітництву з іншими

країнами. Наприклад, вони організують науково-технічні форуми, мережеві заходи та дослідницькі партнерства з приймаючими країнами для сприяння науковому обміну та співпраці між українськими та іноземними вченими.

Співробітники дипломатичної служби відстоюють наукові інтереси України на міжнародних форумах, таких як Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО), United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO), де Україна бере активну участь у дискусіях щодо наукової політики, освіти та збереження культурної спадщини.

7. Українська наукова діаспора.

Українська діаспора у світі є важливим демографічним, інтелектуальним, соціокультурним та

інформаційним ресурсом нашої держави. Українці, які проживають у різних куточках світу, сприяють утвердженню України як впливового учасника світового співтовариства.

За підтримки Міністерства освіти і науки України, Радою молодих учених при Міністерстві освіти і науки України та Ініціативою «Офіс підтримки вченого» розпочато ініціативу «Українська наукова діаспора/Ukrainian Science Diaspora».¹¹⁸

Концепція Української наукової діаспори.

Багато українських науковців вимушено залишили Україну після початку повномасштабної війни. За оцінкою Міністерства освіти і науки України, це понад 5 тисяч українських науковців. Багато з них отримали можливість продовжувати

¹¹⁸ Стожари. Офіційний сайт Української діаспори. URL: <https://svitua.org/2023/04/28/inicziatyva-ukrayinska-naukova-diaspora-ukrainian-science-diaspora-rozpochala-diyalnist/>

професійну діяльність у закордонних закладах вищої освіти та наукових установах. Використання їх досвіду та можливостей є дуже важливим для подальшої відбудови та розвитку України.

Метою Української наукової діаспори є зміцнення співпраці українських вчених, які працюють в іноземних закладах вищої освіти, наукових установах, лабораторіях тощо, з науковими установами та закладами вищої освіти України.¹¹⁹

Платформа Української наукової діаспори має мапу вчених, яка дозволяє побачити локацію зареєстрованих членів української діаспори.

Нині Українська наукова діаспора має осередки у 13 країнах світу, зокрема, у Австрії, Бразилії, Іспанії, Люксембурзі, Нідерландах, Німеччині, Польщі, Португалії, Фінляндії, Франції, Чехії, Швейцарії, Швеції, і продовжує розвиватись.

Координатором Української наукової діаспори в Португалії є кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародних економічних відносин Луцького національного технічного університету Лариса Савош.

Основні напрями діяльності Української наукової діаспори в Португалії узгоджуються із напрямками діяльності Української наукової діаспори та передбачають:

- ✓ зміцнення згуртованості українських науковців, що перебувають у Португалії для підтримки української науки та України загалом;
- ✓ підтримка інтеграції українських вчених в Португалії;
- ✓ налагодження зв'язків з Українською діаспорою в Португалії, Посольством та Консульством України в Португалії, науковою спільнотою Португалії, органами влади та громадами;
- ✓ підтримка професійного зростання представників Української наукової діаспори в Португалії;
- ✓ участь у наукових заходах для популяризації України та української науки;
- ✓ сприяння активізації співпраці між португальськими та українськими університетами;
- ✓ проектна діяльність для розвитку України та Португалії.

Української наукової діаспори в Португалії опікується такими питаннями як розширення Української наукової діаспори у Португалії та зростання її популярності, активізація співпраці між португальськими та українськими університетами, ініціювання та подання проектних заявок на реалізацію проектів для розвитку України та Португалії, пошук можливостей активізації міжнародної співпраці українських університетів.

Таким чином, стратегічне використання Україною наукового співробітництва як інструменту дипломатії зміцнює її міжнародні відносини та сприяє співпраці в науці та техніці. Вона просуває свої дипломатичні цілі на глобальній арені. Разом з тим, завдяки партнерству з іншими країнами та міжнародними організаціями, Україна зміцнює свій науковий потенціал, сприяє

---

¹¹⁹ Українська наукова діаспора/Ukrainian Science Diaspora. Офіційний сайт. URL: <https://ukrdiaspora.nauka.gov.ua>

інноваціям та вирішує глобальні виклики у співпраці з міжнародним співтовариством.

Проаналізуємо основні виклики та можливості української дипломатії.

Еволюція української дипломатії була складним і багатогранним процесом, на який з часом впливали різні фактори. Історичні зв'язки України та її прагнення до незалежності та суверенітету суттєво сформували її дипломатичні відносини з іншими країнами.

З моменту здобуття незалежності в 1991 році Україна стала на шлях побудови партнерства з іншими країнами, водночас прагнучи утверджувати свою ідентичність і відстоювати свої національні інтереси на міжнародному рівні. Проте напруженість у відносинах з росією залишалася серйозним викликом для української дипломатії, особливо в останні роки через анексію Криму та окупацію частини східної України. А після повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року Україна розірвала дипломатичні зв'язки з російською федерацією.

Україна прагне зміцнити свої зв'язки з Європейським Союзом (ЄС) і закріпитися в Євроатлантичній спільноті. Це передбачало приведення політики та інституцій у відповідність до європейських стандартів, підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС у 2014 році та прагнення до більш тісної інтеграції з ЄС. Україна також має на меті диверсифікувати свої дипломатичні відносини шляхом побудови партнерства з іншими світовими державами та країнами, що розвиваються. Таким чином, Україна сподівається посилити гарантії безпеки, розширити свої економічні можливості, залучити інвестиції та посилити свій геополітичний вплив на світовій арені.

Українська дипломатія стикається з багатьма викликами та можливостями на світовій арені. Вони зумовлені внутрішніми та зовнішніми факторами, а також геополітичним положенням та стратегічними цілями України.

Проаналізуємо основні виклики, з якими стикаються українські дипломати:

➤ Найважливішим викликом, який стоїть перед українською дипломатією, є невиправдана та кровопролитна війна росії проти України. Також, проблем додає і агресивний сусід - Республіка Білорусь, яка надає допомогу та підтримку москві у її агресії проти України. Припинення війни, відновлення справедливості, збереження суверенітету та відновлення територіальної цілісності України є основними завданнями української дипломатії.

➤ Україна є нестабільним регіоном із постійними конфліктами в сусідніх країнах, таких як Молдова, Грузія та Вірменія. Нестабільність у регіоні створює виклики безпеці та ускладнює дипломатичні зусилля України щодо сприяння миру та стабільності. Регіональна нестабільність найбільше проявляється через невирішені конфлікти в сусідніх країнах, таких як Молдова, де регіон Придністров'я залишається джерелом напруги, і Грузія, де окупація росією Абхазії та Південної Осетії підриває зусилля щодо миру та стабільності.

➤ Україна стикається з економічними проблемами, включаючи корупцію, слабкі інституції та залежність від імпорتنих природних ресурсів, які ще більше загострилися під час війни. Адже, російська влада відкрито оголосила про знищення української економіки та України як держави. Під час війни, яка триває і донині російські війська щодня грабують та знищують українську економіку. Найбільше постраждали енергетика, хімічний та машинобудівний комплекси, сільськогосподарське виробництво та багато інших. Дипломатичні зусилля із залучення іноземних інвестицій, боротьбі з корупцією, сприяння торгівлі та диверсифікації економіки покращення бізнес-клімату та відновленню України.

➤ Україна є країною з мовним, культурним та політичним різноманіттям, що може перешкоджати національній єдності та узгодженості зовнішньої політики. Політична поляризація та мовні розбіжності в українському суспільстві, проілюстровані дебатами щодо мовної політики, історичних подій та регіональної ідентичності, можуть перешкоджати досягненню консенсусу та послідовному формулюванню зовнішньої політики. Подолання розбіжностей і сприяння консенсусу щодо ключових дипломатичних пріоритетів є дуже важливими для створення єдиного голосу на глобальній арені.

До основних можливостей української дипломатії відносяться:

1. Асоціація України з Європейським Союзом (ЄС) відкриває можливості для глибшої інтеграції, гарантій безпеки, економічного співробітництва та політичної адаптації до європейських цінностей і стандартів. Зміцнення зв'язків з ЄС може покращити дипломатичний статус України, гарантувати ще більшу підтримку для отримання перемоги над ворогом. Разом з тим, дозволить забезпечити доступ інвестицій та ринків, та допомогу для відновлення та розвитку. Європейська інтеграція вимагає успішного впровадження Україною реформ і приведення її до європейських стандартів у таких сферах, як державне управління, верховенство права та права людини, що забезпечить посилення підтримки європейських прагнень України та поглиблення інтеграції з ЄС.

2. Україна може розширити дипломатичне партнерство за межі свого безпосереднього сусідства та співпрацювати з іншими світовими державами та економіками, що розвиваються. Диверсифікуючи свої дипломатичні відносини, Україна може отримати доступ до нових можливостей для торгівлі, інвестицій та співпраці в галузі науки, технологій та інновацій. Глобальне партнерство передбачає участь України в міжнародних ініціативах і форумах, таких як G7, НАТО та ООН, де вона прагне зміцнити зв'язки із західними партнерами та співпрацювати з такими державами, як Індія, Бразилія та Південна Корея, для диверсифікації своїх дипломатичних відносин.

3. Науковий досвід і дослідницькі можливості України створюють можливості для наукової дипломатії, сприяння співпраці та партнерства з іншими

країнами та міжнародними організаціями. Сприяючи науковим обмінам, спільним дослідницьким проектам та ініціативам з передачі технологій, Україна може посилити свій дипломатичний зв'язок і зробити внесок у світові наукові досягнення. Наукова дипломатія включає проекти співпраці між українськими та міжнародними дослідницькими установами в різних галузях науки, де українські вчені вносять вклад в глобальні місії та ініціативи, сприяючи міжнародній співпраці та розвиваючи науковий потенціал України.

4. Незважаючи на виклики, пов'язані з повномасштабною війною росії проти України, дипломатичні зусилля щодо припинення війни, збереження суверенітету та відновлення територіальної цілісності тривають. Можливості для дипломатичних проривів можуть виникнути через багатосторонні форуми, міжнародне посередництво та заходи зміцнення довіри.

Підсумовуючи, українська дипломатія стикається зі складним набором викликів і можливостей на глобальній арені. Вирішуючи внутрішні розбіжності, керуючи регіональною нестабільністю та використовуючи можливості для європейської інтеграції, глобального партнерства та наукової дипломатії, Україна може зміцнити свою дипломатичну позицію, просувати національні інтереси та сприяти припиненню війни, забезпеченню миру, стабільності та процвітання в регіоні.

ПРАКТИКУМ

Контрольні запитання

1. Прийняття якого документу започаткувало новий історичний етап у розвитку української дипломатії?
2. Які нормативно-правові акти стали основою юридичним підґрунтям для української дипломатичної служби?
3. Назвіть головні зовнішньополітичні цілі України.
4. Чи має Україна статус нейтральності та позаблоковості?
5. Членом яких найвпливовіших міжнародних загальнополітичних організацій є Україна?
6. Членом яких основних міжнародних економічних, фінансових та промислових організацій є наша країна?
7. В яких міжнародних гуманітарних організаціях Україна має членство?
8. Які повноваження має Президент України у сфері дипломатичних відносин?
9. Які повноваження має Верховна Рада України у сфері дипломатичних відносин?
10. Якими основними нормативно-правовими документами керується Міністерство закордонних справ України у своїй діяльності?
11. Як культурні та історичні особливості розвитку України вплинули на особливості її дипломатії?
12. Яким чином геостратегічне розташування України у центрі Європи формує сучасну національну дипломатію?

13. На якій стадії перебувають відносини України із Європейським Союзом?
14. Як формувалися дипломатичні відносини України та США?
15. Вкажіть які є особливості дипломатичних відносин України та Китаю?
16. Чому напруженість у відносинах з росією вважається великим викликом для України?
17. Які кроки Україна вживає для інтеграції з Європейським Союзом?
18. Чому Україна намагається розширити свої зв'язки з ЄС?
19. Як формувалися дипломатичні відносини України із Японією, Канадою та Туреччиною?
20. Які історичні події вплинули на формування української дипломатії?
21. Які дії Україна може вжити для зміцнення своєї дипломатичної позиції?
22. Які можливості для України відкриваються через співпрацю з іншими країнами?
23. Які стратегічні відносини Україна намагається розвивати за межами Європи?
24. Які виклики стоять перед Україною у сфері міжнародних відносин?
25. Що таке віртуальна дипломатія?
26. Яке значення має твітер-дипломатія?
27. Чому дипломатичні зв'язки з росією мають таке велике значення для України?
28. Як військові дії впливають на дипломатичні відносини України з іншими країнами?
29. Як вплине на міжнародні відносини України зміна політичної ситуації в росії?
30. В чому полягає значення наукової дипломатії для України?
31. Які основні напрями наукової дипломатії?
32. Як Україна може використовувати свої наукові досягнення в дипломатії?
33. Як Україна може просувати свої національні інтереси через дипломатію?
34. Які кроки Україна вживає для підтримки наукової співпраці з іншими країнами?
35. Які переваги Україна може отримати від диверсифікації своїх дипломатичних зв'язків?
36. Які виклики і можливості стоять перед Україною в контексті євроатлантичної інтеграції?
37. Як Україна може сприяти регіональній стабільності через свою дипломатію?
38. Які основні аспекти української дипломатії потребують подальшого розвитку?
39. Як Україна сприяє міжнародній безпеці через свою дипломатію?

Тестові завдання для самоперевірки

1. Коли Верховна Рада УРСР прийняла Декларацію про державний суверенітет України?
  - A) 1 січня 1990 р.

- В) 16 липня 1990 р.
- С) 24 серпня 1991 р.
- Д) 1 грудня 1991 р.

2. Яку угоду Україна першою з країн СНД підписала з Європейським Союзом?

- А) Угоду про вступ до ЄС
- В) Угоду про асоціацію
- С) Угоду про вільну торгівлю
- Д) Угоду про партнерство і співпрацю (правильна відповідь)

3. Як називається документ, що став основою зовнішньополітичної діяльності України у 1993 році?

- А) «Основні напрями внутрішньої політики України»
- В) «Концепція зовнішньої політики України»
- С) «Про основні напрями зовнішньої політики України» (правильна відповідь)
- Д) «Україна в світовій політиці»

4. Хто був першим Міністром закордонних справ незалежної України?

- А) Леонід Кучма
- В) Павло Клімкін
- С) Анатолій Зленко
- Д) Дмитро Кулеба

5. Яка країна була першою, що визнала незалежність України?

- А) Польща (правильна відповідь)
- В) Канада
- С) Сполучені Штати Америки
- Д) Німеччина

6. Коли відбувся Всеукраїнський референдум про незалежність України?

- А) 1 січня 1991 р.
- В) 24 серпня 1991 р.
- С) 1 грудня 1991 р.
- Д) 16 липня 1990 р.

7. Чим була спрямована Воєнна доктрина України, затверджена у 1993 році?

- А) На вступ України до НАТО
- В) На створення надійних міжнародних механізмів загальноєвропейської структури безпеки
- С) На розвиток ядерного потенціалу
- Д) На військову співпрацю з Росією

8. Яка основна мета зовнішньої політики України, згідно з «Основними напрямками зовнішньої політики України»?

- А) Утвердження і розвиток України як незалежної демократичної держави.
- В) Вступ до Європейського Союзу і НАТО
- С) Забезпечення економічного зростання через міжнародну співпрацю
- Д) Створення власної військово-промислової бази

9. Що формує основу дипломатичних зусиль України?

- A) Бажання приєднатися до Євросоюзу
  - B) Сильне почуття національної ідентичності та суверенітету
  - C) Зусилля знизити корупцію
  - D) Розвиток культурної дипломатії
10. Яку роль відіграє культурне розмаїття України у її дипломатії?

- A) Посилення економічних зв'язків
- B) Зменшення впливу іноземного панування
- C) Підкреслення багатокультурної спадщини як джерела сили
- D) Покращення внутрішньої політики

11. Як Україна використовує своє геостратегічне розташування в дипломатії?

- A) Шляхом ігнорування міжнародних відносин
- B) Посиленням лише економічних зв'язків
- C) Балансуючи у відносинах із сусідніми країнами та іншими державами
- D) Виключно через культурний обмін

12. Що відображає статус кандидата на членство в ЄС, отриманий Україною?

- A) Покращення внутрішньої економіки
- B) Політичне рішення про початок переговорів про вступ
- C) Завершення процесу інтеграції
- D) негайне приєднання до ЄС

13. Як впливає багатомовність України на її дипломатичні відносини?

- A) Ускладнює міжнародні переговори
- B) Зменшує культурне розуміння
- C) Підвищує здатність до культурного обміну та порозуміння
- D) Обмежує міжнародну співпрацю

14. Які основні аспекти підкреслюють значення багатомовності України в дипломатії?

- A) Ефективне спілкування з широким колом міжнародних партнерів
- B) Скорочення дипломатичного персоналу
- C) Збільшення внутрішнього культурного розмаїття
- D) Зменшення міжнародного впливу

15. Що відзначається як новий напрям у світовій дипломатії, зумовлений політичною та економічною взаємозалежністю держав?

- A) Двостороння дипломатія
- B) Багатостороння дипломатія
- C) Віртуальна дипломатія
- D) Культурна дипломатія

16. Яка форма віртуальної дипломатії є ефективною?

- A) Електронні петиції
- B) Твітер-дипломатія
- C) Онлайн-конференції
- D) Віртуальні виставки

17. Що є основною метою глобальної інтеграції?

A) Реалізація спільних інтересів через досягнення геостратегічного консенсусу.

- В) Створення єдиної світової валюти
- С) Розширення культурного впливу
- Д) Збільшення кількості міжнародних організацій

18. Що спричинило міжнародне засудження росії після анексії Криму?

- А) Економічний спад в росії
- В) Порушення суверенітету і територіальної цілісності України.
- С) Внутрішня політична криза в росії
- Д) Зміцнення військових позицій НАТО

20. Яка була основна мета повномасштабної війни, яку Росія розпочала проти України?

- А) Покращення дипломатичних відносин між країнами
- В) «Денацифікація» або знищення української нації як такої.
- С) Економічне підпорядкування України
- Д) Розвиток культурних зв'язків між народами

21. Як Україна реагувала на російську агресію?

- А) Пасивно чекала на міжнародну допомогу
- В) Розірвала дипломатичні відносини з росією та стала стрижнем коаліції країн демократичного світу.
- С) Запропонувала компромісні територіальні угоди
- Д) Зосередилась виключно на внутрішніх реформах

22. Яку роль відіграє Президент України Володимир Зеленський у дипломатії під час війни?

- А) Займається внутрішньополітичними питаннями
- В) Веде прямі звернення до іноземних парламентів і використовує медіа-стратегії.
- С) Відмовляється від міжнародної підтримки
- Д) Зосереджений виключно на військових стратегіях

23. Які дії України є ефективні для заручення міжнародної підтримки?

- А) Багатостороння дипломатія, двосторонні відносини, санкції, міжнародне засудження.
- В) Відмова від міжнародних зобов'язань
- С) Зосередження на інтерналізації конфлікту
- Д) Прийняття російських пропозицій

24. Яка роль Першої леді України Олени Зеленської у міжнародній адвокації?

- А) Зосереджена на внутрішніх гуманітарних програмах
- В) Проливає світло на гуманітарну кризу, зокрема на ситуацію з викраденими дітьми.
- С) Відмовляється від публічних виступів
- Д) Фокусується виключно на культурних обмінах

25. Як описано вплив війни на міжнародні відносини?

- А) Вона не вплинула на міжнародні відносини
- В) Посилила міжнародну ізоляцію України
- С) Підвищила міжнародну підтримку України і протидію агресивній політиці росії.

- D) Зменшила міжнародну підтримку демократичних цінностей
26. Які довгострокові наслідки війни передбачаються?
- A) Втрата Україною незалежності
  - B) Збереження статус-кво
  - C) Формування нового світоустрою і безпекових систем.
  - D) Повне відновлення відносин між Україною та Росією
27. Що таке наукова дипломатія?
- A) Просто обмін науковими публікаціями між країнами
  - B) Використання дипломатії для розвитку освітньої системи
  - C) Багатогранний підхід, що включає наукову співпрацю, дослідження та інновації для досягнення дипломатичних цілей (Правильна відповідь)
  - D) Метод політичного тиску через наукові досягнення
28. Які основні напрями наукової дипломатії?
- A) Наука в дипломатії, дипломатія для науки, наука для дипломатії.
  - B) Економічна дипломатія, культурна дипломатія, військова дипломатія
  - C) Внутрішня дипломатія, міжнародна дипломатія, космічна дипломатія
  - D) Біотехнологічна дипломатія, технологічна дипломатія, освітня дипломатія
29. Яку роль відіграє наукова дипломатія в міжнародних відносинах?
- A) Підвищення культурного рівня країни
  - B) Забезпечення військової переваги
  - C) Сприяння співпраці, зміцненню м'якої сили, вирішенню глобальних викликів
  - D) Підтримка експортно-імпортних операцій
30. Як Україна використовує наукову дипломатію?
- A) Тільки для внутрішнього розвитку науки
  - B) Для підтримки виключно військових технологій
  - C) Через двостороннє наукове партнерство, участь у міжнародних організаціях, регіональних наукових мережах.
  - D) Виключно через міжнародні спортивні змагання
31. Які переваги дає Україні участь в міжнародних наукових організаціях, як-от CERN або ESA?
- A) Забезпечує тільки фінансування наукових проектів
  - B) Дозволяє українським науковцям робити внесок у передові дослідження та користуватися перевагами доступу до обладнання та досвіду.
  - C) Підвищує рівень освіти в країні
  - D) Покращує тільки відносини з Європейським Союзом
32. Як Україна використовує наукову діаспору для розвитку світової спільноти?
- A) Залучення їх до міжнародних наукових проектів без специфічного зв'язку з Україною.
  - B) Виключно для збору коштів на наукові дослідження в Україні.
  - C) Організація співпраці між українськими науковцями за кордоном та науковими установами в Україні. (Правильна відповідь)
  - D) Просування української культури через наукові досягнення.

33. Які основні напрями діяльності Української наукової діаспори?
- A) Виключно академічні обміни без реалізації спільних дослідницьких проєктів.
  - B) Підтримка професійного зростання та сприяння науковій співпраці.
  - C) Зосередження уваги тільки на культурних заходах.
  - D) Розробка наукових проєктів без залучення міжнародного фінансування.
34. Яка мета Української наукової діаспори, визначена Міністерством освіти і науки України?
- A) Фокус на внутрішньому науковому розвитку без міжнародної інтеграції.
  - B) Зміцнення співпраці між українськими науковцями за кордоном та в Україні.
  - C) Виключна участь у міжнародних наукових конференціях.
  - D) Розвиток наукової інфраструктури лише в межах країни.
35. Яким чином Україна використовує наукову дипломатію?
- A) Заохочуючи науковців займатися лише внутрішніми дослідженнями.
  - B) Встановлюючи культурні обміни без наукового співробітництва.
  - C) Обмежуючи міжнародне співробітництво виключно торговельними угодами.
  - D) Зміцнюючи міжнародні відносини через співпрацю в науці та технологіях.
36. Як змінилася українська дипломатія після 1991 року?
- A) Зосередилася виключно на внутрішніх питаннях.
  - B) Припинила розвивати зовнішньополітичні зв'язки.
  - C) Стала більш агресивною щодо сусідніх країн.
  - D) Почала побудову партнерства з іншими країнами та утвердження своєї ідентичності на міжнародному рівні.
37. Яка подія стала серйозним викликом для української дипломатії в останні роки?
- A) Підписання Угоди про асоціацію з ЄС.
  - B) Анексія Криму та окупація частини східної України.
  - C) Вступ України до НАТО.
  - D) Розвиток ІТ-сектору в Україні.
38. Яку стратегічну мету переслідує Україна, зміцнюючи зв'язки з Європейським Союзом?
- A) Збільшення військової присутності на кордонах.
  - B) Приведення політики та інституцій у відповідність до європейських стандартів.
  - C) Зменшення експорту аграрної продукції.
  - D) Обмеження культурного обміну з країнами ЄС.
39. Який сценарій, за умови його реалізації, може змінити напрямок української дипломатії?
- A) Збереження росії у вигляді федерації з тоталітарним режимом.
  - B) Розвиток космічної програми України.
  - C) Розпад російської федерації на багато незалежних держав. (правильна)
  - D) Вступ України до Євразони.

40. Чим може сприяти Україна у випадку розпаду російської федерації?

- А) Встановленням контролю над територією колишньої російської федерації.
- В) Сприянням співпраці та партнерству з державами-наступниками у науковій сфері.
- С) Припиненням всіх дипломатичних зв'язків з державами-наступниками.
- Д) Зосередженням виключно на внутрішніх реформах без уваги до зовнішньої політики.

Співставте зовнішньополітичну подію у житті незалежної України та відповідну дату

№ п/п	Подія	№ п/п	Дата
1	Декларація про державний суверенітет України	а	1 грудня 1991 року
2	Підписання Будапештського меморандуму	б	5 грудня 1994 року
3	Проведення перших президентських виборів в Україні	в	28 червня 1996 року
4	Прийняття Конституції України	г	1992 рік
5	Утворення Міністерства закордонних справ України	д	16 липня 1990 року
6	Перші офіційні візити президента України до інших країн	є	22 грудня 1991 року
7	Вступ України до Організації Об'єднаних Націй	е	9 серпня 1995 року
8	Підписання Статуту Європейської Ради	ж	31 травня 1994 року
9	Вступ України до Ради Європи	з	9 лютого 1995 року
10	Укладення Угоди про дружбу, співробітництво та партнерство між Україною та Європейським Союзом	і	24 жовтня 1995 року

Визначте, яке з положень правильне, а яке помилкове

Визначте, яке з положень правильне:

- Україна є членом Європейського Союзу.
- Україна має статус кандидата на вступ до Європейського Союзу.

Визначте, яке з положень правильне:

•Для ведення зовнішньої політики Україна користується тільки традиційними дипломатичними методами.

•Україна активно використовує віртуальну дипломатію та інноваційні підходи для ведення зовнішньої політики.

Визначте, яке з положень правильне:

•Україна приєдналась до Європейського Союзу в 2007 році.

•Україна отримала статус кандидата на вступ до Європейського Союзу у 2022 році.

Визначте, яке з положень правильне:

- Україна є засновником Організації Об'єднаних Націй.
- Україна є однією з країн-засновниць ООН.

Визначте, яке з положень правильне:

- Україна не має дипломатичних відносин з країнами Європейського Союзу.
- Україна має дипломатичні відносини з усіма країнами Європейського

Союзу.

Визначте, яке з положень правильне:

- Україна не має дипломатичних представництв у країнах Африки.
- Україна має дипломатичні представництва у багатьох країнах Африки.

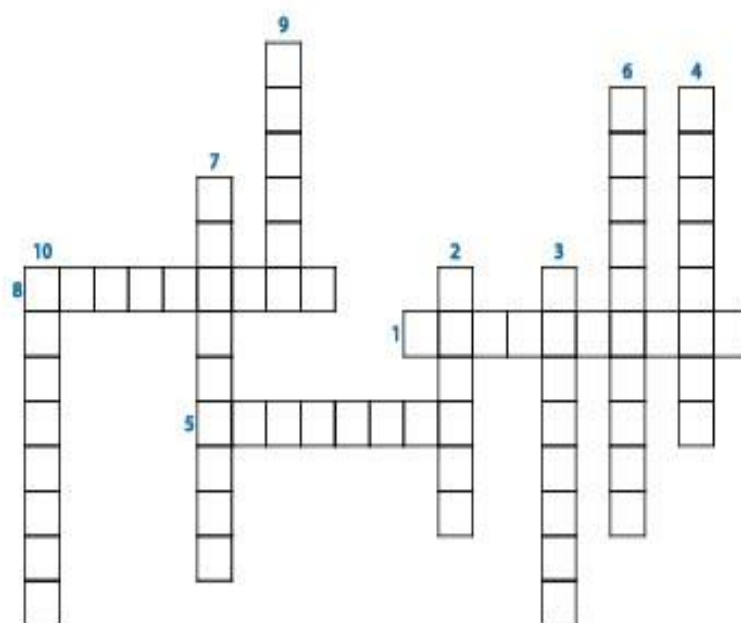
Визначте, яке з положень правильне:

•Україна взаємодіє з міжнародними науковими організаціями лише у сфері гуманітарних досліджень.

•Україна співпрацює з міжнародними науковими організаціями у різних галузях науки та технологій.

КРОСВОРД

Розгадай кросворд.

По горизонталі: 1. Інструмент, яким користується Україна для сприяння науковій співпраці з іншими країнами?. 5. Що означає термін "віртуальна дипломатія" у контексті сучасного світу?. 8. Що таке "наукова дипломатія" і чому вона важлива для сучасної України?.

По вертикалі: 2. Які інструмент використовує Україна для просування свого наукового потенціалу за кордоном?. 3. Назва програми, яка сприяє інтеграції українських науковців у світовий науковий простір?. 4. Що відбувається за участю українських науковців на міжнародних конференціях та форумах?. 6. Який вид комунікації стає все більш популярним у сучасній дипломатії, особливо під час пандемії?. 7. Яку перевагу має використання віртуальних інструментів у дипломатичній діяльності?. 9. Яку можливість відкриває для України використання віртуальної дипломатії?. 10. Назва ініціативи, яка сприяє залученню українських науковців зі світовими науковими проєктами?.

ГЛОСАРІЙ ТЕРМІНІВ

Автаркія – створення замкненого самодостатнього господарства в межах окремої країни або групи країн, спрямоване на максимальне обмеження імпорту, стимулювання експорту товарів і капіталу.

Аграр (Agrément) – офіційна згода приймаючої країни на призначення конкретної особи послом іншої країни.

Амфіктіонія – політичний і релігійний союз племен і міст Стародавньої Греції, який створювався для охорони спільних святилищ, храмів, організації релігійних свят і розв'язання міжплемінних питань.

Анклав – територія держави, яка повністю оточена сухопутною територією іншої держави, або частина території держави, повністю оточена сухопутною територією однієї чи кількох держав. У тих випадках, коли частина території держави оточена сухопутною територією іншої держави неповністю, оскільки є вихід до моря, її називають напіванклавом.

Аншлюс (приєднання, об'єднання, анексія) – приєднання Австрії до нацистської Німеччини 11–13 березня 1938 року.

Аташе (Attaché) – посада або ранг дипломатичного представника. Усі категорії аташе, включаючи членів їхніх сімей, входять до складу дипломатичного корпусу і користуються дипломатичними привілеями та імунітетами.

Вербальна нота – офіційне дипломатичне звернення уряду однієї держави до уряду іншої держави, різновид ноти дипломатичної; дипломатична нота без підпису, що прирівнюється до усної заяви.

Віденська конвенція про дипломатичні зносини (Vienna Convention on Diplomatic Relations) – міжнародний договір, що регулює дипломатичні відносини між державами, прийнятий у 1961 році.

Відомство закордонних справ – внутрішньодержавний орган зовнішніх відносин, який здійснює практичну діяльність щодо втілення зовнішньої політики держави. У більшості країн – міністерство закордонних справ. Відомство закордонних справ представляє і захищає права та інтереси держави в сфері міжнародних відносин, здійснює дипломатичні та консульські відносини з іноземними державами, забезпечує участь у міжнародних міжурядових організаціях, дає вказівки дипломатичним представникам і консульським установам за кордоном, направляє та контролює їхню діяльність. Відомство закордонних справ підтримує зв'язки і веде переговори з іноземними дипломатичними представниками та делегаціями, готує проекти угод, обробляє інформацію, що надходить. На Відомство закордонних справ покладено захист прав та інтересів громадян держави за кордоном. Воно подає на рішення уряду важливі питання зовнішньої політики. Глава Відомства закордонних справ входить до складу уряду. При перебуванні за кордоном він користується дипломатичними привілеями та імунітетами.

Військова дипломатія – це організаційний воєнно-політичний інструмент реалізації зовнішньополітичного курсу держави, сукупність прийомів і методів з досягнення зовнішньополітичних цілей, механізм взаємовідносин між

суверенними державами на рівні збройних сил, що засновані на взаємному обміні аташе з питань оборони, військовими, військово-морськими і військово-повітряними аташе.

Вірчі грамоти – документ, який посвідчує представницький характер дипломатичного представника й акредитує його в цій якості в іноземній державі. Вірчі грамоти адресуються главі приймаючої держави, підписуються главою держави, який призначає дипломатичного представника, та міністром закордонних справ. Вірчі грамоти видаються послам, посланникам, а також главам спеціальних (надзвичайних) делегацій. Мають характер загальних повноважень дипломатичного представника; для ведення переговорів з будь-якого питання чи підписання угоди або договору йому надаються спеціальні повноваження.

Глобалізація – процес всесвітньої економічної, політичної та культурної інтеграції та уніфікації.

Глобальні проблеми – проблеми, які стосуються всього світу, призводять до значних, нерідко незворотних соціально- економічних і біологічних втрат на планеті, створюють загрозу існуванню людства і потребують для свого розв'язання координованої співпраці всіх країн.

Головна місія економічної дипломатії – створювати та втілювати в реальність перспективні умови для доступу та просування вітчизняних товарів і послуг на міжнародному ринку, захищати національні стратегічні та економічні інтереси країни в світі, а також за рахунок використання інструментів економічної дипломатії підвищувати конкурентні переваги країни в регіоні та світі, забезпечення національної та економічної безпеки тощо.

Делегація – виборні або призначені представники організації, установи, колективу.

Демаркація кордону – проведення державного кордону на місцевості з позначенням його спеціальними знаками.

Депеша – офіційне повідомлення, надіслане дипломатичним представником до свого уряду.

Державний візит – формат дипломатичної комунікації, передбачений тільки для глав іноземних держав і здійснюється в особливих випадках і не більше одного разу за весь час перебування глави держави при владі: як правило, при першому офіційному відвідуванні країни високим гостем або у випадках, коли обидві сторони визнають з політичних міркувань цей формат візиту найбільш доцільним.

Дипломат – посадова особа, яка призначається керівником конкретної держави для виконання відповідальних дипломатичних функцій.

Дипломатична аудієнція (слухання) – прийом главою держави, главою уряду, міністром закордонних справ або іншим членом уряду дипломатичного представника. Залежно від місцевих протокольних правил, класу дипломата і характеру, дипломатична аудієнція може проходити в урочистій обстановці або без протокольних церемоній. В урочистій обстановці відбувається прийом главою

держави іноземного дипломатичного представника при врученні ним своїх вірчих грамот.

Дипломатична бесіда – це діалогова форма спілкування між офіційними представниками суверенних держав, які мають відповідні повноваження від своїх урядів.

Дипломатична віза – особлива позначка, яку проставляє відомство закордонних справ, дипломатичне представництво або консульська установа, означає визнання дипломатичного статусу особи, в паспорті якої вона ставиться: членів урядів та вищих посадових осіб держав, делегатів на міжнародні конференції, осіб, які направляються з надзвичайними дипломатичними місіями, дипломатичних співробітників відомства закордонних справ, відряджених з офіційною метою, дипломатичних кур'єрів тощо. Дипломатичну візу прийнято надавати і тоді, коли особи, що мають на них право, їдуть у приватних справах. Дипломатична віза може видаватися в порядку люб'язності й особі, яка не має дипломатичного паспорта.

Дипломатична кореспонденція – офіційна переписка між урядами або дипломатичними місіями.

Дипломатична місія – офіційне представництво однієї держави в іншій, зазвичай в формі посольства або консульства.

Дипломатична нота – офіційний документ, який передається між державами або між державою і міжнародною організацією і містить офіційне повідомлення або запит.

Дипломатичне визнання – офіційна декларація однієї держави про визнання існування та легітимності іншої держави.

Дипломатичне листування – одна з консервативних сфер дипломатичної практики, а тому передбачає дотримання низки традиційних правил дипломатичного протоколу (компліментарність, форми ввічливості, мова). Ці правила вироблені протягом тисячоліть, і вільний відступ від цих, здавалося би, архаїчних форм може призвести до небажаних наслідків, навіть до загострення відносин.

Дипломатичне представництво – закордонний державний орган зовнішніх зносин, який очолює дипломатичний працівник: посольство – посол, місію – постійний повірений у справах.

Дипломатичне ранжування – система класифікації та ієрархії дипломатичних посад.

Дипломатичне розривання відносин – рішення держави припинити дипломатичні стосунки з іншою державою.

Дипломатичний багаж – офіційний транспортний контейнер, що використовується для пересилання дипломатичної пошти та документів, який не підлягає огляду.

Дипломатичний ізоляція – стан, коли держава стає відокремленою від інших у міжнародних відносинах через негативні дії або політику.

Дипломатичний імідж – представлення держави або дипломата у міжнародному співтоваристві та сприйняття їхньої діяльності.

Дипломатичний імунітет – привілеї та захисти, надані дипломатам, що забезпечують їхню свободу від арешту та судового переслідування у приймаючій країні.

Дипломатичний канал – офіційний засіб зв'язку між державами або міжнародними організаціями для обміну інформацією та документами.

Дипломатичний корпус – група дипломатичних представників, які працюють у державному департаменті або інших міністерствах закордонних справ держави.

Дипломатичний паспорт – спеціальний паспорт, що видається дипломатам для їхньої діяльності за кордоном.

Дипломатичний притулок – надання притулку в приміщенні дипломатичного представництва особам, що переслідуються у приймаючій країні.

Дипломатичний протокол – це сукупність загальноприйнятих правил, традицій і умовностей, які дотримуються урядами, відомствами закордонних справ, дипломатичними представництвами, офіційними особами і дипломатами, народними дипломатами при виконанні своїх функцій в міжнародному спілкуванні та державі.

Дипломатичний риторика – використання особливих термінів, мовних засобів та стилістичних прийомів у дипломатичному спілкуванні для досягнення конкретних цілей.

Дипломатичний скандал – гострий конфлікт або суперечка між державами або дипломатичними представниками, яка може призвести до напруження відносин.

Дипломатичний спорт – спосіб розв'язання міжнародних конфліктів та досягнення угод шляхом співпраці та дипломатичних переговорів.

Дипломатичні архіви – сукупність документальних матеріалів, які відклалися в результаті діяльності відомства закордонних справ та його закордонних представництв. У міжнародній практиці поняття «дипломатичні архіви» закріпилося, головним чином, за архівами дипломатичних і консульських установ. Відповідно до Віденської конвенції про дипломатичні відносини 1961 р., архіви і документи дипломатичних представництв недоторкані у будь-який час і незалежно від місця їх знаходження.

Дипломатичні візити – важливий засіб установлення, підтримання та розвитку зв'язків з представниками офіційних, громадських та ділових кіл країни перебування, а також з дипломатичним корпусом.

Дипломатичні зносини – офіційні відносини між двома або більше країнами.

Дипломатичні переговори – офіційне обговорення представниками держав політичних, економічних та інших питань дво- та багатосторонніх відносин з метою погодження зовнішньополітичної стратегії, практики або відповідно акцій обміну думками та інформацією, підготовки й укладання договорів, урегулювання спірних питань. Дипломатичні переговори здійснюються шляхом особистих зустрічей їх учасників або письмово – дипломатичним листуванням.

Дипломатичні привілеї та імунітети – права і переваги, які надаються дипломатичним представництвам, спеціальним місіям, представництвам держав та міжнародних міжурядових організацій, їх главам та співробітникам. Дипломатичні привілеї та імунітети викладені у Віденських конвенціях про дипломатичні зносини 1961 р., про консульські зносини 1963 р. та про представництва держав в їх відносинах з міжнародними організаціями універсального характеру 1975 р.

Дипломатія – мистецтво та наука ведення міжнародних відносин шляхом спілкування, переговорів, укладання угод та пошуку компромісів між державами та іншими міжнародними акторами.

Домінат – форма правління у Стародавньому Римі, що прийшла на зміну принципату, встановлена Діоклетіаном.

Драгоман – перекладач і писар при посольствах Османської імперії і Кримського ханства. Згодом перекладач при європейському дипломатичному чи консульському представництві переважно в країнах Сходу.

Екзекватура – дозвіл уряду приймаючої країни на виконання консулом його обов'язків.

Економічна дипломатія – це різновид сучасної дипломатичної роботи, яка безпосередньо направлена на вирішення економічних проблем та викликів, що існують в сфері сучасних міжнародних економічних відносин.

Емісар – спеціальний представник держави або приватної організації (інколи особистий представник якоїсь особи), який виконує різні (переважно таємні) доручення в іншій країні. Як правило, місія емісара не має офіційного характеру.

Ескалація (від лат. *scala* – сходи) – планомірне нарощування військової могутності держави, армії. Також існує сталий вираз «ескалація конфлікту».

Ескалація проблеми – винесення проблеми для обговорення на вищий рівень за неможливості її вирішення на поточному рівні чи у випадку, коли закінчується термін для прийняття рішення.

Імідж – це один із інструментів політики, який дозволяє зафіксувати конкурентні переваги держави на міжнародній арені, презентувати її стратегічні пріоритети, підтримати економічну, модернізаційну та реформаторську діяльність уряду, створити сприятливий інвестиційний клімат в країні, вирішити конкретні зовнішньополітичні завдання.

Інтеграційний процес – процес становлення нової цілісності в результаті упорядкування, узгодження й об'єднання в просторі і в часі структур і функцій вже існуючих відкритих систем на кожному з рівнів їхньої організації.

Компроміс – це угода або рішення, досягнуте між двома або більше сторонами, які мають різні погляди, інтереси або цілі. Компроміс передбачає, що кожна сторона йде на поступки, щоб знайти спільну мову і досягти взаємовигідного результату.

Комюніке – це офіційне повідомлення про результати переговорів, яке може бути коротким, у вигляді повідомлення, або більш широким, з викладенням змісту переговорів чи досягнутих угод та їх публікацією.

Конвенція – міжнародний договір, укладений між кількома державами з певного питання.

Конгрес – це нарада з широким представництвом, переважно міжнародного характеру.

Консул – офіційний представник держави, який займається захистом прав і інтересів своїх громадян за кордоном, а також консульськими питаннями.

Консульство – дипломатичне представництво, яке очолює консул; займається переважно консульськими функціями.

Консульство (консулят) – орган зовнішніх відносин держави, розміщений на території іншої держави (за згодою останньої) для виконання певних функцій.

Консульська служба – діяльність консульських установ для захисту інтересів своїх громадян за кордоном та надання різних консульських послуг.

Консульська юрисдикція – територія, на якій консул має повноваження виконувати свої обов'язки.

Консульський облік – реєстрація громадян своєї країни в консульстві під час перебування за кордоном.

Консульський патент – документ, що видається державою для призначення консула в іншу країну.

Консульські функції – дії, що включають захист прав і інтересів громадян, видачу віз, легалізацію документів та інші адміністративні питання.

Конференція – це тимчасовий колективний орган суверенних держав-учасниць, що створюється для досягнення узгоджених цілей.

Культурна дипломатія – це спрямованість дій, що базується на обміні ідеями, цінностями, традиціями та іншими сторонами культури чи ідентичності

М'яка сила – це здатність держави отримувати бажане, залучаючи, а не змушуючи; впливати на світову громадську думку глибиною і привабливістю національної культури, вмінням переконувати у своїй правоті і завойовувати симпатії в різних верствах громадськості зарубіжних країн.

Маніпуляція – це вид психологічного впливу, майстерне виконання якого веде до прихованого порушення в іншій людині намірів, не збігаються з його актуально існуючими бажаннями.

Меморандум – це документ, в якому розглядається фактична сторона того чи іншого питання, аналізуються його окремі найважливіші аспекти, викладається аргументація на захист своєї позиції або дискутується позиція протилежної сторони.

Метод «мозкового штурму» – метод пов'язаний з колективною підготовкою до переговорів, груповим прийняттям рішення. Основна мета цього методу полягає в отриманні багатьох різних варіантів розв'язання проблеми.

Метод складання балансових аркушів – метод використовують для уточнення власних інтересів та інтересів партнера. З цією метою на аркуші пишуть можливі варіанти розв'язання проблеми, а потім – різноманітні позитивні й негативні його наслідки.

Міжнародне посередництво – участь третьої сторони у вирішенні конфлікту між іншими державами або міжнародними суб'єктами.

Міжнародне право – сукупність правил і принципів, які регулюють поведінку держав, міжнародних організацій та інших міжнародних суб'єктів у міжнародних відносинах.

Міжнародний договір – юридично обов'язкова угода між двома або більше державами або міжнародними організаціями.

Міжнародний конфлікт – ситуація, коли інтереси різних держав або міжнародних акторів протистояти один одному і можуть призвести до насильства або конфлікту.

Міжнародні конференції – це тимчасові колективні зібрання, які організують для розгляду того чи іншого питання, що стосується інтересів цих держав.

Міжнаціональні конфлікти – як соціальне явище є результатом зіткнення інтересів різного рівня й змісту та являє собою прояв складних глибинних процесів у відносинах між окремими етнічними спільнотами, групами людей, що протікають під впливом безлічі соціально-економічних, політичних, історичних, психологічних, територіальних, сепаратистських, мовно-культурних, релігійних та інших факторів.

Мудрість – володіння знанням, розумінням, досвідом, обачністю та інтуїтивним розумінням включно зі здатністю також вживати ці якості.

Нарада – форма реалізації управлінських рішень, змістом якої є спільна робота певної кількості учасників управлінської діяльності

Національний інтерес – система цілей і завдань зовнішньої політики держави.

Неофіційний (приватний) візит – це часто пов'язаний з приїздом до країни вищих посадовців на конференції і наради, для відкриття виставок і презентацій, присутність на спортивних змаганнях і так далі, а також приїзд у приватних справах, наприклад, з метою туризму. У разі приватного візиту протокольні заходи з боку української сторони не проводяться.

Нормандська четвірка – країни (Україна, Німеччина, Франція та Росія), які беруть участь у чотирьохсторонніх переговорах з вирішення збройного конфлікту на сході України.

Особиста нота – це документ дипломатичного листування, що направляється з питань важливого та принципового значення і містить інформацію про будь-яку значну подію. Особиста нота має форму листа, складеного від першої особи і адресується теж певній конкретній особі (державному діячеві, офіційній особі іншої держави).

Офіційний візит – одна з вищих категорій візитів в Україну іноземних делегацій і офіційних діячів. Офіційний візит проводиться при офіційному відвідуванні України високим гостем або у тому випадку, якщо політичний зміст візиту виходить за звичайні робочі рамки.

Пам'ятна записка – дипломатичний документ, що передається особисто, метою якого є звернути увагу та підкреслити важливість зробленої під час бесіди заяви або переданого прохання.

Персона нон грата (Persona Non Grata) – статус, який означає, що дипломат є небажаною особою в приймаючій країні, що зазвичай призводить до його відкликання.

Посередництво – участь третьої, нейтральної держави або міжнародної організації в мирному розв'язанні конфлікту між двома іншими державами.

Посол (Ambassador) – офіційний представник держави на найвищому дипломатичному рівні, який очолює посольство.

Посольство (Embassy) – дипломатичне представництво однієї держави в іншій, яке очолює посол.

Приватний лист напівофіційного характеру – це документ, що адресується знайомим офіційним особам і пов'язаний з якоюсь особистою послугою або стосується питань, які є предметом офіційних переговорів чи листування.

Привілеї та імунітети (Privileges and Immunities) – спеціальні права, надані дипломатичним і консульським представникам, включаючи захист від судового переслідування та обшуку.

Принципат – умовний термін в історичній літературі для позначення системи влади, що склалася в епоху ранньої Римської імперії (27 до н. е. – 284 н. е.).

Проксенія або право публічної гостинності – найдавніша форма відносин і міжнародного права у Давній Греції. До XVI ст. до н. е. чужинці були позбавлені в грецьких полісах будь-якої опіки. Тобто, громадяни одного полісу не мали в іншому полісі ніяких прав і були беззахисними з правової точки зору. Така ситуація потребувала врегулювання. Саме в XVI ст. до н. е. на чужинців було поширене право гостинності. Спочатку воно мало індивідуальний, приватний характер. Чужинець, який потрапив у поліс, покладався на опіку одного з мешканців цього полісу – проксена, який ставав його захисником і гарантом у правових і торгових справах. Пізніше проксенія поширилася не лише на приватних осіб, а й на роди, племена і цілі держави.

Психологічний тип – характеристика людини з точки зору психології. Психотип більш вузьке поняття, ніж тип особистості, куди включають не тільки психологічні, але і соціальні особливості людини, його спосіб життя, його цінності та звички.

Публічна дипломатія – це інструмент довгострокової дії, що створює сприятливий клімат для зовнішньої політики і дипломатії в цілому.

Розвідка – це таємна, інколи напівлегальна чи навіть нелегальна діяльність, пов'язана із забезпеченням безпеки держави, як власне інформація, отримана цим шляхом та як організація, що здійснює розвідувальну діяльність.

Саміт – це зустріч глав держав або голів урядів з потужним висвітленням у засобах масової інформації, підвищеними заходами безпеки та узгодженим попередньо порядком денним.

Симмахія – в Стародавній Греції військово-політичний союз, який створювали міста-держави, переважно для наступальних військових дій.

Стратегія переговорного процесу – це загальний довгостроковий план поведінки в конфліктній ситуації, який сприяє досягненню поставленої мети.

Тактика переговорного процесу – визначається як система прийомів цілеспрямованого впливу однієї сторони переговорного процесу на інший. Сама сутність тактики дозволяє застосовувати для її визначення загальносистемні критерії.

Тимчасовий повірений у справах – дипломатичний представник, який тимчасово виконує обов'язки посла.

Традиційна дипломатія передбачає інформаційну пропаганду через радіо та телебачення; просвітництво окремих соціально-професійних груп населення з метою створення лояльної еліти; просування політичної культури такими засобами як виставкова діяльність, музика, кіно тощо.

Ультиматум – категорична вимога уряду держави до уряду іншої держави про виконання у зазначений ним строк певних дій, що супроводжується погрозою вжити ті чи інші заходи у разі, якщо ці дії не будуть виконані. Ультиматум може бути усним або письмовим; під час війни ультиматум може бути пред'явлено військовим командуванням військам (угрупованням військ) супротивника.

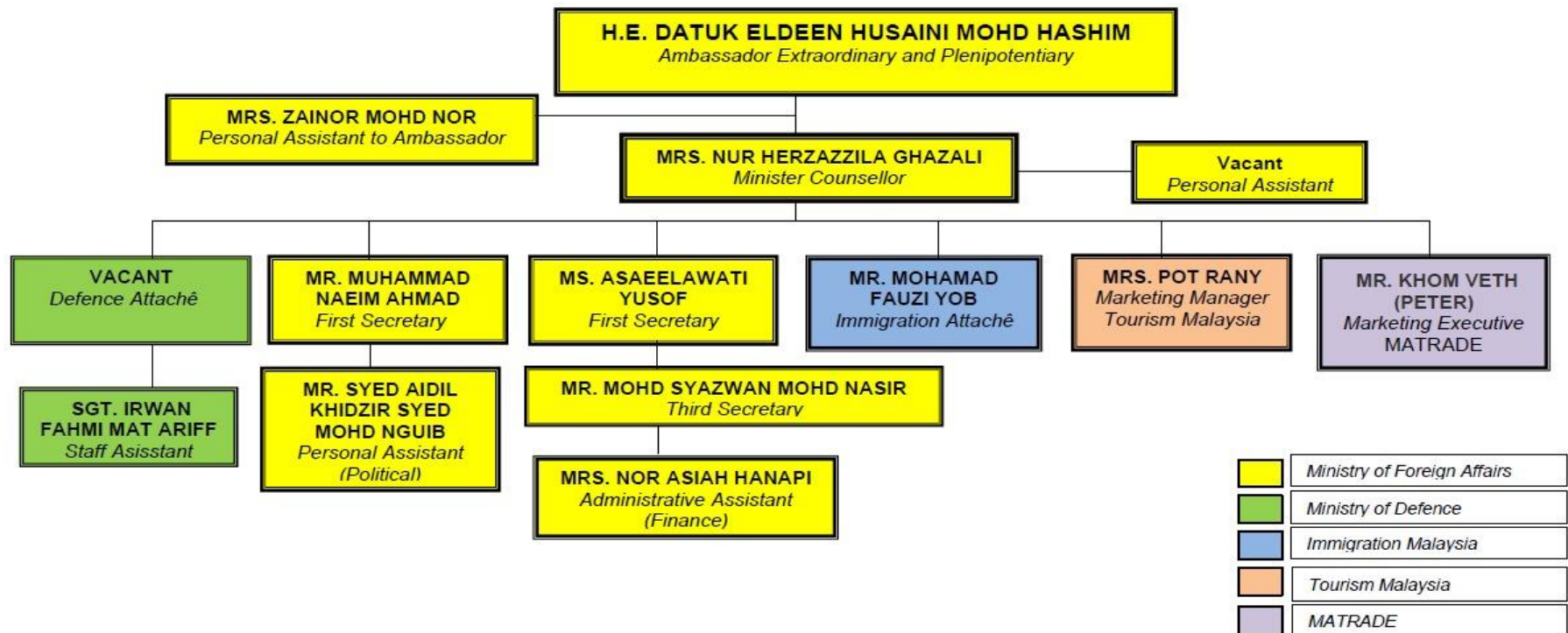
Церемоніал – урочистий офіційний акт, проведення якого передбачає чітко встановлений порядок, строгу однозначність дій учасників. Термін «церемоніал» походить від латинського, яке означало культовий обряд, встановлений порядок проведення урочистостей. До розряду церемоніалів відносять, вірчих грамот, урочисту зустріч глави іншої держави, проходження почесної варти, підняття державного прапора тощо. Слідування церемоніалу не лише надає необхідну урочистість події, але й звільняє його учасників від побоювань видатися незграбними або порушити який-небудь національний звичай.

Цифрова дипломатія є новою практикою в рамках публічної дипломатії, яка виникла в контексті широкого розвитку цифрових технологій, таких як соціальні мережі, онлайн-платформи та цифрові програми, основна мета такого процесу просування «м'якої сили» держави, яка ґрунтується на цінностях внутрішньої політики і соціального порядку, культурі країни та зовнішній політиці.

ДОДАТКИ

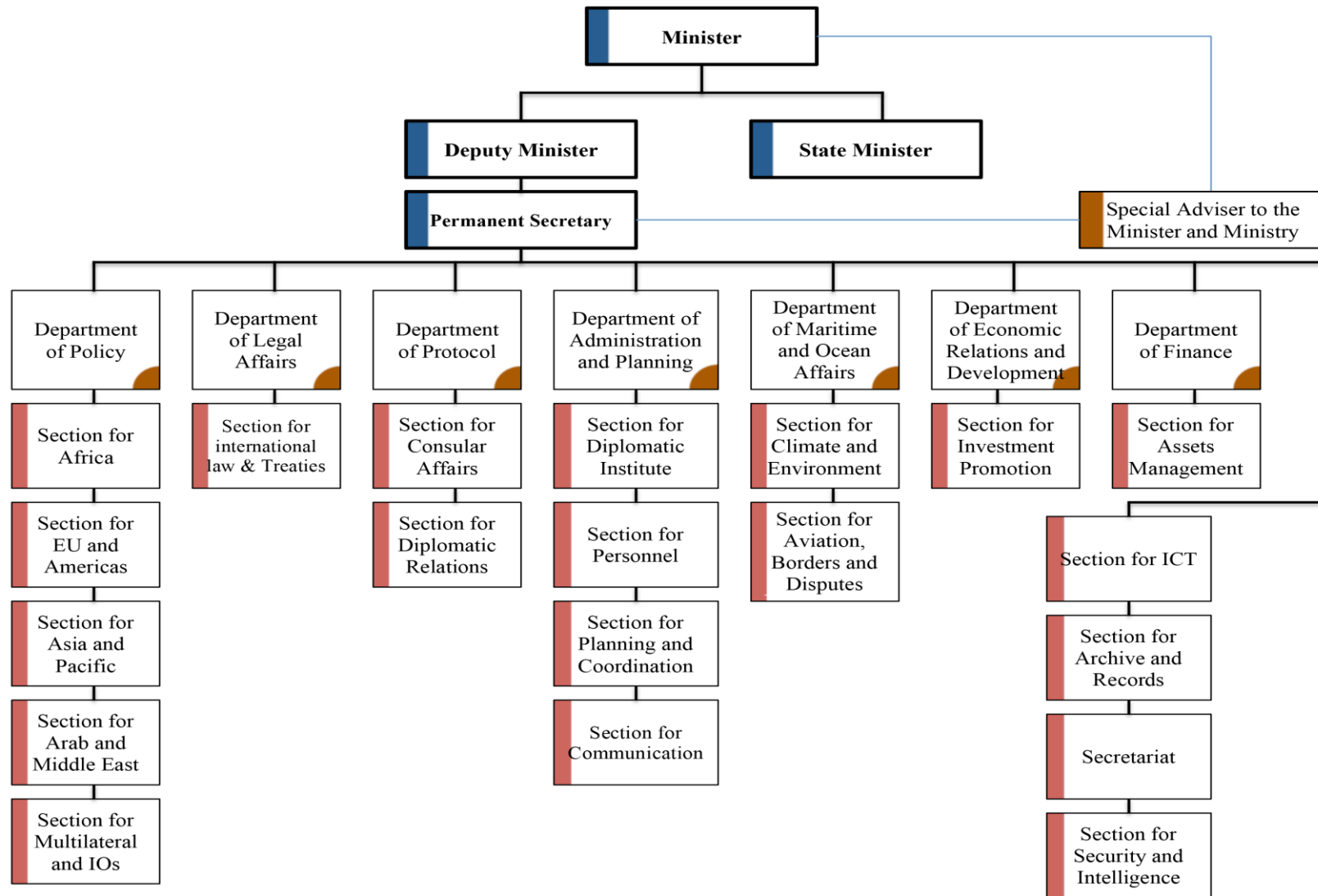

**ORGANISATION CHART
EMBASSY OF MALAYSIA, PHNOM PENH, CAMBODIA**

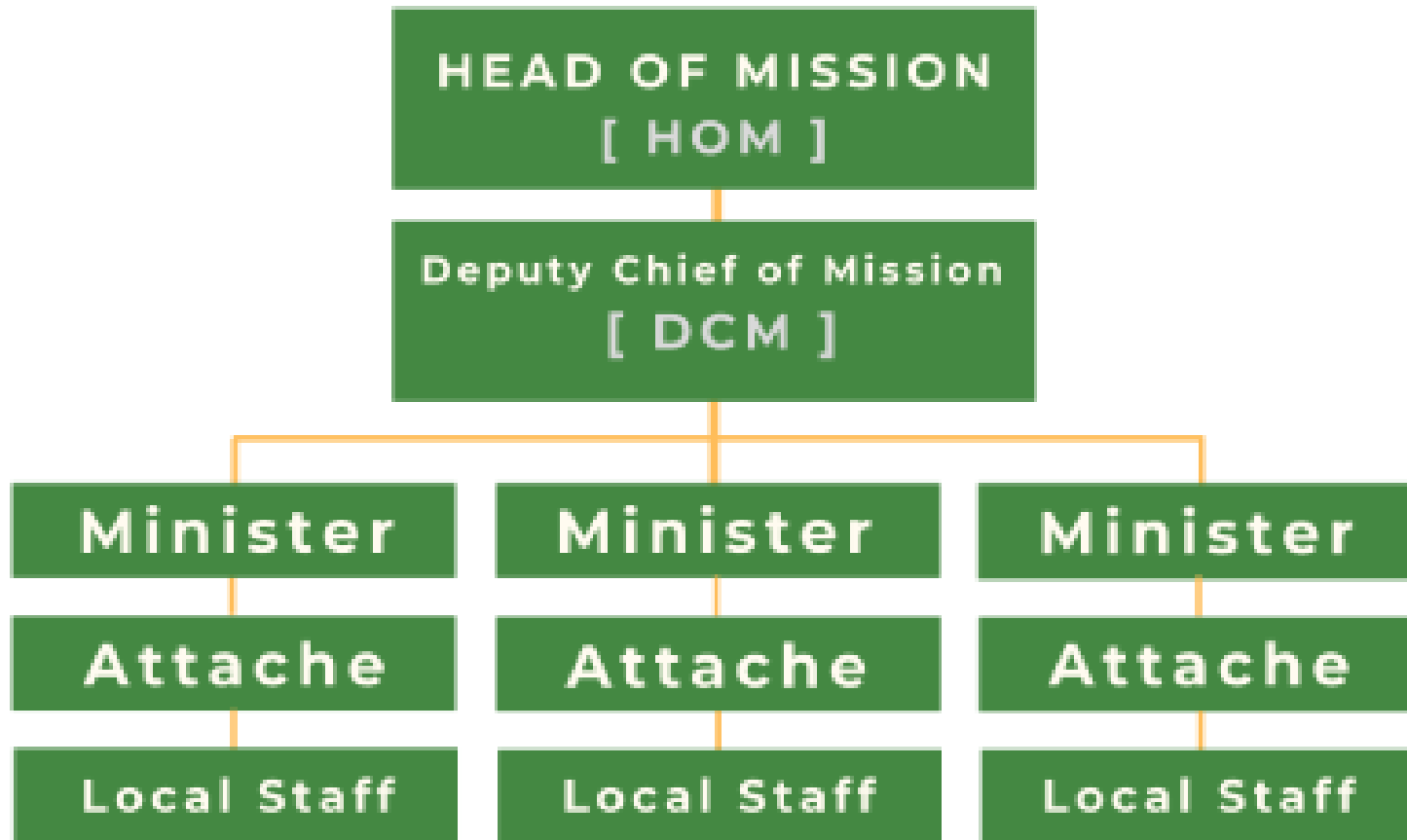

Updated as of 6th April 2023

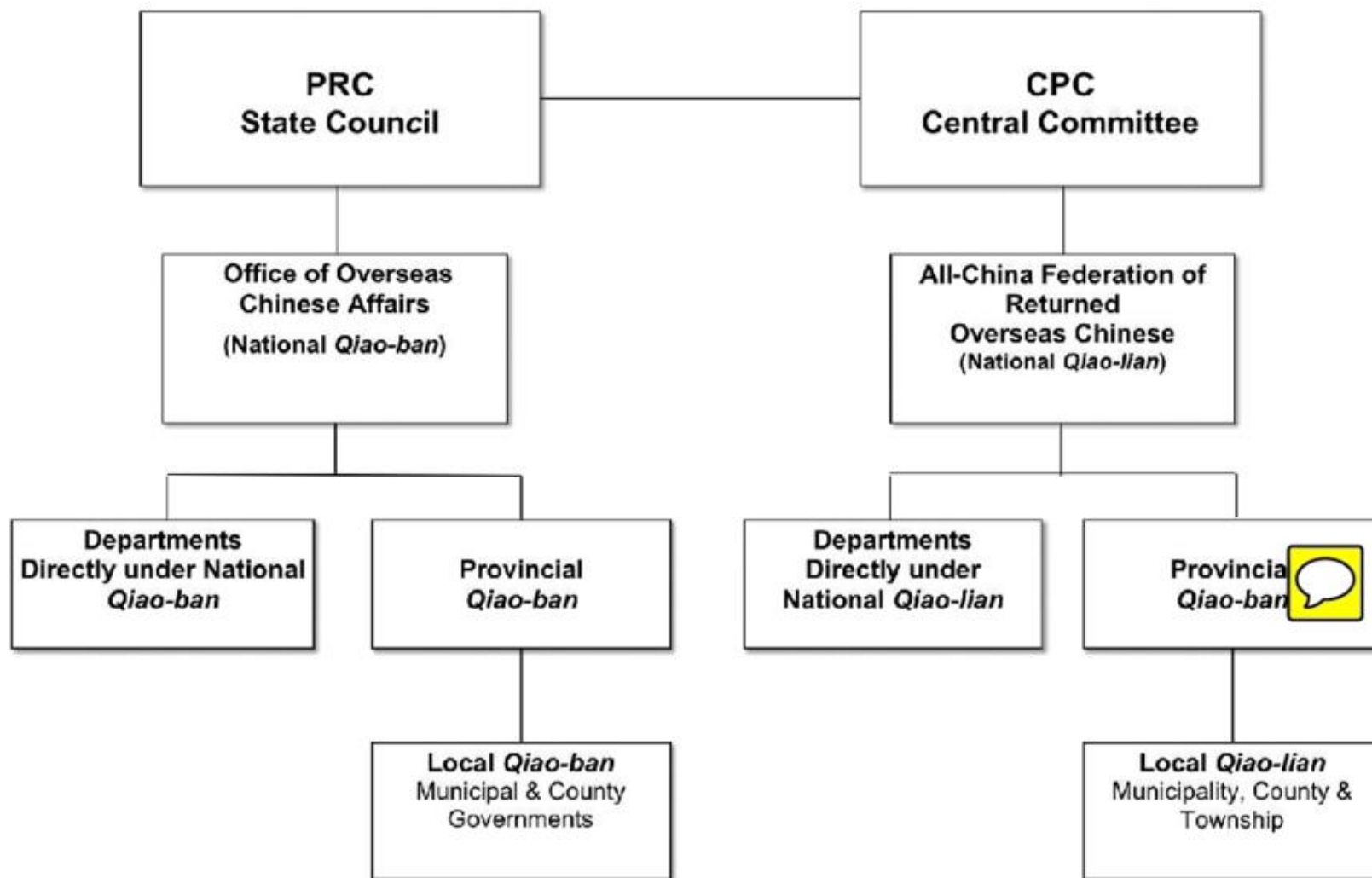
Організаційна структура посольства Малайзії

Організаційна структура посольства Сомалі

Організаційна структура посольства Нігерії

Організаційна структура посольства Китаю

Підписано до друку 17.06.2024. Формат 60*84 1/16 Ум. друк.
арк. 21, 25. Замовлення №28. Наклад 300. Папір офсетний.
Гарнітура Times. Друк офсетний.

Видавництво ПП «Волинська друкарня» 43025, м. Луцьк,
просп. Волі, 27. Тел. : (0332) 71-03-01. Свідоцтво про
державну реєстрацію ДК №7154 від 23.09.2020 р.

Друк ФОП Іванюк В.П.
43021, м. Луцьк, вул. Винниченка, 65. Свідоцтво
Держкомінформу України ВЛн №31 від 04.02.2004 р.